

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Επιστήμες της Αγωγής: Παιδαγωγικό Παιχνίδι και Παιδαγωγικό Υλικό στην Πρώτη
Παιδική Ηλικία»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΗ
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ
ΑΠΟΨΕΙΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΔΑΦΕΡΕΡΑ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

ΒΟΛΟΣ 2016

1^{ος}/η Επιβλέπουσα: ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΙΚ., Καθηγήτρια

2^{ος}/η Επιβλέπουσα: ΜΠΙΟΝΩΤΗ Φ., Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

3^{ος}/η Επιβλέπουσα: ΤΣΟΥΒΑΛΑ Μ. , Επίκουρη Καθηγήτρια

Βαθμός	
Ολογράφως	

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σημαντικός φαίνεται να θεωρείται ο ρόλος του νηπιαγωγού στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων. Η ουσιαστική ενασχόληση με το ζήτημα αυτό θεωρείται ότι φέρει πολλαπλά οφέλη στη ζωή των νηπίων και συμβάλλει στην ολόπλευρη και υγιή ανάπτυξή τους. Ταυτόχρονα, η συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών αποτελεί κεντρικό άξονα όχι μόνο της καθημερινής πραγματικότητας του νηπιαγωγείου αλλά και του Αναλυτικού Προγράμματος. Σύμφωνα με πολλούς ερευνητές το Αναλυτικό Πρόγραμμα είναι οδηγός για το νηπιαγωγό και οι κατευθύνσεις που του παρέχει σε αυτόν τον τομέα επηρεάζουν τον τρόπο διδασκαλίας του αλλά και ενασχόλησης με τη συναισθηματική ανάπτυξη. Στόχος της παρούσας εργασίας ήταν να ερευνηθεί την οπτική των νηπιαγωγών σχετικά με το ρόλο του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Δηλαδή, να ανιχνεύσει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι νηπιαγωγοί την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης, τη σημασία που της αποδίδουν, το ρόλο του Αναλυτικού Προγράμματος σε αυτή και αν το Αναλυτικό Πρόγραμμα βοηθά στην απόκτηση επάρκειας των νηπιαγωγών στη συναισθηματική ανάπτυξη. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν είκοσι νηπιαγωγοί δημόσιων κλασικών και ολοήμερων νηπιαγωγείων του δήμου Βόλου. Η μέθοδος που επέλεξε ο ερευνητής για τη συλλογή των δεδομένων είναι η ποιοτική, με τη χρήση των ημι-δομημένων συνεντεύξεων ενώ η επεξεργασία των συνεντεύξεων έγινε με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Η ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων ανέδειξε τέσσερις κεντρικές κατηγορίες («Οριοθετώντας την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης», «Κρίνοντας και ερμηνεύοντας τη θέση του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων», «Αξιοποιώντας τη συναισθηματική ανάπτυξη στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου», «Σκιαγραφώντας το ρόλο του νηπιαγωγού στη συναισθηματική ανάπτυξη »). Η

ΔΑΦΕΡΕΡΑ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

παρούσα εργασία στοχεύει να αναδείξει τόσο τη σημασία των απόψεων των νηπιαγωγών σχετικά με το ρόλο του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων όσο και την πιθανή αξιοποίησή τους στα προγράμματα σπουδών.

Λέξεις κλειδιά

συναισθηματική ανάπτυξη, νηπιαγωγός, νήπια, Αναλυτικό Πρόγραμμα, κεντρικός άξονας, επιρροή

ABSTRACT

Kindergarten teachers play a crucial role in infants' emotional development. The substantial involvement in this matter is considered to bring multiple benefits to infants. The emotional development of infants contributes to their entire development. Moreover, the emotional development of children is not only a central axis of the kindergarten's everyday life but also of the curriculum. The aim of present study was to detect kindergarten teachers' opinions about the role of the curriculum in the emotional development of infants. At the same time, the researcher tries to detect how kindergarten teachers perceive the acceptance of "emotional development", the role of the curriculum in the implementation of emotional education and how the curriculum helps them in practice. Twenty teachers that work at public kindergarten schools in the municipality of Volos comprised the sample of the research. The method the researcher adopted for collecting the data is the qualitative by conducting semi-structured interviews whereas the processing of the interviews was carried out using thematic analysis. The analysis of the empirical data brought out four main categories ("Defining emotional development", "Construing the role of curriculum in infants' emotional development", "Utilizing emotional development in kindergartens' everyday program", "Outlining the role of kindergarten teachers in infants' emotional development"). This survey aims to highlight the importance of teachers' view about the contribution of the curriculum in infants' emotional development.

Key words

Emotional development, kindergarten, teachers, curriculum

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ABSTRACT.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	13
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	13
1.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ.....	13
1.2. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ.....	18
1.3. Η ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΒΡΕΦΙΚΗ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	20
1.4. ΕΛΕΓΧΟΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ – ΑΥΤΟΡΡΥΘΜΙΣΗ.....	27
1.5. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.....	29
1.5.1. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.....	29
1.5.2. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.....	30
1.6. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ- ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	41
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	41
2.1. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	41
2.2. ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ- ΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΜΑΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ...	45
2.3. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΜΑΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	53
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	53
3.1. ΟΡΙΟΘΕΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	55
3.1.1. ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ.....	55
3.1.2. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ «ΕΓΩ» (ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΠΕΠΟΙΘΗΣΗΣ Ή ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΓΩΚΕΝΤΡΙΣΜΟΥ;).....	59
3.1.3. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ.....	62
3.1.4. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ.....	64
3.1.5. ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΣΥΝΑΨΗΣ ΣΧΕΣΕΩΝ.....	66
3.2. ΚΡΙΝΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΝΗΠΙΩΝ...	68

3.2.1. ΠΗΓΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΠΕΠΟΙΘΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ Η ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ;.....	68
3.2.2. ΠΑΙΔΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ Ή ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗ ΓΝΩΣΗ;.....	73
3.2.3. ΕΥΕΛΙΞΙΑ Ή ΕΛΛΕΙΨΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ;.....	77
3.3. ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ.....	80
3.3.1. ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	80
3.3.2. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΣΩ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ Ή ΣΥΝΕΧΗΣ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ;.....	82
3.4. ΣΚΙΑΓΡΑΦΩΝΤΑΣ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥ ΣΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	92
3.4.1. Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΩΣ ΒΟΗΘΟΣ.....	92
3.4.2. Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΕΝΘΑΡΡΥΝΕΙ.....	94
3.4.3. Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΩΣ ΠΡΟΤΥΠΟ.....	95
3.4.4. Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΡΓΑΖΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ.....	96
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	99
4.1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	99
4.2. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	105
4.3. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ.....	105
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	107
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	114

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη σημερινή εποχή, όπου η εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από μια έντονη προσκόλληση στην διεύρυνση του γνωστικού επιπέδου των μαθητών από την προσχολική κιόλας ηλικία, καθίσταται ολοένα και περισσότερο αναγκαία η στροφή στη συναισθηματική αγωγή. Μέσω της ολοκληρωμένης συναισθηματικής αγωγής, η οποία πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο της εκπαίδευσης, επιτυγχάνεται η ομαλή συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Η έμφαση στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών είναι δόκιμο να ξεκινάει από τα πρώτα στάδια της εκπαίδευσης του παιδιού, δηλαδή από την προσχολική εκπαίδευση. Τα οφέλη της συναισθηματικής αγωγής δεν περιορίζονται άλλωστε μόνο στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού αλλά και στη γνωστική (McCormick, Cappella, O'Connor, McClowry, 2015).

Σε αυτή τη διαδικασία σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο ίδιος ο νηπιαγωγός και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει τη συναισθηματική αγωγή. Ο νηπιαγωγός είναι άλλωστε ένα από τα δρώντα μέλη της εκπαίδευσης και καθορίζει την ποιότητά της αλλά και ασκεί επιρροή στο κάθε νήπιο μέσω της συμπεριφοράς του και αλληλεπιδρά με εκείνο (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011). Βέβαια, για τον κάθε νηπιαγωγό σημαντικό ρόλο παίζει το Αναλυτικό Πρόγραμμα, το οποίο θεωρείται ο επίσημος «οδηγός» στη διαδικασία της εκπαίδευσης. Όμως, ποιος είναι ο ρόλος του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών και πως τον αντιλαμβάνονται οι νηπιαγωγοί;

Σκοπός, λοιπόν, της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι η διερεύνηση της οπτικής των νηπιαγωγών σχετικά με το ρόλο του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Συγκεκριμένα, διερευνάται πως αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι νηπιαγωγοί την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης του παιδιού και πως κρίνουν το ρόλο του Αναλυτικού

Προγράμματος στη διαδικασία αυτή. Επίσης, η έρευνα επιχειρεί να ανιχνεύσει την ικανοποίηση ή αντίστοιχα τη δυσαρέσκεια των εκπαιδευτικών για το Αναλυτικό Πρόγραμμα και τις πρακτικές που προτείνει στον τομέα της συναισθηματικής αγωγής. Ταυτόχρονα, διερευνάται πως οι ίδιοι οι νηπιαγωγοί προωθούν τη συναισθηματική ανάπτυξη σε πρακτικό επίπεδο στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου αλλά και πως οριοθετούν και προσδιορίζουν το ρόλο τους στη διαδικασία αυτή.

Η παρούσα εργασία δομείται σε τέσσερα μέρη:

Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η θεωρητική ανασκόπηση του θέματος. Στην πρώτη ενότητα επιχειρείται ο εννοιολογικός προσδιορισμός της έννοιας του συναισθήματος, όπου παρατίθενται διάφοροι ορισμοί σχετικά με την έννοια αυτή και ταυτόχρονα αναδεικνύεται η σημασία της. Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στην ταξινόμηση των συναισθημάτων και στη διάκρισή τους σε βασικά και σύνθετα-κοινωνικά συναισθήματα, όπου γίνεται τόσο η εκτενέστερη ανάλυση των εννοιών, η σύνδεσή τους με την εκπαίδευση όσο και η αναφορά σε θετικά και αρνητικά συναισθήματα. Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζεται η συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών και πραγματοποιείται ανάλυση των σταδίων ανάπτυξής τους.

Η τέταρτη ενότητα της βιβλιογραφικής μας ανασκόπησης περιλαμβάνει την ανάλυση της σύνδεσης της εκπαίδευσης και της συναισθηματικής αγωγής. Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται άρθρα σχετικά με τη συναισθηματική αγωγή στο σχολείο, τη σημασία της αλλά και τι προβλέπει το Αναλυτικό Πρόγραμμα στην Ελλάδα σχετικά με αυτή. Στην πέμπτη και τελευταία ενότητα του πρώτου μέρους της εργασίας μας παρουσιάζεται εκτενώς ο ρόλος του νηπιαγωγού στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού και η σημασία της διερεύνησης των απόψεων των εκπαιδευτικών επί του θέματος.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται η ερευνητική προσέγγιση του θέματός μας και η μεθοδολογία της έρευνας. Πιο αναλυτικά, αναφέρονται η σημασία της ερευνητικής μας εργασίας και διατυπώνονται σαφέστερα οι στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα. Επιπλέον, παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνάς μας καθώς και η τεκμηρίωση της χρήσης της. Καθορίζεται το δείγμα της έρευνας και γίνεται παρουσίαση του ερευνητικού εργαλείου, της συνέντευξης, όπου παρατίθεται η κατηγοριοποίηση των ερωτήσεων βάσει των ερευνητικών υποερωτημάτων. Επιπλέον, περιγράφονται η διαδικασία συλλογής, ανάλυσης των δεδομένων και η επιχειρηματολογία υπέρ της μεθόδου ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκε.

Στο τρίτο μέρος της εργασίας γίνεται η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ερευνητικής εργασίας και η ανάλυση των κατηγοριών- υποθεμάτων που προέκυψαν. Το τέταρτο και τελευταίο μέρος της εργασίας αποτελούν τα συμπεράσματα. Στην ενότητα αυτή επιχειρείται η σύνδεση των ευρημάτων της ερευνητικής μας εργασίας με τα βιβλιογραφικά ευρήματα. Στο τέταρτο μέρος περιλαμβάνονται οι περιορισμοί που προέκυψαν κατά το σχεδιασμό και την πραγματοποίηση της έρευνας αλλά και προτάσεις για περαιτέρω διερεύνηση. Η μελέτη ολοκληρώνεται με τη βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε και το παράρτημα, το οποίο περιλαμβάνει τον οδηγό της συνέντευξης και τα κείμενα των συνεντεύξεων, όπως μεταγράφηκαν από τον ερευνητή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1.Η έννοια του συναισθήματος

Εδώ και πολλές δεκαετίες, πλήθος ερευνών έχουν διεξαχθεί, προκειμένου να διερευνηθεί η έννοια «συναίσθημα». Το «συναίσθημα» αποτέλεσε βασικό άξονα του πεδίου ερευνών πολλών επιστημόνων, ψυχολόγων και παιδαγωγών, όπως είναι ο Freud. Παρά τις αποκλίσεις, που παρατηρούνται στους διάφορους ορισμούς, οι οποίοι κατά καιρούς δίνονται, προκειμένου να προσδιοριστεί η έννοια των συναισθημάτων, όλοι συγκλίνουν στον καθολικό τους χαρακτήρα, καθώς είναι εγγενή σε όλα τα ανθρώπινα όντα αλλά και στην ιδιαίτερη αξία τους για την προσέγγιση των διάφορων πτυχών της ανθρώπινης προσωπικότητας αλλά και δραστηριότητας (Cullinan, Evans, Epstein, Ryser, 2003).

Σύμφωνα με τον Izard (2009, 2010) το συναίσθημα ορίζεται ως η συγκινησιακή κατάσταση, η οποία συνοδεύεται από σωματικές αντιδράσεις, που με τη σειρά τους οδηγούν στην ανάληψη δράσης, την έκφραση των εσωτερικών βιωμάτων του ανθρώπου και την επικοινωνία. Παρόμοιος με τον παραπάνω είναι και ο ορισμός του συναισθήματος, στον οποίο καταλήγουν οι Lazarus, Averill, Orton (1970) σε επιστημονικά τους άρθρα. Εδώ, λοιπόν, τα συναισθήματα προσδιορίζονται ως πολύπλοκες, οργανωμένες ψυχοφυσιολογικές αντιδράσεις, οι οποίες συνίστανται από γνωστικές εκτιμήσεις, παρορμητικές δράσεις και από ένα μοτίβο σωματικών αντιδράσεων. Οι ίδιοι συνεχίζουν λέγοντας πως αυτά τα τρία συστατικά στοιχεία λειτουργούν όλα μαζί και όχι ξεχωριστά και καθορίζουν την ποιότητα αλλά και την ένταση του συναισθήματος. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Lazarus (1966) βιώνουμε συναισθήματα όταν κρίνουμε ότι τα γεγονότα έχουν θετική ή αρνητική σημασία για

την προσωπική μας ευημερία. Η συναισθηματική μας κάθε φορά αντίδραση σε ένα γεγονός σχηματίζεται τόσο από τις πρωτογενείς μας εκτιμήσεις για αυτό (θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις του γεγονότος στον άνθρωπο) όσο και από τις δευτερογενείς μας εκτιμήσεις (ικανότητα διαχείρισης του γεγονότος). Όλα τα συναισθήματα προκύπτουν από γεγονότα, τα οποία είναι σχετικά με τον εαυτό μας (Lazarus, 1966).

Γυρνώντας στο παρελθόν, παρατηρούμε ότι ο πρώτος, ο οποίος έκανε λόγο για τα συναισθήματα ήταν ο Δαρβίνος. Ο ίδιος υποστήριζε ότι οι εκφράσεις του προσώπου βοηθούν τον άνθρωπο σε δυο επίπεδα, αρχικά στην εκδήλωση των δικών του συναισθημάτων και εν συνεχεία στην ανίχνευση των συναισθημάτων των άλλων (Darwin Online, 2009). Συγκεκριμένα, υπογραμμίζεται ότι η έκφραση των συναισθημάτων στηρίζεται στις δυο «έμφυτες τάσεις», που χαρακτηρίζουν το άτομο από την πρώτη κιόλας στιγμή που έρχεται στη ζωή. Οι τάσεις αυτές από τη μια πλευρά αφορούν τα συναισθήματα που βιώνει το ίδιο το άτομο και από την άλλη πλευρά την έκφραση αυτών των συναισθημάτων. Η έκφραση των συναισθημάτων πραγματοποιείται μέσω των εκφράσεων του προσώπου. Η βίωση και η έκφραση των συναισθημάτων καθιστούν τον άνθρωπο ικανό να αναγνωρίζει τις συναισθηματικές εκφράσεις των άλλων χάρη (Darwin Online, 2009). Τα ευρήματα του Δαρβίνου σχετικά με τα συναισθήματα αποτέλεσαν για πολλά χρόνια αντικείμενο συζήτησης και αντιπαράθεσης. Εξάλλου, δεν ήταν λίγοι εκείνοι που αμφισβήτησαν την επιστημονική τους υπόσταση. Όμως, αργότερα οι εξελίξεις στην ψυχολογία και στις νευροεπιστήμες επιβεβαίωσαν τη θεωρία του. Οι Ekman (1992) και Izard (1991) παρατήρησαν ότι τα βασικά συναισθήματα, τα οποία είναι η χαρά, η λύπη, ο θυμός, ο φόβος και η αηδία, είναι εγγενή και οι σχετικές με αυτά πληροφορίες είναι καταγεγραμμένες στα γονίδια του κάθε ανθρώπου.

Σύμφωνα με τον Izard (1977, 2007), λοιπόν, το συναίσθημα είναι η πρωταρχική πνευματική διαδικασία και το κίνητρο για τη γνωστική λειτουργία. Η άποψη αυτή προϋποθέτει την ύπαρξη ενός συνόλου έμφυτων συναισθημάτων και υπογραμμίζει το ρόλο των εκφράσεων του προσώπου κατά τη διάρκεια της πρώιμης ανάπτυξης του ανθρώπου. Η εμφάνιση ενός συγκεκριμένου συναισθήματος καθορίζεται κυρίως από την ωρίμανση και στη συνέχεια με την εκμάθηση (Izard, 1978). Κάθε συναίσθημα επιτρέπει στο παιδί να συμμετάσχει σε νέα είδη εμπειριών, συμμετάσχει σε νέα είδη εμπειριών που οδηγούν στη γνωστική του πρόοδο. Απαραίτητη είναι ,λοιπόν, η συμμετοχή του παιδιού σε μια ποικιλία των κοινωνικών εμπειριών και η ωρίμανσή του μέσα από αυτές (Malatesta & Izard, 1984).

Μια ακόμη επιστημονική θεωρία, η οποία συνδέει τη γνωστική λειτουργία με το συναίσθημα και είναι κατά κάποιο τρόπο αντίστροφη της παραπάνω, είναι εκείνη η οποία υπογραμμίζει ότι η γνωστική λειτουργία είναι πρωταρχικής σημασίας και μάλιστα η ίδια ευθύνεται για την εμφάνιση των συναισθημάτων (Kagan, 1984). Εδώ το συναίσθημα ορίζεται στα πλαίσια της γνωστικής διαδικασίας. Τα γνωστικά οφέλη επιτρέπουν τη βίωση συγκεκριμένων συναισθημάτων. Έτσι, λοιπόν, σύμφωνα με αυτή τη θεωρητική προσέγγιση, η κατανόηση των συναισθημάτων είναι το αποτέλεσμα των μαθησιακών εμπειριών κατά τη διάρκεια των οποίων δημιουργούνται ενώσεις μεταξύ της γενικότερης συναισθηματικής κατάστασης και των πτυχών της συγκεκριμένης κατάστασης, που βιώνεται εκείνη τη στιγμή. Στις όψεις της κάθε συναισθηματικής κατάστασης συμπεριλαμβάνονται οι εκφράσεις του προσώπου. Τα παιδιά κατανοούν τις έννοιες των εκφράσεων του προσώπου, οι οποίες αντιστοιχούν στο κάθε συναίσθημα με τον ίδιο τρόπο που μαθαίνουν, για παράδειγμα, τις έννοιες των αριθμών και των λέξεων(Gross & Ballif, 1991).

Από την άλλη πλευρά, οι James και Lange (1922) στην επιστημονική τους θεωρία σχετικά με το συναίσθημα προτείνουν ότι η ύπαρξη ενός συμβάντος-ερεθίσματος είναι το πρώτο στάδιο της ψυχοφυσιολογικής αντίδρασης που συνδέεται με το συναίσθημα. Εάν αυτό το συμβάν-ερέθισμα γίνει αντιληπτό από τον άνθρωπο, τότε προκαλείται μια ψυχοφυσιολογική διέγερση, η οποία οδηγεί στη συνέχεια στη βίωση ενός συναισθήματος. Η βίωση του συναισθήματος έπεται, λοιπόν, της αντίληψης της διέγερσης αυτής και οφείλει την ύπαρξή του σε εκείνη. Εάν αντίστοιχα το συμβάν-ερέθισμα αγνοηθεί από τον άνθρωπο, δεν θα προκύψει κάποια ψυχοφυσιολογική αντίδραση και κατ'επέκταση δεν θα υπάρξει βίωση συναισθήματος (Cannon, 1927 · Lange, James, 1922).

Μια ακόμη θεωρία σχετικά με το συναίσθημα αναπτύχθηκε από τους Cannon και Bard (1927), όταν οι ίδιοι αμφισβήτησαν τη θεωρία του συναισθήματος των James και Lange (1922). Ακολουθώντας την πειραματική μέθοδο, ανακαλύφτηκε ότι πολλές φορές η βίωση ενός συναισθήματος είναι δυνατή ακόμη κι όταν δεν προκύψει σωματική αντίδραση από ένα ερέθισμα (Cannon, 1927). Επιπλέον, παρατήρησαν ότι οι ψυχοσωματικές αντιδράσεις, που εμφανίζονται σε έναν άνθρωπο, είναι παρόμοιες ή και ίδιες παρά το γεγονός ότι οφείλονται σε διαφορετικά συναισθήματα. Ως αντίδραση στο φόβο, στον ενθουσιασμό ή στη λύπη, οι άνθρωποι ιδρώνουν, ανεβάζουν τους καρδιακούς παλμούς. Τα συναισθήματα αυτά είναι εντελώς διαφορετικά αλλά οι ψυχοσωματικές αντιδράσεις, που απορρέουν από εκείνα, είναι ίδιες. Τέλος, οι Cannon και Bard υπογραμμίζουν στη θεωρία τους ότι η βίωση του συναισθήματος και η εμφάνιση των σωματικών και ψυχολογικών αντιδράσεων λαμβάνουν χώρα ταυτόχρονα και όχι ανεξάρτητα η μια από την άλλη (Cannon, 1927).

Λίγα χρόνια αργότερα οι Schachter και Singer (1962) παρατήρησαν ότι σε κάθε περίπτωση το πρώτο στάδιο για τη βίωση ενός συναισθήματος είναι η εμφάνιση ενός

συμβάντος- ερεθίσματος. Ανάμεσα όμως στη σωματική αντίδραση και τη βίωση του ίδιου του συναισθήματος παρεμβάλλεται ένα ακόμη στάδιο, αυτό της αιτιολόγησης της σωματικής αντίδρασης (Schachter, Singer, 1962).

Συνοψίζοντας, σύμφωνα με τον Levykh (2008), ο οποίος μελέτησε τον Vygotsky, το συναίσθημα είναι το πιο σημαντικό βήμα για την κοινωνική ανάπτυξη και ταυτόχρονα αποτελεί την κινητήριο δύναμη για εκείνη. Ταυτόχρονα, η αναπτυξιακή ψυχολογία υπογραμμίζει ότι τα συναισθήματα διαδραματίζουν έναν εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στον αποτελεσματικό και ομαλό συντονισμό διάφορων γνωστικών λειτουργιών. Τα συναισθήματα ενεργούν ως φίλτρα, που καθοδηγούν την προσοχή και βοηθούν στη ρύθμιση της συμπεριφοράς του ανθρώπου. Στη συνέχεια ακολουθεί η ταξινόμηση των συναισθημάτων και η ανάλυση των βασικών συναισθημάτων βάσει κάποιων θεωριών.

1.2. Ταξινόμηση των συναισθημάτων

Τα συναισθήματα, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, αποτέλεσαν το βασικό άξονα ερευνών πολλών ερευνητών εδώ και πολλές δεκαετίες. Άλλοι προσπάθησαν να τα ορίσουν εννοιολογικά, άλλοι να ερευνήσουν τη συναισθηματική ανάπτυξη του ανθρώπου και τη σημασία της για τη ζωή και την ατομική ευημερία και πρόοδο και άλλοι προσπάθησαν να τα ταξινομήσουν. Στην παρούσα ενότητα θα ασχοληθούμε με την ταξινόμηση των συναισθημάτων.

Τα συναισθήματα διακρίνονται σε δυο κατηγορίες, στα βασικά και στα σύνθετα- κοινωνικά. Ως βασικά εννοούμε τα συναισθήματα, τα οποία θεωρούνται διαπολιτισμικά καθολικά ως προς τις μη λεκτικές εκφράσεις τους, όπως είναι οι εκφράσεις του προσώπου, κάνουν την εμφάνισή τους κατά τη διάρκεια του πρώτου χρόνου της ζωής του ανθρώπου και απαιτούν την επικέντρωση της προσοχής σε ένα γεγονός, το οποίο αποτελεί και τη γενεσιουργό αιτία τους (Denham, 1998 · Draghi-Lorenz et al., 2001· Ekman, 1992,). Στα βασικά συναισθήματα συγκαταλέγονται ο θυμός, ο φόβος, η χαρά, η αηδία, η λύπη και η έκπληξη.

Σύμφωνα με τον Ekman (1992) ο χαρακτηρισμός «βασικά» όσον αφορά στα συναισθήματα χρησιμοποιείται για δυο κυρίως λόγους. Αρχικά, επιστρατεύουμε τον όρο «βασικά συναισθήματα» προκειμένου να μιλήσουμε για τα συναισθήματα εκείνα, τα οποία διαφέρουν από τα υπόλοιπα σε πολύ σημαντικές πτυχές της υπόστασής τους, όπως είναι η έκφραση, οι προγενέστερες εκδηλώσεις, η πιθανή συμπεριφορική αντίδραση και η φυσιολογία (Ekman, 1992). Αυτή η άποψη για τα βασικά συναισθήματα συγκρούεται, όπως είναι αναμενόμενο, με την άποψη, η οποία αντιμετωπίζει όλα τα συναισθήματα ως παρόμοια, διαφέροντας μόνο σε συγκεκριμένες διαστάσεις, όπως είναι η εκδήλωση, η τερπνότητα, η δραστικότητα αλλά και εκείνη σύμφωνα με την οποία τα συναισθήματα διακρίνονται σε θετικά και αρνητικά (Ekman,

1992). Επιπλέον, ο Ekman (1992) συνεχίζει ότι κύρια και πρωταρχική διάσταση της έννοιας των βασικών συναισθημάτων είναι η καθολικότητά της εμφάνισής τους. Ο δεύτερος λόγος για τον οποίο κάποια συναισθήματα χαρακτηρίζονται ως βασικά και διακρίνονται από τα υπόλοιπα είναι προσαρμοστική τους αξία στη διαχείριση σημαντικών για τη ζωή ζητημάτων. Σύμφωνα με τον Lazarus (1991), στα σημαντικά και κύρια για τη ζωή ζητήματα συγκαταλέγονται οι επιτεύξεις των στόχων, οι αποτυχίες, οι απώλειες, η προσδοκία μιας επιτυχίας, ο φόβος μιας πιθανής αποτυχίας κ.ά.

Από την αντίθετη πλευρά, με τον όρο «σύνθετα συναισθήματα» αναφερόμαστε στα συναισθήματα εκείνα, τα οποία εμφανίζονται μετά το δεύτερο έτος της ζωής του ανθρώπου και για την εμφάνισή τους απαιτείται ο συνυπολογισμός διάφορων περιστασιακών ενδείξεων, οι οποίες είναι δυνατόν να απέχουν χρονικά (Denham, 1998 · Draghi-Lorenz et al., 2001 · Ekman, 1992). Σε αυτή την κατηγορία συναισθημάτων ανήκουν η ντροπή, η ζήλια, η περηφάνια, η ενσυναίσθηση, η αμηχανία, η ενοχή (Denham, 1998 · Draghi-Lorenz et al., 2001 · Ekman, 1992).

Τέλος, η ανυπαρξία σύνθετων/ κοινωνικών συναισθημάτων πριν το δεύτερο έτος της ζωής του ανθρώπου οφείλεται σε γενικές γραμμές στο γεγονός ότι μέχρι αυτή την ηλικία τα παιδιά δεν έχουν αναπτύξει την αυτεπίγνωση. Η παραπάνω αυτή διαπίστωση επεξηγείται στα πλαίσια της κοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού (Draghi-Lorenz et al., 2001).

1.3. Η συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών από τη βρεφική μέχρι την πρώτη παιδική ηλικία

Όλοι οι άνθρωποι ανεξάρτητα από τα μοναδικά τους χαρακτηριστικά, που τους διαφοροποιούν από τους υπόλοιπους, ακολουθούν τα ίδια στάδια συναισθηματικής ανάπτυξης. Πλήθος ερευνητών έχει ασχοληθεί εδώ και πάρα πολλές δεκαετίες με τη συναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου. Τα πρώτα στάδια της ζωής του ανθρώπου διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των συναισθηματικών ικανοτήτων. Άλλωστε, οι δεξιότητες, που εμφανίζονται σε μεταγενέστερη ηλικία, οικοδομούνται πάνω στις προγενέστερες. Κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας παρατηρείται η εντονότερη συναισθηματική ανάπτυξη του ανθρώπου (Goleman, 1995).

Η έννοια των εμπειριών είναι άκρως σημαντική για τη συναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου ειδικά στην παιδική ηλικία. Μέσω των εμπειριών το παιδί έρχεται σε επαφή με διάφορες συγκινησιακές καταστάσεις και συμπεριφορές, οι οποίες του προσφέρουν τη δυνατότητα βίωσης διάφορων συναισθημάτων. Με το πέρασμα του χρόνου και μέσω της μάθησης το παιδί σταδιακά αρχίζει να βιώνει ολοένα και περισσότερα συναισθήματα (Goleman, 1995). Αρχικά εμφανίζονται, λοιπόν, τα βασικά συναισθήματα και έπονται τα σύνθετα/ κοινωνικά. Ας δούμε, λοιπόν, αναλυτικά τα στάδια της συναισθηματικής ανάπτυξης του παιδιού.

Η συναισθηματική αλληλεπίδραση του βρέφους ξεκινάει από την περίοδο της κύησης, όπου οι συναισθηματικές μεταπτώσεις της μητέρας και οι εναλλαγές στη διάθεση προκαλούν την αντίδραση του εμβρύου. Από τη στιγμή της γέννησης αρχίζει η διαδικασία της συναισθηματικής ανάπτυξης του παιδιού (Gottman, 2011). Το κλάμα αποτελεί την πρώτη ένδειξη συναισθηματικής αντίδρασης του βρέφους. Χαρακτηριστικό είναι ότι τα βρέφη είναι ικανά να διαφοροποιούν το κλάμα τους

αναλόγως των αναγκών τους. Ταυτόχρονα, το βρέφος καθίσταται ικανό από τους πρώτους μήνες της ζωής του να συνδέει ερεθίσματα με ευχάριστες αντιδράσεις. Έτσι, λοιπόν, διαφοροποιεί τη συμπεριφορά του αναλόγως, και ανταποκρίνεται συστηματικά σε εξωτερικά ερεθίσματα (Gottman, 2011).

Επίσης, μετά τον πρώτο μήνα ζωής, η ικανότητα των παιδιών να αντιδρούν στα εκφραζόμενα συναισθήματα είναι εμφανής και επιπλέον είναι σταδιακά ικανά να διαφοροποιούν τη συναισθηματική τους αντίδραση (Trevarthen, 1984· Trevarthen, Aitken, 2001). Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου εμφανίζονται και αναγνωρίζονται συναισθήματα δυσαρέσκειας, ντροπής, ενόχλησης. Εν συνεχεία, κατά τον δεύτερο και τρίτο μήνα ζωής το βρέφος όταν έρχεται σε επαφή με άλλα παιδιά εμφανίζει και είναι ικανό να αναγνωρίζει κάποια από τα χαρακτηριστικά των συναισθημάτων της ντροπής και του φόβου. Αντίθετα, στη θέα του ανθρώπου που τα φροντίζει, τα βρέφη εμφανίζουν θετικά συναισθήματα, όπως είναι η ευχαρίστηση (Trevarthen, et.al., 2001).

Περίπου σε ηλικία τριών μηνών αρχίζει να διαφοροποιείται στα βρέφη το χαμόγελο από το συναίσθημα της χαράς, το οποίο σε αυτή τη φάση της ζωής του βρέφους πηγάζει από θετικά ερεθίσματα (Izard, 1991). Αντίστοιχα το συναίσθημα της λύπης εμφανίζεται και αναγνωρίζεται από τα βρέφη και πάλι περίπου σε ηλικία τριών μηνών αλλά κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. Για παράδειγμα, το βρέφος βιώνει το συναίσθημα της λύπης όταν διακόπτεται η βίωση ευχάριστων γεγονότων ή το ίδιο απομακρύνεται από ευχάριστα για εκείνο ερεθίσματα, όπως είναι η διακοπή της αλληλεπίδρασης με τη μητέρα και η διακοπή της φροντίδας από τη μητέρα (Izard, 1991). Επιπλέον, γύρω στον τέταρτο μήνα τα βρέφη παρατηρώντας τη μητέρα πολλές φορές μιμούνται τις συναισθηματικές της εκφράσεις. Συμπερασματικά, το περιβάλλον διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο στην ανάπτυξη συναισθηματικών εκφράσεων στους πρώτους αυτούς μήνες της ζωής του βρέφους (Gottman, 2011).

Βέβαια, συναισθήματα, όπως αυτό της έκπληξης, το οποίο είναι δυνατόν να συμπεριλαμβάνει αποχρώσεις τόσο θετικών όσο και αρνητικών συναισθημάτων, αναλόγως φυσικά του ερεθίσματος που το προκαλεί, εμφανίζεται περίπου γύρου στους έξι μήνες. Η ανάδυσή του σε αυτή την ηλικία επεξηγείται από την περιπλοκότητα που το διέπει και το γεγονός ότι απαιτείται αξιολόγηση (θετική/ αρνητική) του ερεθίσματος, που το προκάλεσε (Lewis, 2007).

Συνεχίζοντας με τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, κατά τη διάρκεια του τρίτου και έκτου μήνα ζωής, αφυπνίζεται το ενδιαφέρον για το περιβάλλον και αναδύονται κοινωνικά συναισθήματα, όπως είναι το γέλιο (Trevarthen, 1984). Στην ηλικία αυτή το γέλιο διαφοροποιείται από το απλό χαμόγελο και μειδίαμα που αναλύθηκαν παραπάνω. Τα κοινωνικά συναισθήματα οφείλουν την ύπαρξή τους στην αλληλεπίδραση του παιδιού με τους άλλους ή και ακόμα στην εσωτερικευμένη εικόνα του άλλου στο υποσυνείδητο του παιδιού (Trevarthen, 1984 · Trevarthen, et.al., 2001). Σε αυτή την περίοδο, σχηματίζεται ο κοινωνικός εαυτός του παιδιού. Σύμφωνα με τον Trevarthen (1984), πολλά από αυτά τα συναισθήματα οφείλουν την εμφάνισή τους στη θέαση του εαυτού του παιδιού στον καθρέφτη. Γενικότερα, η ηλικία των έξι έως των εννέα μηνών του βρέφους χαρακτηρίζεται από μια διαδικασία συναισθηματικής ανατροφοδότησης, όπου αναγνωρίζει, βιώνει και εκφράζει συναισθήματα. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι γονείς και οι αντιδράσεις τους προς το βρέφος (Gottman, 2011).

Στον έκτο με ένατο μήνα ζωής εμφανίζονται τα πειράγματα, τα οποία ξεκινούν από το ίδιο το παιδί και οι συναισθηματικές αναφορές, οι οποίες δεν είναι συναισθήματα αυτά καθαυτά αλλά κοινωνικές αναφορές (Trevarthen, 1984). Οι κοινωνικές αυτές αναφορές αφορούν κυρίως τις σχέσεις των άλλων με πράγματα παρά με την ίδια την έννοια του εαυτού και ουσιαστικά συνδέουν τον κοινωνικό και υλικό

κόσμο. Σταδιακά το βρέφος αρχίζει να αναπτύσσει συναισθηματική επικοινωνία και αλληλεπίδραση και με τα υπόλοιπα μέλη του κοινωνικού του περιγύρου (Κακαβούλης, 1997).

Στους εννέα έως δεκατέσσερις μήνες, εμφανίζεται στα βρέφη η δημιουργία τριαδικών σχέσεων ανάμεσα στις έννοιες του εαυτού, του άλλου και του υλικού πράγματος (Trevarthen, 1984). Το βρέφος στην ηλικία αυτή αρχίζει να καταλαβαίνει και να αναγνωρίζει καλύτερα τα συναισθήματα των άλλων. Σύμφωνα με τον Trevarthen, τα συναισθήματα είναι οι βασικοί ρυθμιστές των διαπροσωπικών σχέσεων. Τα συναισθήματα δίνουν αξία στην πιθανή αντίδραση του ανθρώπου όταν συσχετίζεται με άλλους (Trevarthen, 1984· Trevarthen, et.al., 2001). Το βρέφος δημιουργεί σταδιακά δεσμό προσκόλλησης με το γονέα. Έτσι, λοιπόν, αρχίζει σε αυτή την ηλικία εκδηλώνει την ανάγκη ανταπόκρισης στις διάφορες συναισθηματικές του αντιδράσεις, όπως είναι το άγχος του αποχωρισμού από το γονέα (Gottman, 2011).

Συνεχίζοντας, λοιπόν, με τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, παρατηρήθηκε ότι σε γενικές γραμμές, κατά τη διάρκεια του πρώτου χρόνου της ζωής τους τα παιδιά αρχίζουν να διακρίνουν τις συναισθηματικές εκφράσεις, που αντιστοιχούν στα βασικά συναισθήματα (χαρά, φόβος, θυμός, έκπληξη) (Lewis, 1992).

Κατά τη διάρκεια του δεύτερου έτους, δηλαδή στην αρχή της πρώτης νηπιακής ηλικίας, σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα, τα παιδιά εμφανίζουν συναισθηματικές εκφράσεις, οι οποίες σε αυτό το στάδιο αντιστοιχούν στα σύνθετα/ κοινωνικά συναισθήματα (Lewis, 1992). Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η ανάδυσή τους σε αυτή την ηλικία οφείλεται στο γεγονός ότι τα σύνθετα/κοινωνικά συναισθήματα απαιτούν την ανάπτυξη τόσο της ικανότητας αναπαράστασης του εαυτού όσο και της ικανότητας της παρατήρησης των γεγονότων από την πλευρά του ίδιου του παιδιού (Lewis, 1992). Έτσι, λοιπόν, τα παιδιά σε αυτή την ηλικία αρχίζουν να κατανοούν την έννοια των

κοινωνικών κανόνων, που διέπουν κάποιες συμπεριφορές και κατ' επέκταση βιώνουν σύνθετα συναισθήματα, όπως είναι, είναι η ενσυναίσθηση και η ζήλια (Lewis, et. al, 2003). Επιπρόσθετα, στο ίδιο αναπτυξιακό στάδιο αλλά λίγους μήνες αργότερα εμφανίζονται συναισθήματα άγχους, αγωνίας, δυσφορίας, τα οποία οφείλονται στη βίωση αρνητικής κριτικής από τους ενηλίκους όταν τα ίδια εκδηλώνουν ανάρμοστες συμπεριφορές.

Στον τρίτο χρόνο της ζωής τους, τα παιδιά αρχίζουν να αποκτούν επίγνωση του εαυτού τους, δηλαδή αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως ξεχωριστή οντότητα (Lewis, 1992 · Lewis, et. al, 2003). Εδώ παρατηρείται η ανάπτυξη των σύνθετων/ κοινωνικών συναισθημάτων της ντροπής, της υπερηφάνειας στην πρώιμη μορφή της, τα οποία όπως είναι φυσικό προϋποθέτουν την αίσθηση της αυτογνωσίας. Στο ίδιο αναπτυξιακό στάδιο και συγκεκριμένα περίπου στα τριάνμισι χρόνια, τα παιδιά καθίστανται ικανά να αναγνωρίζουν τις αιτίες βίωσης των συναισθημάτων τόσο στα ίδια όσο και στους υπόλοιπους.

Κατά τη διάρκεια του τέταρτου και κυρίως του πέμπτου χρόνου, τα παιδιά είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται πλήρως το συναίσθημα της έκπληξης και την αιτία-συναίσθημα, που το προκαλεί (έκπληξη από χαρά/ έκπληξη από φόβο) (Izard, 2011 · Saarni, 1999). Βέβαια, σε γενικές γραμμές σε αυτή την ηλικία τα παιδιά αρχίζουν να αντιλαμβάνονται ότι όλα τα συναισθήματα -βασικά και σύνθετα/κοινωνικά- οφείλονται σε κάποιες ενέργειες, ερεθίσματα, γεγονότα και ότι για την έξοδο από την εκάστοτε συναισθηματική κατάσταση απαιτείται κάποια άλλη ενέργεια. Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού είναι η ικανότητα ελέγχου των συναισθημάτων και η βίωση συναισθημάτων όπως είναι η ενοχή και η υπερηφάνεια (Smith, Walden, 1998).

Σύμφωνα με τον Denham (1998) οι συναισθηματικές αλλαγές που παρατηρούνται στο παιδί κατά τη μετάβασή του από τη νηπιακή (2- 4 έτη) στην πρώτη παιδική ηλικία (4-7 έτη) σχετίζονται με:

- ✓ τη λεκτική και μη λεκτική έκφραση των διάφορων συναισθημάτων (βασικών και σύνθετων/ κοινωνικών),
- ✓ την αναγνώριση καταστάσεων που προκαλούν τη βίωση διάφορων συναισθημάτων, την αναγνώριση των αιτιών μιας συναισθηματικής κατάστασης αλλά και των συνεπειών της,
- ✓ τη χρήση της συναισθηματικής γλώσσας για την έκφραση τόσο των συναισθημάτων των ίδιων των παιδιών όσο και των συναισθημάτων των άλλων,
- ✓ την κατανόηση των στρατηγικών ελέγχου των συναισθημάτων, δηλαδή των στρατηγικών αυτορρύθμισης,
- ✓ τη συνειδητοποίηση ότι αλληλοσυγκρουόμενα συναισθήματα είναι δυνατόν να συνυπάρχουν και,
- ✓ την κατανόηση σύνθετων/ κοινωνικών συναισθημάτων, όπως είναι αυτό της ενοχής, τα οποία απαιτούν την ικανότητα της αυτεπίγνωσης.

Έτσι, λοιπόν, στην πρώτη παιδική ηλικία (4-7 έτη), τα παιδιά είναι ικανά να κατανοούν τα δικά τους συναισθήματα, των άλλων αλλά και να μπορούν να τα ελέγξουν. Τα νήπια συνειδητοποιούν σιγά σιγά ότι οι συναισθηματικές μας αντιδράσεις εξαρτώνται πολλές φορές από τις αντιδράσεις των άλλων. Στην ηλικία αυτή αρχίζουν σταδιακά να εμφανίζονται σύνθετα/ κοινωνικά συναισθήματα, όπως είναι αυτό της ντροπής, της ενοχής και της υπερηφάνειας, τα οποία προϋποθέτουν την ανάπτυξη της αυτεπίγνωσης (Χατζηχρήστου, 2004).

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναλύσουμε ιδιαίτερος το σύνθετο συναίσθημα της υπερηφάνειας. Το συναίσθημα αυτό μπορεί να κάνει την εμφάνισή του από την ηλικία των τριών, τεσσάρων και πέντε ετών αλλά δείχνει να εξελίσσεται και να παγιώνεται αργά στο συναισθηματικό κόσμο του παιδιού. Η παραπάνω διαπίστωση οφείλεται στην περίπλοκη φύση της υπερηφάνειας αλλά και στο γεγονός ότι δεν υπάρχουν ξεκάθαρες εκφράσεις προσώπου για εκείνη αλλά ταυτόχρονα το ίδιο το συναίσθημα απαιτεί την έννοια της αυτό-αξιολόγησης (Tracy, et. al, 2005). Το παιδί θεωρείται ικανό να κατανοεί πλήρως το συναίσθημα της υπερηφάνειας και τις διαστάσεις του περίπου στην ηλικία των οχτώ ετών.

Συνεχίζοντας, με τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού στη νηπιακή ηλικία, το παιδί αρχίζει σταδιακά να ελέγχει τα συναισθήματά του, να τα εκφράζει με κοινωνικά αποδεκτό τρόπο και δεν είναι λίγες οι φορές που τα αποκρύπτει. Η αυτορρύθμιση των συναισθημάτων είναι μια βασική πτυχή της γενικότερης συναισθηματικής ανάπτυξης του παιδιού, αφού αντανακλά την ικανότητά του να ελέγχει τα συναισθήματά του και να προσαρμόζει τις αντιδράσεις του στις εκάστοτε συνθήκες (Denham, 1998).

Συνοψίζοντας, στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών ουσιαστικό ρόλο διαδραματίζει όπως φυσικό η είσοδός τους στην προσχολική αγωγή, η οποία πραγματοποιείται συνήθως στη πρώτη παιδική ηλικία (4-7 έτη). Η γνωστική ανάπτυξη συμβαδίζει με την συναισθηματική και η μια ενισχύει την άλλη (Goleman, 1995). Η ανάπτυξη των γνωστικών δεξιοτήτων, η απόκτηση κοινωνικών εμπειριών και η σταδιακή διερεύνηση του κόσμου από την πλευρά των παιδιών βοηθούν στην εμφάνιση όλων των αποχρώσεων των συναισθημάτων, στην έκφραση και αναγνώρισή τους, και κατ' επέκταση ολοκλήρωση της συναισθηματικής τους ανάπτυξης.

1.4. Έλεγχος συναισθημάτων- αυτορρύθμιση

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, μια από τις σημαντικότερες πτυχές της συναισθηματικής ανάπτυξης, είναι η ικανότητα ελέγχου των συναισθημάτων, δηλαδή η ικανότητα αυτορρύθμισης.

Ο όρος «συναισθηματική ρύθμιση» αφορά τη διαδικασία με την οποία τα άτομα επηρεάζουν ποιά συναισθήματα νιώθουν, πότε αυτά τα συγκεκριμένα συναισθήματα θα προκύψουν, πως θα τα βιώσουν και πως θα τα εκφράσουν (Gross, 1998). Η συναισθηματική ρύθμιση συνδέεται με την αυτορρύθμιση και περιλαμβάνει διάφορες διαδικασίες, όπως είναι ο έλεγχος, η εκτίμηση και η τροποποίηση των συναισθηματικών εμπειριών (Schutz, Davis, 2000). Μέσω της αυτορρύθμισης ο άνθρωπος καθίσταται ικανός να ελέγχει τις δράσεις και τις αντιδράσεις του, προκειμένου να οδηγηθεί στην επίτευξη κάποιου στόχου (Schutz, DiStefano, Benson, Davis, 2004). Το άτομο κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας επηρεάζει τα είδη των συναισθημάτων που βιώνει, την έντασή τους και τη χρονική διάρκεια των εκάστοτε συναισθηματικών εμπειριών (Gross, 1998).

Η συναισθηματική ρύθμιση είναι μια διαδικασία ουσιαστική για την υγιή ανάπτυξη του παιδιού. Στην ηλικία των πέντε περίπου ετών το νήπιο εμφανίζει την ικανότητα ρύθμισης των συναισθημάτων του, αφού είναι σε θέση να αναγνωρίζει και να επιλέγει τις δράσεις- στρατηγικές εκείνες, οι οποίες θα οδηγήσουν στην βίωση ευχάριστων συναισθημάτων ή αντίστοιχα στη διακοπή δυσάρεστων συναισθημάτων (Cole, Dennis, Smith-Simon, Cohen, 2009). Σε αυτό το σημείο σημαντικό ρόλο σύμφωνα με την ίδια έρευνα (Cole, et. al., 2009) διαδραματίζουν οι γονείς του νηπίου, οι οποίοι ανάλογα με την συμπεριφορά τους στη συναισθηματικές αντιδράσεις του παιδιού ενισχύουν ή αντίστοιχα καταστέλλουν την ικανότητα αυτορρύθμισης των συναισθημάτων του. Χαρακτηριστικό είναι

άλλωστε ότι η ανάπτυξη της ικανότητας συναισθηματικής ρύθμισης εξαρτάται τόσο από γενετικούς όσο και από περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως είναι τα ερεθίσματα που λαμβάνει το παιδί από την οικογένειά του. Η ικανότητα, λοιπόν, αυτορρύθμισης είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης βιολογικών και περιβαλλοντικών παραγόντων (Cole, et. al., 2009).

Επιπλέον, στη βιβλιογραφία αναφέρονται δυο είδη συναισθηματικής ρύθμισης, η σταθμισμένη- ελεγχόμενη και η αυτόματη (Roberton, Daffern, Bucks, 2011). Η σταθμισμένη- ελεγχόμενη συναισθηματική ρύθμιση λαμβάνει χώρα σε περιπτώσεις απόκρυψης συναισθημάτων και είναι το αποτέλεσμα συνειδητής προσπάθειας του ατόμου να ρυθμίσει τη συναισθηματική του κατάσταση. Αντίθετα, η αυτόματη συναισθηματική ρύθμιση προκύπτει αβίαστα και η ενεργοποίησή της είναι αυθόρμητη (Roberton, et. al., 2011).

Τέλος, αξιοσημείωτο είναι ότι η ικανότητα συναισθηματικής ρύθμισης συνδέεται με την εκπαίδευση, καθώς προκύπτουν ποικίλα γνωστικά οφέλη για το παιδί. Ο εποικοδομητικός έλεγχος των συναισθημάτων περιλαμβάνει στρατηγικές, οι οποίες βελτιώνουν την επίδοση και βοηθούν τους μαθητές να φτάσουν πιο κοντά στο στόχο τους (DeCuir- Gunby, et. al., 2009). Στις στρατηγικές αυτές περιλαμβάνονται κάποιες γνωστικές διαδικασίες, οι οποίες άλλοτε προσανατολίζονται στην επίτευξη του στόχου του μαθητή και άλλοτε στη ρύθμιση των συναισθημάτων του στο εκπαιδευτικό πλαίσιο (Schutz, et.al., 2004).

1.6. Παράγοντες που επηρεάζουν τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού

1.6.1. Η σημασία του ρόλου της οικογένειας στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το περιβάλλον του νηπίου δρα καθοριστικά από την πρώτη κιόλας στιγμή στη διαδικασία της συναισθηματικής του ανάπτυξης. Στην αρχή της ζωής του παιδιού εξέχουσα θέση έχουν οι γονείς του, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι όχι μόνο για τη φροντίδα του αλλά και για την παροχή των κατάλληλων ερεθισμάτων που θα το βοηθήσουν να αναπτυχθεί συναισθηματικά.

Οι γονείς και η σχέση που αναπτύσσουν με το βρέφος από τους πρώτους μήνες της ζωής του αποτελούν ένδειξη για τη μελλοντική συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Η ουσιαστική συναισθηματική εμπλοκή του γονέα με το βρέφος καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο το παιδί εκφράζει και διαχειρίζεται τα συναισθήματά του αλλά και τον τρόπο που αλληλεπιδρά με τους γύρω του (Denham, 1998). Οι γονείς στην αρχή της ζωής του παιδιού έχουν το ρόλο του διαμεσολαβητή. Ο γονέας μεσολαβεί μεταξύ του παιδιού και του περιβάλλοντος και με αυτόν τον τρόπο ρυθμίζει και εξισορροπεί τις εκάστοτε συναισθηματικές αντιδράσεις και εξάρσεις του βρέφους (Sroufe, 2002).

Ταυτόχρονα, οι γονείς είναι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης του παιδιού, η οποία αποτελεί κλειδί στην υγιή συναισθηματική του ανάπτυξη. Το ενδιαφέρον, η αποδοχή και η έκφραση συναισθημάτων ζεστασιάς και αγάπης από την πλευρά των γονέων, και η θετική ανατροφοδότηση είναι παράγοντες που επηρεάζουν θετικά το παιδί και οδηγούν στη βίωση θετικών συναισθημάτων. Ο τρόπος που συμπεριφέρεται και δρα ο γονιός καθορίζει άλλωστε την εικόνα –θετική ή αρνητική– που το ίδιο το παιδί θα δημιουργήσει για τον εαυτό του (Sroufe, 2002).

Επιπρόσθετα, ο τρόπος με τον οποίο οι γονείς αντιμετωπίζουν και ανταποκρίνονται στις συναισθηματικές αντιδράσεις των παιδιών δρα καθοριστικά στην ικανότητα έκφρασης των παιδιών αλλά και γενικότερα στη συναισθηματική τους

ωρίμανση. Εάν υπάρχει θετική ανατροφοδότηση από το γονεϊκό περιβάλλον και συναισθηματική ενίσχυση, είναι πιθανό το παιδί να αναπτύξει τις συναισθηματικές του δεξιότητες, των οποίων τα οφέλη δεν περιορίζονται μόνο στο συναισθηματικό τομέα αλλά και στο γνωστικό (Gottman, 2011). Αντίθετα, η παραμέληση και η αγνόηση των συναισθηματικών αναγκών του παιδιού είναι δυνατόν να φέρει αρνητικές συνέπειες στη συναισθηματική του ανάπτυξη, όπως είναι η αδυναμία της συναισθηματικής έκφρασης και η χαμηλή αυτοεκτίμηση (Sroufe, 2002).

Ταυτόχρονα, δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι οι γονείς μέσω της συμπεριφοράς τους και της αντίδρασής τους σε διάφορες συναισθηματικές καταστάσεις δρουν ως πρότυπο για το παιδί. Γονείς που εκφράζονται συναισθηματικά, αναγνωρίζουν τα συναισθήματα των άλλων και συμπάσχουν, διαχειρίζονται κρίσεις και προβλήματα είναι αναμενόμενο να ενισχύουν συναισθηματικά τα παιδιά τους και να προωθούν τη συναισθηματική τους ανάπτυξη.

1.6.2. Η σημασία του ρόλου του νηπιαγωγού στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού

Η μετάβαση του παιδιού από τη νηπιακή στην πρώτη παιδική ηλικία σηματοδοτεί την ένταξή του στην προσχολική αγωγή. Έτσι, λοιπόν, το γονεϊκό περιβάλλον, παύει να αποτελεί το μοναδικό παράγοντα επιρροής της συναισθηματικής ανάπτυξης του νηπίου αφού τώρα κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει και το σχολείο. Ένα από τα βασικά πρόσωπα που δρουν και ενεργούν στο περιβάλλον της προσχολικής αγωγής είναι ο νηπιαγωγός. Ο νηπιαγωγός, ο οποίος επιθυμεί να βοηθήσει ουσιαστικά και να συνδράμει στη συναισθηματική ενίσχυση και ανάπτυξη του νηπίου οφείλει να γνωρίζει τον πολύπλευρο ρόλο του.

Έτσι, λοιπόν, σύμφωνα με τον Denham (1998) οι εκπαιδευτικοί αποτελούν φορείς κοινωνικοποίησης του παιδιού, αφού αλληλεπιδρώντας οι ίδιοι μαζί του και δημιουργώντας συναισθηματικούς δεσμούς, ενισχύουν τις συναισθηματικές και κοινωνικές δεξιότητες του νηπίου. Βασικό στη συναισθηματική ανάπτυξη του νηπίου είναι ο εκπαιδευτικός να δημιουργεί προσωπική και μοναδική σχέση με το κάθε παιδί, έτσι ώστε να μπορεί να ανταποκρίνεται στις συναισθηματικές του ανάγκες, να το ενθαρρύνει και να το βοηθά να αντιμετωπίζει διάφορες κρίσεις (Denham, 1998).

Στις διαπροσωπικές του σχέσεις με το νήπιο ο εκπαιδευτικός, ο οποίος ενδιαφέρεται ειλικρινά για την ολόπλευρη ανάπτυξή του, οφείλει να διέπεται από ενσυναίσθηση. Ο νηπιαγωγός οφείλει να ακούει το νήπιο ουσιαστικά, να αφουγκράζεται τις ανάγκες του και να κατανοεί τα προβλήματά του, δίχως να ασκεί κριτική στο νήπιο και να το αποθαρρύνει. Σημαντικό στοιχείο της σχέσης παιδιού και εκπαιδευτικού είναι η ειλικρίνεια και η έκφραση των συναισθημάτων και των δυο κατά τη διάρκεια της αλληλεπίδρασης (Μπρούζος, 1998).

Ταυτόχρονα, ο ρόλος του νηπιαγωγού σε ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον που προωθεί τη συναισθηματική αγωγή είναι αυτός του διαμεσολαβητή. Ο νηπιαγωγός έχει την ευθύνη να παρέχει στο νήπιο τα κατάλληλα ερεθίσματα, τις σωστές δράσεις μέσα από τις οποίες θα αναπτυχθεί ολόπλευρα, τόσο συναισθηματικά όσο και γνωστικά (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011 · Γκλιάου, 2002). Ο νηπιαγωγός οφείλει να υποστηρίζει την αυτενέργεια των μαθητών, την έκφραση των συναισθημάτων και των επιθυμιών τους δίχως όμως να ξεχνά το διακριτικό ρόλο της οριοθέτησης διάφορων συμπεριφορών και της καθοδήγησης των νηπίων.

Ο νηπιαγωγός παρατηρώντας τα παιδιά στις διάφορες πτυχές της ζωής του νηπιαγωγείου να εκμεταλλεύεται κάθε κατάσταση, πρόβλημα, συμπεριφορά και κρίση που προκύπτει προς όφελος του παιδιού. Άλλωστε, είναι σαφές ότι τα πάντα μπορούν

να αποτελέσουν μάθημα σε ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον, όπως είναι αυτό του νηπιαγωγείου και βοηθήσουν στη συναισθηματική ανάπτυξη του νηπίου (Fontana, 1996). Ταυτόχρονα, ο νηπιαγωγός μέσα από την παρατήρηση διακρίνει τυχόν προβλήματα και συναισθηματικές κρίσεις και έχει τη δυνατότητα να ανιχνεύει τις επιθυμίες τους, τα ενδιαφέροντά τους, έτσι ώστε να μπορεί να τα αξιοποιεί στις διάφορες εκφάνσεις της ζωής του νηπιαγωγείου (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011).

Επιπρόσθετα, σε ένα περιβάλλον που ενισχύει τη συναισθηματική ανάπτυξη του νηπίου, ο ρόλος του ίδιου του νηπιαγωγού είναι να παρέχει σε όλα τα παιδιά ίσες ευκαιρίες, έτσι ώστε να αξιοποιήσουν τα μοναδικά τους χαρακτηριστικά και τις εμπειρίες τους. Ο νηπιαγωγός οφείλει να ενθαρρύνει τη συμμετοχή όλων των νηπίων στις δράσεις του νηπιαγωγείου και παράλληλα να προωθεί τη δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των νηπίων, όπου κυριαρχεί ο σεβασμός (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011).

Ο νηπιαγωγός οφείλει ο ίδιος μέσα από το παράδειγμά του να καθοδηγεί τα νήπια. Ο εκπαιδευτικός που γνωρίζει, εκφράζει και ελέγχει τα συναισθήματά του τόσο στις σχέσεις του με το ίδιο το παιδί όσο και με τους συναδέλφους του και τους γονείς των νηπίων, ενεργεί με ψυχραιμία και διαχειρίζεται εντάσεις και συγκρούσεις αποτελεί πρότυπο συμπεριφοράς, να επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στους μαθητές του και να διέπεται από ενθουσιασμό. Άλλωστε, σύμφωνα με έρευνα των Witcher, Onwuegbuzie και Minor (2001) τα παραπάνω χαρακτηριστικά είναι που καθιστούν έναν εκπαιδευτικό αποτελεσματικό.

Τέλος, ένας από τους σημαντικότερους ρόλους του νηπιαγωγού είναι η συνεργασία με τους γονείς του νηπίου. Μέσα από αυτή τη συνεργασία, εκπαιδευτικοί και γονείς θα κατανοήσουν καλύτερα το παιδί και τις ανάγκες τους, θα προλάβουν καταστάσεις και θα διαχειριστούν προβλήματα. Ο εκπαιδευτικός οφείλει να

εκμεταλλεύεται τις πληροφορίες που λαμβάνει από τους γονείς και από κοινού να δρουν προς όφελος του νηπίου και της ανάπτυξής του (Γκλιάου, 2002).

Συνοψίζοντας, ο νηπιαγωγός, ο οποίος στοχεύει στη συναισθηματική και γνωστική ανάπτυξη του παιδιού δίχως να παραμελεί την επίτευξη της μιας ή της άλλης, είναι προσανατολισμένος στο μαθητή. Με άλλα λόγια, τοποθετεί τις ανάγκες του μαθητή στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, σέβεται τη μοναδικότητα του κάθε παιδιού, αλληλεπιδρά ουσιαστικά μαζί του, καθοδηγεί διακριτικά χωρίς κρίνει και προσφέρει ανατροφοδότηση στο παιδί (Anderson, Ingram, Buford, Rosli, Bledsoe, Onwuegbuzie, 2012).

1.7. Ο ρόλος του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική αγωγή-ανάπτυξη

Όπως έχει γίνει ήδη φανερό από τις προηγούμενες ενότητες, εκπαίδευση και συναισθηματική ανάπτυξη είναι δυο έννοιες, οι οποίες δεν βαδίζουν παράλληλα αλλά αντίθετα συνδέονται σε πολύ μεγάλο βαθμό και από τη σύμπραξή τους προκύπτουν σημαντικά για την ανάπτυξη του παιδιού οφέλη. Για το λόγο αυτό, στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, το οποίο αποτελεί τον επίσημο οδηγό για την εκπαιδευτική διαδικασία, πρέπει να δίνεται έμφαση στη συναισθηματική αγωγή του παιδιού και όχι μόνο στη γνωστική του πρόοδο. Άλλωστε, ακόμη και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί τονίζουν τη σημασία της συναισθηματικής αγωγής, αφού έχουν παρατηρήσει ότι ενώ οι μαθητές έχουν τα κατάλληλα εφόδια για να αντεπεξέλθουν σε προκλήσεις γνωστικής φύσης, οι ίδιοι είναι ελλιπώς εφοδιασμένοι για να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις κοινωνικές και τις συναισθηματικές απαιτήσεις του σχολείου, μιας κοινωνικής ομάδας, των διαπροσωπικών τους σχέσεων (Jones & Bouffard, 2012 · Spivak & Farran, 2012).

Ένα Αναλυτικό Πρόγραμμα, το οποίο είναι προσανατολισμένο στη συναισθηματική αγωγή, στοχεύει στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, στη γνωριμία του με τον κόσμο των συναισθημάτων, στην αυτοεπίγνωση, στον χειρισμό και έλεγχο των συναισθημάτων του, στην ποιοτική του αλληλεπίδραση με τους άλλους, στη συνεργασία και στην αποτελεσματική επίλυση προβλημάτων. Σύμφωνα με τον Goleman (1995) η προσανατολισμένη στο συναίσθημα εκπαίδευση αφορά τη διαδικασία εκείνη και τις μεθόδους, που χρησιμοποιούμε έτσι ώστε να προωθηθεί η ανάπτυξη των συναισθηματικών και κοινωνικών ικανοτήτων. Η συναισθηματική εκπαίδευση «μετρά» την ικανότητά μας να διαχειριζόμαστε, να πράττουμε, να κατανοούμε και να εκφράζουμε τις συναισθηματικές όψεις της ζωής μας (Goleman, 1995).

Ταυτόχρονα, σύμφωνα με τους Joseph και Strain (2003) τα Αναλυτικά Προγράμματα, τα οποία στοχεύουν στη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, είναι προγράμματα σπουδών που εστιάζουν στη μείωση των παραγόντων που συνδέονται με ακαδημαϊκά και συναισθηματικής φύσεως προβλήματα. Τα κοινωνικο-συναισθηματικά αυτά προγράμματα προσανατολίζονται στην προώθηση και ενίσχυση των δεξιοτήτων σύναψης σχέσεων, στη συναισθηματική αναγνώριση, στην επίλυση προβλημάτων, στην πρόληψη της βίας και στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων διαχείρισης προβλημάτων (Joseph, Strain, 2003).

Σύμφωνα με τους Durlak et al. (2011) τα προγράμματα συναισθηματικής αγωγής συμβάλλουν στην τόνωση της κοινωνικο-συναισθηματικής ευημερίας των παιδιών. Βάσει των ευρημάτων της CASEL (Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning) για το 2015, οι πέντε βασικές ικανότητες που προκύπτουν από τη συναισθηματική αγωγή είναι η αυτό-διαχείριση, η αυτό-επίγνωση, διαπροσωπικές ικανότητες και η ορθή και υπεύθυνη λήψη αποφάσεων (CASEL, 2015). Οι ικανότητες αυτές αποτελούν τη βάση της ακαδημαϊκής εμπλοκής του μαθητή και εν' συνεχεία της ακαδημαϊκής του επιτυχίας (Durlak et al., 2011).

Οι McCormick et. al (2015) αναφέρουν σε άρθρο τους ότι η εφαρμογή προγραμμάτων που στοχεύουν στη συναισθηματική ανάπτυξη συμβάλλει θετικά στη γνωστική πρόοδο των μαθητών αλλά και στην ενίσχυση συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, όπως είναι η ικανότητα αποτελεσματικής διαχείρισης προβληματικών καταστάσεων σε επίπεδο διαπροσωπικών σχέσεων. Ταυτόχρονα, τα προγράμματα συναισθηματικής αγωγής βοηθούν σημαντικά στην αύξηση του επιπέδου της ποιότητας της σχολικής τάξης, στην οποία συμπεριλαμβάνονται η αλληλεπίδραση των μαθητών, ανάπτυξη της κριτικής τους ικανότητας αλλά και η γνωστική τους εξέλιξη. Οι ίδιοι ερευνητές υπογραμμίζουν ότι ειδικά στο πρόγραμμα

σπουδών στην προσχολική εκπαίδευση η συναισθηματική αγωγή των νηπίων θα πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό στόχο, καθώς προσφέρει στο παιδί οφέλη σε όλους τους τομείς της ανάπτυξής του, τα οποία κατά κάποιο τρόπο προδιαγράφουν τη μελλοντική επιτυχημένη του πορεία τόσο σε γνωστικό όσο και σε συναισθηματικό, κοινωνικό επίπεδο (McCormick et. al, 2015).

Ο Binfet (2015) σε άρθρο του αναφέρει ότι οι μαθητές της κοινωνικό-συναισθηματικής αγωγής παρουσιάζουν τύπους συμπεριφορών, οι οποίοι βοηθούν στη διαδικασία της μάθησης. Παραδείγματα τέτοιων συμπεριφορών- αντιδράσεων είναι η αυξημένη συμμετοχή στη διδασκαλία και στην τάξη, η δημιουργία μιας ουσιαστικής σχέσης με τον εκπαιδευτικό που παρέχει ανατροφοδότηση, η αποδοχή από τους συνομηλίκους. Ο ίδιος ερευνητής συμπληρώνει ότι οι μαθητές συναισθηματικής αγωγής συγκρινόμενοι με εκείνους της τυπικής γνωστικοκεντρικής εκπαίδευσης παρουσίασαν καλύτερες ακαδημαϊκές επιδόσεις (Binfet, 2015).

Δεν είναι τυχαίο άλλωστε το γεγονός ότι σε παγκόσμιο επίπεδο έχουν γίνει πολλές φορές προσπάθειες δημιουργίας και εν' συνεχεία εφαρμογής προγραμμάτων σπουδών, τα οποία στοχεύουν πρώτα απ' όλα στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Συγκεκριμένα, οι Kusche και Greenberg (1994) ανέπτυξαν ένα πρόγραμμα για την προσχολική αγωγή σχετικά με τη συναισθηματική ανάπτυξη μέσα το οποίο προωθούνταν η κοινωνική και συναισθηματική ικανότητα των παιδιών, προλαμβάνονταν περιστατικά συνδεδεμένα με συναισθηματικές κρίσεις και γενικότερα βελτιωνόταν η ποιότητα του κλίματος της τάξης. Μέσα από αυτό το πρόγραμμα σπουδών τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να ασχοληθούν ουσιαστικά με μια ποικιλία συναισθήματα, να μάθουν να μηχανισμούς διαχείρισης συναισθημάτων και αυτορρύθμισης και να έρθουν σε επαφή με την έννοια της ενσυναίσθησης (Kusche, Greenberg, 1994).

Οι Miller-Heyl, MacPhee και Fritz το 1998 δημιούργησαν ένα πρόγραμμα συναισθηματικής ανάπτυξης για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Στο πρόγραμμα αυτό ουσιαστικό ρόλο διαδραμάτιζαν οι γονείς και οι από κοινού δράσεις με τα παιδιά. Στόχος του προγράμματος ήταν η προώθηση της αλληλεπίδρασης, των κοινωνικών δεξιοτήτων, της σύναψης διαπροσωπικών σχέσεων. Το πρόγραμμα αυτό αποτελούσε οδηγό για τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς (Miller-Heyl, MacPhee, Fritz, 1998). Παρόμοιες προσπάθειες ανάπτυξης προγραμμάτων σπουδών σχετικών με τη συναισθηματική αγωγή έχουν καταγραφεί παγκόσμια από τους Spivack, Platt και Shure (1976), οι οποίοι εστίασαν στην ανάπτυξη της ικανότητας διαχείρισης προβλημάτων στις διαπροσωπικές σχέσεις αλλά και από τους Webster-Stratton το 1990, οι οποίοι έδωσαν έμφαση στην έννοια των συναισθημάτων, της ενσυναίσθησης και των διαπροσωπικών σχέσεων.

Όμως, παρόλα τα οφέλη της συναισθηματικής αγωγής και το πλήθος των προγραμμάτων σπουδών που έχει δημιουργηθεί με βάση αυτή, τι προβλέπει συγκεκριμένα το Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου για τη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών στην Ελλάδα;

Σύμφωνα, λοιπόν, με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο (2002) , «Σκοπός του Νηπιαγωγείου σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία είναι να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτυχθούν σωματικά, συναισθηματικά, νοητικά και κοινωνικά μέσα στο πλαίσιο των ευρύτερων στόχων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης». Έτσι, λοιπόν, διαπιστώνουμε ότι ένας από τους κύριους άξονες της εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο είναι σε θεωρητικό πάντοτε επίπεδο η συναισθηματική ανάπτυξη. Συγκεκριμένα, μέσα από την ενότητα «ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ- ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ» το παιδί μέσα από τις σχέσεις του με τους άλλους θα αναπτύξουν την αυτοεκτίμησή τους,

θα αποκτήσουν βασικές ικανότητες συνεργασίας, θα συνειδητοποιήσουν τη μοναδικότητα της ύπαρξής τους, θα ανιχνεύσουν τις ομοιότητες και διαφορές τους με τους άλλους και θα κατανοήσουν την έννοια του σεβασμού. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, το οποίο δημιουργήθηκε το 2002, δεν υπάρχει ξεχωριστή ενότητα για τη συναισθηματική εκπαίδευση αλλά αντίθετα αυτή αποτελεί μέρος την κοινωνικής αγωγής.

Από την άλλη πλευρά όσον αφορά στο νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα, που αναπτύχθηκε το 2011, η συναισθηματική εκπαίδευση έχει περισσότερο διακριτή θέση, αφού από τις βασικές ικανότητες, που προωθούνται είναι η επικοινωνία, η αυτονομία και η προσωπική ταυτότητα και οι κοινωνικές ικανότητες. Συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο με τίτλο «Δόμηση Προσωπικής Ταυτότητας και Αυτονομίας», υπογραμμίζεται ότι η προσωπική ταυτότητα συνδέεται με τον τρόπο που βλέπουμε τον εαυτό μας και με την αυτοεκτίμηση. Οι παράμετροι αυτοί αποτελούν άξονες της συναισθηματικής αγωγής. Επιπρόσθετα, στο κεφάλαιο των «Κοινωνικών Ικανοτήτων» επισημαίνεται η έννοια της αποτελεσματικής συνεργασίας, που αποτελεί και πάλι στοιχείο της συναισθηματικής ανάπτυξης.

Ιδιαίτερη αναφορά στη συναισθηματική ανάπτυξη στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του 2011 γίνεται στην ενότητα «Προσωπική και Κοινωνική Ανάπτυξη». Στην ενότητα αυτή τονίζεται ότι η ενίσχυση της προσωπικής αλλά και κοινωνικής ανάπτυξης βοηθά τα παιδιά να αναγνωρίζουν τη μοναδικότητα του εαυτού τους και τις ιδιαίτερες ικανότητές τους, να αποδέχονται τα συναισθήματά τους και να ελέγχουν τον τρόπο έκφρασής τους, να αντιλαμβάνονται και να κατανοούν τα συναισθήματα των άλλων. Όπως άλλωστε επισημαίνεται κύριος στόχος του νηπιαγωγείου είναι η ψυχική ενδυνάμωση του παιδιού και η πρώτη του επαφή με την έννοια της ενσυναίσθησης και

της κατανόησης των αξιών. Για το λόγο αυτό, ο/η νηπιαγωγός οφείλει να παρέχει μέσω των δραστηριοτήτων την ευκαιρία στο παιδί να εκφράζει τα συναισθήματα και τις απόψεις του αλλά και να αντιλαμβάνεται τα συναισθήματα και τις απόψεις των άλλων. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και το Κρυφό Αναλυτικό Πρόγραμμα, καθώς μέσω εκείνου η εκπαιδευτικός δύναται να μεταδώσει έννοιες και συμπεριφορές με έμμεσο τρόπο.

Συγκεκριμένα, λοιπόν, το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο (2011) αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια της προσχολικής αγωγής ο μαθητής πρέπει να μπορεί:

- να αναγνωρίζει τα προσωπικά του χαρακτηριστικά, τις απόψεις και τις επιλογές του, δηλαδή να κατανοήσει την έννοια της ταυτότητας,
- να αναγνωρίζει, να εκφράζει και να διαχειρίζεται τα συναισθήματά του αλλά και γενικά τα συναισθήματα,
- να διαχειρίζεται τις σχέσεις του με την οικογένεια, δηλαδή να μπορεί εκφράζει τα συναισθήματά του για τους γονείς και τα αδέρφια του,
- να μπορεί να εκφράζει τα συναισθήματά τους με διάφορους τρόπους – λεκτικά και μη λεκτικά.

Συνοψίζοντας, από τα παραπάνω κατανοούμε ότι η συναισθηματική ανάπτυξη αποτελεί κύριο άξονα του Αναλυτικού Προγράμματος της προσχολικής αγωγής στην Ελλάδα. Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα η συναισθηματική αγωγή φαίνεται να κατέχει εξέχουσα θέση και να αποτελεί ταυτόχρονα πρωταρχικό στόχο της καθημερινότητας του νηπιαγωγείου. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε αυτό το σημείο, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, είναι καίριος, αφού είναι εκείνος, που οφείλει να παρέχει στα παιδιά ευκαιρίες μάθησης προσανατολισμένες σε αυτό το σκοπό, είναι ο μεσολαβητής της μάθησης και ταυτόχρονα συνδέει την οικογένεια με την εκπαιδευτική διαδικασία (Fontana, 1996).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει, λοιπόν, να διερευνηθεί κανείς προσεγγίζοντας το νηπιαγωγό τι συμβαίνει σε πρακτικό επίπεδο στην προσχολική εκπαίδευση. Για το λόγο αυτό, στο επόμενο κεφάλαιο κρίνεται σκόπιμο να ασχοληθούμε σε ερευνητικό επίπεδο με τη διερεύνηση των απόψεων των νηπιαγωγών σχετικά με το ρόλο του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη παιδιών προσχολικής αγωγής. Άλλωστε, οι νηπιαγωγοί ως ενεργά μέλη της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι δυνατόν να περιγράψουν τις διάφορες αποχρώσεις του επί μελέτη θέματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1. Η σημασία της ερευνητικής μας εργασίας

Όπως φάνηκε από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, το συναίσθημα κατακλύζει όλο το φάσμα της ζωής του ανθρώπου από την πρώτη στιγμή της ζωής του, αφού σύμφωνα με τους ερευνητές ακόμη και το κλάμα αποτελεί την πρώτη ένδειξη συναισθήματος. Έτσι, λοιπόν, γίνεται κατανοητό ότι το συναίσθημα δεν πρέπει να παραγκωνίζεται στη διαδικασία της εκπαίδευσης αλλά αντίθετα να αποτελεί κύριο άξονα και στόχο των Αναλυτικών Προγραμμάτων και των προγραμμάτων σπουδών. Ειδικά στη προσχολική αγωγή το συναίσθημα του παιδιού αλλά και γενικότερα η συναισθηματική του αγωγή και ανάπτυξη πρέπει να πρωταγωνιστούν και να προωθούνται σε κάθε ευκαιρία και με κάθε τρόπο από τον εκπαιδευτικό. Για ποιό λόγο είναι όμως σημαντική η διερεύνηση των απόψεων των νηπιαγωγών σχετικά με το ρόλο του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη;

Η απάντηση κρύβεται στον ίδιο το ρόλο του εκπαιδευτικού, στις λειτουργίες που επιτελεί και στη σχέση του με το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Ο εκπαιδευτικός, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, διαδραματίζει καίριο ρόλο στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, καθώς ο ίδιος επιτελεί ρόλο διαμεσολαβητικό (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011). Ο εκπαιδευτικός αποτελεί ουσιαστικά το συνδετικό κρίκο μεταξύ του σχολείου και της οικογένειας αλλά και μεταξύ της μάθησης και της συναισθηματικής και γνωστικής ανάπτυξης του παιδιού. Ταυτόχρονα, ο εκπαιδευτικός είναι ο παρατηρητής της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της σχολικής πραγματικότητας και μέσω των παρατηρήσεών του αποτελεί πηγή ανατροφοδότησης για την ίδια τη διαδικασία της μάθησης (Anderson, et. al., 2012).

Παράλληλα, η ανίχνευση των απόψεων των εκπαιδευτικών επί του θέματος κρίνεται απαραίτητη, καθώς σύμφωνα με ερευνητικά ευρήματα, οι εκπαιδευτικοί είναι τα πρόσωπα εκείνα που συνεισφέρουν καθοριστικά στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού (Murray & Greenberg, 2000). Η διερεύνηση του τρόπου διδασκαλίας τους αλλά και των απόψεών τους θα φανερώνει τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν το παιδί, αλληλεπιδρούν μαζί του, διαχειρίζονται την τάξη και το δυναμικό της αλλά και τον τρόπο ενασχόλησής τους με τη συναισθηματική αγωγή (Jennings & Greenberg, 2009).

Επιπρόσθετα, η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για τη συναισθηματική ανάπτυξη και το ρόλο του Αναλυτικού Προγράμματος είναι σημαντική αφού έρευνες έχουν δείξει ότι οι πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών επηρεάζουν όχι μόνο τις παιδαγωγικές τους πρακτικές αλλά και την επιτυχία των μαθητών σε διάφορους τομείς (Akey, 2006 · Ryan & Patrick, 2001). Άλλωστε, έχει βρεθεί ότι οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι αντιμετωπίζουν τη μάθηση ως μια δυναμική διαδικασία, έχουν την τάση να προσφέρουν στο μαθητή ένα είδος αγωγής προσανατολισμένο στις ικανότητες, τις δεξιότητες και τις ανάγκες τους (Brownlee, 2003).

Επιπλέον, ένας από τους λόγους που καθιστά αναγκαία τη μελέτη των απόψεων των εκπαιδευτικών επί του θέματος είναι το γεγονός ότι οι ίδιες οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τα παιδιά και για θέματα σχετικά με αυτά, όπως είναι η ανάπτυξή τους, αντικατοπτρίζει τον τρόπο της αλληλεπίδρασής τους. Ο τρόπος αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας εκπαιδευτικού και παιδιού, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, αποτελεί βασικό στοιχείο της συναισθηματικής αγωγής (Μπρούζος, 1998).

Συμπληρωματικά με τα παραπάνω σημαντικό είναι το γεγονός μέσα από τις απόψεις των ίδιων των εκπαιδευτικών αναδύεται ακόμη και η εικόνα που έχει

σχηματίζει το ίδιο το παιδί για τον εαυτό του και τις δεξιότητές του. Οι απόψεις και ο τρόπος συμπεριφοράς του εκπαιδευτικού δρουν καταλυτικά στο σχηματισμό της αυτοεικόνας του παιδιού και στην καλλιέργεια ή τον παραγκωνισμό της αυτοεκτίμησης (Ryan & Patrick, 2001). Έτσι, λοιπόν, μέσα από την οπτική των εκπαιδευτικών αναδεικνύονται ζητήματα σχετικά με τη συναισθηματική αλλά και την ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού.

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τη σημασία της συναισθηματικής αγωγής φανερώνει τον τρόπο ενασχόλησής τους με την έννοια αυτή στην εκπαιδευτική πραγματικότητα αλλά και την αποτελεσματικότητά της (Schultz et al., 2010). Εάν ο εκπαιδευτικός πιστεύει ότι η ενασχόληση με τη συναισθηματική αγωγή φέρει αρνητικές συνέπειες και καταστέλλει τη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού, τότε παρατηρείται αναποτελεσματική και περιορισμένη εισαγωγή της συναισθηματικής ανάπτυξης στο πρόγραμμα. Σε αντίθετη περίπτωση, ο εκπαιδευτικός σε κάθε ευκαιρία αξιοποιεί το συναίσθημα και τις κοινωνικές δεξιότητες του παιδιού (Schultz et al., 2010).

Ταυτόχρονα, μέσα από τη μελέτη της οπτικής των νηπιαγωγών αναδύεται ο τρόπος που ο κάθε εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί το Αναλυτικό Πρόγραμμα και ταυτόχρονα η επάρκεια που το ίδιο το Αναλυτικό Πρόγραμμα προσφέρει στον κάθε εκπαιδευτικό. Η σχέση του εκπαιδευτικού με το Αναλυτικό Πρόγραμμα φανερώνει τον τρόπο διδασκαλίας του, αφού είναι γεγονός άλλωστε ότι πρόκειται για μια δυναμική σχέση αλληλεπίδρασης. Ο εκπαιδευτικός διαβάζει, επιλέγει και τροποποιεί το εκάστοτε πρόγραμμα σπουδών ανάλογα με τα προσωπικά του χαρακτηριστικά, τις εμπειρίες, τη μόρφωσή του, τις αντιλήψεις του για τη μάθηση. Ο τρόπος χρήσης του Αναλυτικού Προγράμματος, όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία, εξαρτάται από τη διδακτική εμπειρία των εκπαιδευτικών (Remillard & Bryans, 2004). Είναι γεγονός ότι στην αρχή

της καριέρας του ένας εκπαιδευτικός έχει ανάγκη από περισσότερη καθοδήγηση και για το λόγο αυτό σε πολλές περιπτώσεις καταφεύγει στο Αναλυτικό Πρόγραμμα. Αντίθετα, όσο τα χρόνια της διδακτικής εμπειρίας αυξάνονται, οι εκπαιδευτικοί όλο και λιγότερο ανατρέχουν σε αυτό. Επιπλέον, όσο η εμπειρία αυξάνεται ο εκπαιδευτικός ανατρέχοντας στις κατευθύνσεις του προγράμματος σπουδών τις αναπροσαρμόζει ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών του και της διδασκαλίας και τους στόχους του κάθε αντικειμένου (Remillard & Bryans, 2004).

Συνοψίζοντας, η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για το ζήτημα της συναισθηματικής ανάπτυξης είναι απολύτως αναγκαία. Η οπτική των εκπαιδευτικών αποτελεί πολύτιμη πηγή πληροφοριών για τη σχολική πραγματικότητα και για ζητήματα που βρίσκονται στο επίκεντρό της, όπως είναι η συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού και η ενασχόληση με αυτή στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου.

2.2. Οι στόχοι της έρευνας- τα ερευνητικά μας ερωτήματα

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο κύριος στόχος της εργασίας είναι η ανίχνευση των απόψεων των νηπιαγωγών σχετικά με τη διερεύνηση του ρόλου του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Αναλυτικότερα, λοιπόν, στόχος ήταν να διερευνηθεί το πώς αντιλαμβάνονται οι νηπιαγωγοί την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης , δηλαδή πως την οριοθετούν εννοιολογικά και αν υπάρχει ταύτιση με τους διάφορους επιστημονικούς ορισμούς που έχουν συνταχθεί για τη συναισθηματική ανάπτυξη. Στο σημείο αυτό οφείλουμε να επισημάνουμε ότι στην εργασία αυτή με τον όρο συναισθηματική ανάπτυξη εννοούμε την ικανότητα έκφρασης των συναισθημάτων από την πλευρά του παιδιού, την ικανότητα αναγνώρισης των συναισθημάτων και την ικανότητα αυτορρύθμισης, δηλαδή την ικανότητα ελέγχου των συναισθημάτων.

Δευτερευόντως, μέσω της έρευνάς μας επιχειρήθηκε να διερευνηθεί πώς οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί προωθούν την συναισθηματική ανάπτυξη σε πρακτικό επίπεδο, αν για παράδειγμα ακολουθούν τις πρακτικές του Αναλυτικού Προγράμματος ή κάποιο άλλο πρόγραμμα συναισθηματικής ανάπτυξης, και αν η προώθηση της συναισθηματικής ανάπτυξης φέρει θετικά αποτελέσματα στις διάφορες εκφάνσεις της σχολικής πραγματικότητας- καθημερινότητας, όπως είναι οι σχέσεις νηπιαγωγού-παιδιού και των παιδιών μεταξύ τους και στη συναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

Ταυτόχρονα, ένας από τους στόχους της ερευνητικής μας εργασίας ήταν να σκιαγραφήσουμε τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι οι νηπιαγωγοί αντιλαμβάνονται το ρόλο του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική αγωγή και συναισθηματική

ανάπτυξη των νηπίων, δηλαδή αν είναι ευχαριστημένοι ή δυσαρεστημένοι από το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Τέλος, μέσω της ερευνητικής μας εργασίας θελήσαμε να διαπιστώσουμε αν το Αναλυτικό Πρόγραμμα βοηθά τους νηπιαγωγούς στην απόκτηση γνώσεων και επάρκειας σχετικά με τη συναισθηματική ανάπτυξη και τα θέματα που συνδέονται με αυτή την έννοια αλλά και πως οι ίδιοι οι νηπιαγωγοί προσδιορίζουν το ρόλο τους στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.

Βάσει των παραπάνω, τα υπο-ερωτήματα της έρευνάς μας είναι τα εξής:

1. Τι περιλαμβάνει η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης για τον κάθε νηπιαγωγό;
2. Πώς κρίνει ο κάθε νηπιαγωγός το ρόλο του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού προσχολικής ηλικίας;
3. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα αποτελεί πηγή επάρκειας για τον εκπαιδευτικό στην αντιμετώπιση περιστατικών συνδεδόμενων με τη συναισθηματική αγωγή;

2.3. Η μεθοδολογική μας προσέγγιση

Ως προς τον τύπο της ερευνητικής μας προσέγγισης οφείλουμε να τονίσουμε ότι πρόκειται για μια ποιοτική έρευνα. Ο τύπος αυτός έρευνας καλύπτει τις ανάγκες και τους στόχους της εργασίας, καθώς επιτρέπει την καλύτερη ανίχνευση και σκιαγράφηση των απόψεων των συμμετεχόντων για το υπό διαπραγμάτευση θέμα, καθώς και την εστίαση στον τρόπο βάσει του οποίου οι ίδιοι οι συμμετέχοντες ερμηνεύουν έννοιες και καταστάσεις (Robson, 2007).

Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος των ημι-δομημένων ατομικών συνεντεύξεων. Η τεχνική αυτή επιτρέπει μέσω της συζήτησης και της αλληλεπίδρασης των συμμετεχόντων της έρευνας να ανιχνευτούν σε βάθος εξατομικευμένες πληροφορίες και απόψεις. Επιπλέον, η ευέλικτη μορφή των ημι-δομημένων συνεντεύξεων καθιστά δυνατή την προσαρμογή των ερωτήσεων αναλόγως των πληροφοριών, που κάθε φορά μας παρέχουν οι συνεντευξιζόμενοι εκπαιδευτικοί και την καλύτερη εστίαση στους άξονες της έρευνάς μας (Cohen, et.al., 2008). Για τους στόχους της έρευνάς μας κατασκευάστηκε ένα σώμα δεκατεσσάρων, ανοιχτών ερωτήσεων (Παράρτημα). Οι ερωτήσεις της συνέντευξης δημιουργήθηκαν βάσει των κεντρικών αξόνων της έρευνάς μας, οι οποίοι αναφέρθηκαν παραπάνω και καλύπτουν τα υπο-ερωτήματα της έρευνάς μας. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων προστέθηκαν ή αντίστοιχα αφαιρούνταν ερωτήσεις αναλόγως των πληροφοριών που προέκυπταν στη συζήτηση. Οι τρεις βασικοί άξονες βάσει των οποίων κατασκευάστηκαν οι ερωτήσεις είναι οι εξής:

- Η αντίληψη της έννοιας της συναισθηματικής ανάπτυξης από την πλευρά των εκπαιδευτικών.
- Η αντίληψη του ρόλου του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών από την πλευρά των εκπαιδευτικών.
- Η αντίληψη του ρόλου του Α.Π στην απόκτηση επάρκειας των εκπαιδευτικών στην συναισθηματική ανάπτυξη.

Στον πρώτο άξονα επιχειρήθηκε να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο ο κάθε νηπιαγωγός αντιλαμβάνεται την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης. Έτσι, λοιπόν, στον πρώτο άξονα περιλαμβάνονται ερωτήσεις μέσα από τις οποίες ο κάθε νηπιαγωγός θα προσπαθήσει αρχικά να προσδιορίσει εννοιολογικά την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης και έπειτα να περιγράψει μέσα από ένα παράδειγμα της σχολικής ζωής τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός νηπίου. Επιπλέον, στον άξονα αυτό διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο ο κάθε νηπιαγωγός αντιλαμβάνεται το ρόλο του στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού αλλά και πως ο ίδιος προωθεί τη συναισθηματική αγωγή στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ερώτησης, που ανήκει στον άξονα αυτό είναι η παρακάτω: «Θα μπορούσατε να αναφέρετε ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή, το οποίο να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός νηπίου κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς;» και «Σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσεται τις δραστηριότητες συναισθηματικής αγωγής;».

Στον δεύτερο άξονα περιλαμβάνονται ερωτήσεις μέσα από τις οποίες ο ερευνητής προσπαθεί να ανιχνεύσει τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται το ρόλο του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Μέσα από τις ερωτήσεις επιχειρείται να διερευνηθεί το πώς

αξιολογούν οι νηπιαγωγοί τη θέση της συναισθηματικής ανάπτυξης στο Αναλυτικό Πρόγραμμα. Ταυτόχρονα, οι νηπιαγωγοί καλούνται να τεκμηριώσουν την άποψή τους για το υπό μελέτη θέμα μέσω της παράθεσης παραδειγμάτων από το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Παράδειγμα ερώτησης σε αυτόν τον άξονα είναι το παρακάτω: «Εάν πάρουμε έναν – έναν τους άξονες της συναισθηματικής ανάπτυξης. Το Α.Π δίνει ευκαιρίες στο παιδί: έκφρασης συναισθημάτων, αναγνώρισης συναισθημάτων και ελέγχου συναισθημάτων;», «Θα μπορούσατε να μου αναφέρετε ένα παράδειγμα από το Α.Π που θεωρείτε ότι συμβάλλει στη συναισθηματική ανάπτυξη;».

Στον τρίτο και τελευταίο άξονα επιχειρείται να διερευνηθεί η αντίληψη του ρόλου του Αναλυτικού Προγράμματος στην απόκτηση επάρκειας των εκπαιδευτικών στη συναισθηματική αγωγή. Εδώ, περιλαμβάνονται ερωτήσεις μέσα από τις οποίες ο ερευνητής προσπαθεί να ανιχνεύσει την ικανοποίηση ή αντίστοιχα τη δυσαρέσκεια των νηπιαγωγών για το Αναλυτικό Πρόγραμμα και τη θέση του για τη συναισθηματική αγωγή. Ταυτόχρονα, μέσα από τις ερωτήσεις ο ερευνητής διερευνά την επιθυμία των νηπιαγωγών για αλλαγή, διεύρυνση και διάνθιση του τομέα της συναισθηματικής ανάπτυξης στο Αναλυτικό Πρόγραμμα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η παρακάτω ερώτηση: «Θα αλλάζατε κάτι στο Αναλυτικό Πρόγραμμα.», «Οι δραστηριότητες συναισθηματικής ανάπτυξης του Αναλυτικού Προγράμματος σας παρέχουν αυτοπεποίθηση/ασφάλεια για να αντιμετωπίσετε περιστατικά συνδεδόμενα με αυτό το θέμα;».

Η έρευνά μας πραγματοποιήθηκε το δεύτερο δεκαπενθήμερο του μήνα Μαΐου του 2016 και το δείγμα μας αποτέλεσαν είκοσι νηπιαγωγοί δημόσιων κλασικών και ολοήμερων νηπιαγωγείων του νομού Βόλου. Η επιλογή του δείγματός μας δεν ήταν τυχαία, καθώς επιλέχθηκαν νηπιαγωγοί από τα συνεργαζόμενα με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας νηπιαγωγεία. Πρόκειται, λοιπόν, για βολική δειγματοληψία ή

δειγματοληψία σκοπιμότητας λόγω της ευκολίας της πρόσβασης του ερευνητή στο δείγμα της έρευνας (Robson, 2007). Για την ερευνητική μας εργασία επιλέχτηκε αυτό το είδος δειγματοληψίας διότι επιτρέπει τη χρησιμοποίηση όλων των υποκειμένων, τα οποία είναι διαθέσιμα μέχρι να συγκεντρωθεί το μέγεθος του δείγματος που επιθυμεί ο ερευνητής. Ταυτόχρονα, η δειγματοληψία σκοπιμότητας επιλέχτηκε λόγω της άμεσης πρόσβασης στη λίστα των νηπιαγωγών, καθώς και του μικρού διαθέσιμου χρόνου συλλογής των δεδομένων, αφού η έρευνα πραγματοποιήθηκε τέλη Μαΐου του 2016 και η σχολική χρονιά έληγε σε δυο μόλις εβδομάδες. Επιπλέον, η δειγματοληψία σκοπιμότητας επέτρεψε τη χρήση σχετικά μικρού δείγματος για την πραγματοποίηση της έρευνας, το οποίο όμως επιτυγχάνει την άντληση των επιθυμητών πληροφοριών και συνδυαστικά με το μικρό διαθέσιμο χρόνο συλλογής των δεδομένων διευκόλυνε τον ερευνητή (Farmakis, Φαρμάκης, 2015).

Αρχικά, επικοινωνήσαμε τηλεφωνικώς με τους νηπιαγωγούς για να τους ενημερώσουμε για το αντικείμενο της έρευνάς μας, να διαπιστώσουμε εάν επιθυμούσαν να λάβουν μέρος και να καταστήσουμε σαφές ότι οι συνεντεύξεις θα ηχογραφηθούν. Αφού κατοχυρώθηκε η συμμετοχή τους σε αυτή κανονιζόταν ατομική συνάντηση με την κάθε νηπιαγωγό στο χώρο του κάθε νηπιαγωγείου ή την ώρα του διαλείμματος ή μετά τη λήξη των μαθημάτων. Οι συνεντεύξεις είχαν κατά μέσο όρο διάρκεια τα είκοσι λεπτά και όπως αναφέρθηκε παραπάνω μαγνητοφωνούνταν για τους σκοπούς της ερευνητικής διαδικασίας.

Μετά το τέλος των συνεντεύξεων ξεκίνησε η διαδικασία της απομαγνητοφώνησης και ανάλυσής τους. Η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων έγινε κατά λέξη και καταγράφηκαν και μη λεκτικά στοιχεία, τα οποία ήταν απαραίτητα πολλές φορές για την απόδοση νοήματος στα λεγόμενα των συμμετεχόντων.

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των δεδομένων ήταν αυτή της θεματικής ανάλυσης. Η μέθοδος αυτή επιτρέπει τη διείσδυση στο κείμενο, την εμβάθυνση σε αυτό και την ανάδειξη βαθύτερων ερμηνειών, οι οποίες προκύπτουν από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων (Τζανή, 2005).

Η θεματική ανάλυση αποτελεί μια μέθοδο, η οποία επιτρέπει τον εντοπισμό στο κείμενο μοτίβων- κωδικών, οι οποίοι συνδέονται με το ερευνητικό μας ερώτημα και τα υπο-ερωτήματα της έρευνας. Σε επόμενο στάδιο τα κοινά μοτίβα-κωδικοί που προέκυψαν από την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων ομαδοποιούνται και προκύπτουν κατηγορίες- θέματα, τα οποία απαντούν στο ερευνητικό μας ερώτημα (Weber, 1990). Η ανίχνευση των μοτίβων- κωδικών, η ομαδοποίησή τους και η ερμηνεία τους εξαρτώνται από τις προσωπικές ιδέες και απόψεις του εκάστοτε ερευνητή και κάθε φορά συγκρίνονται με τα επιστημονικά δεδομένα (Creswell, 2011).

Η διαδικασία της θεματικής ανάλυσης των ποιοτικών δεδομένων είναι μια επαγωγική διαδικασία. Το πρώτο στάδιο της θεματικής ανάλυσης αποτελεί η μετεγγραφή, δηλαδή η απομαγνητοφώνηση των δεδομένων. Στο στάδιο αυτό ο ερευνητής μεταφέρει με ακρίβεια την ηχητικά καταγεγραμμένη συνομιλία του συνεντευκτή και του πληροφορητή σε κείμενο. Καταγράφονται και παραγλωσσικές εκδηλώσεις, όπως είναι το γέλιο, η παύσεις, έντονος τονισμός (Τσιώλης, 2014).

Σε επόμενο στάδιο ακολουθεί η προσεκτική ανάγνωση των ποιοτικών δεδομένων, η επιλογή και συγκέντρωση των αποσπασμάτων που αντιστοιχούν στο κάθε ερώτημα, έτσι ώστε να μειωθεί ο όγκος των πληροφοριών που έχει να διαχειριστεί ο ερευνητής. Έπειτα, ακολουθεί η διαδικασία της κωδικοποίησης, στην οποία ο ερευνητής ερμηνεύει τα δεδομένα και τους αποδίδει έναν εννοιολογικό προσδιορισμό. Οι εννοιολογικοί προσδιορισμοί που εκφράζουν το νόημα που αποδίδει ο ερευνητής στο συγκεκριμένο τμήμα κειμένου ονομάζονται κωδικοί. Σε ένα απόσπασμα είναι

δυνατόν να δοθούν παραπάνω από ένας κωδικοί (Τσιώλης, 2014). Το τέταρτο βήμα της διαδικασίας της θεματικής ανάλυσης αποτελεί το πέρασμα από τα θέματα στους κωδικούς. Ο ερευνητής συγκεντρώνει όλους τους κωδικούς και προσπαθεί να συγχωνεύσει τους εννοιολογικά κοινούς. Στη συνέχεια, οι κωδικοί ομαδοποιούνται σε θέματα. Τα θέματα αποτελούν εννοιολογικές κατασκευές πιο γενικές από τους κωδικούς. Οι κωδικοί είναι ουσιαστικά υποκατηγορίες των θεμάτων, που τα προσδιορίζουν και τα εξειδικεύουν. Το πέμπτο και τελευταίο στάδιο αποτελεί η έκθεση των ευρημάτων. Στο στάδιο αυτό παρουσιάζουμε τα θέματα, που προέκυψαν και απαντούν στο ερευνητικό μας ερώτημα, τεκμηριώνοντάς τα μέσω της παράθεσης αποσπασμάτων από τα κείμενα των συνεντεύξεων (Τσιώλης, 2014).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Από τη διαδικασία της κωδικοποίησης των εμπειρικών μας δεδομένων δημιουργήθηκαν αρχικά έντεκα θέματα. Τα θέματα αυτά αποτέλεσαν σε επόμενο στάδιο υποκατηγορίες- υποθέματα τεσσάρων πολύ γενικών θεμάτων, τα οποία αναλύονται λεπτομερώς παρακάτω.

Σκοπός της έρευνάς μας, όπως προαναφέρθηκε, ήταν να διερευνηθούν οι απόψεις των νηπιαγωγών σχετικά με το ρόλο που διαδραματίζει το Αναλυτικό Πρόγραμμα στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας και ζητήματα συνδεδεμένα με αυτό, όπως είναι το πως οι ίδιοι οι νηπιαγωγοί αντιλαμβάνονται την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης, η αξιοποίηση των πρακτικών του Αναλυτικού Προγράμματος για τη συναισθηματική ανάπτυξη κ.ά. Έτσι λοιπόν, τα ευρήματα της έρευνάς μας οργανώθηκαν βάσει αυτών των τεσσάρων γενικών κατηγοριών- θεμάτων και παρουσιάζονται αντίστοιχα.

Στο πρώτο θέμα/ κατηγορία – Οριοθετώντας την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης- εντάσσονται τα υποθέματα/ υποκατηγορίες που αφορούν τα βασικά χαρακτηριστικά που οι συμμετέχοντες στην έρευνα νηπιαγωγοί αποδίδουν στην έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης καθώς και απόψεις τους σχετικά με τη σημασία που οι ίδιοι αποδίδουν στην ενασχόληση με την έννοια αυτή.

Στο δεύτερο θέμα/ κατηγορία – Κρίνοντας και ερμηνεύοντας τη θέση του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων- υπάγονται τα υποθέματα/ υποκατηγορίες που αφορούν από τη μια πλευρά την ικανοποίηση μιας μερίδας νηπιαγωγών από το Αναλυτικό Πρόγραμμα και αντίστοιχα από την άλλη πλευρά τη δυσαρέσκεια μιας μερίδας νηπιαγωγών από τη θέση που αποδίδει το Αναλυτικό Πρόγραμμα στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων.

Στο τρίτο θέμα/ κατηγορία – Αξιοποιώντας τη συναισθηματική ανάπτυξη στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου- εντάσσονται τα υποθέματα/ υποκατηγορίες που αφορούν τη συχνότητα ενασχόλησης με τη συναισθηματική ανάπτυξη στα πλαίσια του προγράμματος του νηπιαγωγείου, τα γνωστικά αντικείμενα που αξιοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό οι νηπιαγωγοί και την αξιοποίηση της συναισθηματικής ανάπτυξης στο Κρυφό Αναλυτικό Πρόγραμμα.

Τέλος, στο τέταρτο θέμα/ κατηγορία – Σκιαγραφώντας το ρόλο του νηπιαγωγού στη συναισθηματική ανάπτυξη- εντάσσονται δυο υποθέματα/ υποκατηγορίες. Το πρώτο υποθέμα/ υποκατηγορία σχετίζεται με το πώς αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι νηπιαγωγοί το ρόλο τους στη συναισθηματική αγωγή και ανάπτυξη των νηπίων. Το δεύτερο υποθέμα/ υποκατηγορία αφορά τη συνεργασία του νηπιαγωγού και του σχολείου γενικότερα με την οικογένεια στον τομέα της συναισθηματικής αγωγής.

Στην ανάλυση των θεμάτων που ακολουθεί, αναφέρονται συγκεκριμένα αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις των νηπιαγωγών, τα οποία θεωρούνται απαραίτητα για την τεκμηρίωση των αποτελεσμάτων. Στο τέλος κάθε αποσπάσματος αναφέρεται σε παρένθεση ο αριθμός της συνέντευξης από την οποία προέρχεται.

3.1. *Οριοθετώντας την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης*

Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει νοηματικά δυο υποκατηγορίες, τα χαρακτηριστικά που οι ίδιοι οι νηπιαγωγοί αποδίδουν στην έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης, δηλαδή τον ορισμό της έννοιας της συναισθηματικής ανάπτυξης από τους νηπιαγωγούς, και τα θετικά αποτελέσματα που φέρει η ενασχόληση με την έννοια αυτή όπως την ορίζουν και πάλι οι συμμετέχοντες. Στα λεγόμενα των συμμετεχόντων στην έρευνα νηπιαγωγών η προσπάθεια ορισμού της έννοιας της συναισθηματικής ανάπτυξης συχνά συνέπιπτε και αναδείκνυε τα οφέλη από την ενασχόληση με αυτή. Για το λόγο αυτό οι δυο αυτές υποκατηγορίες συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους.

3.1.1. *Έκφραση συναισθημάτων*

Στην προσπάθεια προσδιορισμού των χαρακτηριστικών της έννοιας της συναισθηματικής ανάπτυξης, ένα στοιχείο που οι συμμετέχοντες ανέδειξαν έντονα ήταν αυτό της έκφρασης των συναισθημάτων. Στις συνεντεύξεις η πλειοψηφία των νηπιαγωγών δηλώνει ότι η έκφραση των συναισθημάτων από τα ίδια τα παιδιά αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό και ένδειξη της συναισθηματικής τους ανάπτυξης και εξέλιξης. Πολλά παιδιά ειδικά στη σημερινή εποχή έχουν την τάση να αποκρύπτουν τα συναισθήματά τους.

«Οπότε είναι από τα βασικά κομμάτια και το βλέπουμε και πέρυσι με ένα πρόγραμμα που είχαμε ακολουθήσει αλλά και φέτος πολύ να μπορέσουν να στέκονται στα πόδια τους, και να τους ενισχύσουμε συναισθηματικά- τα παιδιά- και να αντιμετωπίζουν καταστάσεις χωρίς να λένε κυρία έλα εδώ, κυρία έλα εδώ και τέτοια και σίγουρα να , να μπορούν πως το λένε, να βγάλουνε αυτά που νιώθουν και να τα βγάλουν γιατί δεν το δείχνουν και δεν καταλαβαίνεις ενδεχομένως γιατί δεν θέλουν να

έρθουν μερικές φορές στο σχολείο και τι τους ενοχλεί και τελικά –τελικά να περνάν καλά.» (Σ2).

Στις συνεντεύξεις επισημαίνεται ότι η έκφραση των συναισθημάτων προσφέρει στα παιδιά τη δυνατότητα να εκθέσουν μέρος του συναισθηματικού τους κόσμου, των σκέψεών τους, των ανησυχιών τους. Σημαντικός είναι βέβαια στη συναισθηματική έκφραση ο ρόλος της έκφρασης των προσωπικών βιωμάτων, τα οποία συνδέονται άμεσα με συναισθήματα που βιώνουν τα παιδιά κατά τη διάρκεια διάφορων εμπειριών και καταστάσεων. Τα προσωπικά βιώματα αποτελούν, λοιπόν, δείκτη προσδιορισμού της εκάστοτε συναισθηματικής κατάστασης ενός παιδιού. Αυτό επισημαίνεται χαρακτηριστικά από μια συμμετέχουσα, η οποία λέει ότι:

«Συναισθηματική ανάπτυξη να μάθουν τα παιδιά κάποιες έννοιες. Να ακούσουν έστω και αν μπορέσουν να βγάλουν από δικά τους βιώματα τα συναισθήματα.» (Σ12).

Την παραπάνω άποψη ενισχύουν και τα λεγόμενα μιας άλλης συμμετέχουσας, η οποία τονίζει ότι:

« Πως θα την (συναισθηματική ανάπτυξη) όριζα;! Το πώς βιώνουν τα παιδιά, το παιδί όλες τις καταστάσεις μέσα από τα συναισθήματά τους.» (Σ6).

Ειδικότερα και συμπληρωματικά με τα παραπάνω, στις συνεντεύξεις τονίζεται ότι η έκφραση των συναισθημάτων συγκεκριμένα στο χώρο του σχολείου ταυτίζεται με την άνεση των παιδιών στο εκπαιδευτικό περιβάλλον και την εναρμόνισή τους με αυτό. Ταυτόχρονα, η άνεση των παιδιών να εκφράζονται συναισθηματικά στο σχολείο συνεπάγεται την άνεση του παιδιού στις συναισθηματικές σχέσεις, στους συναισθηματικούς δεσμούς που συνάπτει με τους γύρω του. Έτσι, λοιπόν, σε μια από τις συνεντεύξεις επισημαίνεται ότι:

«Η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης είναι, εεεε, τα παιδιά στο χώρο του σχολείου να μπορέσουν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, εεεε, να αισθανθούν άνετα με το χώρο γύρω τους και τα άτομα, τους συμμαθητές δηλαδή, και με μένα, και με τη δασκάλα τους, εεεε, και γενικότερα να εκφράζονται.» (Σ1).

Βάσει των παραπάνω λεγομένων συμπεραίνουμε ότι η έκφραση των συναισθημάτων στο χώρο του σχολείου αποτελεί χαρακτηριστικό της συναισθηματικής ανάπτυξης ενός παιδιού και ταυτόχρονα χαρακτηρίζει το επίπεδο και την ποιότητα των διαπροσωπικών σχέσεων που το νήπιο δημιουργεί με τους συμμαθητές και την εκπαιδευτικό.

Επιπροσθέτως, το χαρακτηριστικό της έκφρασης των συναισθημάτων περιλαμβάνει σύμφωνα με τους συμμετέχοντες την ενασχόληση με τους διάφορους τρόπους έκφρασης των συναισθημάτων και κατ' επέκταση την ικανότητα των παιδιών να εκφράζονται ποικιλοτρόπως. Το γεγονός αυτό συνδράμει στην καλύτερη εξωτερίκευση των συναισθημάτων των παιδιών και στην ανάδειξη των ιδιομορφιών της κάθε προσωπικότητας και ψυχοσύνθεσης. Στο απόσπασμα, που ακολουθεί, επισημαίνεται η περίπτωση ενός παιδιού που εκδήλωνε καλύτερα τα συναισθήματά του μέσω της ζωγραφικής και των κατασκευών.

«Εεε, στην αρχή ένα παιδάκι δεν μπορούσε ούτε να εκφράσει τα συναισθήματά του ούτε να το βοηθήσουμε, δηλαδή αν έμενε έτσι θα μπορούσε και όλη τη μέρα να το κουβαλάει και να μην συμμετέχει σε άλλα πράγματα, οπότε προσπαθήσαμε μαζί να βρούμε τρόπους διαχείρισης αυτού του συναισθήματος, μάλλον το να εκδηλώνει τα συναισθήματά του και διαπιστώσαμε μέσα από την κουβέντα ή με ζωγραφιές ή κάνοντας μια κατασκευή όπου εκεί εκφραζόταν πιο εύκολα, διαπίστωσα ότι είχε μια φοβία λόγω μιας εκπομπής που παρακολουθούσε στην τηλεόραση, ενός ήχου που αφορούσε την εξαφάνιση ενός παιδιού και αυτό το φόβιζε

γιατί έκανε μια μεταφορά στον εαυτό του ότι ενδεχομένως θα του συνέβαινε και όλα αυτά.» (Σ4).

Τέλος, στο χαρακτηριστικό της έκφρασης των συναισθημάτων συγκαταλέγεται σύμφωνα με τους συμμετέχοντες η ικανότητα των παιδιών να εκφράζουν τα συναισθήματα τους για τους άλλους ανθρώπους και ειδικότερα να εκφράζονται θετικά για εκείνους. Το γεγονός αυτό σηματοδοτεί τη συναισθηματική ανάπτυξη και ωρίμανση του νηπίου, αφού το ίδιο είναι σε θέση να τοποθετεί το «Εγώ» σε δεύτερο επίπεδο και να αναγνωρίζει και επιβραβεύει θετικές συμπεριφορές και χαρακτηριστικά στους συνανθρώπους του, είτε πρόκειται για τους συνομηλίκους του είτε όχι.

«Λοιπόν, εεε, υπήρχαν παιδιά που ήταν πολύ ψυχρά με τους συμμαθητές τους αν τους συνέβαινε κάτι και μάλιστα, ναι, και μάλιστα σήμερα, ακριβώς αυτό παρατήρησα, ξέρω γω, ένα παράδειγμα θα σου αναφέρω. Ότι έκανε κάποιος μια εργασία, εεεε, δεν θα έβγαζε ο άλλος το συναισθηματικό του κόσμο όταν θα έλεγα εγώ παιδιά πως τη βλέπετε αυτή την εργασία;, σας αρέσει;, τι αισθάνεστε;. Στην αρχή τα περισσότερα παιδιά ήταν κουμπωμένα. Πάντοτε θα λέγανε η δική μου εργασία είναι η καλύτερη, η δική μου ζωγραφιά κυρία είναι η καλύτερη, και έβλεπες, βλέπεις τώρα ότι εκφράζονται, και επειδή μάθαμε τώρα τη λέξη φιλοφρόνηση, κάνουμε πολλές εργασίες με τη λέξη φιλοφρόνηση, ξέρουν τι θα πει φιλοφρόνηση και βλέπεις τα παιδιά βγάζουν το συναισθηματικό τους κόσμο. Και σήμερα, ένα παιδάκι γράφοντας κάποιους αριθμούς και ζωγραφίζοντας, έρχεται ο συμμαθητής του και με το που το βλέπει λέει «Πωπω, αισθάνομαι πολύ χαρούμενος!», λέω εγώ «Γιατί αισθάνεσαι πολύ χαρούμενος;», «Γιατί ο Γιωργάκης, επειδή είναι πολύ μικρούλης, ο Γιωργάκης είναι προνήπιο, ο Γιωργάκης γράφει πολύ ωραία τους αριθμούς και χαίρομαι και εγώ.» (Σ10).

3.1.2. Διαχείριση του «Εγώ» (Ενδυνάμωση της αυτοπεποίθησης ή μείωση του εγωκεντρισμού;)

Ένα από τα χαρακτηριστικά της συναισθηματικής ανάπτυξης, το οποίο αναδείχτηκε από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, είναι αυτό της διαχείρισης του «Εγώ» των νηπίων, το οποίο περιλαμβάνει ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση παιδιού είτε την ενδυνάμωση της αυτοπεποίθησης των νηπίων είτε την καταπολέμηση του εγωκεντρισμού. Ουσιαστικά για την αντιμετώπιση των περιπτώσεων αυτών (ενδυνάμωση της αυτοπεποίθησης και μείωση εγωκεντρισμού) απαραίτητη είναι η συναισθηματική ενίσχυση των παιδιών. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι σύμφωνα με τα λεγόμενα των νηπιαγωγών η συναισθηματική ενίσχυση και ενδυνάμωση των παιδιών διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ομαλή συναισθηματική ανάπτυξη και εξέλιξη τους. Μια από τις νηπιαγωγούς δηλώνει και για τις δυο περιπτώσεις:

« Συναισθηματική ανάπτυξη, ναι, εεεε. Καταρχήν το παιδί να φύγει από αυτό το εγωκεντρικό κομμάτι που έχει και είναι μόνο αυτό, να αρχίσει να αντιλαμβάνεται τους γύρω του, να έχει μια πρώτη επαφή με την ενσυναίσθηση εκτός ότι, από τα πολύ απλά- ότι κάθεται ο άλλος δίπλα μου, ότι θα προσέξω το χέρι μου πως θα το απλώσω, το χώρο μου, ακούω και δεν μιλάω μόνο, δεν πετάγομαι γιατί νομίζω ότι είμαι το επίκεντρο, μοιράζομαι αλλά επίσης, εεεε, μπαίνω και λίγο στη θέση του άλλου και για αυτό πολλές φορές όταν τα παιδιά χρησιμοποιούν εύκολες εκφράσεις « δεν σε έχω φίλο» κτλ, τους λέμε ήθελες να στο πουν εσένα ή «δεν σε παίζω», θα ήθελες να στο πουν εσένα; Άρα είναι αυτό το κομμάτι. Μετά είναι να ενδυναμώσουμε τον εαυτό μας, το εγώ μας, ειδικά σε παιδιά τα οποία έχουν θέμα με αυτό το κομμάτι.

- Με αυτοπεποίθηση;

- Με αυτοπεποίθηση και σε άλλα που έχουν ένα φοβερό εγώ να δώσουν χώρο.»
(Σ5).

Άμεση συνέπεια της μείωσης και καταπολέμησης του εγωκεντρισμού αποτελεί η απόκτηση της ενσυναίσθησης. Η κατάκτηση της ενσυναίσθησης και η αντίληψη της έννοιας αυτής από τα νήπια αποτελεί σημαντικό στάδιο στη συναισθηματική τους ανάπτυξη και εξέλιξη.

« - Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης;

-Την ενσυναίσθηση πάρα πολύ. Πιστεύω η ενσυναίσθηση είναι πάρα πολύ σημαντικό κεφάλαιο γιατί αν δεν καταλάβει το παιδί να μπει στη θέση του άλλου, πως αισθάνεται, όπως τι του προξενεί φόβο, πόνο. Ξέρεις τώρα.» (Σ3).

Σύμφωνα με τους νηπιαγωγούς η κατανόηση της σημασίας της έννοιας αυτής έχει θετικό αντίκρισμα στις καθημερινές ενασχολήσεις των μαθητών, βοηθά στη βελτίωση των μεταξύ τους σχέσεων και στην κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων. Την άποψη αυτή επιβεβαιώνει το παρακάτω απόσπασμα:

«Συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Για μένα το πιο σημαντικό είναι να έχουν ενσυναίσθηση , να μπορούν να έρθουν στη θέση του άλλου, να ξέρουν ότι αυτό που κάνουν μπορεί να προκαλέσει λύπη ή να προκαλέσει χαρά , μπορεί να προκαλέσει, να βγάλει τα συναισθήματα του άλλου. Για μένα αυτό είναι το πιο βασικό οπότε άμα αυτά έχουνε συναισθηματικά φτάσει στο σημείο που πρέπει στην ηλικία του προνηπίου, νηπίου να μπορούν αυτό να το καταλάβουν.

Μπορεί να έρθει ένα παιδάκι στην αρχή της χρονιάς το οποίο να είναι πολύ εγωπαθές, να τα έχει δηλαδή συνέχεια με τον εαυτό του, ότι συστρέφονται γύρω από αυτό, ότι όλοι μπορούν να ικανοποιούν τα αιτήματά του , όλα τα παιχνίδια μπορεί να είναι δικά του, να αρπάζει και σιγά σιγά με την πορεία της χρονιάς στο τέλος να φτάσουμε στο σημείο ότι όλα δεν είναι δικά μου ότι πρέπει να μοιράζομαι, πρέπει οι

κινήσεις μου να είναι σύμφωνες και με τους άλλους , να μην προκαλώ στους άλλους διάφορα συναισθήματα κυρίως λύπης. Για μένα αυτό είναι το βασικό το παράδειγμα.» (Σ13).

Αντίστοιχα, στην περίπτωση της ενδυνάμωσης της χαμηλής αυτοπεποίθησης των νηπίων τα οφέλη της συναισθηματικής αυτής ενίσχυσης είναι και πάλι αδιαμφισβήτητα. Σύμφωνα με πολλές από τις συμμετέχουσες στην έρευνα ένα παιδί με μειωμένη αυτοπεποίθηση αντιμετωπίζει πολλές φορές προβλήματα στις διαπροσωπικές του σχέσεις, όπως είναι η απομόνωση, και καταλήγει να προσκολλάται σε γονείς και εκπαιδευτικούς. Όμως, μέσω της συναισθηματικής αγωγής και της ενίσχυσής του το νήπιο αποκτά αυτοπεποίθηση, πίστη στον εαυτό του, καταπολεμά συναισθήματα ντροπής και τελικά αυτονομείται.

«Έχουμε παιδάκι και φέτος που ήταν πολύ εσωστρεφές στο ξεκίνημα της σχολικής χρονιάς, εεε, μετά από, και είναι και μοναχοπαιδί, εεε με την , μετά από δικές μας προσπάθειες και καθόλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς βλέπουμε ότι απαγκιστρώθηκε κατά κάποιο τρόπο από τους γονείς, ότι άρχισε να κοινωνικοποιείται, εεεε, έμαθε τους κανόνες της τάξης, υπακούει τους κανόνες της τάξης. Εεε, είχαμε θέμα εεε δεν μπορούσε να καθίσει στην παρεούλα το τεταρτάκι έστω και βλέπουμε με το πέρας της σχολικής χρονιάς ότι υλοποιήσαμε αρκετά από αυτά που μας φαίνονταν ακατόρθωτα το πρώτο διάστημα.» (Σ14).

«Ένα παιδί που όταν έρχεται στο σχολείο προσκολλάται είτε στη νηπιαγωγό είτε σε ένα άλλο παιδί και κατά τη διάρκεια της χρονιάς αυτονομείται, αποκτά φίλους και ίσως και κάποια στιγμή ηγείται και στάσης. Είναι δηλαδή ένα άλλο παιδί από τη στιγμή που..» (Σ17).

3.1.3. Αναγνώριση συναισθημάτων

Σύμφωνα με τους νηπιαγωγούς σημαντικό χαρακτηριστικό της έννοιας της συναισθηματικής ανάπτυξης αποτελεί η αναγνώριση των συναισθημάτων τόσο στον ίδιο μας τον εαυτό όσο και στους άλλους. Βάσει των λεγομένων των συμμετεχόντων η αναγνώριση των συναισθημάτων αποτελεί ένδειξη της συναισθηματικής ανάπτυξης και εξέλιξης των νηπίων και είναι απαραίτητη για την αποδοχή των συναισθημάτων και την ορθή διαχείρισή τους. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με μια συμμετέχοντα:

«Τι είναι για μένα η σ.α. των παιδιών. Είναι καταρχήν να μπορούν να αναγνωρίσουν τα συναισθήματα τα δικά τους και των άλλων και μετά να τα διαχειριστούν. Αυτό. Ανάλογα με το πλαίσιο που βρίσκονται. Εννοώ ότι αλλιώς διαχειριζόμαστε τα συναισθήματά μας όταν είμαστε στο σχολείο αλλιώς στο σπίτι αλλιώς στο αλλιώς ξέρω εγώ όταν είμαστε έξω στη βόλτα κτλ. Αυτά.» (Σ15).

«Τι περιλαμβάνει για εμένα η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης. Να γνωρίσουν τα παιδιά τα συναισθήματά τους, να μπορούν να τα συζητάνε, εεεε, να τα περιγράψουν, να τα αναγνωρίζουν στους ίδιους να μπορούν να τα λένε αλλά και στους άλλους. Εεεε, συνήθως τα παιδιά μπερδεύουν πολλά συναισθήματα, εντάξει τη χαρά, τη λύπη αυτά είναι εύκολο, πολύ εύκολο ή το θυμό.» (Σ8).

Η αναγνώριση των συναισθημάτων από την πλευρά των παιδιών τόσο των δικών τους όσο και των άλλων νηπίων φέρει θετικά αποτελέσματα στις σχέσεις τους. Τα ίδια τα νήπια παύουν να ενδιαφέρονται πλέον μόνο για τις δικές τους ανάγκες και οδηγούνται σταδιακά στην αντίληψη και εν' συνεχεία ικανοποίηση των επιθυμιών των άλλων. Το γεγονός αυτό σηματοδοτεί την απόκτηση μιας περισσότερο δόκιμης, κοινωνικά αποδεκτής και λιγότερο εγωιστικής συμπεριφοράς και ταυτίζεται με τη σταδιακή συναισθηματική τους ανάπτυξη. Ταυτόχρονα, η αναγνώριση των συναισθημάτων στους άλλους οδηγεί τα παιδιά σε μια διαδικασία αντίληψης των

αιτιών της συμπεριφοράς κάποιου. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που φέρει μια από τις συμμετέχουσες:

«- Ένα παράδειγμα θα μπορούσατε να μου δώσετε από τη σχολική ζωή, το οποίο να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς;

-Να ένα παράδειγμα, να μπορέσει να βρει τι ενδεχομένως θα αρέσει στον άλλον και να το κάνει ή για ποιο λόγο. Έρχεται, ας πούμε, ένα μικρό παιδάκι, ένα προνηπιάκι μικρό, εεε, και χαλάει τα παιχνίδια ή τραβάει ένα καρεκλάκι. Αλλά πολλές φορές τα προνήπια δεν το κάνουν επειδή θέλουν να χαλάσουν αλλά επειδή..

- Δεν το κάνουν επίτηδες.

-Επειδή δεν κατανοούν ότι τώρα δεν μπορώ. Οπότε ρωτάμε τα άλλα παιδιά «γιατί πιστεύετε ότι το τώρα το κάνει; Για να ,ας τα χαλάσει;». και με αυτόν τον τρόπο σιγά σιγά με ερωτήσεις διαπιστώνουν τι.» (Σ7).

Τέλος, η αναγνώριση των συναισθημάτων στους άλλους από την πλευρά των νηπίων ταυτίζεται πολλές φορές σύμφωνα με τα λεγόμενα των νηπιαγωγών με την κατανόηση της έννοιας της ενσυναίσθησης, δηλαδή της ικανότητας των παιδιών να μπαίνουν στη θέση του άλλου και να κατανοούν τα συναισθήματά του.

«Ναι, ας πούμε ένα παιδάκι που είναι υπέρβαρο, που έχουμε εδώ πέρα, μερικά παιδιά το κορόιδευαν, το λέγανε χοντρό. Όμως, σιγά σιγά, ,εεε, τα περισσότερα, τα πιο ώριμα, σέβονται τη διαφορετικότητά του, εεε, δεν το κάνουν πια να αισθάνεται άσχημα , το αγαπάνε που είναι φίλος τους ,εεε, το θέλουν για παρέα παρόλο που είναι έτσι χοντρό και κάνουν ωραίο δέσιμο ομάδας μαζί του , επικοινωνούν, συνεργάζονται, και εεεε, σέβονται τελικά και καταλαβαίνουν τη διαφορετικότητά του χωρίς κανένα είδος μεροληψίας.» (Σ9).

3.1.4. Διαχείριση των συναισθημάτων

Ένα από τα χαρακτηριστικά της συναισθηματικής ανάπτυξης, το οποίο ανέδειξαν οι συμμετέχοντες της έρευνάς μας, είναι αυτό της διαχείρισης των συναισθημάτων. Η κατάκτηση της ικανότητας ελέγχου των συναισθημάτων αποτελεί σημαντικό στάδιο στη συναισθηματική εξέλιξη ενός νηπίου, καθώς βοηθά το ίδιο τόσο να συνειδητοποιήσει την ύπαρξη μιας πληθώρας τρόπων αντιμετώπισης του εκάστοτε συναισθήματος όσο και να αντιμετωπίσει ορθά τις συνέπειες της βίωσής ενός συναισθήματος. Χαρακτηριστικά είναι τα παρακάτω αποσπάσματα συνεντεύξεων.

«Δουλέψαμε τα συναισθήματα, από πού πηγάζουν, τρόπους για να τα πολεμήσουμε, δουλέψαμε το θυμό, το φόβο, τη χαρά. Είπαμε τρόπους για το θυμό, ας πούμε τρόπους που μπορούμε να τον βγάλουμε, να τον διώξουμε. Μετράμε ως το δέκα, παίρνουμε βαθιές ανάσες, διαχείριση συναισθήματος.» (Σ3).

«Το θέμα είναι να μάθουν να τα διαχειρίζονται. Λοιπόν, υπάρχουν παιδιά που στην αρχή της χρονιάς δεν γνωρίζουν το θυμό, το θυμό τους, τον κάνουν με μούτρα και όλα αυτά, φωνάζουν και επιτίθενται. Όταν όμως δουλέψεις κάποια συναισθήματα, μαθαίνουν τη διαχείριση βασικά. Μαθαίνουν να διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους. Για μένα αυτό είναι πολύ σημαντικό στο νηπιαγωγείο. Να μάθουν να διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους και είναι και η πιο, η ηλικία αυτή που τα βοηθάει πάρα πολύ το να μάθουν να τα διαχειρίζονται, να τα εξωτερικεύουν, να μάθουν να τα διαχειρίζονται.» (Σ8).

Η ικανότητα ελέγχου των συναισθημάτων ταυτίζεται πολλές φορές στα λεγόμενα των νηπιαγωγών με την ικανότητά του παιδιού να διαχειρίζεται όχι μόνο δικά του προβλήματα, τα οποία συνδέονται άμεσα με τη βίωση ενός συναισθήματος, αλλά και να διαχειρίζεται καλύτερα προβλήματα στις διαπροσωπικές του σχέσεις και γενικότερα προβληματικές καταστάσεις. Σύμφωνα, λοιπόν, με μια νηπιαγωγό:

«Ναι, ας πούμε είχε έρθει ένα παιδάκι στην αρχή της χρονιάς που μόλις δεν γινότανε αυτό που ήθελε ή αν δεν συνέβαινε αυτό που ήθελε στο παιχνίδι, έκλαιγε ή αν του παίρνανε ένα παιχνίδι έκλαιγε. Αυτό που προσπάθησα να του εξηγήσω είναι ότι με το κλάμα δεν λύνει κάτι αλλά αυτό που θα πρέπει να κάνει κάθε φορά που συμβαίνει να το συζητάει με το άλλο το παιδάκι που του πήρε το παιχνίδι. «Γιατί μου το πήρες; Εγώ έπαιζα». Ή ξέρω εγώ του πήραν τη σειρά που ήθελε να πάρει ένα παιχνίδι για να παίξει ή να ζωγραφίσει το καβαλέτο, να το συζητήσει με το άλλο το παιδάκι. Αυτό που προσπαθώ να τους πω, να του πω μόνο αν συζητήσει με το άλλο παιδάκι μπορείς να λύσεις το θέμα σου και αυτό είχα συζητήσει με τους γονείς και μου λέγανε και στο σπίτι έκανε το αντίστοιχο και είπαμε και εκεί θα πρέπει να ακολουθήσει την ίδια τακτική οπότε αυτός κατά τη διάρκεια της χρονιάς σταμάτησε.» (Σ19).

Το νήπιο, λοιπόν, μέσω της διαχείρισης των συναισθημάτων στα πλαίσια της συναισθηματικής αγωγής μαθαίνει να αντιμετωπίζει με ενδεδειγμένο τρόπο κρίσεις στην καθημερινότητα του και να εναρμονίζει σταδιακά τη συμπεριφορά του με τους κανόνες του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο δρα και αναπτύσσεται.

«Ένα άλλο ας πούμε μπορεί να είναι ένα παιδί που δεν μπορεί να διαχειριστεί το θυμό του, την επιθετικότητά του. Μαθαίνει σιγά σιγά πώς να διαχειρίζεται τα συναισθήματά του, πώς να λύνει τις διαφορές, εεεε, μέσα από τους κανόνες της τάξης και να συμπεριφέρεται ανάλογα.» (Σ20).

Τέλος, η κατάκτηση της ικανότητας ελέγχου των συναισθημάτων βοηθά στην υγιή συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων. Πολλές φορές με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού καταπολεμούνται φοβίες και αρνητικά συναισθήματα, τα οποία έχουν αντίκτυπο στη γενικότερη ευημερία ενός νηπίου.

«Εεεε, στην αρχή δεν μπορούσε ούτε να εκφράσει τα συναισθήματά του ούτε να το βοηθήσουμε, δηλαδή αν έμενε έτσι θα μπορούσε και όλη τη μέρα να το

κουβαλάει και να μην συμμετέχει σε άλλα πράγματα οπότε προσπαθήσαμε μαζί να βρούμε τρόπους διαχείρισης αυτού του συναισθήματος. Διαπίστωσα ότι είχε μια φοβία λόγω μιας εκπομπής που παρακολουθούσε στην τηλεόραση, ενός ήχου που αφορούσε την εξαφάνιση ενός παιδιού και αυτό το φόβιζε γιατί έκανε μια μεταφορά στον εαυτό του ότι ενδεχομένως θα του συνέβαινε και όλα αυτά. Εεεε, στην οικογένεια δεν μπορούσαν να το διαχειριστούν. Αυτό γινόταν και στο σπίτι, αυτή η φοβία εκδηλώνονταν με διάφορους τρόπους, με κλάματα με όλα αυτά και αποφασίσαμε από κοινού να φτιάξουμε μια κούκλα μαζί που θα της λέμε τους φόβους. Εεεε, φτιάξαμε με υλικά άχρηστα που είχαμε εδώ πέρα μια φιγούρα. Έτσι σταδιακά άρχισε να το λύνει το θέμα αυτό. Εεεε, μετά οτιδήποτε άλλο είχε να κάνει με συναισθήματα ή με φόβους ή με χαρά ακόμη και όλα αυτά χρησιμοποιούσε το ίδιο τρικ.».(Σ4).

3.1.5. Ικανότητα σύναψης σχέσεων

Το τελευταίο χαρακτηριστικό, που περιλαμβάνει η έννοιας της συναισθηματικής ανάπτυξης σύμφωνα με τις νηπιαγωγούς, είναι αυτό της ικανότητας σύναψης διαπροσωπικών σχέσεων τόσο με την εκπαιδευτικό όσο και με τους συνομηλίκους. Η δημιουργία σχέσεων από την πλευρά των νηπίων αποτελεί σημάδι της εξέλιξής τους, καθώς περιλαμβάνει την ουσιαστική αλληλεπίδραση των νηπίων, την ένταξη και την ομαλή συνύπαρξη με την ομάδα. Σύμφωνα με μια συμμετέχουσα:

«Εεε, το να δίνει τις δυνατότητες στο κάθε παιδί να κοινωνικοποιηθεί και να μπορεί να εκφράζει τα συναισθήματά του, να υπάρχει μια υγιής συναισθηματική εξέλιξη και αλληλεπίδραση μεταξύ των παιδιών.».(Σ20).

«Πολλά παιδιά κατά τη διάρκεια, στην αρχή της σχολικής χρονιάς είναι απομονωμένα, δεν μπορούν να κάνουν εύκολα παρέες και με διάφορους τρόπους, με διάφορες δραστηριότητες, ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, προωθούμε την κοινωνική

του ανάπτυξη και έτσι το παιδί μπορεί πιο εύκολα να μπαίνει σε ομάδες, να κάνει πιο εύκολα νέες φιλίες , να ξεφύγει από τη συστολή που είχε στην αρχή της χρονιάς.» (Σ16).

Επιπλέον, η ικανότητα δημιουργίας διαπροσωπικών σχέσεων ταυτίζεται με τη δημιουργία ισχυρών συναισθηματικών δεσμών μεταξύ του νηπιαγωγού και του νηπίου. Η ύπαρξη ενός ουσιαστικού συναισθηματικού δεσμού οδηγεί στην απόκτηση οικειότητας μεταξύ δασκάλου και μαθητή, η οποία ενδέχεται να βοηθήσει το δεύτερο στη συναισθηματική του εξέλιξη. Μέσα από τη δημιουργία ουσιαστικών σχέσεων το νήπιο μαθαίνει να την εμπιστοσύνη και το σεβασμό.

«Τι περιλαμβάνει η σ.α. Λοιπόν τι αισθάνεται το παιδί από τις πρώτες μέρες που έρχεται στο σχολείο, η επαφή του και το σταδιακό δέσιμο με τη δασκάλα που είναι ένα καινούριο πρόσωπο στη ζωή του και η γνωριμία του μετά με συνομήλικους, με τους συμμαθητές του οι οποίοι έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις.» (Σ18).

3.2. Κρίνοντας και ερμηνεύοντας τη θέση του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων

Αυτή η κατηγορία - θέμα περιλαμβάνει νοηματικά δυο υποκατηγορίες- υποθέματα, την ικανοποίηση των συμμετεχόντων της έρευνας σχετικά με τη θέση του Αναλυτικού Προγράμματος για τη συναισθηματική ανάπτυξη και την αντίστοιχα αρνητική τους θέση επί του θέματος, δηλαδή τη δυσαρέσκειά τους. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι νηπιαγωγοί στα λεγόμενά τους δηλώνουν την ικανοποίησή τους για το Αναλυτικό Πρόγραμμα εκθέτοντας τα θετικά στοιχεία- χαρακτηριστικά του Αναλυτικού Προγράμματος και αντίστοιχα στοιχειοθετούν τη δυσαρέσκειά τους προβάλλοντας τα αρνητικά στοιχεία- μειονεκτήματα του Αναλυτικού Προγράμματος. Έτσι, λοιπόν, καταλαβαίνουμε ότι στο λόγο των συμμετεχόντων η θετική τους άποψη (ικανοποίηση) συνδέεται άρρηκτα και πολλές φορές δεν ξεχωρίζει από τα πλεονεκτήματα του Αναλυτικού Προγράμματος σχετικά με τη συναισθηματική ανάπτυξη. Αντίστοιχα συμβαίνει με τη δυσαρέσκεια των συμμετεχόντων επί του θέματος, όπου στο λόγο τους συνδέεται άρρηκτα με τα μειονεκτήματα του Αναλυτικού Προγράμματος.

3.2.1. Πηγή ασφάλειας και αυτοπεποίθησης για τον εκπαιδευτικό ή αβεβαιότητα και ανασφάλεια;

Σημαντικό στοιχείο των συνεντεύξεων είναι το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες αναφέρονται τόσο στο ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα όσο και στο πιλοτικό. Σε πολλές από τις συνεντεύξεις οι νηπιαγωγοί εκδηλώνουν την ικανοποίησή τους για τη θέση του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη τονίζοντας ότι το ίδιο το Αναλυτικό Πρόγραμμα αποτελεί για εκείνους πηγή ασφάλειας και αυτοπεποίθησης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι για την πλειοψηφία των συμμετεχόντων το Αναλυτικό Πρόγραμμα δρα βοηθητικά μέσω των κατευθύνσεων και των προτεινόμενων δραστηριοτήτων και τους προσφέρει ασφάλεια και αυτοπεποίθηση ειδικά τα πρώτα χρόνια της καριέρας τους.

« Στην αρχή εμένα με βοήθησε το αναλυτικό και αρκετές φορές στην πορεία. Τώρα τα τελευταία χρόνια όχι εντάξει γιατί ξέρεις που βασίζεσαι. Δεν το κοιτάω ρε παιδί μου... Αλλά στην αρχή μας.. εγώ θεωρώ ότι με βοήθησε.» (Σ6).

Κατά τη διάρκεια των ετών η εμπειρία αλλά και η συνεργασία με τους συναδέλφους αντικαθιστά το Αναλυτικό Πρόγραμμα και το συμβουλευτικό του ρόλο, όπως φαίνεται στο παρακάτω απόσπασμα.

«Εεε, αυτό να σου πω για μένα προσωπικά είναι και θέμα εμπειρίας. Δεν είναι μόνο θέμα του Α.Π. Είναι και θέμα εμπειρίας που αποκτάς με τα χρόνια και τι έχει δει όλα αυτά τα χρόνια και από συναδέλφους τους συμβουλευέσαι, πώς να το διαχειριστώ το θέμα γιατί πριν δεν το είχα αντιμετωπίσει, αλλιώς η θεωρία και αλλιώς η πράξη, βλέπεις πολλές φορές ότι κάποιες στρατηγικές δεν μπορούν να εφαρμοστούν σε όλα τα παιδιά.» (Σ20).

Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες της έρευνάς μας, το Αναλυτικό Πρόγραμμα, είτε το ισχύον είτε το πιλοτικό, δρα ως πηγή ασφάλειας και αυτοπεποίθησης για το νηπιαγωγό λόγω του γεγονότος ότι αποτελεί ένα έγκυρο, επίσημο κρατικό αρχείο. Με άλλα λόγια, λοιπόν, το Αναλυτικό Προγράμματος καθίσταται ως ένα βοηθητικό εργαλείο για τον εκπαιδευτικό αδιαμφισβήτητης εγκυρότητας και αξίας. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα:

«Φυσικά και νιώθεις ασφάλεια γιατί το βλέπεις εκεί πέρα γραμμένο και λες εντάξει. Και μόνος σου όταν το κάνεις και γυρίζεις στο Α.Π. και βλέπεις το έκανα

όπως το Α.Π. λες ωπ. Εντάξει, σίγουρα είναι κάτι που όταν το βλέπεις και στη θεωρία λες εντάξει έγινε σωστά.» (Σ19).

Βέβαια, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, στις συνεντεύξεις προβάλλεται αντίστοιχα και η δυσαρέσκειά των νηπιαγωγών για τη θέση του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων. Έτσι, λοιπόν, σημαντικό στοιχείο των αποτελεσμάτων αποτελεί το γεγονός ότι για πολλούς από τους συμμετέχοντες το Αναλυτικό Πρόγραμμα δεν δύναται να αποτελέσει πηγή ασφάλειας και αυτοπεποίθησης λόγω των αόριστων και γενικών κατευθύνσεων και για το λόγο αυτό δεν χρησιμοποιείται.

«Γενικό και αόριστο (ισχύον Α.Π.). Δεν υπάρχει τίποτα συγκεκριμένο ειδικά αυτό το επίσημο εν πάση περιπτώσει δεν έχει καθόλου. Το καινούριο αναλυτικό που ήταν να, το νέο αναλυτικό που ήταν να μπει από το 2011 που δεν έχει ακόμα εφαρμοστεί έχει ξεκάθαρους στόχους, έχει πολύ πιο ξεκάθαρους στόχους σε σχέση με την κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη.» (Σ15).

« - Το Α.Π. , πως κρίνετε το ρόλο του σε αυτή την κατεύθυνση;

- Έτσι διατυπωμένο σαφώς δεν νομίζω. Να σου πω την αλήθεια δεν θυμάμαι ακριβώς πως διατυπώνονται. Νομίζω όμως πάλι στο επίπεδο των προτάσεων, των ενδεικτικών συμβουλών. Ούτως ή άλλως όλη η μορφή του Α.Π. είναι έτσι.» (Σ4).

Συμπληρωματικά προς τα παραπάνω δρα η άποψη σύμφωνα με την οποία το Αναλυτικό Πρόγραμμα δεν μπορεί να προσφέρει ασφάλεια στη νηπιαγωγό για να αντιμετωπίσει καταστάσεις και περιστατικά συνδεδεμένα με τη συναισθηματική ανάπτυξη παρά μόνο σε τυπικές συνθήκες. Αντίθετα, σε περισσότερο περίπλοκες συναισθηματικές συνθήκες και καταστάσεις ο εκπαιδευτικός είναι αδύνατον να βρει την ενδεδειγμένη λύση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα και αναζητά άλλες πηγές

συμβουλευτικής για να καλύψει τις ανάγκες του. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα που ακολουθεί.

«Να σου πω κάτι; Νομίζω θα ήθελα περισσότερο γιατί κάποια λεπτά ζητήματα εεε. Θα ήθελα πιο πολλά, πιο πολλές συμβουλευτικές. Γιατί κανείς δεν είναι τέλειος και τα δεδομένα και οι καταστάσεις αλλάζουν, τα παιδιά είναι διαφορετικά κάθε φορά. Δηλαδή δεν είναι ένα αντικείμενο. Κάθε παιδί είναι διαφορετικό και κάθε άνθρωπος είναι εξάλλου και θα ήθελα πιο πολύ επιστημονικά να μπορώ να στοχεύσω σε κάποια συγκεκριμένα, όπως πχ ας πούμε η απώλεια που έχω περιστατικό. Ναι, γιατί μια φορά που είχαμε ένα περιστατικό που είχε χάσει και τους δυο γονείς το παιδί και απευθυνθήκαμε σε ψυχολόγο έξω, σε κέντρο ψυχικής υγείας για να μας δώσει συμβουλές για να το αντιμετωπίσουμε.» (Σ3).

Για τους παραπάνω λόγους πολλές φορές γίνεται λόγος για αντικατάσταση του Αναλυτικού Προγράμματος από άλλα προγράμματα συναισθηματικής αγωγής.

«Τι θα αλλάζατε λοιπόν στο Α.Π.; Θα το έπαιρνα το Α.Π., θα το άφηνα στην άκρη και θα χρησιμοποιούσα τα βήματα για τη ζωή (πρόγραμμα συναισθηματικής αγωγής). Αυτό.» (Σ7).

Συγκριτικά, λοιπόν, με το Αναλυτικό Πρόγραμμα τα εκάστοτε προγράμματα συναισθηματικής αγωγής θεωρούνται λεπτομερέστερα, περισσότερα οργανωμένα, σαφή, εξειδικευμένα και ανταποκρίνονται σε μεγαλύτερο βαθμό στις ανάγκες της εποχής αλλά και των παιδιών. Θεωρούνται σωτήριο εργαλείο για τη νηπιαγωγό που θέλει να ασχοληθεί ουσιαστικά με τη συναισθηματική ανάπτυξη.

«Τα προγράμματα, ναι γιατί ειδικά αυτό τα βήματα για τη ζωή προτείνουν αρκετές δραστηριότητες ανάλογα με το τι έχεις στην τάξη σου, πόσο θες να εμβαθύνεις, έχει τα κουκλάκια οπότε δεν μιλάς εσύ μιλάν τα κουκλάκια όπως και ο Πυξιδούλης και η Πυξιδούλα στο νηπιαγωγείο τα πάντα ήταν μέσα από τη χελώνα και μέσα από το

βάτραχο και τα παιδιά τρελαίνονται γι αυτά τα πράγματα, τους αρέσει. Άλλο να μιλάει η νηπιαγωγός και άλλο να μιλάει ο φίλος τους. Εεε, είναι πιο ολοκληρωμένα. Προτείνουν ,έχουν βιβλιογραφία οπότε ξέρεις, σου λένε που θα πας, σε ποιο παραμύθι, έχει στόχους. Είναι πιο οργανωμένα.» (Σ8).

Τέλος, βάσει των παραπάνω επεξηγείται το γεγονός ότι σε πολλές από τις συνεντεύξεις οι συμμετέχοντες κάνουν λόγο για ανάγκη εμπλουτισμού του Αναλυτικού Προγράμματος και αναπροσαρμογής του στα νέα δεδομένα και στις τωρινές συνθήκες ζωής αλλά και μάθησης και γενικότερης βελτίωσης.

« - Πως κρίνετε τις κατευθύνσεις που έχει το Α.Π. όσον αφορά αυτόν τον άξονα;

- Κοίταξε, εγώ νομίζω είναι λίγο στερεοτυπικές. Θα έπρεπε νομίζω να είναι. Αλλά είναι δυνατόν να αναπροσαρμοστούν σύμφωνα με τις ανάγκες μιας τάξης και σίγουρα με την κάθε νηπιαγωγό.» (Σ17).

«Ααα, εεεε, θα έβαζα περισσότερα πράγματα που αφορούν τη σχέση με τους γονείς, εεε, τη σχέση των παιδιών πλέον, πως μπορούμε να διαχειριστούμε όλο αυτό με την επιθετικότητα που υπάρχει σε έξαρση και όλο αυτό το πολυδιαφημιζόμενο μπούλινγκ που υπάρχει, εεεε, πρακτικές προτάσεις, πώς να αντιμετωπίσουμε κρίσεις στο σχολείο, κρίσεις τόσο ανάμεσα στα παιδιά όσο και κρίσεις ανάμεσα στους γονείς και τους εκπαιδευτικούς γιατί υπάρχουν πάρα πολύ έντονες από τη στιγμή της κρίσης και μετά, τα τελευταία 5 χρόνια, παρατηρώ ότι οι γονείς δεν είναι πάρα πολύ, εε, να το πω ευέλικτοι, να το πω η υπομονή έχει χαθεί απ όλους και υπάρχει μια ένταση οπότε καλό είναι να μάθουμε να διαχειριζόμαστε τέτοιες καταστάσεις. Όπως θα μπορούσαμε να έχουμε πρακτικές συμβουλές ως προς την αντιμετώπιση παιδιών που έρχονται για πρόσφυγες, παιδιών που έχουνε, που αντιμετωπίζουνε στο σπίτι τους φτώχεια ή που

κάποιος γονιός είναι άνεργος. Όλα αυτά που ζούμε σήμερα θα έπρεπε να έχουμε ένα τρόπο να τα αντιμετωπίζουμε γιατί τα συναντούμε καθημερινά.» (Σ16).

3.2.2. Παιδοκεντρικός προσανατολισμός ή έμφαση στη γνώση;

Ένα από τα χαρακτηριστικά, τα οποία στοιχειοθετούν την ικανοποίηση ή αντίστοιχα τη δυσαρέσκεια των συμμετεχόντων για τη θέση του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων, είναι ο παιδοκεντρικός ή αντίστοιχα ο γνωστικοκεντρικός του προσανατολισμός. Όπως είναι φυσικό, στις συνεντεύξεις των νηπιαγωγών εντοπίστηκαν και οι δυο απόψεις ανάλογα με το βαθμό ικανοποίησης ή δυσαρέσκειας των νηπιαγωγών από το Αναλυτικό Πρόγραμμα.

Σημαντικό στοιχείο για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων της έρευνάς μας αποτελεί το γεγονός ότι για την πλειοψηφία των συμμετεχόντων το ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη γνώση συγκριτικά με το πιλοτικό Αναλυτικό Πρόγραμμα, που έχει έναν περισσότερο παιδοκεντρικό χαρακτήρα. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα.

«Νομίζω προσπαθεί και πιάνει ένα μεγάλο φάσμα της ζωής του παιδιού. Εεεε. Εγώ το βλέπω πολύ πιο παιδοκεντρικό και ίσως είναι η διαφορά αυτή (με το ισχύον Α.Π.). Βασίζεται δηλαδή πολύ στο συναίσθημα.» (Σ1).

« Η διαφορά του ενός με του άλλου, του καινούριου με το παλιό ,το έχουν στο καινούριο πάρα πολύ πιο ξεκάθαρα και σαν συγκεκριμένη και μόνη της θεματική ενότητα. Μόνο τομέα ανάπτυξης. Μιλάει καθαρά για προσωπική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Ενώ το παλιό το πρόγραμμα δεν το είχε τόσο ξεκάθαρα. Εννοούνταν μέσα από πράγματα που έπρεπε να κάνεις. Ενώ το καινούριο το έχει τόσο ξεκάθαρα. Είναι για μένα καλό. Είναι σημαντικό γιατί μιλάει μέσα, λέει συγκεκριμένα ότι ας πούμε πρέπει να βοηθήσουμε το παιδί να καταλάβει και να αισθανθεί την

προσωπικότητά του μέσα από αυτό θα πρέπει να ξεκινήσει η συναισθηματική του ανάπτυξη και η προσωπική του καλλιέργεια. Το παλιό το πρόγραμμα δεν το είχε αυτό τόσο ξεκάθαρα, εννοούνταν. Οπότε πιστεύω είναι ένα καλό στοιχείο του νέου Α.Π. άσχετα με τα υπόλοιπα. Είναι ένα καλό σημείο γιατί δίνει και πολύ συγκεκριμένα πράγματα. Λέει τι πρέπει να κάνεις για να αναπτυχθεί συναισθηματικά το παιδί. Δίνει ως πούμε ιδιαίτερη σημασία στην καθημερινή συμπεριφορά του. Το πώς πρέπει να φέρονται κάθε μέρα τα παιδιά στο σχολείο και ειδικά η διαχείριση των σχέσεων γίνεται φυσικά μέσα από τη διαχείριση των συναισθημάτων που από το προηγούμενο λίγο έλειπε». (Σ19).

Όμως, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες ως παιδοκεντρικός χαρακτηρίζεται γενικότερα ο προσανατολισμός του νηπιαγωγείου και όχι μόνο το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Στο πλαίσιο του νηπιαγωγείου τα πάντα λειτουργούν ως ερέθισμα για την ενασχόληση με τη συναισθηματική αγωγή και ως ευκαιρία για την περαιτέρω συναισθηματική εξέλιξη του νηπίου. Είναι, λοιπόν, σαφές ότι όλο το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, είτε αναφέρεται ρητά είτε έμμεσα στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, εξυπηρετεί τους σκοπούς της συναισθηματικής ανάπτυξης του παιδιού. Έτσι, λοιπόν, και η διάρθρωση του Αναλυτικού Προγράμματος έχει γίνει σύμφωνα με τους συμμετέχοντες βάσει των αναγκών των νηπίων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της άποψης είναι το παρακάτω απόσπασμα.

« Από την ώρα που θα έρθουνε , το πώς θα πούνε καλημέρα, το πώς θα μπουνε μέσα στην τάξη, πως θα μιλήσουνε κτλ, πως θα διαχειριστούν έναν καβγά που μπορεί να τσακωθούν για ένα παιχνίδι κτλ. Όλα είναι, τα πάντα λειτουργούν σαν μάθημα, σαν ερέθισμα για τη συναισθηματική ανάπτυξη.». (Σ15).

« Ακόμα μια ανακοίνωση να τους κάνεις ότι θα πάμε μια εκδρομή ή μια επίσκεψη ενθουσιάζονται ή ακόμα σε λίγο θα κάνουμε πρόβα ή αύριο δεν θα κάνουμε

πρόβα, μπορεί αυτό να τους στεναχωρήσει. Εεε, είναι παντού το συναίσθημα. Δε νομίζω ότι το περιορίζεις.» (Σ18).

Συμπληρωματικά με το παραπάνω, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι από τα λεγόμενα των νηπιαγωγών αναδεικνύεται η σημασία του σεβασμού των αναγκών του παιδιού, των επιθυμιών, των ενδιαφερόντων και των ιδιαιτεροτήτων του, καθώς η ηλικία του νηπιαγωγείου είναι πολύ σημαντική για την συναισθηματική και προσωπική του ανάπτυξη. Η συναισθηματική αγωγή, λοιπόν, πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τις νηπιαγωγούς μέσα σε ένα πλαίσιο όπου τα ενδιαφέροντα και η προσωπικότητα των παιδιών βρίσκονται στο προσκήνιο. Τα παρακάτω αποσπάσματα επιβεβαιώνουν αυτή την άποψη των συμμετεχόντων.

« - Εεεε, τις προτεινόμενες πρακτικές που έχει το Α.Π., τις πρακτικές που προτείνει , πως θα τις αξιολογούσατε;

- Ναι, τις δραστηριότητες τις χρησιμοποιώ ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών, τα ενδιαφέροντά τους , τις εμπειρίες τους και τα βιώματά τους. Μερικές δεν τις εφαρμόζω γιατί δεν ταιριάζουν στην, με το επίπεδο των παιδιών, εεεε, και τις αποφεύγω. Άλλες τις εμπλουτίζω, τις συμπληρώνω, ανάλογα κρίνω. Ανάλογα τα παιδιά κάθε χρόνο.» (Σ9).

«Τα συναισθήματα κάθε φορά που δουλεύουμε εδώ στο σχολείο, ποικίλουν ανάλογα με τα ενδιαφέροντα, τις διαθέσεις , τι προκύπτει από τα παιδιά. Διαφορετικά θεωρώ ότι είναι πολύ ευρύ ως πεδίο.» (Σ4).

Βέβαια, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες της έρευνάς μας, το Αναλυτικό Πρόγραμμα τείνει στις περισσότερες ενότητές του να προωθεί και τη γνωστική ανάπτυξη του νηπίου, χαρακτηρίζοντάς τη εμμέσως ως εξίσου σημαντική με τη συναισθηματική. Το γεγονός αυτό αποτελεί αρνητικό στοιχείο του ισχύοντος Αναλυτικού Προγράμματος, καθώς σύμφωνα με τις νηπιαγωγούς η ηλικία του

νηπιαγωγείου αποτελεί το προσφορότερο στάδιο ζωής για τη συναισθηματική και προσωπική ανάπτυξη.

- «- Πως κρίνετε το ρόλο του Α.Π. στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού;
- Εεεε, έμμεσα, έμμεσα νομίζω δεν την υποστηρίζει γιατί σου βάζει να κάνεις, σε βάζει να κάνεις πράγματα γνωστικού περιεχομένου τέλος πάντων και.. Γνωστικού περιεχομένου οπότε εκεί αν δεν είσαι συνειδητοποιημένος ξεφεύγεις. Επικεντρώνεσαι σε αυτά έμμεσα όμως γιατί υπάρχουν αυτά που λέει , τα λέει αλλά όταν σου βάζει όλα τα υπόλοιπα αυτόματα πηγαίνεις στα γνωστικά και..
 - Δεν υπάρχει εννοείται μετά χώρος για το..
 - Εεε, ναι. Ενώ αυτό θα πρέπει ας πούμε να κάνει το νηπιαγωγείο είναι αυτό το πράγμα, αυτό να λύσεις και μετά τα υπόλοιπα θα τα μάθουν ρε παιδί μου. Γιατί η ηλικία αυτή εκεί πρέπει να επικεντρωθείς. Δεν δίνει τόσο πολύ βάρος και δεν του δίνει το βάρος όχι γιατί δεν το αναφέρει ή επειδή δεν έχει δραστηριότητες προτεινόμενες και ωραίες και εντάξει αλλά επειδή σου βάζει ισόποσα τα, μοιράζει ισόποσα τα γνωστικά αντικείμενα. Είναι ισόποσα. Αυτό δεν μπορεί να είναι ισόποσο. Πρέπει να κατεβάσεις και να ανεβάσεις το συναισθηματικό.» (Σ7).

Αυτή η έμφαση στη γνώση που αναφέρθηκε παραπάνω, αποτελεί έναν ισχυρό προβληματισμό των νηπιαγωγών. Λόγω της έμφασης της κοινωνίας στη γνώση, οι νηπιαγωγοί αναφέρουν ότι η γνωστική ανάπτυξη είναι αναπόφευκτη όμως για τη γενικότερη ευημερία ενός νηπίου δεν πρέπει να παραγκωνίζεται η συναισθηματική του ενίσχυση.

«Τα παιδιά γνώσεις έχουν είτε έτσι είτε αλλιώς και θα αριθμήσουν και θα κάνουν και θα συνεργαστούν αλλά το συναισθηματικό; Η αυτοπεποίθηση; Είναι το

μπορώ, είναι αυτό που λένε πολλά στην αρχή της χρονιάς «δεν μπορώ..» , «δεν ξέρω εγώ», «δεν..». Πρέπει εκεί να τα βοηθήσεις , να πάρουν λίγο μπρος αλλά πρέπει να σταθούν στα πόδια τους συναισθηματικά, έτσι, για να μπορέσουν να λειτουργήσουν.».
(Σ2).

3.2.3. Ευελιξία ή έλλειψη προσαρμοστικότητας;

Ένα από τα χαρακτηριστικά, τα οποία μας δείχνουν και αιτιολογούν την ικανοποίηση ή αντίστοιχα τη δυσαρέσκεια των συμμετεχόντων της έρευνάς μας για τη θέση του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων είναι η ευελιξία του Αναλυτικού Προγράμματος και η δυνατότητα προσαρμογής του στις εκάστοτε συναισθηματικές, εκπαιδευτικές και μαθησιακές συνθήκες. Οι νηπιαγωγοί, που συμμετείχαν στην έρευνά μας, ανέδειξαν μέσα από τα λεγόμενά τους και τις δυο αυτές απόψεις ανάλογα με το αν ήταν ικανοποιημένοι ή δυσαρεστημένοι από το Αναλυτικό Πρόγραμμα.

Έτσι, λοιπόν, πολλοί συμμετέχοντες υποστηρίζουν ότι η ευελιξία του Αναλυτικού Προγράμματος στον τομέα της συναισθηματικής ανάπτυξης εξαρτάται από την προσαρμοστικότητα του κάθε νηπιαγωγού. Ο εκπαιδευτικός είναι εκείνος που βλέποντας το δυναμικό της κάθε τάξης, κρίνει και επιλέγει το βαθμό και τον τρόπο ενασχόλησης με τη συναισθηματική αγωγή. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα.

«Εμείς από την άποψη ότι δεν είμαστε πεισμένοι, δεν. Εφόσον εμείς είμαστε ευέλικτοι και το Αναλυτικό είναι ευέλικτο. Αυτό που έχουμε εμείς στο μυαλό μας , υπάρχει ένα άλλο, υπάρχει ένα πιλοτικό και τέτοια επιλέγουμε και παίρνουμε τι μας αρέσει. Εμείς έχουμε την ευελιξία να. Δεν είμαστε σαν το δάσκαλο πεισμένοι με την ύλη και τέτοια , εμείς έχουμε. Έτσι, και ανάλογα και το τμήμα έτσι; Είναι

κάποια παιδιά που, κάποια τμήματα που δεν έχουν τόσο ανάγκη. Είναι άλλα παιδιά που έχουν πάρα πολλή ανάγκη.» (Σ2).

Σύμφωνα με τις νηπιαγωγούς, από ως ευέλικτο χαρακτηρίζεται γενικότερα ολόκληρο το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, αφού δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να δράσει κατά βούληση σε πολλές περιπτώσεις.

«Έτσι κι αλλιώς το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στην προσχολική αγωγή είναι πολύ γενικό οπότε σου αφήνει περιθώριο να κάνεις πράγματα πολλά.» (Σ11).

Επιπλέον, στις συνεντεύξεις υποστηρίζεται η δυνατότητα προσαρμογής του Αναλυτικού Προγράμματος και των προτεινόμενων πρακτικών του στις εκάστοτε συνθήκες διδασκαλίας. Ταυτόχρονα η δυνατότητα αξιοποίησης απρόοπτων καταστάσεων στη διδασκαλία καθιστά το ίδιο το Αναλυτικό Πρόγραμμα εύχρηστο και ευέλικτο. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται παρακάτω:

«Εεεε, είναι ευέλικτο. Εεε, βοηθάει στη σ.α. του παιδιού. Βοηθάνε όλα. Εντάξει, αν προκύψει κάτι απρόοπτο σταματάω το πρόγραμμα να λύσουμε, να διαχειριστούμε τις κρίσεις με ελευθερία και ναι με.. όχι είμαι πολύ ευχαριστημένη με τα προγράμματα του , το αναλυτικό.» (Σ9).

Βέβαια, είναι αναγκαίο να σημειωθεί ότι πολλές φορές στα λεγόμενα των συμμετεχόντων αναδεικνύεται η ανάγκη εμπλουτισμού και αναπροσαρμογής του Αναλυτικού Προγράμματος στις συνθήκες και στις καταστάσεις της σημερινής ζωής για να ανταποκρίνεται καλύτερα στην πραγματικότητα.

«Ααα, εεεε, θα έβαζα περισσότερα πράγματα που αφορούν τη σχέση με τους γονείς, εεε, τη σχέση των παιδιών πλέον, πως μπορούμε να διαχειριστούμε όλο αυτό με την επιθετικότητα που υπάρχει σε έξαρση και όλο αυτό το πολυδιαφημιζόμενο μπούλινγκ που υπάρχει, εεεε, πρακτικές προτάσεις, πώς να αντιμετωπίσουμε κρίσεις στο σχολείο, κρίσεις τόσο ανάμεσα στα παιδιά όσο και

κρίσεις ανάμεσα στους γονείς και τους εκπαιδευτικούς γιατί υπάρχουν πάρα πολύ έντονες από τη στιγμή της κρίσης και μετά, τα τελευταία 5 χρόνια, παρατηρώ ότι οι γονείς δεν είναι πάρα πολύ, εε, να το πω ευέλικτοι, να το πω η υπομονή έχει χαθεί απ όλους και υπάρχει μια ένταση οπότε καλό είναι να μάθουμε να διαχειριζόμαστε τέτοιες καταστάσεις. Όπως θα μπορούσαμε να έχουμε πρακτικές συμβουλές ως προς την αντιμετώπιση παιδιών που έρχονται για πρόσφυγες, παιδιών που έχουνε, που αντιμετωπίζουνε στο σπίτι τους φτώχεια ή που κάποιος γονιός είναι άνεργος. Όλα αυτά που ζούμε σήμερα θα έπρεπε να έχουμε ένα τρόπο να τα αντιμετωπίζουμε γιατί τα συναντούμε καθημερινά.» (Σ16).

3.3. Αξιοποιώντας τη συναισθηματική ανάπτυξη στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου

Αυτό το θέμα εμπεριέχει νοηματικά δυο υποκατηγορίες- υποθέματα, την αξιοποίηση του κρυφού Αναλυτικού προγράμματος στη συναισθηματική αγωγή και το υποθέμα « αξιοποίηση μέσω συγκεκριμένων γνωστικών αντικειμένων ή συνεχής ενασχόληση με την έννοια». Στα λεγόμενα των συμμετεχόντων νηπιαγωγών τα δυο αυτά υποθέματα ερμηνεύουν και ορίζουν την αξιοποίηση της συναισθηματικής ανάπτυξης στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου.

3.3.1. Το κρυφό Αναλυτικό Πρόγραμμα στη συναισθηματική ανάπτυξη

Στις συνεντεύξεις των νηπιαγωγών ένα πολύ σημαντικό στοιχείο, που προέκυψε σχετικά με την αξιοποίηση της συναισθηματικής αγωγής στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, είναι το κρυφό Αναλυτικό Πρόγραμμα και ο καθοριστικός ρόλος που διαδραματίζει. Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες η συναισθηματική αγωγή διατρέχει το κρυφό Αναλυτικό Πρόγραμμα, το οποίο λειτουργεί ως μέσο ενίσχυσης για εκείνη. Μέσω του κρυφού προγράμματος η νηπιαγωγός έχει τη δυνατότητα να παρατηρήσει τα νήπια και τη συμπεριφορά τους και να διαπιστώσει το επίπεδο της συναισθηματικής τους ανάπτυξης και πολλές φορές να διακρίνει προβλήματα και καταστάσεις που θα ήταν δύσκολο να διαπιστώσει στα πλαίσια των οργανωμένων δραστηριοτήτων και του μαθήματος.

«Θα πούμε μετά το διάλειμμά αν υπάρχει κάποια διένεξη, κάποιο πρόβλημα, κάποια παρεξήγηση, θα τη συζητήσουμε , θα την κάνουμε μέρος της ομάδας. Στα παιχνίδια που θα παίζουν στις γωνιές , περνάω βλέπω τι γίνεται, τους βοηθάω να

λύσουν το πρόβλημά τους πολλές φορές με ερώτηση. Δε λέω τι θα κάνουνε, τι βλέπεις, τι έκανες γι αυτό, ποίο είναι το πρόβλημά μας, τι έκανες εσύ, πως μπορούμε να το αλλάξουμε, θα μπορούμε στη θέση, να μπορούμε στη θέση του άλλου, με ερωτήσεις προσπαθούμε.». (Σ5).

Ο ρόλος του κρυφού Αναλυτικού Προγράμματος χαρακτηρίζεται ως εξίσου σημαντικός και πολλές φορές καθοριστικότερος από του ισχύοντος Αναλυτικού προγράμματος στη συναισθηματική αγωγή.

«- Σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσετε τις δραστηριότητες συναισθηματικής ανάπτυξης;

- Παντού. Στο κρυφό πρόγραμμα κυρίως, εκεί είναι. Τώρα στην ώρα της, σαν διδασκαλία, σαν τέτοιο, δεν μπορείς να πεις ότι αυτό βοηθάει κυρίως τους, αυτούς τους πιο ανώριμους τέλος πάντων, αυτοί δεν έχουν και την ωριμότητα να καθίσουν να ακούσουν. Οπότε μόνο στο κρυφό πρόγραμμα.
- Αξιοποιείτε ιδιαιτέρως κάποιο γνωστικό αντικείμενο σ αυτές τις δραστηριότητες;
- Γνωστικό αντικείμενο, γνωστικό αντικείμενο.. τώρα δεν μου έρχεται κάτι άλλο. Νομίζω ότι όλα αυτά γίνονται στο κρυφό πρόγραμμα.». (Σ7).

Ταυτόχρονα, το κρυφό Αναλυτικό Πρόγραμμα παρέχει στη νηπιαγωγό την ευκαιρία να πραγματευτεί και να ασχοληθεί ουσιαστικά με έννοιες της συναισθηματικής αγωγής μέσω των καθημερινών συνηθειών των παιδιών, μέσω του διαλείμματος. Η νηπιαγωγός δύναται με αυτό τον τρόπο να εμφυσήσει στους μαθητές στάσεις και συμπεριφορές που μέσω του μαθήματος δεν θα μπορούσαν να γίνουν κατανοητές από τα νήπια.

«Ναι, ούτως ή άλλως πολλές έννοιες που θέλαμε μέσα από τα βήματα της περνάγαμε μέσα από το κρυφό πρόγραμμα, δηλαδή την ώρα του φαγητού, την ώρα του

διαλείμματος ή ας πούμε ξέρεις όταν «χτύπαγε» αυτό το «κατά λάθος», όπου υπήρχε πρόβλημα. Ξέρεις σε χτύπησε αλλά μια έννοια σου λέω τώρα για να καταλάβεις.» (Σ3).

Μέσω του κρυφού Αναλυτικού Προγράμματος η νηπιαγωγός έχει την ευκαιρία να προσεγγίσει και να ενισχύσει συναισθηματικά ακόμη και νήπια, που σε άλλες περιπτώσεις κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των δραστηριοτήτων και δεν εναρμονίζονται με τους κανόνες του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο βρίσκονται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της άποψης είναι το παρακάτω απόσπασμα.

«Σου είπα αυτό, όπως στο είπα και στην αρχή. Θεωρώ ότι το κρυφό πρόγραμμα είναι αυτό που βοηθάει σ αυτό το πράγμα, εεεε, οργανωμένες δραστηριότητες και σου είπα πριν το λόγο. Δεν θεωρώ. Και τα ώριμα τα παιδιά, αυτά που έχουν ωριμότητα, κάθονται στην παρεούλα αλλά όταν το άλλο είναι, έχει γενικότερη ανωριμότητα, τότε δεν μπορεί να καθίσει οπότε αυτό το πιάνεις μόνο εκεί. Εκεί παίζει ρόλο. Εκεί είναι το κρυφό το πρόγραμμα, πως θα το διαχειριστείς.» (Σ7).

3.3.2. Αξιοποίηση συγκεκριμένων γνωστικών αντικειμένων ή συνεχής ενασχόληση με τη συναισθηματική ανάπτυξη;

Μέσα από τις συνεντεύξεις των νηπιαγωγών αναδείχτηκαν δυο απόψεις σχετικά με την αξιοποίηση της συναισθηματικής ανάπτυξης στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, οι οποίες συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους και πολλές φορές αλληλοσυμπληρώνονται. Η πρώτη άποψη αφορά τη συνεχή ενασχόληση με την έννοια, η οποία ταυτίζεται με την επέκταση της συναισθηματικής αγωγής σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα. Η δεύτερη άποψη σχετίζεται με την αξιοποίηση συγκεκριμένων

γνωστικών αντικειμένων, το πλήθος και η ποικιλία των οποίων σηματοδοτεί ουσιαστικά την αξιοποίηση της έννοιας της συναισθηματικής ανάπτυξης σε όλη τη διδασκαλία .

Όπως έχει ήδη αναφερθεί η συναισθηματική ανάπτυξη αποτελεί σύμφωνα με τους συμμετέχοντες βασικό άξονα του προγράμματος του νηπιαγωγείου και η ενασχόληση με αυτή επεκτείνεται πολλές φορές σε όλο το φάσμα της διδασκαλίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι νηπιαγωγοί της έρευνάς μας αναφέρουν ότι η συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού αποτελεί κύριο στόχο του προγράμματος του νηπιαγωγείου. Όλες οι δραστηριότητες ανεξάρτητα από το γνωστικό αντικείμενο στο οποίο υπάγονται μπορούν να επεκταθούν στον τομέα της συναισθηματικής αγωγής και να αποτελέσουν ταυτόχρονα το ερέθισμα για την ενασχόληση με τις αντίστοιχες έννοιες. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα συνέντευξης:

«- Τη σ.α., τις δραστηριότητες σ.α. τις εντάσσετε σε κάποιο συγκεκριμένο μέρος της διδασκαλίας εσείς προσωπικά;

- Παντού. Συνέχεια, συνέχεια. Δίνω πάρα πολλή σημασία , εννιά στις δέκα φορές εκτός αν είναι, ειδικά στην αρχή, εκτός αν είναι μικροπαράπονα και συνεχόμενα παράπονα, που και πάλι δεν θα πω « εντάξει, εντάξει φύγε», δίνω σημασία. Θα πούμε μετά το διάλειμμά αν υπάρχει κάποια διένεξη, κάποιο πρόβλημα, κάποια παρεξήγηση, θα τη συζητήσουμε , θα την κάνουμε μέρος της ομάδας. Και μετά στην παρεούλα πάντα συζητάμε, δεν κοροϊδεύουμε τον άλλο, καμιά φορά αν γελάσουμε με κάτι που έχουμε πει , με ένα λάθος που έκανε κάποιος , τους λέω μέσα από τα λάθη μαθαίνουμε , τους δίνω και πιο σοβαρά παραδείγματα. Και η επιστήμη μέσα από τα λάθη, ένα εμβόλιο, άλλο μπορεί να ψάχνει ένας γιατρός και άλλο μπορεί να βρει. Οπότε πάντα όλη την ώρα του μαθήματος που είμαστε μαζί στην

ομάδα, όλη την ημέρα στο σχολείο δουλεύεται συνέχεια αυτό. Και μετά βεβαίως σε όλες τις δραστηριότητες κοιτάζω τι. Μπορεί να στήσεις ένα θεατρικό παιχνίδι, από κάτω ένας κανόνας, ένας στόχος είναι και αυτός, να μοιραστούν, να ακούσουν τη γνώμη του άλλου, να δυναμώσεις την αυτοπεποίθηση ενός παιδιού, το οποίο μπορεί να έχει θέμα να μιλήσει στην ομάδα, στην ολομέλεια, οπότε υπάρχουν και υποστόχοι.» (Σ5).

Επιπλέον, αυτή η διαρκής ενασχόληση με την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης νοηματοδοτεί τη σημασία της αλλά και τα οφέλη που φέρει στο νήπιο. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι νηπιαγωγοί της έρευνάς μας διαφοροποιούν την ενασχόληση με τη συναισθηματική αγωγή από την ενασχόληση με κάποιες άλλες θεματικές τονίζοντας τη σημασία της διάρκειάς στην ενασχόληση.

« - Εεε, σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εσύ εντάσσεις τις δραστηριότητες σ.α.;

- Σε όλη. Αλλά η συναισθηματική ανάπτυξη είναι κάτι που θα πρέπει να ξεκινάει την πρώτη μέρα του σχολείου και να τελειώνει την τελευταία μέρα του σχολείου. Δεν είναι κάτι που το έκανα, τελείωσε και εντάξει πάμε παρακάτω. Πρέπει να το δουλεύεις κάθε μέρα αλλά και πιο ειδικά με πιο πολλά πράγματα και με πιο πολλές λεπτομέρειες όταν θα κάνεις μια συγκεκριμένη, που εγώ τώρα σκέφτηκα το σώμα αλλά μπορεί να είναι και κάτι άλλο και να προκύψει πάλι η σ.α.» (Σ19).

Βέβαια, όπως προαναφέρθηκε, εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι εξαιρώντας τις συνεντεύξεις εκείνες, που οι νηπιαγωγοί πιστεύουν ότι η συναισθηματική αγωγή επεκτείνεται σε όλο το φάσμα της διδασκαλίας, οι υπόλοιποι συμμετέχοντες αναφέρουν ένα πλήθος και μια ποικιλία γνωστικών αντικειμένων μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η συναισθηματική ανάπτυξη του νηπίου. Τα γνωστικά αυτά αντικείμενα, που αναφέρονται, καλύπτουν ουσιαστικά με έμπρακτο τρόπο όλο το

πρόγραμμα της διδασκαλίας. Το παρακάτω απόσπασμα είναι χαρακτηριστικό της άποψης αυτής.

«Η συναισθηματική ανάπτυξη, αυτό το κομμάτι υπάρχει διάχυτο σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και αναλόγως το αξιοποιώ. Δε νομίζω , δεν, δεν. Εντάξει υπάρχει και η ενότητα με τα συναισθήματα αλλά προσπαθώ να το διαχέω στα γνωστικά αντικείμενα.». (Σ4).

Επιπλέον, ο διαφορετικός χαρακτήρας του κάθε γνωστικού αντικειμένου, που θα αναλυθεί παρακάτω, επιτρέπει την προσέγγιση όλων των μαθητών αφού είναι δυνατόν να αγγίξει τις ιδιαιτερότητες του κάθε παιδιού και να το αφήσει να αναπτυχθεί μέσα από εκεί. Έτσι, λοιπόν, γίνεται φανερό ότι ακόμα και οι νηπιαγωγοί, που δεν μιλούν άμεσα για επέκταση της συναισθηματικής αγωγής σε όλη τη διδασκαλία, με έμπρακτο τρόπο(μέσα από την πληθώρα των γνωστικών αντικειμένων που αξιοποιούν) αποδεικνύουν το αντίθετο.

Ένα από τα γνωστικά αντικείμενα, το οποίο οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούν σε μεγάλο βαθμό στην ενασχόληση με τη συναισθηματική αγωγή, είναι η λογοτεχνία. Σύμφωνα με τους νηπιαγωγούς η λογοτεχνία προσφέρει ερεθίσματα στα παιδιά και βοηθά στην απελευθέρωσή τους, στην ενεργοποίηση της φαντασίας τους.

« Η λογοτεχνία είναι ένα μέσο που δίνει πολλά ερεθίσματα στα παιδιά και επίσης απελευθερώνονται γιατί πάλι ένας φανταστικός κόσμος τους ανοίγεται.». (Σ1).

Ένα στοιχείο, που καθιστά τη λογοτεχνία ως ένα από τα κύρια μέσα ενασχόλησης με τη συναισθηματική αγωγή, είναι το γεγονός ότι με έμμεσο τρόπο μυεί τα νήπια στη μίμηση ενδεδειγμένων συμπεριφορών και στην ορθή διαχείριση καταστάσεων και κρίσεων.

«Μέσα από τη λογοτεχνία: πολλές φορές μέσα από λανθασμένες συμπεριφορές οδηγούμαστε σε παραμύθια που οδηγούν στη σωστή συμπεριφορά.». (Σ18).

Ένα έργο παιδικής λογοτεχνίας είναι δυνατόν να φέρει τα παιδιά σε επαφή με την έννοια της ενσυναίσθησης, η οποία είναι δύσκολο να διδαχθεί, αλλά και με έννοιες όπως η διαφορετικότητα και η αποδοχή της. Παράλληλα, βοηθά τα παιδιά να εκφράσουν σκέψεις, απόψεις συναισθήματα και την ίδια τη νηπιαγωγό να διακρίνει τυχόν προβλήματα και συναισθηματικές κρίσεις.

«Δεν χρησιμοποιούμε τίποτε άλλο γιατί είτε θα διαβάσεις ένα παραμύθι για να φέρεις τα παιδιά, να τους δημιουργήσεις ενσυναίσθηση, να έρθουν στη θέση του ήρωα του παραμυθιού ώστε να εκμιαεύσεις πράγματα. Να σου πω. Διαβάζουμε ένα παραμύθι, το λιβάδι με τις παπαρούνες, ένα χαρούμενο λιβάδι της Κάντζου νομίζω είναι όπου εκεί υπάρχει, είναι «το λιβάδι με τις μαργαρίτες» και υπάρχει και μια παπαρούνα που είναι διαφορετική από τις άλλες, δεν τη θέλουνε στην παρέα. Εεε, έχει την έννοια της απόρριψης και όλα αυτά, του διαφορετικού. Εεεε, αφού θα το διαβάσουμε, θα συζητήσουμε με τα παιδιά εικόνες και όλα αυτά και μετά καλούμαστε ή να το δώσουμε εικαστικά είτε να πούμε αν εσείς αισθανθήκατε ποτέ όπως αισθάνθηκε η παπαρούνα μέσα στο λιβάδι. Και εκεί το βγάζουμε με τα παιδιά.» (Σ8).

Μέσω των παραμυθιών ο εκπαιδευτικός έχει την δυνατότητα να ασχοληθεί με έννοιες της συναισθηματικής ανάπτυξης, όπως είναι οι διαφορετικοί τρόποι βίωσης διάφορων συναισθημάτων. Χαρακτηριστικό αυτής της άποψης είναι το παρακάτω απόσπασμα.

«Η λογοτεχνία έτσι κι αλλιώς όλα τα παραμύθια με τις διακυμάνσεις που έχουν μέσω της ιστορίας έχουνε τη δυνατότητα, σου δίνουν τη δυνατότητα να κάνεις, για να μιλήσεις για τα συναισθήματα ούτως ή άλλως οπότε η λογοτεχνία και η τέχνη.» (Σ19).

Ταυτόχρονα, και στο ίδιο μήκος κύματος με τη λογοτεχνία, οι νηπιαγωγοί αναφέρουν τη χρήση γενικότερα της γλώσσας και της έκφρασης μέσω του προφορικού ή ακόμη και γραπτού λόγου. Μέσα από τη γλώσσα το νήπιο έχει την ευκαιρία να

εκφραστεί συναισθηματικά, να δηλώσει την άποψή του για διάφορα ζητήματα και ουσιαστικά να εκθέσει μέρος της προσωπικότητάς του. Το στοιχείο αυτό της έκφρασης του εαυτού είναι βασικό για τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.

«Κοίτα, εξυπηρετεί πολύ η γλώσσα γιατί και στην έκφραση να μπορέσει το παιδί να μιλήσει, να ανοιχτεί και είναι και καλό γιατί και καινούριες λέξεις και εκφράσεις που μαθαίνουν». (Σ2).

«Πάρα πολύ προφορικό λόγο. Έχουμε, έχω ένα πίνακα αν θέλετε να δείτε στην τάξη μου, που βασίζεται εκεί, στο συναισθηματικό κόσμο του παιδιού. Θέτω μια ερώτηση ανάλογα το θέμα μας, ανάλογα τι μας κεντρίζει, έρχεται ένα παιδί και φέρνει κάποια ανακοίνωση δική του και αν μας κεντρίζει, θέτω την ερώτηση πάντα με συναισθηματικό, το κίνητρο πάντα είναι συναισθηματικό και βλέπεις εκεί τα παιδιά απαντούν έτσι όπως αισθάνονται και επειδή αυτό το κάνω χρόνια είμαι σε μια φάση που έχω βγάλει ένα συμπέρασμα από τους γονείς όταν παίρνουν στο τέλος τις εργασίες των παιδιών και παίρνουν αυτό το τετράδιο, το οποίο γίνεται τετραδιάκι και το παίρνουν όλα τα παιδιά, και διαβάζοντάς το μου έχουν πει πολλοί γονείς ότι γνωρίσαμε το παιδί μας συναισθηματικά, το παιδί μας ποιο είναι και θεωρώ πάρα πάρα πολύ βασικό. Και με το συναίσθημα, το συναίσθημα κάθε μέρα δεν βγαίνει;». (Σ10).

Ένα ακόμη γνωστικό αντικείμενο, που οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούν σε μεγάλο βαθμό, για την αξιοποίηση της συναισθηματικής αγωγής, είναι η τέχνη. Στο γνωστικό αντικείμενο της τέχνης περιλαμβάνονται τα εικαστικά- ζωγραφική και η ενασχόληση με τη μουσική. Η τέχνη σύμφωνα με τους νηπιαγωγούς προσφέρει πλήθος ερεθισμάτων στα νήπια, βοηθάει στην απελευθέρωση και έκφραση του εσωτερικού τους κόσμου και στην έκφραση συναισθημάτων που πολλές φορές δεν γίνονται ορατά.

«Εμένα μου αρέσω πάρα πολύ να εκμεταλλεύομαι την τέχνη, τη μουσική, την ζωγραφική, πίνακες δηλαδή και να αναγνωρίσουμε συναισθήματα και παίζουμε

δηλαδή τέτοια παιχνίδια και η μουσική πάρα πολύ το να ακούμε μουσική πάντα βοηθάει για να πούμε τι αισθανόμαστε, τι σκεφτόμαστε πάντα. Δηλαδή η τέχνη κατεξοχήν είναι ερέθισμα για τέτοια πράγματα.» (Σ15).

«Να ζωγραφίσουμε τους φόβους μας και να τους πετάξουμε μακριά , να κάνουμε μια αφίσα, τέτοια διάφορα, τέτοια πράγματα.» (Σ8).

«Στη ζωγραφική δίνεις, λες κάποια στιγμή στα παιδιά, ποιο είναι το αγαπημένο σου χρώμα όταν είσαι χαρούμενος τι ζωγραφίζεις βλέπεις. Πολλές φορές ‘έρχονται παιδιά, το ίδιο παιδί και εκεί που ζωγραφίζει ωραία, πιάνει και κάνει είτε το σχέδιό του είναι άτσαλο ή βάζει χρώματα σκούρα και εκεί μπορείς και μιλάς με τους γονείς και λες βλέπω μια διαφορά στη ζωγραφική του θα δεις οι γονείς θα σου πούνε κάτι, ότι κάτι συνέβη στο παιδί.» (Σ10).

Επιπλέον, μέσω της τέχνης η νηπιαγωγός έχει τη δυνατότητα να ασχοληθεί και να πραγματευτεί συναισθηματικές έννοιες με ευχάριστο και βιοματικό τρόπο. Η ενασχόληση με την τέχνη βοηθά το νήπιο να εμβαθύνει στα συναισθήματα αλλά και να εξελιχθεί συναισθηματικά.

«Κοίταξε ας πούμε η ζωγραφική επειδή σε κάθε θέμα που κάνουμε συνήθως έχουμε και ένα πίνακα ζωγραφικής ή μπορεί να είναι και ένα γλυπτό, οτιδήποτε πάντοτε ειδικά μέσα από την τέχνη βγαίνουν συναισθήματα. Εεε, τώρα έρχεται στο μυαλό μου όταν κάναμε την αρπαγή της Περσεφόνης που βλέπαμε το γλυπτό του Μπερνίνι. Η έκφραση της Περσεφόνης είναι μια έκφραση πόνου και λύπης ας πούμε βλέπεις το δάκρυ να φεύγει. Εκεί ας πούμε φυσικά και θα το εκμεταλλευτείς. Θα μιλήσεις. Δεν θα πεις απλά ααα βλέπουμε εδώ ένα γλυπτό, περιγράφουμε, ζητάς τα παιδιά να το δούνε όλο δηλαδή και σαν έργο τέχνης και τι προσπαθεί να μας περάσει, και πως είναι, και τι συναισθήματα ας πούμε μας βγάζει, και πως αισθάνεται, γιατί ας

πούμε να την έκανε έτσι την Περσεφόνη οπότε εκεί φυσικά γίνεται μέσα από το γνωστικό αντικείμενο.» (Σ19).

Η συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού μέσω της τέχνης επιτυγχάνεται και μέσω των ομαδικών εικαστικών δραστηριοτήτων. Η νηπιαγωγός έχει με αυτό τον τρόπο την ευκαιρία να προάγει τη συνεργασία, να ενισχύσει τους συναισθηματικά αδύναμους και να βοηθήσει τα εγωκεντρικά παιδιά να ανακαλύψουν την έννοια του «άλλου». Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα:

«Λοιπόν, κατά τη διάρκεια μιας ομαδικής κατασκευής στα πλαίσια των εικαστικών. Εεεε, αναθέτω στα παιδιά να κάνουν μια ομαδική εργασία, για παράδειγμα, ένα κολάζ με λουλούδια, και τους χωρίζω σε ομαδούλες, όπου κάθε ομαδούλα έχει αναλάβει ένα κομμάτι της εργασίας. Εκεί θα πρέπει να μάθουν να συνεργάζονται. Κατά τη διάρκεια λοιπόν αυτής της δραστηριότητας, όταν υπάρχουν εντάσεις, όταν βλέπουμε ότι κάποιος είναι πιο δυναμικός και πιο κυρίαρχος, εκεί προσπαθώ να δώσω έμφαση στο να δουλέψουν με ίσους όρους. Εεε, προσπαθώ να βάλω κάποιον να βοηθήσει κάποιον πιο αδύναμο, δηλαδή προσπαθώ να διαχειριστώ, και νομίζω είναι ενδυνάμωση συναισθηματική όλο αυτό.» (Σ16).

Εξίσου απελευθερωτικά για τα παιδιά δρα και η ενασχόληση με τη θεατρική αγωγή και τη δραματοποίηση. Σύμφωνα με τους νηπιαγωγούς μέσω των θεατρικών παιχνιδιών τα νήπια εκφράζουν καλύτερα τον εαυτό, καθώς κρύβονται πίσω από ένα ρόλο, εκτονώνουν τα συναισθήματά τους, απελευθερώνονται και ενισχύεται η αυτοπεποίθησή τους. Ενώ η νηπιαγωγός έχει τη δυνατότητα να διακρίνει το επίπεδο συναισθηματικής ανάπτυξης του κάθε παιδιού.

«Μέσα από το θεατρικό παιχνίδι σιγά σιγά από την αρχή της χρονιάς και δουλεύω με πολλούς στόχους μαζί. Ακόμα και από το.. δηλαδή από τη αρχή της χρονιάς που θα περπατήστε στο χώρο και μετά ανά δυο ανά τρεις υπάρχει ένα παιχνίδι

που στο πρώτο, χάθηκα τώρα λίγο. Στην ουσία είναι να κάνεις κάτι με το σώμα σου, κάνε ένα λουλούδι , ένα τέτοιο, λοιπόν, απλά πράγματα. Στην αρχή , εκεί να τους πεις σε ένα κανόνα «δεν θα πάτε πάντα με τους φίλους σας» , «διαλέξτε και ένα άλλο παιδάκι», με το να τους εμψυχώσεις «τι ωραίο που είναι αυτό που κάνεις», «τι ωραία δημιουργία» , «τι ωραία» , «για κοιτάζετε τους φίλους σας» , «γυρίστε, κοιτάζτε το άλλο το ζευγάρι, τι ωραία πράγματα που κάνατε» . αυτό, δηλαδή συνέχεια, συνέχεια το χτίζουμε, συνέχεια.» (Σ5).

«Εεεε, εγώ το βλέπω αυτό έντονα μέσα από το θεατρικό παιχνίδι, δηλαδή αφήνοντας τα παιδιά μόνα τους να παίζουνε εκεί βλέπω, μπορώ να δω ένα παιδί σε τι επίπεδο συναισθηματικής ανάπτυξης βρίσκεται, εεεε, μπορείς να καταλάβεις πολλά. Ναι, εεε, αφήνοντάς τα ελεύθερα να ααα... γιατί μέσα από εκεί απελευθερώνονται, τέλοσπάντων και εκφράζονται πιο άνετα και όχι αν ρωτήσω εγώ κάτι. Μπορεί να μην θέλουν να μου πούνε.» (Σ1).

Τέλος, ένα από τα γνωστικά αντικείμενα που οι νηπιαγωγοί εκμεταλλεύονται στη συναισθηματική αγωγή αλλά σε μικρότερη συχνότητα είναι τα μαθηματικά. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει την επέκταση όλων των δραστηριοτήτων και γνωστικών αντικειμένων στον τομέα των συναισθημάτων. Τα πάντα, λοιπόν, μπορούν να αποτελέσουν ερέθισμα για τη συναισθηματική αγωγή.

«Εεε, όμως και στα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες δεν θα είναι ο πρώτος στόχος. Το να μάθουν όμως να μοιράζονται σε ένα παιχνίδι που θα κάνουμε στα μαθηματικά ή στις φυσικές επιστήμες ή το να δώσουν λόγο σε ένα παιδάκι που είναι πιο σιγανό και πρέπει να το εμψυχώσουμε και να του δώσουμε χώρο αυτό θα το δουλέψουμε σε όλες τις δραστηριότητες.» (Σ5).

3.4. Σκιαγραφώντας το ρόλο του νηπιαγωγού στη συναισθηματική ανάπτυξη

Το θέμα αυτό περιλαμβάνει νοηματικά τέσσερις υποκατηγορίες- υποθέματα, τα οποία σχετίζονται με το ρόλο του εκπαιδευτικού στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων. Στις συνεντεύξεις, οι συμμετέχοντες προσπαθούν να ορίσουν και να σκιαγραφήσουν το ρόλο του νηπιαγωγού στη διαδικασία αυτή. Οι τέσσερις αυτές υποκατηγορίες που προέκυψαν είναι: ο εκπαιδευτικός ως βοηθός και διαμεσολαβητής, ο εκπαιδευτικός ενθαρρύνει, ο εκπαιδευτικός ως πρότυπο, και ο εκπαιδευτικός συνεργάζεται. Οι νηπιαγωγοί προσδίδοντας κάποια χαρακτηριστικά- ιδιότητες στους ίδιους, ταυτόχρονα προσδιορίζουν και συνειδητοποιούν τη σημασία του βασικού τους ρόλου στη συναισθηματική ανάπτυξη του νηπίου. Πολλές φορές στα λεγόμενά τους διαφαίνεται και η αξία που οι ίδιοι αποδίδουν στη διαδικασία αυτή.

3.4.1. Ο εκπαιδευτικός ως βοηθός

Στα λεγόμενα των συμμετεχόντων δεν είναι λίγες οι φορές που οι νηπιαγωγοί, χαρακτηρίζουν το ρόλο τους στη διαδικασία της συναισθηματικής ανάπτυξης του νηπίου ως βοηθητικό. Ο νηπιαγωγός έχει την ευθύνη να βοηθά το παιδί να εξελίσσεται, να αναγνωρίζει τα συναισθήματά του και να διαχειρίζεται κρίσεις και προβλήματα, τα οποία συνδέονται με τη συναισθηματική του κατάσταση.

«Εεεε, διευκολυντικό, μεσολαβητικό, πάντα όταν βλέπεις ένα παιδί ότι κάπου δυσκολεύεται πρέπει πάντα να ψάξεις να βρεις τον τρόπο ή το μέσο για να το βοηθήσεις. Εεεε πάντα υπάρχει τρόπος.» (Σ1).

Το νήπιο δεν πρέπει να θεωρεί τη νηπιαγωγό ως έναν αυταρχικό παντογνώστη δάσκαλο αλλά αντίθετα ως βοηθό, καθοδηγητή και συνεργάτη του στη διαδικασία της μάθησης και της συναισθηματικής ανάπτυξης.

«Πλέον σε όλο το Α.Π. έπαψε ο ρόλος να είναι ο δικός μας ρόλος να είναι ο ηγετικός, να είναι συνεργασία πιο πολύ και βλέπεις ότι δίνεις στα παιδιά το παίρνεις.». (Σ10).

Ο νηπιαγωγός –βοηθός του παιδιού είναι παρόν σε κάθε στάδιο της διδασκαλία-μάθησης. Ο διακριτικός του ρόλος του επιτρέπει συζητώντας με το παιδί να το προσεγγίσει καλύτερα και ουσιαστικότερα. Ως βοηθός του παιδιού έχει την ευκαιρία να ανιχνεύσει τυχόν προβληματισμούς του νηπίου και να το βοηθήσει να τους ξεπεράσει δείχνοντάς του το δρόμο προς τη λύση και όχι την ίδια τη λύση.

«Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι πολύ βασικός. Μπορεί με διάφορες ασκήσεις, με παιχνίδια, με συζήτηση, με προγράμματα, όπως κάνουμε εμείς τώρα εδώ το «βήματα για τη ζωή», το οποίο βοηθάει πάρα πολύ εγώ πιστεύω στα παιδιά να βρουν τον πραγματικό τους εαυτό.». (Σ13).

Στα λεγόμενα των συμμετεχόντων τονίζεται ότι ο νηπιαγωγός καθοδηγεί το νήπιο, έτσι ώστε να εκφραστεί, να ενισχυθεί συναισθηματικά αλλά και να μάθει. Μέσα από διάφορες δράσεις και τη συζήτηση το παιδί οδηγείται στην έκφραση και στη συναισθηματική εξέλιξη. Τα οφέλη της καθοδήγησης και υποβοήθησης του νηπίου είναι σημαντικά.

«Το άλφα και το ωμέγα. Αν δεν μιλήσεις στο παιδί, το πώς πρέπει να συμπεριφέρεται, το τι πρέπει να κάνει, πώς πρέπει να φέρεται σε κάθε κατάσταση. Το παιδί δεν μπορεί εύκολα πάντα από μόνο του να συμπεριφερθεί. Το πιο απλό είναι αυτό που σου είπα πριν.». (Σ19).

«Κάνεις πράγματα και προσπαθείς μέσα από δράσεις και δραστηριότητες να περάσεις κάποια μηνύματα στα παιδιά για να μπορέσουν να αναπτύξουν τη συναισθηματική τους, αυτό που βιώνουν τέλοσπάντων, τα συναισθήματά τους και να μάθουν να τα εκφράζουν.». (Σ6).

3.4.2. *Ο εκπαιδευτικός ενθαρρύνει*

Στις συνεντεύξεις έναν ακόμη χαρακτηρισμό, που οι ίδιοι οι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν για να προσδιορίσουν το ρόλο τους στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων, είναι αυτός του ενθαρρυντή και υποστηρικτή δασκάλου. Σύμφωνα, λοιπόν, με τους συμμετέχοντες, ο νηπιαγωγός οφείλει εκτός από το να βοηθά και να καθοδηγεί τα νήπια, να τα ενθαρρύνει. Είναι πολύ σημαντικό στη διαδικασία της συναισθηματικής εξέλιξης του παιδιού, ο νηπιαγωγός να υποστηρίζει το παιδί και να σέβεται τη μοναδικότητα του τονώνοντας την αυτοπεποίθησή του.

«Εεεε, είναι διακριτικός, συμπεριφέρομαι στα παιδιά όπως εγώ θα ήθελα να μου συμπεριφερθούν και εγώ αν ήμουν παιδί έτσι θα ήθελα να συμπεριφερθεί ο δάσκαλος σε μένα, σέβομαι το ρυθμό του κάθε παιδιού, τα ενδιαφέροντά του, τις δυνατότητες που έχει, δεν το ειρωνεύομαι, εεεε, πάντα το βοηθάω, κοιτάω τα θετικά κυρίως να τονίσω, να επαινάω.» (Σ9).

Επιπλέον, ένα πολύ βασικό χαρακτηριστικό του ενθαρρυντικού ρόλου του νηπιαγωγού είναι να αφήνει το περιθώριο στο νήπιο να αυτονομηθεί, να ενεργήσει μόνο του και να ανακαλύψει το ίδιο τις δυνατότητές του. Αυτό αποτελεί, άλλωστε, και βασικό στοιχείο της διαδικασίας της συναισθηματικής ανάπτυξης. Με τον τρόπο αυτό, υποστηρίζοντας και ενθαρρύνοντας το παιδί, είναι δυνατόν να ξεπεραστούν τυχόν συναισθηματικά προβλήματα.

«Πρέπει να είναι και εμπυχωτής στα παιδιά και να τα ενθαρρύνει κάθε φορά που βλέπει ότι είναι διστακτικά, ότι είναι δειλά, ότι ανησυχούν για κάτι, ότι έχουν περισσότερες φοβίες, να είναι δίπλα τους, να τα υποστηρίζει, να τα στηρίζει, να τα ενθαρρύνει, να τους δίνει χώρο να ενεργήσουν μόνοι τους, να μην εξαρτώνται πάντα από τη δασκάλα, να τους καλλιεργήσει την ενσυναίσθηση, να καταλάβουν δηλαδή ότι

εγώ αυτό που κάνω θα πληγώσει το φίλο μου δεν θα ήθελα εγώ να μου το κάνει αυτό, εεε, και γενικώς όταν θα φεύγουν το μεσημέρι από το σχολείο να είναι χαρούμενα, να έχουν περάσει μια ευχάριστη μέρα στο σχολείο άσχετα με την πληθώρα των γνώσεων που τους δίνουμε, να μην ξυπνάνε το πρωί και να λένε ωχ εγώ δεν θέλω να πάω σχολείο.». (Σ18).

3.4.3. Ο εκπαιδευτικός ως πρότυπο

Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες νηπιαγωγούς ένα βασικό χαρακτηριστικό, που ορίζει το ρόλο του νηπιαγωγού στη διαδικασία της συναισθηματικής εξέλιξης του παιδιού, είναι να λειτουργεί ο ίδιος ως πρότυπο για το νήπιο. Τα παιδιά στην ηλικία του νηπιαγωγείου είναι σε μια διαρκή διαδικασία ανίχνευσης των ιδιαιτεροτήτων τους και προσδιορισμού του εαυτού τους. Για το λόγο αυτό η μίμηση προτύπων και η εσωτερίκευση ενδεδειγμένων τρόπων συμπεριφοράς διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στην εξέλιξή τους. Ο δάσκαλος, ο οποίος ανήκει στον κύκλο των σημαντικών για εκείνο ανθρώπων, οφείλει με τη συμπεριφορά του και τον τρόπο που διαχειρίζεται τις διαπροσωπικές του σχέσεις να αποτελεί παράδειγμα για το παιδί.

«Και μέσα από το δικό του παράδειγμα, στις σχέσεις του με το συνάδελφό του, με το συνάδελφο της διπλανής τάξης. Όταν τη δασκάλα τη βλέπει, όταν είμαστε σε ένα ολόημερο και οι δυο δασκάλες δεν έχουν επικοινωνία τότε δεν υπάρχει.». (Σ5).

Επιπρόσθετα, βάσει των λεγομένων των νηπιαγωγών, στη διαδικασία της συναισθηματικής ανάπτυξης του παιδιού καλείται και ο ίδιος να συμβάλλει ενεργητικά, καθώς είναι αυτός που με το παράδειγμά του θα δείξει στα παιδιά τον τρόπο να διαχειριστούν συναισθήματα και σχετικές με αυτά καταστάσεις. Ακόμη και στη σχέση του με το ίδιο το νήπιο, ο νηπιαγωγός οφείλει να σέβεται και να δείχνει ο ίδιος το δρόμο

για την εξέλιξη. Καταρχήν, ο εκπαιδευτικός είναι ο πρώτος που μέσα στο εκπαιδευτικό πλαίσιο καλείται να διαχειριστεί και να εκφράσει συναισθήματα.

«Νομίζω ο εκπαιδευτικός κινεί τα νήματα ούτως ή άλλως σε μια τάξη , εεεε, στη συναισθηματική ανάπτυξη και κυρίως για το παράδειγμα , με το παράδειγμα ειδικά σ αυτό το πρόγραμμα που τώρα σας προανέφερα , τα βήματα για τη ζωή, νομίζω ότι ο πρώτος που παίρνει πληροφορίες και διαχειρίζεται τα συναισθήματα του προτού να το εφαρμόσει στα παιδιά είναι ο ίδιος ο εκπαιδευτικός. Εεεε, όσο καλύτερα μπορεί να διαχειριστεί τα συναισθήματά του ο ίδιος τόσο καλύτερα αυτό το μεταδίδει στα παιδιά.» (Σ11).

3.4.4. Ο εκπαιδευτικός συνεργάζεται με τους γονείς

Τέλος, τη διαδικασία προσδιορισμού του ρόλου του νηπιαγωγού συμπληρώνει η ευθύνη που έχει ο ίδιος να συνεργάζεται με τους γονείς του νηπίου στη διαδικασία της συναισθηματικής αγωγής και αποτελεί μια ξεχωριστή πτυχή του ρόλου του. Σύμφωνα, λοιπόν, με τους συμμετέχοντες, ο εκπαιδευτικός με τον ηγετικό ρόλο που διαδραματίζει στη διδασκαλία του νηπίου έχει την ευθύνη να ενημερώνει το οικογενειακό περιβάλλον για ζητήματα συναισθηματικής φύσης αλλά και να ενημερώνεται από εκείνο για την ορθότερη αντιμετώπισή τους.

«Και ένα παιχνίδι που τους κάνω στα συναισθήματα αφού τα δουλέψουμε , οι τελευταίες δραστηριότητες, βάζω κάτω φατσούλες , μια, κάθε φορά ένα συναίσθημα και ένα πρόσωπο , το προσωπάκι που λέει είμαι στεναχωρημένος όταν , είμαι χαρούμενος όταν και σηκώνονται τα παιδιά και λένε μια κατάσταση που τους αγχώνει, που τους στεναχωρεί, που τους θυμώνει και προσπαθούν οι υπόλοιποι να βρουν λύσεις να τους βοηθήσουν, γίνονται η συνείδησή τους , ακουμπούν το χέρι από πίσω και

προσπαθούμε όλοι , όλη η ομάδα να δώσουμε μια λύση, να λύσουν το πρόβλημά τους και έχουν βγει και πράγματα που μετά τα έχουμε συζητήσει με τους γονείς.» (Σ5).

«Όπου υπάρχουν πιο πολλές δυσκολίες ζητάς τη βοήθεια των γονιών, τους λες ακριβώς τι πρέπει να λένε σε κάθε περίπτωση οπότε θεωρώ ότι είναι σημαντικό.» (Σ7).

Ταυτόχρονα, βάσει των δεδομένων των συνεντεύξεων, ο νηπιαγωγός οφείλει να συνεργάζεται με τους γονείς του κάθε νηπίου, έτσι ώστε τα αποτελέσματα της συναισθηματικής αγωγής να μην είναι επιφανειακά αλλά αντίθετα να έχουν διάρκεια προς όφελος του παιδιού. Γονείς και εκπαιδευτικοί θα ανακαλύψουν μαζί τις ιδιαιτερότητες του κάθε παιδιού, θα προσαρμόσουν τη συναισθηματική αγωγή στη μοναδικότητα του χαρακτήρα του για καλύτερα για το παιδί αποτελέσματα. Επιπλέον, το ίδιο το παιδί θα αποκτήσει αυτοπεποίθηση και θα κατανοήσει την έννοια του εαυτού.

«Θέτω μια ερώτηση ανάλογα το θέμα μας, ανάλογα τι μας κεντρίζει, έρχεται ένα παιδί και φέρνει κάποια ανακοίνωση δική του και αν μας κεντρίζει, θέτω την ερώτηση πάντα με συναισθηματικό, το κίνητρο πάντα είναι συναισθηματικό και βλέπεις εκεί τα παιδιά απαντούν έτσι όπως αισθάνονται και επειδή αυτό το κάνω χρόνια είμαι σε μια φάση που έχω βγάλει ένα συμπέρασμα από τους γονείς όταν παίρνουν στο τέλος τις εργασίες των παιδιών και παίρνουν αυτό το τετράδιο , το οποίο γίνεται τετραδιάκι και το παίρνουν όλα τα παιδιά, και διαβάζοντάς το μου έχουν πει πολλοί γονείς ότι γνωρίσαμε το παιδί μας συναισθηματικά, το παιδί μας ποιο είναι και θεωρώ πάρα πάρα πολύ βασικό.» (Σ10).

Άλλωστε, αξίζει να αναφερθεί ότι σύμφωνα με τους νηπιαγωγούς της έρευνάς μας, η εμπλοκή των γονέων είναι απαραίτητη για να χαρακτηριστεί η συναισθηματική αγωγή ολοκληρωμένη. Για το λόγο αυτό, πολλοί από τους συμμετέχοντες αναφέρουν και τονίζουν τη συμμετοχή των γονέων σε δράσεις του σχολείου.

«Κάθε παιδί ήταν ο υπεύθυνος της μέρας, της μέρας το τιμώμενο πρόσωπο. Οι άλλοι του έκαναν φιλοφρονήσεις, γραπτά, ερχόταν ο γονιός του έφερνε πράγματα από το σπίτι, τα παρουσίαζαν στην ομάδα, να γνωρίσουμε τις απόψεις του, ερχόταν ο γονιός και έλεγε πράγματα για το παιδί, κάναν ερωτήσεις ξέρεις «τι του αρέσει», «πως φέρεται», τι, « αν αγαπά τα ζώα», ξέρεις σε διάφορα μικροπράγματα της καθημερινότητας. Διάβαζε το αγαπημένο του παραμύθι η μαμά, παίζαμε κάποιο παιχνίδι ομαδικό με τη μαμά ή το μπαμπά του παιδιού όλοι μαζί, δηλαδή ήταν πιο προχωρημένο.» (Σ3).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4**4.1. Συμπεράσματα**

Στη συγκεκριμένη έρευνα επιχειρήθηκε να διερευνηθούν οι απόψεις των νηπιαγωγών σχετικά το ρόλο του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας, το πώς οι ίδιοι αντιλαμβάνονται την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης, το ρόλο τους στη διαδικασία αυτή και αν το Αναλυτικό Πρόγραμμα τους βοηθάει σε πρακτικό επίπεδο.

Οι συμμετέχοντες ορίζοντας και οριοθετώντας την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης προσέδωσαν σε εκείνη κάποια χαρακτηριστικά. Έτσι, λοιπόν, η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης περιλαμβάνει την ικανότητα των παιδιών να εκφράζουν τα συναισθήματά, που βιώνουν με διάφορους τρόπους. Η εξωτερίκευση των συναισθημάτων είναι ουσιαστικά εξωτερίκευση των βιωμάτων και αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παράγοντα στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Το νήπιο με αυτόν τον τρόπο βιώνει καλύτερα το εκάστοτε συναίσθημα αλλά και παράλληλα επικοινωνεί με τους γύρω του (Izard, 2009, 2011). Ταυτόχρονα, η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης περιλαμβάνει σύμφωνα με τους νηπιαγωγούς την αναγνώριση των διάφορων συναισθημάτων και τη διαχείρισή τους- έλεγχο. Η ικανότητα αναγνώρισης των συναισθημάτων αποτελεί πτυχή της συναισθηματικής ανάπτυξης του παιδιού και συνδέεται άμεσα με την έκφραση του συναισθήματος αλλά και τον έλεγχό του. Άλλωστε, τα παραπάνω τρία χαρακτηριστικά συνοψίζουν την έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης σύμφωνα και με τα βιβλιογραφικά ευρήματα (Denham, 1998).

Επιπλέον, οι συμμετέχοντες στην προσπάθεια οριοθέτησης της έννοιας μας δηλώνουν ότι η ικανότητα των παιδιών να συνάπτουν διαπροσωπικές σχέσεις τόσο με τους συνομηλίκους τους όσο και με ενήλικες αποτελεί σημάδι της συναισθηματικής

τους ανάπτυξης. Η δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων περιλαμβάνει άλλωστε την ουσιαστική αλληλεπίδραση των ατόμων, τη βίωση κοινών συναισθημάτων και εμπειριών, τα οποία εμπερικλείονται στην αντίληψη της έννοιας του «άλλου» (Lewis, 2000). Η άποψη αυτή των νηπιαγωγών φανερώνει έμμεσα και τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι αλληλεπιδρούν και επικοινωνούν με τα νήπια (Denham, 1998 · Μπρούζος, 1998).

Παράλληλα, και σχετικά με το παραπάνω οι νηπιαγωγοί στην έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης τοποθετούν και την ικανότητα διαχείρισης της έννοιας του «εγώ». Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση τα παιδιά μικρής ηλικίας αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη διαχείριση του εαυτού τους. Η συμπεριφορά των νηπίων χαρακτηρίζεται πολλές φορές από εγωιστικές αντιδράσεις, ανυπαρξία ενσυναίσθησης αλλά και γενικότερα μη αποδοχής του «άλλου» (Lewis, 1992, 2007). Έτσι, λοιπόν, η ικανότητα των παιδιών να διαχειρίζονται τον εαυτό τους, τα συναισθήματά τους και ταυτόχρονα να κατανοούν και να συμπάσχουν με τους συνανθρώπους τους σηματοδοτεί τη συναισθηματική τους ανάπτυξη. Η αναφορά από την πλευρά των εκπαιδευτικών της έννοιας του «εγώ» δηλώνει ταυτόχρονα τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι αντιμετωπίζουν το ζήτημα της διαχείρισης του εαυτού. Άλλωστε σύμφωνα και με τη βιβλιογραφία η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών είναι ένδειξη για την ανάπτυξη της έννοιας του εαυτού στα παιδιά και της αυτοεκτίμησης (Ryan & Patrick, 2001).

Ταυτόχρονα, οι συμμετέχοντες κρίνοντας και ερμηνεύοντας τη θέση του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών δηλώνουν την ικανοποίηση ή αντίστοιχα τη δυσαρέσκειά τους. Η ικανοποίηση των νηπιαγωγών συνδέεται άμεσα με τα θετικά στοιχεία του Αναλυτικού Προγράμματος και η δυσαρέσκειά τους συνδέεται αντίστοιχα με τα αρνητικά του στοιχεία. Το Αναλυτικό

Πρόγραμμα είναι δυνατόν να αποτελέσει πηγή ασφάλειας για τον εκπαιδευτικό και συγκεκριμένα στην αντιμετώπιση περιστατικών συνδεδόμενων με τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού στα πρώτα χρόνια της καριέρας του εκπαιδευτικού. Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνεται και βιβλιογραφικά αφού σύμφωνα με τους Remillard και Bryans (2004) οι εκπαιδευτικοί ανατρέχουν για καθοδήγηση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα ειδικά στο ξεκίνημα της καριέρας τους λόγω έλλειψης διδακτικής εμπειρίας. Στις περισσότερες, όμως, περιπτώσεις το Αναλυτικό Πρόγραμμα, ειδικά το ισχύον, σύμφωνα με τους νηπιαγωγούς, προκαλεί στους ίδιους αβεβαιότητα λόγω της έλλειψης της προσαρμοστικότητάς τους στις συνθήκες της κοινωνίας. Ταυτόχρονα, λοιπόν, οι νηπιαγωγοί δηλώνουν την επιθυμία τους για αναδιοργάνωση του προγράμματος του νηπιαγωγείου, έτσι ώστε να χαρακτηρίζεται από περισσότερη ευελιξία. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και βιβλιογραφικά, αφού ειδικά τα τελευταία χρόνια έχει προκύψει η ανάγκη αναπροσαρμογής του Αναλυτικού Προγράμματος και του σχολικού συστήματος γενικότερα στα νέα δεδομένα ζωής, έτσι ώστε να προωθείται η συναισθηματική και κοινωνική εξέλιξη των μαθητών (Goleman, 1995 · Hatzichristou, Boce, & Bashi, 2004).

Επιπλέον, το γεγονός ότι οι νηπιαγωγοί απευθύνονται συχνά σε ειδικούς ψυχολόγους για βοήθεια και αντικαθιστούν τα επίσημα, κρατικά προγράμματα από προγράμματα συναισθηματικής παρέμβασης μαρτυρά τη δυσαρέσκεια και τη μη κάλυψη των αναγκών τους από το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Το στοιχείο αυτό ταυτίζεται με τα βιβλιογραφικά μας ευρήματα, αφού σε παγκόσμιο επίπεδο η συνεργασία σχολείου και ψυχολόγων κρίνεται πια αναγκαία και είναι καθοριστική για την επιτυχή συναισθηματική ανάπτυξη (Hatzichristou, Boce & Bashi, 2004).

Χαρακτηριστικό των ερευνητικών μας δεδομένων αποτελεί το γεγονός ότι οι νηπιαγωγοί της έρευνάς μας ενώ χαρακτηρίζουν στο σύνολό του το πρόγραμμα του

νηπιαγωγείου ως παιδοκεντρικό, οι ίδιοι προβληματίζονται ταυτόχρονα από το γεγονός ότι το Αναλυτικό Πρόγραμμα, ειδικά το ισχύον, προωθεί σε μεγάλο βαθμό τη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, αυτή η προσκόλληση στη συσσώρευση γνώσεων έχει αρνητικά αποτελέσματα στη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Ενώ το παιδί είναι ικανό να αντιμετωπίσει γνωστικές προκλήσεις, στερείται ταυτόχρονα συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων (Jones & Bouffard, 2012 · Spivak & Farran, 2012). Όμως, η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού προϋποθέτει γνωστική και συναισθηματική καλλιέργεια (Gottman, 2011).

Επιπρόσθετα, οι συμμετέχοντες προσπαθώντας να εκφράσουν την άποψή τους για την αξιοποίηση της συναισθηματικής ανάπτυξης στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου δήλωσαν ότι αυτή επιτυγχάνεται τόσο μέσω του Κρυφού Αναλυτικού Προγράμματος όσο και μέσω διάφορων γνωστικών αντικειμένων. Στο σημείο αυτό φανερώνεται ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει το Κρυφό Αναλυτικό Πρόγραμμα, αφού μέσω αυτού σύμφωνα και με τη βιβλιογραφία είναι δυνατόν ο εκπαιδευτικός να εμφυσήσει στους μαθητές έννοιες, τόσο σχετικές με τα συναισθήματα όσο και γενικού περιεχομένου, στάσεις, συμπεριφορές και αξίες που είναι δύσκολο να διδαχθούν (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011 · Γκλιάου, 2002).

Επιπλέον, όπως προαναφέρθηκε, οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν στην έρευνα την αξιοποίηση ενός πλήθους και μιας ποικιλίας γνωστικών αντικειμένων για την ενασχόληση με τη συναισθηματική αγωγή. Το γεγονός αυτό φανερώνει ότι στην πλειοψηφία τους οι νηπιαγωγοί επιλέγουν να ασχοληθούν ουσιαστικά με τη συναισθηματική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τον Schultz και τους συνεργάτες του (2010) η έμφαση στη συναισθηματική ανάπτυξη και η αξιοποίησή της σε κάθε ευκαιρία αντικατοπτρίζει τον τρόπο διδασκαλίας των εκπαιδευτικών και την έμφαση που δίνουν στο αντικείμενο.

Τα γνωστικά αυτά αντικείμενα που αναφέρουν οι νηπιαγωγοί είναι η τέχνη, η λογοτεχνία, η θεατρική αγωγή- δραματοποίηση, η γλώσσα, η έκφραση ακόμη και τα μαθηματικά. Η χρησιμοποίηση αυτών των αντικειμένων στη συναισθηματική αγωγή επιβεβαιώνεται και από τα βιβλιογραφικά ευρήματα. Συγκεκριμένα, η Γκλιάου στο «Νέο Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο» (2002) αναφέρει πλήθος δραστηριοτήτων από όλα τα γνωστικά αντικείμενα, τα οποία έχουν ως στόχο τη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του νηπίου. Το ίδιο συμβαίνει και στο «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο πρόγραμμα σπουδών, στους Άξονες Προτεραιότητας 1, 2, 3 - Οριζόντια Πράξη» (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011) , όπου η συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού αποτελεί τον κύριο άξονα όλων των δραστηριοτήτων ανεξάρτητα από το γνωστικό αντικείμενο.

Τέλος, οι νηπιαγωγοί προσπαθώντας στην έρευνα να ορίζουν το ρόλο τους και τη θέση τους στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων προσδίδουν στους ίδιους κάποια χαρακτηριστικά, τα οποία αποτελούν τις διάφορες διαστάσεις του ρόλου τους. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα ευρήματα της έρευνάς μας, ο ρόλος του νηπιαγωγού στη συναισθηματική ανάπτυξη του νηπίου είναι ενθαρρυντικός και υποστηρικτικός, βοηθητικός και καθοδηγητικός για το παιδί, αποτελεί παράλληλα πρότυπο μίμησης και συμπεριφοράς και είναι υπεύθυνος να εμπλέξει το οικογενειακό περιβάλλον στη διαδικασία αυτή. Σύμφωνα άλλωστε και με τη βιβλιογραφία, αυτά τα χαρακτηριστικά είναι απαραίτητα για τη δημιουργία ουσιαστικού δεσμού μεταξύ εκπαιδευτικού και παιδιού και για την ορθή και εις βάθος προσέγγιση του νηπίου (Μπρούζος, 1998).

Επιπλέον, σύμφωνα με τη Γκλιάου (2002) ο εκπαιδευτικός οφείλει να δημιουργεί περιβάλλοντα μάθησης, τα οποία βοηθούν το νήπιο να αναπτυχθεί κοινωνικά, να μαθαίνει και να επιλύει προβλήματα. Ο νηπιαγωγός οφείλει να αναπτύσσει διάλογο ουσιαστικό με τους μαθητές, έτσι ώστε να ανιχνεύει τις ιδέες και

τα συναισθήματά τους και να τους βοηθάει να εκφραστούν. Επιπλέον, σύμφωνα με το «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο πρόγραμμα σπουδών, στους Άξονες Προτεραιότητας 1, 2, 3 - Οριζόντια Πράξη» (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011) ο εκπαιδευτικός πρέπει να λειτουργεί ως «συνοδός» στη διαδικασία ωρίμανσης του παιδιού. Ο νηπιαγωγός οφείλει να ενθαρρύνει και να υποστηρίζει την αυτενέργεια των νηπίων, να παρέχει τα κατάλληλα ερεθίσματα, να υποστηρίζει την έκφραση των συναισθημάτων του νηπίου και να την προωθεί μέσα από τις δράσεις του. Ταυτόχρονα, ο νηπιαγωγός έχει χρέος να συνεργάζεται με την οικογένεια του νηπίου, έτσι ώστε να ακολουθούν κοινή πορεία στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011).

Συμπερασματικά, βάσει των παραπάνω κατανοούμε ότι η οπτική των νηπιαγωγών συμβαδίζει τα ευρήματα της βιβλιογραφίας, όσον αφορά το υπό μελέτη θέμα και φανερώνει διάφορες πτυχές της εκπαιδευτικής διαδικασίας, όπως είναι ο τρόπος διδασκαλίας των εκπαιδευτικών και η ο τρόπος ενασχόλησης με τη συναισθηματική ανάπτυξη. Ο ρόλος του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας αναδείχθηκε από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων. Παρά το γεγονός ότι φαινομενικά η πλειονότητα των νηπιαγωγών είναι δυσαρεστημένη από τη θέση της συναισθηματικής αγωγής στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, το ίδιο το Αναλυτικό Πρόγραμμα αποτελεί οδηγό για το νηπιαγωγό. Τέλος, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το σύνολο των συμμετεχόντων αναγνωρίζει την αξία της συναισθηματικής αγωγής και τα οφέλη που προσφέρει στο νήπιο και με διάφορους τρόπους προσπαθεί να την ενσωματώσει στο καθημερινό πρόγραμμα.

4.2. Περιορισμοί της έρευνας

Ένας από τους περιορισμούς της έρευνάς μας αποτελεί το γεγονός ότι το δείγμα μας αποτελούνταν μόνο από γυναίκες. Η συμμετοχή αντρών νηπιαγωγών θα εμπλούτιζε τα δεδομένα μας και θα έδινε ίσως μια διαφορετική διάσταση του θέματος. Επιπλέον, πολλές φορές οι συμμετέχοντες της έρευνας δεν είχαν επαρκείς γνώσεις για το υπό μελέτη ζήτημα. Το γεγονός αυτό έθετε πολλές φορές εμπόδια στην επικοινωνία ερευνητή και συμμετεχόντων. Τέλος, περιορισμό της έρευνάς μας αποτελεί ότι σε πολλές από τις συνεντεύξεις παρατηρήθηκε η διάσπαση της προσοχής των συμμετεχόντων και η διακοπή της συνέντευξης λόγω του γεγονότος ότι οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο περιβάλλον του σχολείου είτε την ώρα του μαθήματος είτε την ώρα του διαλείμματος.

4.3. Προτάσεις για το μέλλον

Η ερευνητική αυτή εργασία είναι δυνατόν να αποτελέσει το έναυσμα για μια ακόμα ποιοτική έρευνα πάνω στο συγκεκριμένο αντικείμενο μελέτης λόγω των περιορισμών, που προαναφέρθηκαν. Παρά τα οφέλη της δειγματοληψίας σκοπιμότητας/ ευκολίας για την ερευνητική μας εργασία, ενδιαφέρον θα είχε η πραγματοποίηση μιας παρόμοιας έρευνας αλλά με τυχαία δειγματοληψία. Το γεγονός αυτό υπάρχει πιθανότητα να φανερώσει άλλες πτυχές του θέματος της συναισθηματικής ανάπτυξης και της αξιοποίησής της στο νηπιαγωγείο. Ταυτόχρονα, για την καλύτερη εμβάθυνση των συμμετεχόντων στην έρευνα οι συνεντεύξεις θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν εκτός του σχολικού χώρου.

Επιπρόσθετα, ερευνητικό ενδιαφέρον θα είχε η πραγματοποίηση στο μέλλον μιας έρευνας μέσα από την οποία θα αναδειχτούν οι διαφορές του ισχύοντος και του

πυλοτικού Αναλυτικού Προγράμματος για τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Η ιδέα αυτή απορρέει από το γεγονός ότι δεν ήταν λίγες οι φορές που οι συμμετέχοντες της έρευνας έδειξαν προτίμηση στο πυλοτικό Αναλυτικό Πρόγραμμα του 2011 και επιχειρηματολόγησαν υπέρ του παρά το γεγονός ότι δεν αποτελεί τον επίσημο οδηγό της νηπιαγωγού.

Τέλος, ενδιαφέρον θα είχε σε επόμενη συναφή ποιοτική μελέτη η εμβάθυνση στις απόψεις των νηπιαγωγών σχετικά με διάφορα προγράμματα συναισθηματικής ανάπτυξης, που παρουσιάζονται κατά καιρούς και φαίνεται αρκετά συχνά να ακολουθούνται από τις νηπιαγωγούς. Πολλές φορές άλλωστε οι νηπιαγωγοί έκαναν λόγο για προγράμματα συναισθηματικής ανάπτυξης και για την πολύτιμη καθοδήγηση που έλαβαν μέσω αυτών. Στην παρούσα έρευνα δεν υπήρχε το περιθώριο για τη μελέτη του συγκεκριμένου θέματος διότι θα απομάκρυνε τον ερευνητή από το αντικείμενο της μελέτης του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Akey, T. M. (2006). Student context, student attitudes and behavior, and academic achievement: An exploratory analysis. Technical paper prepared for Manpower Development Research Corporation (MDRC).
- Anderson, M. T., Ingram, J. M., Buford, B. J., Rosli, R., Bledsoe, M. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2012). Doctoral students' perceptions of characteristics of effective college teachers: A mixed analysis. *International Journal of Doctoral Studies*, 7, 279-309.
- Brody, L., & Hall, J. (2000). Gender, emotion and expression . In M. Lewis & J. Haviland (eds.), *Handbook of emotions*(pp. 338- 349). New York : Guilford.
- Brownlee, J. (2003). Changes in Primary school teachers' beliefs without knowing: A longitudinal study. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 31(1), 87-97.
- Cannon, W. B. (1927) The James-Lange theory of emotion: A critical examination and an alternative theory. *American Journal of Psychology*, 39, 10-124.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας* (Μτφ. Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη, Χ. Μητσοπούλου, Π., Μπιθάρα, & Μ. Φιλοπούλου). Αθήνα: Μεταίχμιο (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2000).
- Cole, P. M., Dennis, T. A., Smith - Simon, K. E., & Cohen, L. H. (2009). Preschoolers' Emotion Regulation Strategy Understanding: Relations with Emotion Socialization and Child Self-regulation. *Social Development*, 18(2), 324-352.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). (2015). What is SEL? Retrieved on 15th June 2015 from <http://casel.org/why-it-matters/what-is-sel>.
- Γκλιάου Ν.(2002). *Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, 27.

- Creswell, J. W. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας* (Μτφ. Ν. Κουβαράκου –Επιμ. Χ. Τσορμπατζούδης). Αθήνα: Ίων / εκδόσεις Έλλην (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2008).
- Cullinan, D., Evans, C., Epstein, M. H., & Ryser, G. (2003). Characteristics of emotional disturbance of elementary school students. *Behavioral Disorders*, 94-110.
- Darwin Online (2009). The expression of the emotions. [online] (updated 6 October 2009)
Available at:
http://darwinonline.org.uk/EditorialIntroductions/Freeman_TheExpressionoftheEmotions.html
- Denham, S. A. (1998). *Emotional development in young children*. London: The Guilford Press.
- Draghi-Lorenz, R., Reddy, V., & Costall, A. (2001). Rethinking the development of “non-basic” emotions: A critical review of existing theories. *Developmental Review*, 21, 263-304.
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D. & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students’ social and emotional learning: A meta-analysis of school-based interventions. *Child Development*, 82, 405-432.
- Ekman, P. E. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition and Emotion*, 6, 169-200.
- Farmakis, N., & Φαρμάκης, Ν. (2015). *Δειγματοληψία Σκοπιμότητας (ΔΣκ)*.
- Fontana, D. (1996), *Ο Εκπαιδευτικός στην τάξη* (μτφρ. Λώμη, Μ.). Αθήνα: Σαββάλας.
- Goleman Daniel , (1998). «*Η συναισθηματική νοημοσύνη*», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Goleman. D.(2011). *Η συναισθηματική νοημοσύνη*. Αθήνα: Πεδίο.
- Gottman, J. (2011). *Η συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών – Πώς να μεγαλώσουμε παιδιά με συναισθηματική νοημοσύνη*, Αθήνα: Πεδίο.

- Gross A. L., Ballif B. (1991). Children's understanding of emotion from facial expressions and situations: a review. *Dev. Rev.* 11, 368–398.
- Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology*, 2, 271–299.
- Hatzichristou, C., Lykitsakou, K., Lampropoulou, A., & Dimitropoulou, P. (2010). Promoting the well-being of school communities: A systemic approach. *Handbook of youth prevention science*, 255-274.
- Henderson, N. & Milstein, M. (2008). *Σχολεία που προάγουν την ψυχική ανθεκτικότητα*. Επιμ. Χατζηχρήστου, Χ. Γ. Μτφ. Β. Βασσαρά. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Hooven, C.m Gottman, J. M., & Katz, L. F. (1995). Parental meta – emotion structure predicts family and child outcomes. *Cognition and Emotion*, 9, 229 – 264.
- Izard, C. E. (1991). *The psychology of emotions*. New York: Plenum.
- Izard, C. E. (2011). Forms and functions of emotions: Matters of emotion–cognition interactions. *Emotion Review*, 3(4), 371-378.
- Jennings, P. A., & Greenberg, M. T. (2009). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes. *Review of Educational Research*, 79, 491-525.
- Jones, S. M. & Bouffard, S. M. (2012). Social and emotional learning in schools: From programs to strategies. *Society for Research on Child Development Social Policy Report*, 25(4), 1-33.
- Joseph, G. E., & Strain, P. S. (2003). Comprehensive Evidence-Based Social—Emotional Curricula for Young Children An Analysis of Efficacious Adoption Potential. *Topics in Early Childhood Special Education*, 23(2), 62-73.
- Kagan, J. (1984) *The nature of the child*. New York: Basic Books.

- Κακαβούλης, Αλέξανδρος, (1997). *Συναισθηματική ανάπτυξη και αγωγή: Ψυχοπαιδαγωγική Α: Συναίσθημα, ιδιοσυγκρασία, αυτοσυνειδησία, κοινωνικότητα, σχέσεις*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση, 1997.
- Kusche, C. A., & Greenberg, M. T. (1994). *The PATHS curriculum*. Seattle: Developmental Research and Programs.
- Lange, C. G., James, W. (1922). *The Emotions*. Eds Williams & Wilkins Company. USA: WAVELEY PRESS.
- Lazarus, R. S. (1966). *Psychological Stress and the Coping Process*. New York: McGrawHill
- Lazarus, R. S., Averill, J. R., Opton, E. M. Jr. (1970). *Toward a cognitive theory of emotions*. In *Feelings and Emotions*, ed. M. Arnold, pp. 207-32. New York: Academic.
- Lazarus, R. S. (1991). Cognition and motivation in emotion. *American Psychologist*, 46, 352-367.
- Levykh, M. G. (2008). The affective establishment and maintenance of Vygotsky's zone of proximal development. *Educational Theory*, 58(1), 83-101.
- Lewis, M. (1992). The self in self-conscious emotions. Commentary on Spiker et., al. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 57 (Serial No. 226), 85- 95.
- Lewis, M. (2000). Self-conscious emotions. *Emotions*, 742.
- Lewis, C., & Lamb, M. E. (2003). Fathers' influences on children's development: The evidence from two-parent families. *European Journal of Psychology of Education*, 18, 211-228.
- Lewis, M. (2007). Early emotional development. In A. Slater & M. Lewis (Eds.), *Introduction to infant development* (2nd ed., pp. 216-232). England: Oxford University Press.

- Malatesta C. Z., Izard C. E. (1984). *The facial expression of emotion: young, middle-aged, and older adult expressions, in Emotion in Adult Development*, (eds.) Malatesta C. Z., Izard C. E., editors. London: Sage Publications, 253–273.
- McCormick, M. P., Cappella, E., O'Connor, E. E., & McClowry, S. G. (2015). Social-Emotional Learning and Academic Achievement. *AERA Open*, 1(3).
- Miller-Heyl, J., MacPhee, D., & Fritz, J. (1998). DARE to be you: A family-support, early prevention program. *Journal of Primary Prevention*, 18, 257–285.
- Μπρούζος, Α. (1998), *Ο Εκπαιδευτικός ως Λειτουργός Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού-Μια Ανθρωπιστική Θεώρηση της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Λύχνος.
- Murray, C., & Greenberg, M. T. (2000). Children's relationships with teachers and bonds with school: An investigation of patterns and correlates in middle childhood. *Journal of School Psychology*, 38, 423–445.
- Ollendick, T. H., King, N. J., & Frary, B. R. (1989). Fears in children and adolescents: Reliability and generalizability across gender, age and nationality. *Behavior, Research and Therapy*, 27, 19- 26.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2011). «*ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο πρόγραμμα σπουδών, στους Άξονες Προτεραιότητας 1, 2, 3 - Οριζόντια Πράξη*» .
- Remillard, J. T., & Bryans, M. B. (2004). Teachers' orientations toward mathematics curriculum materials :implications for teacher learning. 35(5), 352-388.
- Robertson, T., Daffern, M., Bucks, R. (2011). "Emotion regulation and aggression"
In: Aggression and Violent Behavior.
- Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές* (2η έκδ.) (Επιμέλεια Καίτη Μιχαλοπούλου). Αθήνα: Gutenberg.

- Ryan, A., & Patrick, H. (2001). The classroom social environment and changes in adolescents' motivation and engagement during middle school. *American Educational Research Journal*, 38, 437-460.
- Saarni, C. (1999). *The development of emotional competence*. New York: The Guilford Press.
- Schachter, S.; Singer, J. (1962). "Cognitive, Social, and Physiological Determinants of Emotional State". *Psychological Review* 69: 379–399.
- Schutz P.A., & Davis H.A. (2000). Emotions and self- regulation during test taking. *Educational Psychologist*, 35, 243-255.
- Schutz, P. A., DiStefano, C., Benson, J., & Davis, H. A. (2004). The development of a scale for emotional regulation during test taking. *Anxiety, Stress and Coping: An International Journal*, 17, 253–269.
- Schultz, D., Ambike, A., Stapleton, L. M., Domitrovich, C. E., Schaeffer, C. M., & Bartels, B. (2010). Development of a questionnaire assessing teacher perceived support for and attitudes about social and emotional learning. *Early Education and Development*, 21(6), 865-885.
- Smith, M., & Walden, T. (1998). Developmental trends in emotion understanding among a diverse sample of African-American preschool children. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 19, 177-197.
- Spivack, G., Platt, J. J., & Shure, M. B. (1976). *The problem solving approach to adjustment*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Spivak, A. L. & Farran, D. C. (2012). First-grade teachers behaviors and children's prosocial actions in classrooms. *Early Education and Development*, 23, 623-639.
- Sroufe, L. A. (2002). *From infant attachment to promotion of adolescent autonomy: Prospective, longitudinal data on the role of parents in development*.
- Τζανή, Μ. (2005). Σημειώσεις για το μάθημα: «Μεθοδολογία έρευνας κοινωνικών

- επιστημών». Ανακτήθηκε από: <http://benl.primedu.uoa.gr/database1/method.pdf>.
- Tracy, J. L., Robins, R. W., & Lagattuta, K. H. (2005). Can children recognize pride? *Emotion*, 5, 251-257.
- Trevarthen, C. (1984). *Emotions in infancy*. In K. R. Scherer & P. Ekman (Eds.), *Approaches to emotions* (pp. 129–157). London: Erlbaum.
- Trevarthen, C., & Aitken, K. J. (2001). Infant intersubjectivity: Research, theory, and clinical applications. *Journal of child psychology and psychiatry*, 42(1), 3-48.
- Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
- Weber, P. R. (1990). *Basic content analysis, series: Quantitative applications in the social sciences*. California: Sage Publications.
- Webster-Stratton, C. (1990b). *The teachers and children's videotape series: Dina Dinosaur's social skills and problem-solving curriculum*. Seattle: University of Washington Press.
- Witcher, A. E., Onwuegbuzie, A. J., & Minor, L. (2001). Characteristics of effective teachers: Perceptions of preservice teachers. *Research in the Schools*, 8(2), 45-57.
- Χατζηχρήστου Χ. (2004). *Εισαγωγή στη σχολική ψυχολογία*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.
- Zins, J. E., Weissberg, R. P., Wang, M. C., & Walberg, H. J. (Eds.). (2004). *Building academic success on social and emotional learning: What does the research say?* New York: Teachers College Press.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παράρτημα 1

Οδηγός συνέντευξης

- **Η αντίληψη της έννοιας της συναισθηματικής ανάπτυξης από την πλευρά των εκπαιδευτικών**
 - 1) Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης;
 - 2) Θα μπορούσατε να αναφέρετε ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή, το οποίο να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός νηπίου κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς;
 - 3) Πώς ορίζετε το ρόλο του εκπαιδευτικού στη συναισθηματική ανάπτυξη ενός νηπίου;
 - 4) Σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσεται τις δραστηριότητες συναισθηματικής αγωγής;
 - 5) Ποια γνωστικά αντικείμενα αξιοποιείτε περισσότερο στις δραστηριότητες συναισθηματικής ανάπτυξης;

- **Η αντίληψη του ρόλου του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών από την πλευρά των εκπαιδευτικών**
 - 6) Από την εμπειρία σας πως κρίνετε το ρόλο του Αναλυτικού Προγράμματος στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας;

- 7) Πως θα αξιολογούσατε τις προτεινόμενες πρακτικές του Αναλυτικού Προγράμματος για τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού;
- 8) Εάν πάρουμε έναν – έναν τους άξονες της συναισθηματικής ανάπτυξης. Το Α.Π δίνει ευκαιρίες στο παιδί: έκφρασης συναισθημάτων, αναγνώρισης συναισθημάτων και ελέγχου συναισθημάτων;
- 9) Θα μπορούσατε να μου αναφέρετε ένα παράδειγμα από το Α.Π που θεωρείτε ότι συμβάλλει στη συναισθηματική ανάπτυξη;

➤ **Η αντίληψη του ρόλου του Α.Π στην επάρκεια / απόκτηση επάρκειας των εκπαιδευτικών στην συναισθηματική ανάπτυξη**

- 10) Είστε ικανοποιημένοι από τις κατευθύνσεις του Α.Π για τη σ.α;
- 11) Θα αλλάζατε κάτι στο Α.Π.;
- 12) Οι δραστηριότητες σ.α. του Α.Π σας παρέχουν αυτοπεποίθηση/ασφάλεια για να αντιμετωπίσετε περιστατικά συνδεδόμενα με αυτό το θέμα;
- 13) Αν ναι, θα μπορούσατε να αναφέρετε ένα περιστατικό στο οποίο βοηθηθήκατε από το Α.Π;
- 14) Τι άλλο θα θέλατε να έχει το Α.Π στον τομέα της σ.α; +
Παράδειγμα

*Παράρτημα 2**Απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων***1.**

Σ: Ωραία. Καλησπέρα.

N1: Καλησπέρα.

Σ:Ωραία. Να σου κάνω κάποιες ερωτήσεις για τη συναισθηματική ανάπτυξη και το Α.Π. Τι περιλαμβάνει για εσένα η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης;

N1:Η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης είναι, εεεε, τα παιδιά στο χώρο του σχολείου να μπορέσουν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, εεεε, να αισθανθούν άνετα με το χώρο γύρω τους και τα άτομα, τους συμμαθητές δηλαδή, και με μένα, και με τη δασκάλα τους, εεεεε, και γενικότερα να εκφράζονται. Δεν ξέρω τι άλλο.

Σ: Ωραία. Θα μπορούσες να μου αναφέρεις ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή, το οποίο να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς;

N1: Εεεε, εγώ το βλέπω αυτό έντονα μέσα από το θεατρικό παιχνίδι, δηλαδή αφήνοντας τα παιδιά μόνα τους να παίξουνε εκεί βλέπω, μπορώ να δω ένα παιδί σε τι επίπεδο συναισθηματικής ανάπτυξης βρίσκεται, εεεε, μπορείς να καταλάβεις πολλά.

Σ:Βλέπεις εξέλιξη δηλαδή κατά τη διάρκεια της χρονιάς; Ένα παιδί να αλλάζει μέσα από αυτές τις δραστηριότητες;

N1: Ναι, ναι, μπορεί να αλλάξει. Αλλάζει, δηλαδή.

Σ: Μέσα από το θεατρικό παιχνίδι μου είπες; Έτσι δεν είναι;

N1: Ναι, εεε, αφήνοντάς τα ελεύθερα να ααα... γιατί μέσα από εκεί απελευθερώνονται, τέλοσπάντων και εκφράζονται πιο άνετα και όχι αν ρωτήσω εγώ κάτι. Μπορεί να μην θέλουν να μου πούνε.

Σ: Και ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη συναισθηματική ανάπτυξη ενός νηπίου;. Πως θα τον όριζες;

N1: Εεεε, διευκολυντικό, μεσολαβητικό, πάντα όταν βλέπεις ένα παιδί ότι κάπου δυσκολεύεται πρέπει πάντα να ψάξεις να βρεις τον τρόπο ή το μέσο για να το βοηθήσεις. Εεεε πάντα υπάρχει τρόπος.

Σ: Κατάλαβα,εεεε. Στις δραστηριότητες συναισθηματικής ανάπτυξης εσύ ποια γνωστικά αντικείμενα αξιοποιείς συγκεκριμένα; Περισσότερο, σε μεγαλύτερο βαθμό.

N1: Για ξανακάνε την ερώτηση.

Σ: Εεεε. Στις δραστηριότητες συναισθηματικής ανάπτυξης ποια γνωστικά αντικείμενα αξιοποιείς περισσότερο; Για παράδειγμα, τη λογοτεχνία, τη ζωγραφική; Τα εικαστικά γενικότερα; Τη θεατρική αγωγή;

N1:Εεεε. Η λογοτεχνία είναι ένα μέσο που δίνει πολλά ερεθίσματα στα παιδιά και επίσης απελευθερώνονται γιατί πάλι ένας φανταστικός κόσμος τους ανοίγεται. Εεεε, και από τα εικαστικά καλά και από τη ζωγραφική. Νομίζω είναι όλες οι θε..., είναι όλα τα αντικείμενα.

Σ: Ωραία. Εεεε, τώρα από την εμπειρία σου. Όσον αφορά το Α.Π. πως κρίνεις το ρόλο του στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας;

N1: Εεεε, σαφώς δίνει κάποιες γραμμές στον εκπαιδευτικό αλλά είναι και στο χέρι του εκπαιδευτικού να το εντάξει στην καθημερινή ζωή του προγράμματος. Απ' ότι ξέρω άλλοι το δουλεύουν περισσότερο, άλλοι λιγότερο αλλά είναι και στο χέρι του εκπαιδευτικού.

Σ: Εξαρτάται από τον εκπαιδευτικό;

N1: Ναι, εξαρτάται από τον εκπαιδευτικό.

Σ: Και, όσον αφορά τις προτεινόμενες πρακτικές που δίνει το Α.Π σε αυτή την κατεύθυνση, για τη συναισθηματική ανάπτυξη; Πως θα τις αξιολογούσες;

N1: Εεεε, ξανακάνε λίγο την ερώτηση.

Σ: Εεεε, πως θα αξιολογούσες τις προτεινόμενες από το Α.Π. δραστηριότητες για τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού;

N1: Μμμμ, εεεεε, είναι εφαρμόσιμες, εεεε, εεεεε, εντάξει μπορεί να μην είναι ενδιαφέρουσες για όλους μπορεί κάποιος να σκεφτεί κάτι πιο ευφάνταστο και να το προσαρμόσει στο επίπεδο της τάξης του, εεεε, αλλά είναι εφαρμόσιμες. Δεν είναι κάτι δύσκολο και ουτοπικό. Είναι κάτι νορμάλ.

Σ: Εεεε, να σε ρωτήσω τώρα και κάτι πιο συγκεκριμένο. Επειδή η συναισθηματική ανάπτυξη είναι ουσιαστικά η έκφραση των συναισθημάτων των παιδιών, η αναγνώριση των συναισθημάτων και πάλι από την πλευρά του παιδιού και η διαχείριση των συναισθημάτων. Εεεε, το Α.Π., εεεε, πως αξιολογείς το ρόλο του εκεί; Δίνει ευκαιρίες προς αυτή την κατεύθυνση; Προς την έκφραση των συναισθημάτων, τη διαχείριση και την αναγνώριση;

N1: Ναι, νομίζω πως το κάνει. Εεεε, όταν λέμε Αναλυτικό(Πρόγραμμα), μιλάμε για το...ααα..;

Σ: Το ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα. Όχι το πιλοτικό του 2011.

N1: Όχι το πιλοτικό.

Σ: Όχι, όχι, το ισχύον. Εεεε, εσύ ακολουθείς και το πιλοτικό του '11 ως εκπαιδευτικός;

N1: Εεεε, ναι.Προσπαθώ.

Σ: Συγκριτικά με το ισχύον, το προτιμάς περισσότερο;

N1: Νομίζω , ναι.

Σ: Ειδικά σε αυτή την κατεύθυνση; Είναι πιο ανοιχτό προς τη συναισθηματική ανάπτυξη;

N1: Νομίζω , ναι, ναι.

Σ: Ωραία, εεε, και ένα παράδειγμα από το Α.Π. ,είτε το ισχύον είτε το πιλοτικό, το οποίο εσύ ως εκπαιδευτικός προτιμάς, να μου δώσεις αν μπορείς, το οποίο θεωρείς ότι συμβάλλει στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.

N1: Εεεεμ, ναι. Εεεε, ένα παράδειγμα, εεεε;! Είναι να χρησιμοποιούν τη φαντασία τους και να σκεφτούν τη λύση σε ένα πρόβλημα που προκύπτει. Εεεεε, τι με ρώτησες; Συγκεκριμένη δραστηριότητα;

Σ: Εεεε, ένα παράδειγμα του Α.Π.

N1: Εεεεε, με αφορμή ας πούμε τη λογοτεχνία, εεε, πως το λένε, εεεε, μπαίνουμε στη θέση του ήρωα και σκεφτόμαστε τι θα κάναμε στη θέση του αν είχαμε, εεεε, ένα αντικείμενο το οποίο.. Ας πούμε έχω μέσα σε ένα σακούλι διάφορα αντικείμενα, μια μπίλια, ένα αυτοκινητάκι, ένα μαρκαδόρο, και κάθε παιδί βάζει το χέρι του μέσα στο σακούλι και διαλέγει, ας πούμε, το μαρκαδόρο χωρίς να το δει και του λέω τι θα έκανες με αυτό, εεεε, και γιατί. Εντάξει, εεε, εκεί που κολλάει το βοηθάω αλλά προσπαθεί και σκέφτεται να βρει μια πιθανή λύση σε προβλήματα που προκύπτουνε.

Σ: Ωραία, εεε, εσύ η ίδια είσαι ικανοποιημένη από τις πρακτικές του Α.Π. για τη συναισθηματική ανάπτυξη;

N1: Πρακτικές δικές μου;

Σ:Από τις πρακτικές που το Α.Π. σου προτείνει.

N1: Αααα.

Σ: Είσαι ικανοποιημένη;

N1: Εεεεε, νομίζω πως ναι.

Σ: Θα ήθελες να έχει και κάτι άλλο; Θα το εμπλουτίζες ας πούμε με κάποιο άλλο στοιχείο;

N1: Δεν έχω σκεφτεί κάτι. Εεεε, νομίζω είναι σε ένα πολύ καλό επίπεδο.

Σ: Εεεε, τώρα οι δραστηριότητες πάλι συναισθηματικής ανάπτυξης του Α.Π. ως εκπαιδευτικό σου παρέχουν ασφάλεια και αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίσεις μέσα στην τάξη σου περιστατικά συνδεδεμένα με αυτό το θέμα;

N1: Ναι.

Σ: Θα μπορούσες να μου δώσεις ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή, που χρησιμοποίησες μια δραστηριότητα του Α.Π. και τελικά είχε αποτέλεσμα;

N1: Μμμμ. Τώρα δεν μπορώ να σκεφτώ.

Σ: Εντάξει.. Κάποιο άλλο στοιχείο που θα άλλαζες στο Α.Π.;

N1: Νομίζω προσπαθεί και πιάνει ένα μεγάλο φάσμα της ζωής του παιδιού. Εεεε.

Σ: Επειδή μου είπες ότι σαν νηπιαγωγός προτιμάς το πιλοτικό του '11.

N1: Αααα, ναι. Μιλώ για το πιλοτικό του '11 εγώ τώρα. Ααα, συγγνώμη.

Σ: Ααα μιλάς για το πιλοτικό.

N1: Ναι, έχω αυτό στο μυαλό μου.

Σ: Ποιά η διαφορά με το ισχύον Α.Π. και το αξιολογείς ως καλύτερο ;

N1: Εγώ το βλέπω πολύ πιο παιδοκεντρικό και ίσως είναι η διαφορά αυτή. Βασίζεται δηλαδή πολύ στο συναίσθημα.

Σ: Κατάλαβα

N1:Και στα θέλω και στα ενδιαφέροντα του παιδιού.

Σ: Ωραία, σε ευχαριστώ πολύ.

N1:Παρακαλώ.

2.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης;

N2: Εεεε, τώρα δεν ξέρω πώς να σου ξεκινήσω. Τα παιδιά ερχόμενα, έτσι σ' αυτή την εποχή τώρα που δουλεύουμε όχι πριν από χρόνια, γνώσεις έχουν πολλές, μέσα από υπολογιστές, από τα παιχνίδια τους και οι γονείς τα ενισχύουν σ αυτό εκεί, αυτό που υστερεί και το έχουμε παρατηρήσει εμείς και το έχουμε κάνει στροφή στο πρόγραμμά μας εμείς τα τελευταία δυο χρόνια υστερούν κοινωνικές δεξιότητες και να μπορούν να αντιμετωπίζουν καταστάσεις μόνα τους.

Σ: Κατάλαβα..

N2: Δικού τους τύπου καταστάσεις και προβλήματα, που δημιουργούνται με τους συνομηλίκους . οπότε είναι από τα βασικά κομμάτια και το βλέπουμε και πέρυσι με ένα πρόγραμμα που είχαμε ακολουθήσει αλλά και φέτος πολύ να μπορέσουν να στέκονται στα πόδια τους, και να τους ενισχύσουμε συναισθηματικά- τα παιδιά- και να αντιμετωπίζουν καταστάσεις χωρίς να λένε κυρία έλα εδώ, κυρία έλα εδώ και τέτοια και σίγουρα να , να μπορούν πως το λένε, να βγάλουνε αυτά που νιώθουν και να τα βγάλουν γιατί δεν το δείχνουν και δεν καταλαβαίνεις ενδεχομένως γιατί δεν θέλουν να έρθουν μερικές φορές στο σχολείο και τι τους ενοχλεί και τελικά –τελικά να περνάν καλά. Το πιο σπουδαίο είναι να περνάν καλά, οπότε ενισχύοντας το συναίσθημα γιατί θα στο βγάλουν, θα στο πουν αν κάτι δεν πάει καλά, τι τους ενοχλεί ακόμη και σε εμάς. Αποκτούν και το θάρρος να το πουν και σε εμάς κάτι που μπορεί να μην τους αρέσει.

Σ: Ανοίγονται δηλαδή και σε εσάς.

N2: Αααα, μπράβο, ναι, ναι.

Σ: Εεεε, ένα παράδειγμα συγκεκριμένα από τη σχολική ζωή που να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς;

N2: Κατά τη διάρκεια. Ναι. Στην αρχή τα παιδιά, αυτό που λες, η ηλικία τα προνήπια και τα νήπια είναι που δεν μοιράζονται, έτσι. Οπότε εκεί δημιουργούνται πολλά

προβλήματα γιατί τα παιχνίδια εδώ είναι κοινά και οι μαρκαδόροι που λέει ο λόγος , το πιο απλό πράγμα που είναι κοινό και δεν μπορούν να μοιραστούν οπότε δημιουργούνται προστριβές. « Όχι αυτό είναι δικό μου.» . Αυτό το «δικό μου» παίζει πάρα πολύ όπως και το «θα κάνω ότι θέλω εγώ» γιατί τα παιδιά ενδεχομένως είτε από το σπίτι είτε όπως είναι μεγαλωμένα έχουν κάποιους που τους τα δίνουν έτοιμα, τους βολεύει, για να αποφύγουν άμεσες προστριβές.

Σ: Επειδή δεν έχουν μάθει να μοιράζονται..

N2: Επειδή, όμως, εδώ υπάρχουν άλλα τόσα παιδιά οπότε αυτό τους δημιουργεί θέματα. Με τα προγράμματα, που σου λέω ότι ακολουθούμε εμείς ,με τα «βήματα της ζωής» εμείς κάναμε πέρυσι, εεεε, και φέτος μέσα από το κρυφό πρόγραμμα, δουλεύουμε το ίδιο πρόγραμμα αλλά μέσα από το κρυφό, δεν το περνάμε δηλαδή πολύ συγκεκριμένα, προσπαθούμε αυτά να τα ξεπερνάνε τα παιδιά ώστε σιγά σιγά να μπορούν να μοιράζονται, να μάθουν να μοιράζονται και να μπαίνουν στη θέση του άλλου. Να αντιλαμβάνονται δηλαδή ότι μοιράζουν, να μοιραστώ γιατί αν δεν μοιραστώ θα μαλώσω , θα μου πεις εσύ μια κουβέντα, θα σου δώσω εγώ μια μπουνιά, θα μου δώσεις εσύ ξανά μια οπότε πρέπει όλο αυτό να αλλάξει και να μοιραστώ και να μπορέσω να βγάλω και εγώ γιατί το θες εσύ, γιατί το θες εσύ, το θέλω εγώ τώρα αυτή τη στιγμή μετά να το πάρεις εσύ και γενικά υπάρχει αυτό και λίγο βελτιώνεται στην πορεία.

Σ: Μάλιστα. Εεεε, πως ορίζεται το ρόλο του εκπαιδευτικού στη συναισθηματική ανάπτυξη;

N2: Είναι σημαντικός, εντάξει, όποτε μπορούμε όταν δεν υπάρχει μια επικινδυνότητα να είμαστε λιγάκι διαμεσολαβητές όχι να ορίζουμε εμείς ή να λέμε, έτσι να μην τους τα δίνουμε έτοιμα ή μασημένα ή να τους λέμε πρέπει να μοιράζεσαι για να μπορούν. Παίρνει βέβαια λίγο χρόνο , παίρνει πιο πολύ χρόνο αυτή η διαδικασία αλλά βέβαια είναι καλύτερα και τουλάχιστον καταλήγουν να λένε τα παιδιά ότι πρέπει να σκέφτομαι το φίλο μου, δεν κάνω αυτό που δεν του αρέσει και ότι δεν μ αρέσει μένα. Οπότε ο ρόλος ο δικός μας έτσι, εκτός κι αν έχουν κανένα αντικείμενο που πάει να γίνει ιπτάμενο να πέσει σε κανά κεφάλι οπότε τότε βάζεις μια φωνή , έτσι κάνεις ένα κάτι για να το σταματήσεις αλλά προσπαθούμε να είμαστε έτσι υποστηρικτικοί.

Σ: Σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσετε τις δραστηριότητες συναισθηματικής αγωγής;

N2: Συνήθως κάθε χρόνο όπως σου είπα παίρνουμε ένα πρόγραμμα αγωγής υγείας που έχει σχέση με τα συναισθήματα, όπως φέτος πήραμε «Η Πανδώρα και το κουτί των συναισθημάτων», οπότε εκεί το δουλεύουμε στάνταρ , ας πούμε, κάποιες συγκεκριμένες μέρες της εβδομάδος και ασχολούμαστε εκεί αλλά όποτε προκύπτει..

Σ: Το εντάσσετε;!

N2: Οποιαδήποτε στιγμή μπορούμε να το..., το δουλεύουμε εμείς. Βγάζουμε το θυμό, τη ντροπή που μπορεί να νιώθουν, τη ζήλια. Προσπαθούμε. Αλλά συνήθως τα έχουμε λίγο πιο συγκεκριμένα, για δική μας ευκολία, για να μην χανόμαστε εμείς, λίγο πιο συγκεκριμένες μέρες αλλά με αφορμή ένα παραμύθι, ένα βιβλίο έτσι που έρχεται μέσα στην τάξη όχι εντελώς ξεκάρφωτα δηλαδή.

Σ: Άρα είναι σε κάποια γνωστικά αντικείμενα;

N2: Ή είναι ένα πρόγραμμα, ναι ή σε κάποιο γνωστικό αντικείμενο που κολλάει κάποιο παραμύθι να βάλουμε και να καταλήξουμε εκεί.

Σ: Κυρίως ποια γνωστικά αντικείμενα αξιοποιούνται μέσω των δραστηριοτήτων συναισθηματικής ανάπτυξης;

N2: Κοίτα, εξυπηρετεί πολύ η γλώσσα γιατί και στην έκφραση να μπορέσει το παιδί να μιλήσει, να ανοιχτεί και είναι και καλό γιατί και καινούριες λέξεις και εκφράσεις

που μαθαίνουν, εεεε, και μετά μέσα από τις εικαστικές δραστηριότητες γιατί εκεί που θα δουλέψουν εδώ ας πούμε, εδώ πρέπει να δουλέψει μια ομάδα.

Σ: Ναι, οπότε..

N2: Θα πρέπει εκεί να δεις. Ο άλλος ας πούμε δεν πρέπει εγώ να πιάσω όλο το χαρτί και ο άλλος να πιάσει ένα μικρό μέρος οπότε και εκεί το πώς θα μοιραστώ , το πώς νιώθει ο άλλος , πώς θα πρέπει να βουλευτούμε, πώς να κάνουμε για να μην στεναχωρηθεί ο άλλος και να δουλέψουμε όλοι και να είμαστε και ευτυχισμένοι και σε τέτοιες δραστηριότητες, δηλαδή εντάξει. Υπολογιστή ας πούμε μαθηματικά και τέτοια όχι.

Σ: Είναι περισσότερο γλώσσα, λογοτεχνία και..

N2: Ναι, ναι, ναι.

Σ:Μάλιστα, τώρα όσον αφορά το Α.Π. , εεεε, πως κρίνετε το ρόλο του στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας;

N2: Στο πιλοτικό, έτσι που ρίξαμε μια ματιά τότε που πρωτοκυκλοφόρησε και τέτοια, ήτανε έτσι ένας τομέας ξεχωριστός οπότε εκεί σίγουρα είχε μεγάλη βάση. Εμείς στο πανεπιστήμιο επίσης το είχαμε σε ένα τομέα ξεχωριστό όταν ήμουν εγώ στη δική μου την ηλικία. Αυτό τώρα που κάνουμε , πώς να το πω τώρα αυτό, το ενδιάμεσο σ αυτή τη φάση το έχει λίγο αφήσει , δεν υπάρχει. Λέμε «παιδί και περιβάλλον», «παιδί και ΤΠΕ», «παιδί και γλώσσα», «παιδί και τέτοια ..» δεν υπάρχει πουθενά τίποτα τέτοιο. Εμείς, όμως, επειδή έχουμε τα δικά μας τα πατήματα από εκεί και βλέποντας το καινούριο το πιλοτικό , εεεε, προσπαθούμε όσο μπορούμε να το εντάξουμε γιατί είναι αυτό που σου είπα στην αρχή. Τα παιδιά γνώσεις έχουν είτε έτσι είτε αλλιώς και θα αριθμήσουν και θα κάνουν και θα συνεργαστούν αλλά το συναισθηματικό; Η αυτοπεποίθηση; Είναι το μπορώ, είναι αυτό που λένε πολλά στην αρχή της χρονιάς «δεν μπορώ..», «δεν ξέρω εγώ», «δεν..». Πρέπει εκεί να τα βοηθήσεις , να πάρουν λίγο μπρος αλλά πρέπει να σταθούν στα πόδια τους συναισθηματικά, έτσι, για να μπορέσουν να λειτουργήσουν.

Σ: Και όσον αφορά τώρα τις προτεινόμενες δραστηριότητες που είναι στο Α.Π. ; αυτές πως τις αξιολογείτε; Σχετικά πάντα με τη συναισθηματική ανάπτυξη.

N2: Ναι..που έχει τώρα; Κοίτα το πιλοτικό, για το πιλοτικό έχει αρκετές , πάρα πολλές και το πιάνει , εντάξει, το εξαντλεί, σφαιρικά οπότε είναι εντάξει. Φαίνεται ότι είναι στοχευμένο εκεί.

Σ: Το ισχύον υστερεί σε αυτό νομίζετε;

N2: Ναι, υστερεί. Εγώ δεν το βλέπω δηλαδή πουθενά να αναδεικνύεται.

Σ: Αν μπορείτε να πείτε ένα παράδειγμα από το Α.Π. δραστηριότητας που συμβάλλει στη συναισθηματική ανάπτυξη, όποιο Α.Π. εσείς θέλετε.

N2: Κοίτα αν ασχοληθούμε με τον εαυτό μου, ας πούμε κάνουμε εμείς αυτό σαν θεματική ενότητα , τον εαυτό μου που και εντάξει και ο οδηγός νηπιαγωγών , της νηπιαγωγού προτείνεται και λοιπά, από εκεί εμείς μπορούμε, συνήθως από εκεί εμείς βγαίνουμε και από έτσι ξεκινάμε. Αρχή χρονιάς δηλαδή, όταν θέλουμε να τονώσουμε τα παιδιά, την αυτοπεποίθησή τους και το να βρουν μόνα τους, ξεκινάμε από εκεί «ο εαυτός μου και οι άλλοι». Οπότε πρώτα με τον εαυτό μου και μετά περνάμε και στους άλλους. Γιατί και η ενσυναίσθηση, όλο αυτό είναι δύσκολα κομμάτια για τα πιτσιρίκια. Και τα δουλεύουμε όλα αυτά ξανά μέσα από τη λογοτεχνία οπότε λογικά. Οι δραστηριότητες ίσως εκεί, σε αυτό το κομμάτι δηλαδή.

Σ: Το Α.Π. δίνει ευκαιρίες έτσι συγκεκριμένα ευκαιρίες στα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματά τους μέσα από τις πρακτικές του;

N2: Ναι, κοίτα. Εφόσον στη γλώσσα μας λέει ότι ο προφορικός λόγος εκεί ναι γιατί το παιδί έχει την ευκαιρία, παίρνει χρόνο να πάρεις από κάτι άλλο να μιλήσει , θα μιλήσει

για τον εαυτό του, για τις εμπειρίες του , εκεί θα παρέμβει ένα άλλο παιδί, θα συμπληρώσει , θα διαμαρτυρηθεί, θα πει κάτι άλλο οπότε εκεί βγαίνει ναι.

Σ: Ευκαιρίες για αναγνώριση των συναισθημάτων των άλλων;

N2: Εδώ είναι λίγο δύσκολο λόγω ηλικίας, έτσι όχι ότι δεν υπάρχουν. Είναι λίγο λόγω ηλικίας αλλά εμείς μέσα από του τύπου είναι κάτι σεναριάκια που στήνουμε «αν ήσουν εσύ αυτό το παιδί», αλλά όχι με τα παιδιά δηλαδή τα συγκεκριμένα, με άλλα παιδιά, άλλες εικόνες .

Σ: Με τρίτα πρόσωπα που..

N2: Με υποθετικά. Με υποθετικές ιστορίες, υποθετικά σενάρια ναι μπορούν να έρθουν τα παιδιά αλλά είναι δύσκολο. Και ενώ καταλήγουν. Εμείς πέρυσι το είχαμε δει με αυτό το πρόγραμμα που κάναμε. Ενώ καταλήγουν σαν θεωρία , να το λένε «πρέπει να καταλαβαίνω τι νιώθει ο άλλος», «δεν πρέπει να κάνω κάτι που ενοχλεί τον άλλο» ή δεν ξέρω εγώ « πρέπει να μάθω μέχρι που σταματάω», το λένε σαν θεωρία, στη πράξη δεν πολυγίνεται, τα παιδιά είναι μικρά. Και από το σπίτι ενισχύονται ξέρεις στο ότι κάνω ότι θέλω, αυτό δεν είναι τυχαίο που λένε τα παιδιά και ..

Σ: Περνάει..

N2: Περνάει αυτό το μήνυμα.

Σ: Ευκαιρίες για διαχείριση των συναισθημάτων;

N2: Μέσα από το Αναλυτικό;

Σ: Αν δίνεται στο παιδί, ναι.

N2: Κοίτα δίνονται και με την ομαδοσυνεργατική και με τις ομάδες και τη σύνθεση των ομάδων, εκεί διαχειρίζονται.

Σ: Διαχειρίζονται;

N2: Ναι, διαχειρίζονται. Εκεί θα πρέπει αναγκαστικά. Εμείς δηλαδή πέρυσι όταν είχαμε πρωτοξεκινήσει δεν το μπορέσαμε να το δουλέψουμε. Φέτος που το ξεκινήσαμε από την αρχή της χρονιάς, πρώτα δυο δυο μετά τρεις τρεις, τέσσερις, πέντε και μετά ομάδα λειτουργεί πολύ καλύτερα και.

Σ: Λειτουργεί καλύτερα και σιγά σιγά μπαίνουν σε αυτό το νόημα να διαχειρίζονται;

N2: Ναι, ναι ναι. Οπότε, το αναλυτικό στο δίνει αυτό το περιθώριο εφόσον μπορείς να δουλέψεις και έτσι. Έτσι γιατί εμείς κάποτε δουλεύαμε όλοι μαζί, όλα μαζί.

Σ: Ναι, εντάξει.

N2: Οπότε τώρα εντάξει.

Σ: Έεεε, είστε ικανοποιημένη εσείς από τις πρακτικές του Α.Π.για τη συναισθηματική ανάπτυξη;

N2: Κοίτα, εντάξει. Είναι αυτό που σου είπα. Εμείς από την άποψη ότι δεν είμαστε πεισμένοι, δεν . εφόσον εμείς είμαστε ευέλικτοι και το Αναλυτικό είναι ευέλικτο . αυτό που έχουμε εμείς στο μυαλό μας ,υπάρχει ένα άλλο, υπάρχει ένα πιλοτικό και τέτοια επιλέγουμε και παίρνουμε τι μας αρέσει.

Σ: Τα στοιχεία που μπορούμε να αξιοποιήσουμε.

N2: Ναι, έτσι μωρέ κακά τα ψέματα. Εμείς έχουμε την ευελιξία να. Δεν είμαστε σαν το δάσκαλο πεισμένοι με την ύλη και τέτοια , εμείς έχουμε.

Σ: Υπάρχει ευελιξία.

N2: Έτσι, και ανάλογα και το τμήμα έτσι; Είναι κάποια παιδιά που, κάποια τμήματα που δεν έχουν τόσο ανάγκη. Είναι άλλα παιδιά που έχουν πάρα πολλή ανάγκη.

Σ: Θα θέλατε να έχει κάτι άλλο το Α.Π. σε αυτό τον τομέα;

N2: Κοίτα, αυτό που σου λέω στο ισχύον αν αυτό του πιλοτικού, αν περάσει, θα είναι και πιο εύκολο για εμάς και θα έχεις και μια πεπατημένη να στο πω κι έτσι χοντρά χοντρά.

Σ: Και τώρα συγκεκριμένα..

N2: Και εφόσον το βλέπουμε ότι οι ανάγκες των εποχών το θέλουν γιατί σου λέω τα παιδιά στερούνται κοινωνικές δεξιότητες και το συναισθηματικό. Γιατί αν δεις δηλαδή πως παίζουν στο διάλειμμα, στην αρχή του διαλείμματος βγαίνουν σαν τα άγρια θηρία, λες και που τα έχεις κλεισμένα και θέλουν ένα μισάωρο να εγκλιματιστούν και να ξεκινήσουν να παίζουν. Μιλάμε για τα δυο τα τμήματα έτσι. Εδώ είναι αλλιώς εξοικειωμένα. Αν τα βάλεις ξαφνικά με ένα άλλο σύνολο παιδιών θέλουν χρόνο.

Σ: Θέλουν χρόνο;

N2: Θέλουν χρόνο οπότε εντάξει είναι, είναι βασικός τομέας.

Σ: Εεεεε, τώρα κάτι τελευταίο οι δραστηριότητες συναισθηματικής ανάπτυξης του Α.Π. εσάς σας παρέχουν ασφάλεια και αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίσετε περιστατικά τα οποία συνδέονται με..

N2: Ναι, ναι!

Σ: Σε ποιο Α.Π. αναφέρεστε;

N2: Στο πιλοτικό κυρίως.

Σ: Νιώθετε δηλαδή ασφάλεια;

N2: Ναι, ναι .

Σ: Εντάξει, σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

3.

Σ: Ωραία. Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης;

N3: Ποια;

Σ: Η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης.

N3: Εμείς εδώ πέρα δουλεύουμε το, συγγνώμη.. κάναμε ήδη πέρυσι τα «βήματα για τη ζωή», αυτό ήταν μέσα στο πλαίσιο της συναισθηματικής ανάπτυξης. Δουλέψαμε τα συναισθήματα, από πού πηγάζουν, τρόπους για να τα πολεμήσουμε, δουλέψαμε το θυμό, το φόβο, τη χαρά. Είπαμε τρόπους για το θυμό, ας πούμε τρόπους που μπορούμε να τον βγάλουμε , να τον διώξουμε. Μετράμε ως το δέκα, παίρνουμε βαθιές ανάσες, διαχείριση συναισθήματος. Την ενσυναίσθηση πάρα πολύ. Πιστεύω η ενσυναίσθηση είναι πάρα πολύ σημαντικό κεφάλαιο γιατί αν δεν καταλάβει το παιδί να μπει στη θέση του άλλου, πως αισθάνεται, όπως τι του προξενεί φόβο, πόνο. Ξέρεις τώρα.

Σ: -Ναι, ναι..

N3: Γενικά όλα πιστεύω έχουν μια συνάρτηση το ένα με το άλλο. Βασικό είναι η συναισθηματική ανάπτυξη πρώτα και μετά η απόκτηση δεξιοτήτων γιατί το παιδί δεν θα μπορέσει να διαχειριστεί αυτά που έχει, να μην είναι ανεξάρτητο, να μπορεί να φύγει από τις τάξεις, ώστε να μην γίνει αργότερα θύμα bullying. Όλα..

Σ: Όλα έχουν μια σύνδεση μεταξύ τους;

N3: Όλα, είναι ναι. Όπως και το Α.Π. έχουν μια σύνδεση πιστεύω. Είναι αλληλένδετα.

Σ:Θα μπορούσατε να μου πείτε ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή που να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς;

N3:Το πώς διαχειρίζονται τις σχέσεις τους με τους άλλους όταν έχουν ένα πρόβλημα, όταν μαλώνουν, όταν τσακώνονται. Όπως είχαμε μια χρονιά το τραπεζάκι με τη σκέψη, πως το λένε. Σε μια καρεκλίτσα είχαμε το αντί, ένα αντί και σε μια καρεκλίτσα είχαμε ένα στόμα, δηλαδή όποιος μιλούσε άλλαζαν θέσεις και εξηγούσαν στον άλλον πως, τι την πείραξε. Δηλαδή άμα τους έβλεπες είχαν πάρα πολλή πλάκα γιατί ξέρεις τώρα μιλάω εγώ, πήγαινε στην καρέκλα που έχει τη γλώσσα, μετά άλλαζαν θέσεις ή μετά αυτό εκεί πέρα που ήταν στην αρχή που τρωγόντουσαν , που δεν μπορούσαν να τα βρύνε και χτυπούσε το ένα το άλλο – είναι τρόποι που διαχειρίζονται τα προβλήματά τους, να τα λύσουνε, δηλαδή να πεις τι έκανε, γιατί, μήπως έκανες κάτι, με ερωτήσεις

ξέρεις ανοιχτές για να μπορούν να το εξωτερικεύσουνε, να τα συζητήσουν, πως λέμε μωρέ για εμάς. Είναι πολύ μικρά τα παιδιά.

Σ: Ναι, όντως.

N3: Πολλά προνήπια τσακώνονται όλη την ώρα, δεν μπορούν να συνυπάρξουνε. Κακά τα ψέματα έχουμε περιπτώσεις που δεν το τρώνε με τους άλλους κοινώς. Και αυτό το θέμα να μπορέσουν να λύσουν τις σχέσεις τους, τις διαπροσωπικές, πως παίζουν, με ποιους κάνουν παρέα, με ποιους συνεργάζονται γιατί άλλο με το φίλο μου παίζω αλλά υπάρχουν άτομα που μπορώ να συνεργαστώ. Και τα παιδιά τα αναγνωρίζουν αυτά γιατί μια φορά είχαμε κάτι ερωτηματολόγια για το πανεπιστήμιο πάλι, δηλαδή επέλεξαν άλλους για παιχνίδι, άλλους για συνεργασία στην ομάδα γιατί ξέρουν ότι εκεί σηκώνει βοήθεια ότι στροφάρει ο άλλος και..

Σ: Οπότε εκεί τα παιδιά υπήρχε συνεργασία.

N3: Αυτό. Να μάθουν να επιλύουν τα προβλήματά τους.

Σ: Υπάρχει βελτίωση δηλαδή σ αυτό;

N3: Ναι, ναι αυτό. Από την αρχή της χρονιάς πολλή μεγάλη αλλά θέλει συζήτηση, με την αγκαλιά, να το πάρεις το παιδί να το ηρεμήσεις, να το κάνεις να σκεφτεί τι θα μπορούσε να κάνει να αποφύγει αυτό ή άλλος δεν με παίζουνε- γιατί, ψάξε να δεις γιατί άραγε δεν σε παίζουνε, μήπως εσύ έχεις ευθύνη και χτυπάς και ενοχλείς την ομάδα σου και δεν σε παίζουνε. Αυτό η διαχείρισή τους και τα συναισθήματα και τις σχέσεις τους μέσα στην τάξη.

Σ: Τις μεταξύ τους σχέσεις. Και ο δικός σας ρόλος στη συναισθηματική ανάπτυξη;

N3: Εεεεε, παρεμβατικός σε κάποια σημεία, συμβουλευτικός και μέσα από παιχνίδια ρόλων που τους κάναμε στα βήματα ήταν πιο εύκολο να το βιώσει το παιδί, δηλαδή που παίζαμε ρόλους. Είχαμε και κονκάρδες του ηθοποιού και αυτοί που παίζαν τους ρόλους ανάλογα το θέμα που είχαμε γινόταν καλύτερα, όπως και σε όλα τα πράγματα.

Σ: Εννοείται.

N3: Βιωματικά το παιδί το αντιλαμβάνεται καλύτερα μέσα από τους ρόλους και το παιχνίδι.

Σ: Βιωματικά και σταδιακά;

N3: Και σταδιακά, ναι.

Σ: Σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα την αξιοποιείτε τη συναισθηματική ανάπτυξη;

N3: Εεεεε, τα βήματα τα είχαμε σε συγκεκριμένα πέρυσι. Ήταν όμως πρόγραμμα.

Σ: Ήταν πρόγραμμα;

N3: Τώρα δεν το κάνουμε συστηματικά απλά όπου υπάρχει θέμα, που θέλουμε να το βγάλουμε εμείς στην ημερήσια διάταξη. Έτσι, αραιά. Όχι συστηματικά όπως πέρυσι.

Σ: Άρα δεν..

N3: Ήτανε και παιδιά περυσινά που το είχανε κάνει το πρόγραμμα όλο και γονείς που ερχότανε.

Σ: Αααα υπήρχε και συνεργασία με τους γονείς;

N3: Ναι, ναι. Κάθε παιδί ήταν ο υπεύθυνος της μέρας, της μέρας το τιμώμενο πρόσωπο. Οι άλλοι του έκαναν φιλοφρονήσεις, γραπτά, ερχόταν ο γονιός του έφερνε πράγματα από το σπίτι, τα παρουσίαζαν στην ομάδα, να γνωρίσουμε τις απόψεις του, ερχόταν ο γονιός και έλεγε πράγματα για το παιδί, κάναν ερωτήσεις ξέρεις «τι του αρέσει», «πως φέρεται», τι, « αν αγαπά τα ζώα», ξέρεις σε διάφορα μικροπράγματα της καθημερινότητας. Διάβαζε το αγαπημένο του παραμύθι η μαμά, παίζαμε κάποιο παιχνίδι ομαδικό με τη μαμά ή το μπαμπά του παιδιού όλοι μαζί, δηλαδή ήταν πιο προχωρημένο.

Σ: Υπήρχε και άμεση συνεργασία απ ότι βλέπω.

N3: Ναι, ναι άμεση συνεργασία και στο τέλος πήραν και ένα βιβλιαράκι με τα βήματα που ήταν για τα συναισθήματα.

Σ: Άρα δεν την εντάσσετε τη συναισθηματική ανάπτυξη σε κάποιο συγκεκριμένο μέρος της διδασκαλίας.

N3: Όχι. Αυτό ήταν ένα πρόγραμμα που πήραμε, «Βήματα για τη ζωή». Είναι πάρα πολύ καλό πρόγραμμα.

Σ: Είναι πρόγραμμα και μετά μου είπατε εμβόλιμα μέσα στην ημέρα όποτε προκύψει πρόβλημα;

N3: Ναι, ούτως ή άλλως πολλές έννοιες που θέλαμε μέσα από τα βήματα της περνάγαμε μέσα από το κρυφό πρόγραμμα, δηλαδή την ώρα του φαγητού, την ώρα του διαλείμματος ή ας πούμε ξέρεις όταν «χτύπαγε» αυτό το «κατά λάθος», όπου υπήρχε πρόβλημα. Ξέρεις σε χτύπησε αλλά μια έννοια σου λέω τώρα για να καταλάβεις.

Σ: Από την εμπειρία σας πως κρίνετε το ρόλο του Α.Π. στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών;

N3: Πιστεύω, θα ήθελα και κάποιες διορθώσεις. Πάντα τίποτα δεν είναι αλάνθαστο, δεν υπάρχει το αλάνθαστο. Εντάξει, πιο εξειδικευμένα, πχ τα βήματα ήταν σε κάποιο πιο προχωρημένο επίπεδο, θα μπορούσε να γίνει.

Σ: Ααα, δεν απευθυνόταν στην ηλικία εννοείται; Ήταν πιο προχωρημένο για τα παιδιά;

N3: Ναι, ναι. Εμείς έχουμε και πολλά μωρά εδώ πέρα. Είναι άλλα παιδιά που είναι πάρα πολύ ώριμα και κάνουν και πάζλ 100 κομμάτια, είναι και ο άλλος που ούρησε μέσα στην τάξη ας πούμε, να στο πω ωμά. Δηλαδή αυτό είναι η ηλικία γιατί είναι μικροπροβλήματα δεν είναι καθορά νήπια είναι και παιδιά μικρότερης ηλικίας. Γι αυτό υπάρχει και μια ευελιξία σε αυτό που κάνουμε. Προσπαθούμε να ανταποκριθούν και τα προνήπια σε κάποια πράγματα. Δεν δουλεύουμε μόνο με τα προνήπια. Τα προνήπια ξέρεις μπορεί ενδεχομένως να καθίσουν και να παίζουν γιατί δουλεύω και συνεργατικά σε ομάδες οπότε δεν μας ενοχλεί γιατί όλη τη χρονιά κάναμε ομάδα. Με τη μια ομάδα που παρουσίαζε, δουλεύαμε. Οι άλλοι δεν μας ενοχλεί, παίζαν στις γωνιές. Δηλαδή δεν είναι κακό. Κάναμε την ομαδοσυνεργατική.

Σ: Ναι, εντάξει. Εεεε, τις πρακτικές που προτείνει το Α.Π. για τη συναισθηματική ανάπτυξη πως τις βλέπετε;

N3: Μμμμμ, δεν τις έχω αυτές υπόψη στο μυαλό μου για να σου πω την αλήθεια γιατί δεν ανοίγουμε ξέρεις το βιβλίο για να ξέρεις τι λέει.

Σ: Δεν το ακολουθείτε;

N3: Ναι, ναι, δεν ξέρω πρακτικές. Ούτε καν.

Σ: Εντάξει, ένα παράδειγμα από το Α.Π., μια δραστηριότητα για παράδειγμα, η οποία κρίνετε ότι όντως συμβάλλει στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού;

N3: Κάποια συγκεκριμένη λες τώρα, εεε;

Σ: Ναι, αν θυμάστε.

N3: Δεν θυμάμαι τώρα. Στην αρχή τα παιχνίδια με τη γνωριμία που μιλάμε για τον εαυτό μας. Δεν θυμάμαι ακριβώς να σου πω, θα σε γελάσω.

Σ: Εεεε, το Α.Π. δίνει συγκεκριμένα ευκαιρίες στα νήπια να εκφράζουν τα συναισθήματά τους; Μέσα από τις δραστηριότητες; Μέσα από τις κατευθύνσεις που δίνει στον εκπαιδευτικό; Υπάρχουν έτσι ευκαιρίες στα νήπια;

N3: Υπάρχει αλλά θα μπορούσε να γίνει και ακόμα καλύτερα.

Σ: Για την αναγνώριση των συναισθημάτων;

N3: Το ίδιο, ναι. Το θέμα αυτό είναι να γνωρίσουν τα συναισθήματά τους, να δέχονται ότι δεν υπάρχουν καλά και κακά συναισθήματα. Απλά τα έχουμε, το θέμα είναι πως τα διαχειριζόμαστε.

Σ: Όσον αφορά τώρα τον έλεγχο των συναισθημάτων;

N3: Εκεί νομίζω θα ήθελε κι άλλο.

Σ: Εκεί θα ήθελε περισσότερο εμπλουτισμό;

N3: Τρόπους δηλαδή πώς να τα διαχειριστώ. Μέσω του προγράμματος δηλαδή θα ήθελα κι άλλο, περισσότερες. Δηλαδή αυτά που κάναμε μέσα από εξειδικευμένους ψυχολόγους, από οδηγούς. Να γράψουν παραπάνω πράγματα, πιο πολύ υλικό.

Σ: Θα αλλάζατε κάτι δηλαδή; Θα το κάνατε πιο στοχευμένο ας πούμε σ αυτόν τον τομέα;

N3: Μπορεί σε κάποιες καταστάσεις, ναι.

Σ: Εεεε, γενικότερα; Είστε ικανοποιημένη από τις πρακτικές του Α.Π. στη συναισθηματική ανάπτυξη;

N3: Ναι.

Σ: Και μια τελευταία ερώτηση. Όσον αφορά τις δραστηριότητες συναισθηματικής ανάπτυξης του Α.Π. , αυτές σας παρέχουν στην πραγματικότητα ασφάλεια και αυτοπεποίθηση για να μπορείτε να αντιμετωπίζετε στην πραγματικότητα περιστατικά μέσα στην τάξη συνδεδεμένα με το θέμα ;

N3:Να σου πω κάτι; Νομίζω θα ήθελα περισσότερο γιατί κάποια λεπτά ζητήματα εεε. Θα ήθελα πιο πολλά, πιο πολλές συμβουλευτικές.

Σ: Πιο πολύ συμβουλευτική;

N3: Γιατί κανείς δεν είναι τέλειος και τα δεδομένα και οι καταστάσεις αλλάζουν, τα παιδιά είναι διαφορετικά κάθε φορά. Δηλαδή δεν είναι ένα αντικείμενο. Κάθε παιδί είναι διαφορετικό και κάθε άνθρωπος είναι εξάλλου και θα ήθελα πιο πολύ επιστημονικά να μπορώ να στοχεύσω σε κάποια συγκεκριμένα , όπως πχ ας πούμε η απώλεια που έχω περιστατικό.

Σ: Δεν έχει προνοήσει;

N3:Δηλαδή κατάλαβες; Λίγο πιο εξειδικευμένα, πιο στοχευμένα, πιο επιστημονικά.

Σ: Άρα σε αυτόν τον τομέα;

N3: Ναι, γιατί μια φορά που είχαμε ένα περιστατικό που είχε χάσει και τους δυο γονείς το παιδί και απευθυνθήκαμε σε ψυχολόγο έξω, σε κέντρο ψυχικής υγείας για να μας δώσει συμβουλές για να το αντιμετωπίσουμε.

Σ: Πώς να το χειριστείτε;

N3: Ναι, ναι πώς να το χειριστείς, τι να πεις. Εεεε, πρέπει να ψάχνεις συνέχεια , δηλαδή έτσι πιστεύω και οτιδήποτε παραπάνω θα ήταν χρήσιμο.

Σ: Ευχαριστώ πολύ.

N3: Τίποτα γλυκιά μου.

4.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης;

N4:Εεεε, μμμ. Θεωρώ ότι είναι ένα ευρύ θέμα. Κυρίως έχει να κάνει με τα συναισθήματα και με τη διαχείρισή τους. Εγώ αυτό έτσι το αντιλαμβάνομαι και έτσι το δουλεύω. Τα συναισθήματα κάθε φορά που δουλεύουμε εδώ στο σχολείο, ποικίλουν ανάλογα με τα ενδιαφέροντα, τις διαθέσεις , τι προκύπτει από τα παιδιά. Διαφορετικά θεωρώ ότι είναι πολύ ευρύ ως πεδίο.

Σ: Και ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή που να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς, αν μπορείτε να μου δώσετε.

N4:Ναι, εεε. Υπήρχε ένα παιδάκι που ερχόταν καθημερινά έτσι προβληματισμένο και σκυθρωπό . θες δηλαδή παράδειγμα συγκεκριμένου παιδιού, έτσι; Ή τι έκανα εγώ στο σχολείο.

Σ:Εεεε, και τα δυο.

N4: Εεεε, στην αρχή δεν μπορούσε ούτε να εκφράσει τα συναισθήματά του ούτε να το βοηθήσουμε, δηλαδή αν έμενε έτσι θα μπορούσε και όλη τη μέρα να το κουβαλάει και να μην συμμετέχει σε άλλα πράγματα οπότε προσπαθήσαμε μαζί να βρούμε τρόπους διαχείρισης αυτού του συναισθήματος, μάλλον το να εκδηλώνει τα συναισθήματά του και διαπιστώσαμε μέσα από την κουβέντα ή με ζωγραφιές ή κάνοντας μια κατασκευή όπου εκεί εκφραζόταν πιο εύκολα, διαπίστωσα ότι είχε μια φοβία λόγω μιας εκπομπής που παρακολουθούσε στην τηλεόραση, ενός ήχου που αφορούσε την εξαφάνιση ενός παιδιού και αυτό το φόβιζε γιατί έκανε μια μεταφορά στον εαυτό του ότι ενδεχομένως θα του συνέβαινε και όλα αυτά. Εεεε, στην οικογένεια δεν μπορούσαν να το διαχειριστούν. Αυτό γινόταν και στο σπίτι, αυτή η φοβία εκδηλώνονταν με διάφορους τρόπους, με κλάματα με όλα αυτά και αποφασίσαμε από κοινού να φτιάξουμε μια κούκλα μαζί που θα της λέμε τους φόβους.

Σ: Χμμμ.

N4: Εεεε, φτιάξαμε με υλικά άχρηστα που είχαμε εδώ πέρα μια φιγούρα, την οποία την κάναμε και μικρούλα για να χωράει στην τσέπη της και κάθε μέρα μιλούσε στην κούκλα λοιπόν κάθε πρωί που ερχόταν και την έπαιρνε και στο σπίτι γιατί φοβόταν μάλλον σε ένα συγκεκριμένο δωμάτιο, στην τουαλέτα. Την έπαιρνε και εκεί και έτσι σταδιακά άρχισε να το λύνει το θέμα αυτό. Εεεε, μετά οτιδήποτε άλλο είχε να κάνει με συναισθήματα ή με φόβους ή με χαρά ακόμη και όλα αυτά χρησιμοποιούσε το ίδιο τρικ. Δηλαδή φτιάχναμε μια άλλη κούκλα κάθε φορά για ένα διαφορετικό συναίσθημα και έτσι κύλησε η χρονιά γιατί διαφορετικά αυτό ήταν κάτι που επαναλαμβανόταν και θα διαρκούσε.

Σ: Ααα, θα διαρκούσε.

N4: Θα διαρκούσε και έτσι δηλαδή το δουλέψαμε.

Σ: Και ο ρόλος του εκπαιδευτικού γενικότερα στη συναισθηματική ανάπτυξη; Πως θα τον ορίζατε;

N4: Εεεε, καταρχήν υποστηρικτικός.

Σ: Αχα.

N4: Και επίσης από τη μια πλευρά, βασικό θα είναι μάλλον να υπάρχει και διάθεση να βοηθήσει προς την κατεύθυνση είτε αυτή είναι να τονώσουμε ένα συναίσθημα είτε να το καταστείλουμε και από την άλλη απαραίτητο είναι ο εκπαιδευτικός να μπορεί να έχει τη δυνατότητα και την ευαισθησία να αντιλαμβάνεται συναισθηματικές καταστάσεις που συμβαίνουν έτσι να μπορεί ή να παίρνει πρωτοβουλίες ή να μέσω του κατάλληλου προγραμματισμού να τις εκτονώνει.

Σ: Εσείς τις δραστηριότητες συναισθηματικής ανάπτυξης τις εντάσσετε σε κάποιο συγκεκριμένο μέρος της διδασκαλίας;

N4: Εξαρτάται τις χρονιές. Φέτος που είχα ένα παιδί με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και έπρεπε να λύσω βασικά προβλήματα που δημιουργούσαν, κυρίως με τα συναισθήματα με τα άλλα παιδιά το έκανα ως, εεεε, πολύ πιο οργανωμένα στο πλαίσιο των σχολικών δραστηριοτήτων καθόλη τη διάρκεια της χρονιάς με ένα συγκεκριμένο υλικό, το εφάρμοσα δηλαδή αντλούσα στόχους από εκεί, ιδέες και δραστηριότητες, το «Βήματα για τη ζωή», αν το..

Σ: Πρόγραμμα είναι;

N4: Πρόγραμμα ναι. Αλλιώς άλλες χρονιές που δεν είναι τόσο αναγκαίο το εντάσσω σε άλλες θεματικές. Προσπαθώ να καλύπτω και κομμάτια που αφορούν τα συναισθήματα.

Σ: Ποια γνωστικά αντικείμενα αξιοποιείτε, επειδή μου είπατε θεματικές;

N4: Κυρίως τη λογοτεχνία.

Σ: Κατάλαβα. Εεε, τώρα όσον αφορά εσάς πως κρίνετε το ρόλο του Α.Π. στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας;

- N4: Του προγράμματος; Τα αναλυτικά τα καινούρια ή τα επίσημα; Το παλιό;
 Σ: Όποιο εσείς ακολουθείτε. Εσείς ποιο ακολουθείτε;
 N4: Εγώ παίρνω στοιχεία και από τα δυο.
 Σ: Και από τα δυο;
 N4: Ναι. Τώρα ο ρόλος. Στα καινούρια ο ρόλος είναι έτσι πιο ενεργητικός και ο ρόλος που δίνει στον εκπαιδευτικό και επίσης περισσότερες ευκαιρίες, μάλλον προτάσεις για να ενταχθεί. Εγώ σας είπα, έτσι, ανάλογα με τις ανάγκες που. Άλλες χρονιές είναι πιο συχνοί οι στόχοι από αυτή την περιοχή και άλλες φορές λιγότερο ανάλογα με τις ανάγκες, κυρίως για να βελτιώνω το κλίμα της τάξης. Κάπως έτσι.
 Σ: Δίνει ευκαιρίες το Α.Π. , επειδή μου είπατε ανάλογα με τη χρονιά, δίνει έτσι ευκαιρίες για να εκφράζουν τα παιδιά τα συναισθήματά τους;
 N4: Από μόνο του το Α.Π. σε καμία περίπτωση.
 Σ: Οι δραστηριότητες εννοώ. Μέσω των δραστηριοτήτων.
 N4: Έχει να κάνει και αυτό με τις επιλογές τις δικές μου.
 Σ: Του εκπαιδευτικού;
 N4: Ναι, με τις επιλογές που θα κάνει , θα δώσει ευκαιρίες για έκφραση.
 Σ: Αντίστοιχα συμβαίνει και στον τομέα της αναγνώρισης των συναισθημάτων; Πάλι από την πλευρά των παιδιών.
 N4: Εεεε, ναι.
 Σ: Πάλι έγκειται στον εκπαιδευτικό;
 N4: Όταν είναι οργανωμένες δραστηριότητες αναλόγως τους στόχους που θα θέσω εγώ και το σχεδιασμό που θα κάνω , είναι αντίστοιχες και οι ευκαιρίες. Τώρα στα σχέδια εργασίας ή σε αυτοσχεδιασμούς , όπως έτυχε σήμερα για παράδειγμα, που παίρνουν πρωτοβουλίες τα ίδια τα παιδιά, συνήθως βλέπω ότι τέτοια θέματα εμφανίζονται συχνά στους αυτοσχεδιασμούς τους ή.
 Σ: Θέματα εννοείτε αναγνώρισης των συναισθημάτων ή και διαχείρισης;
 N4: Κυρίως έκφρασης.
 Σ: Κυρίως έκφρασης;
 N4: Ναι, διαχείριση είναι κάτι νομίζω που πρέπει εγώ να τους δώσω τεχνικές. Δεν τις κατέχουν τα ίδια και αναγνώρισης επίσης. Εεε, έχει να κάνει με το σχεδιασμό το δικό μου ενώ έκφρασης βγαίνει πιο εύκολα από τα ίδια τα παιδιά.
 Σ: Αυτό που μου είπατε, ότι πρέπει να τους δώσετε εσείς το έναυσμα ουσιαστικά για τη διαχείριση των συναισθημάτων. Το Α.Π. , πως κρίνετε το ρόλο του σε αυτή την κατεύθυνση; Προβλέπει κάτι; Δίνει ευκαιρίες;
 N4: Έτσι διατυπωμένο σαφώς δεν νομίζω. Να σου πω την αλήθεια δεν θυμάμαι ακριβώς πως διατυπώνονται.
 Σ: Εντάξει.
 N4: Νομίζω όμως πάλι στο επίπεδο των προτάσεων, των ενδεικτικών συμβουλών. Ούτως ή άλλως όλη η μορφή του Α.Π. είναι έτσι. Το θέμα είναι που θα δώσω εγώ βαρύτητα. Αν θα δώσω στην αναγνώριση, στην έκφραση ή στη διαχείρισή τους. Εγώ σας είπα. Ανάλογα με τις ανάγκες κάθε χρονιάς εγώ δίνω βαρύτητα σε ένα από αυτά τα τρία.
 Σ: Θα μπορούσατε να μου πείτε ένα παράδειγμα από το Α.Π. αν θυμάστε το οποίο θεωρείτε ότι συμβάλλει στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών.
 N4: Νομίζω δεν είναι κάτι συγκεκριμένο. Η συναισθηματική ανάπτυξη, αυτό το κομμάτι υπάρχει διάχυτο σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και αναλόγως το αξιοποιώ. Δε νομίζω , δεν, δεν. Εντάξει υπάρχει και η ενότητα με τα συναισθήματα αλλά προσπαθώ να το διαχέω στα γνωστικά αντικείμενα.
 Σ: Κατάλαβα. Εεεεε, εσείς είστε ικανοποιημένη από τις πρακτικές του Α.Π. στη συναισθηματική ανάπτυξη;

N4: Ναι.

Σ: Θα θέλατε να έχει κάτι άλλο; Για παράδειγμα, αν θα μπορούσατε να το εμπλουτίσετε με κάποιο άλλο στοιχείο, ποιο θα ήταν αυτό;

N4: Όχι, δεν έχω να προτείνω κάτι γιατί νομίζω ότι όπως όλα τα γνωστικά αντικείμενα στο Α.Π. σου δίνονται κάποιοι άξονες και από εκεί και πέρα είναι πως τους εμπλουτίζεις εσύ και τους διανθίζεις.

Σ: Και μια τελευταία.

N4: Δεν έχω δηλαδή κάτι συγκεκριμένο να προτείνω.

Σ: Εντάξει. Μια τελευταία ερώτηση. Αν οι δραστηριότητες σ.α. του Α.Π. σας παρέχουν ασφάλεια και αυτοπεποίθηση να αντιμετωπίζετε στη σχολική ζωή και πραγματικότητα περιστατικά συνδεδεμένα με τη σ.α. ;

N4: Το ίδιο το Α.Π.;

Σ: Εεε, ναι.

N4: Πάλι ιδέες παίρνω. Προσπαθώ να αναζητώ και αλλού πηγές για βοήθεια οπότε κάπου λιγάκι μαρτυρά ότι δεν με ικανοποιεί πλήρως.

Σ: Κατάλαβα.

N4: Αναζητώ όμως και άλλες πηγές.

Σ: Όπως;

N4: Το συγκεκριμένο πρόγραμμα ας πούμε.

Σ: Αααα, τα βήματα για τη ζωή.

N4: Ενημερώθηκα μέσα από σεμινάρια. Το είδα το περιεχόμενο του, είδα ότι με ικανοποιεί και αποφάσισα να το εφαρμόσω.

Σ: Κατάλαβα.

N4: Ή άλλα βιβλία για τη συναισθηματική αγωγή. Αλλά πάλι σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα κάπως έτσι λειτουργώ.

Σ: Κατάλαβα.

N4: Αλλά θεωρώ ότι η βάση είναι το αναλυτικό.

Σ: Σας ευχαριστώ πολύ.

N4: Να σαι καλά. Καλή επιτυχία.

5.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της σ.α;

N5: Σ.α , ναι, εεεε. Καταρχήν το παιδί να φύγει από αυτό το εγωκεντρικό κομμάτι που έχει και είναι μόνο αυτό, να αρχίσει να αντιλαμβάνεται τους γύρω του, να έχει μια πρώτη επαφή με την ενσυναίσθηση εκτός ότι, από τα πολύ απλά- ότι κάθεται ο άλλος δίπλα μου, ότι θα προσέξω το χέρι μου πως θα το απλώσω, το χώρο μου, ακούω και δεν μιλάω μόνο, δεν πετάγομαι γιατί νομίζω ότι είμαι το επίκεντρο, μοιράζομαι αλλά επίσης, εεεε, μπαίνω και λίγο στη θέση του άλλου και γι αυτό πολλές φορές όταν τα παιδιά χρησιμοποιούν εύκολες εκφράσεις « δεν σε έχω φίλο» κτλ, τους λέμε ήθελες να στο πουν εσένα ή «δεν σε παίζω», θα ήθελες να στο πουν εσένα; Άρα είναι αυτό το κομμάτι. Μετά είναι να ενδυναμώσουμε τον εαυτό μας, το εγώ μας, ειδικά σε παιδιά τα οποία έχουν θέμα με αυτό το κομμάτι.

Σ: Με αυτοπεποίθηση;

N5: Με αυτοπεποίθηση και σε άλλα που έχουν ένα φοβερό εγώ να δώσουν χώρο. Εεεε, και πιστεύω ότι αυτό πρέπει να αρχίσει από το νηπιαγωγείο και να προχωρήσει στις υπόλοιπες βαθμίδες. Τα παιδιά να μάθουν να προσαρμόζονται εύκολα στα περιβάλλοντα και να βρίσκουν λύσεις για να αντιμετωπίζουν τα προβλήματά τους. Αυτό θεωρώ.

Σ: Ωραία. Θα μπορούσατε να μου δώσετε ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή το οποίο να δείχνει τη σ.α ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς;

N5: Μμμμ. Και αυτό το ότι. Ναι, λοιπόν, ναι, εεε. Η αποδοχή. Πολλές φορές ένα παιδάκι, υπάρχει παιδάκι, παιδιά με διαφορετικότητα. Το να μάθουμε να τα αποδεχόμαστε, να μη λέμε «κυρία με ενοχλεί» ή «τι έχει;» και να το κάνουμε μέρος της ομάδας και να δεχόμαστε τη διαφορετικότητά του χωρίς να το δεχόμαστε χωρίς να το βλέπουμε, αυτό σιγά σιγά κατακτιέται θεωρώ στο νηπιαγωγείο και είναι ένα παράδειγμα. Αυτό χτίζεται πολλές φορές.

Σ: Σταδιακά εννοείται;

N5: Χτίζεται σταδιακά. Άλλο είναι απλά πράγματα. Το να μοιραστούμε ακόμα και το μαρκαδόρο, το κουτί του μαρκαδόρου που δεν είναι το δικό μου, το δικό μου.

Σ: Αλλά είναι του συνόλου.

N5: Του συνόλου. Και να πάει να πει ένα παιδάκι μπορώ να δανειστώ το μαρκαδόρο σας και να σας το ξαναφέρω; Αυτό είναι μεγάλη ιστορία στο νηπιαγωγείο και συμβαίνει, το κατακτούμε σιγά σιγά, το να μοιραζόμαστε. Ακόμα και το φαγητό τους μοιράζονται. Δεν έχεις, θα σου δώσω. Ναι, και το κάνουν και μόνοι τους.

Σ: Και ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη σ.α; Πως θα τον ορίζετε;

N5: Ο ρόλος του είναι πάρα πολύ κρίσιμος. Είναι εμπνευστικός και είναι καθοδηγητής. Και μέσα από το δικό του παράδειγμα, στις σχέσεις του με το συνάδελφό του, με το συνάδελφο της διπλανής τάξης. Όταν τη δασκάλα τη βλέπει, όταν είμαστε σε ένα ολόημερο και οι δυο δασκάλες δεν έχουν επικοινωνία τότε δεν υπάρχει.

Σ: Δεν υπάρχει πρότυπο;

N5: Ναι, εεε, πρώτον αυτό. Εεε, και δεύτερον ο ρόλος είναι όταν σχεδόν σε όλες τις θεματικές βασικό στόχο κάθε φορά βάζει και τη σ.α. των παιδιών.

Σ: Κατάλαβα.

N5: Οπότε από το προσωπικό της παράδειγμα και τους στόχους που βάζει στο μάθημά της.

Σ: Τη σ.α., τις δραστηριότητες σ.α. τις εντάσσετε σε κάποιο συγκεκριμένο μέρος της διδασκαλίας εσείς προσωπικά;

N5: Εεε, δηλαδή συγκεκριμένο μέρος της διδασκαλίας;

Σ: Εε, στις ελεύθερες δραστηριότητες για παράδειγμα.

N5: Παντού.

Σ: Παντού;

N5: Συνέχεια, συνέχεια. Δίνω πάρα πολλή σημασία, εννιά στις δέκα φορές εκτός αν είναι, ειδικά στην αρχή, εκτός αν είναι μικροπαράπονα και συνεχόμενα παράπονα, που και πάλι δεν θα πω «εντάξει, εντάξει φύγε», δίνω σημασία. Θα πούμε μετά το διάλειμμά αν υπάρχει κάποια διένεξη, κάποιο πρόβλημα, κάποια παρεξήγηση, θα τη συζητήσουμε, θα την κάνουμε μέρος της ομάδας. Στα παιχνίδια που θα παίξουν στις γωνιές, περνάω βλέπω τι γίνεται, τους βοηθάω να λύσουν το πρόβλημά τους πολλές φορές με ερώτηση. Δε λέω τι θα κάνουνε, τι βλέπεις, τι έκανες γι αυτό, ποίο είναι το πρόβλημά μας, τι έκανες εσύ, πως μπορούμε να το αλλάξουμε, θα μπορούμε στη θέση, να μπορούμε στη θέση του άλλου, με ερωτήσεις προσπαθούμε. Άρα παίρνω πολύ σοβαρά τα παιδιά. Αυτό το κομμάτι, ότι δηλαδή τα παιδιά έχουν αυτές τις σχέσεις μεταξύ τους και πρέπει να χτιστεί και το κοινωνικό και το συναισθηματικό το δουλεύω πάρα πολύ, δεν το υποτιμώ. Και μετά στην παρεούλα πάντα συζητάμε, δεν κοροϊδεύουμε τον άλλο, καμιά φορά αν γελάσουμε με κάτι που έχουμε πει, με ένα λάθος που έκανε κάποιος, τους λέω μέσα από τα λάθη μαθαίνουμε, τους δίνω και πιο σοβαρά παραδείγματα. Και η επιστήμη μέσα από τα λάθη, ένα εμβόλιο, άλλο μπορεί να ψάχνει ένας γιατρός και άλλο μπορεί να βρει. Τους δίνω τέτοια παραδείγματα. Ή στο σχολείο έρχεται για να μάθει, δεν τα ξέρουμε όλα. Τα ξέρουμε όλα; Εγώ τους λέω για παράδειγμα τον εαυτό

μου. Πολλές φορές αποκαθηλώνω, πολλές φορές αυτό που λένε τα παιδιά «τι νομίζεις ότι είσαι δασκάλα και τα ξέρεις όλα;» οπότε αυτό το αποκαθηλώνω. Τι εννοώ. Ότι δεν τα ξέρει κανείς όλα και αυτό δεν είναι κακό και δεν γελάμε. Ο άλλος έκανε ένα λάθος. Δεν γελάμε, εντάξει, είναι αστείο; Οπότε πάντα όλη την ώρα του μαθήματος που είμαστε μαζί στην ομάδα, όλη την ημέρα στο σχολείο δουλεύεται συνέχεια αυτό. Και μετά βεβαίως σε όλες τις δραστηριότητες κοιτάζω τι. Μπορεί να στήσεις ένα θεατρικό παιχνίδι, από κάτω ένας κανόνας, ένας στόχος είναι και αυτός, να μοιραστούν, να ακούσουν τη γνώμη του άλλου, να δυναμώσεις την αυτοπεποίθηση ενός παιδιού, το οποίο μπορεί να έχει θέμα να μιλήσει στην ομάδα, στην ολομέλεια, οπότε υπάρχουν και υποστόχοι. Και επίσης κάτι τελευταίο για το μάθημα, τι ήθελα να πω. Αααα, ναι. Υπάρχουν όμως και τα συναισθήματα, τα οποία τα δουλεύουμε πάρα πολύ από μόνα τους σε μάθημα, σε θεματική, και εκεί παίζουμε πάρα πολύ με αυτό. Φέτος χρησιμοποίησα «Τα μυαλά που κουβαλάς». Ένα..

Σ: Είναι πρόγραμμα;

N5: Της Disney. Είναι ένα κινούμενο σχέδιο της Disney από αυτά, τις καινούριες, δείχνει πως ένα κοριτσάκι μέσα στο κέντρο ελέγχου του μυαλού του στην ουσία χτίζονται τα συναισθήματα.

Σ: Ααα, ναι, ναι.

N5: Είναι αρκετά δύσκολο για την ηλικία τους γιατί λέει και πράγματα με νοήματα πιο βαθιά, όπως για τη μακρόχρονη μνήμη κτλ, αλλά κάποια βασικά πράγματα τα καταλαβαίνουν τα παιδιά και πολλές φορές χρησιμοποιούμε το κέντρο ελέγχου. Ποιος το έχει αυτή τη στιγμή ή επίσης και ένα παιχνίδι που τους κάνω γιατί εγώ έχω κάνει ένα μεταπτυχιακό στο play drama, στο θέατρο και δουλεύουμε πολύ ψυχοθεραπευτικά χωρίς να είμαστε ψυχοθεραπευτές. Καμία σχέση. Και ένα παιχνίδι που τους κάνω στα συναισθήματα αφού τα δουλέψουμε, οι τελευταίες δραστηριότητες, βάζω κάτω φατσούλες, μια, κάθε φορά ένα συναίσθημα και ένα πρόσωπο, το προσωπάκι που λέει είμαι στεναχωρημένος όταν, είμαι χαρούμενος όταν και σηκώνονται τα παιδιά και λένε μια κατάσταση που τους αγχώνει, που τους στεναχωρεί, που τους θυμώνει και προσπαθούν οι υπόλοιποι να βρουν λύσεις να τους βοηθήσουν, γίνονται η συνείδησή τους, ακουμπούν το χέρι από πίσω και προσπαθούμε όλοι, όλη η ομάδα να δώσουμε μια λύση, να λύσουν το πρόβλημά τους και έχουν βγει και πράγματα που μετά τα έχουμε συζητήσει με τους γονείς. Και αυτό. Κάτι ήθελα να πω τώρα για τη ντροπή. Εντάξει τώρα δεν το θυμάμαι. Εμπυχνώνουμε.

Σ: Μου είπατε για τη θεατρική αγωγή. Υπάρχουν κάποια άλλα γνωστικά αντικείμενα, τα οποία αξιοποιείτε σε δραστηριότητες σ.α;

N5: Εεεε, γλώσσα μέσα από παραμύθι. Σαν κεντρικός στόχος όλα. Όλα, όλες οι τέχνες και η μουσική και τα εικαστικά και το θέατρο, ναι. Και η γλώσσα φυσικά μέσα από τις ιστορίες κτλ. Εεε, όμως και στα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες δεν θα είναι ο πρώτος στόχος. Το να μάθουν όμως να μοιράζονται σε ένα παιχνίδι που θα κάνουμε στα μαθηματικά ή στις φυσικές επιστήμες ή το να δώσουν λόγο σε ένα παιδάκι που είναι πιο σιγανό και πρέπει να το εμπυχνώσουμε και να του δώσουμε χώρο αυτό θα το δουλέψουμε σε όλες τις δραστηριότητες.

Σ: Κατάλαβα. Από την εμπειρία σας πως κρίνετε το ρόλο του Α.Π στη σ.α των παιδιών, των νηπίων συγκεκριμένα.

N5: Δίνεται βάση. Από το προηγούμενο που εγώ δεν το πρόλαβα αλλά το έδωσα στον ΑΣΕΠ, ούτε το διδασκόμασταν στο πανεπιστήμιο. Εγώ τελείωσα το Αριστοτέλειο και το Αριστοτέλειο είχε δικό του πρόγραμμα. Το καινούριο δίνει βαρύτητα.

Σ: Το καινούριο εννοείτε; Το ισχύον ή του 2011, το πιλοτικό;

N5: Το ισχύον γιατί εμείς δεν το έχουμε λόγω διοικητικών θεμάτων δεν έχει δοθεί και δεν χρησιμοποιείται. Εεεε, δίνει. Μπορεί, υπάρχει περιθώριο για βελτίωση ώστε να μη

δοθεί ως συγκεκριμένος τομέας. Το να ειπωθεί και μέσα από το Α.Π. ότι παντού δίνεται έμφαση, όπως λέμε για τη διαθεματικότητα ότι κάνεις ένα θέμα σε όλους τους τομείς, το κοινωνικοσυναισθηματικό πρέπει να μπει παντού.

Σ: Άρα είναι κάποιο στοιχείο που θα αλλάζατε στο Α.Π.; θα το εμπλουτίζατε;

N5: Ναι, θα το άλλαζα, θα το εμπλουτίζα. Το λέει ξεκάθαρα στην αρχή ότι είναι ολόπλευρη η ανάπτυξη. Το ξέρουμε και εμείς οι νηπιαγωγοί το κάνουμε αυτό αλλά νομίζω ότι θα το τόνιζα περισσότερο παντού.

Σ: Από τις πρακτικές που προτείνει το Α.Π., πρακτικές εννοώ τις δραστηριότητες που προτείνει για τη σ.α. πως θα τις αξιολογούσατε;

N5: Δεν τις θυμάμαι επειδή σου λέω είναι το μεταπτυχιακό μου. Θεωρώ ότι ο δάσκαλος πρέπει να είναι πάρα πολύ εμπνευστής και καθοδηγητής και να είναι λίγο αυτό που λέει ο Roger με τον Louis που τον δημοκρατικό δάσκαλο. Αυτό θεωρώ και επειδή εγώ το έχω ψάξει και το έχω διαβάσει πάρα πολύ και μέσα από το μεταπτυχιακό μου ένα βασικό πράγμα που μαθαίνεις στο play drama , μαθαίνεις πώς να είσαι εμπνευστής στην ουσία της ομάδας , εε, δεν μου χρειάζεται το Α.Π. να το πω πολύ καθαρά δεν το πολυκοιτάζω στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη.

Σ: Εεε, θα μπορούσατε να μου πείτε ένα παράδειγμα, μια δραστηριότητα του Α.Π., την οποία ακολουθείτε και πιστεύετε ότι όντως συμβάλλει στην σ.α.;

N5: Δεν θυμάμαι να σου πω. Το Α.Π. δεν δίνει πολλές δραστηριότητες.

Σ: Ένα παράδειγμα δραστηριότητας δικής σας την οποία ακολουθείτε εσείς και συμβάλλει στη σ.α.;

N5: Δεν είναι μια γιατί το χτίζω σιγά σιγά μέσα από το θεατρικό παιχνίδι.

Σ: Μέσα από το θεατρικό παιχνίδι;

N5: Μέσα από το θεατρικό παιχνίδι σιγά σιγά από την αρχή της χρονιάς και δουλεύω με πολλούς στόχους μαζί. Ακόμα και από το.. δηλαδή από τη αρχή της χρονιάς που θα περπατήστε στο χώρο και μετά ανά δυο ανά τρεις υπάρχει ένα παιχνίδι που στο πρώτο, χάθηκα τώρα λίγο. Στην ουσία είναι να κάνεις κάτι με το σώμα σου, κάνε ένα λουλούδι , ένα τέτοιο, λοιπόν, απλά πράγματα. Στην αρχή , εκεί να τους πεις σε ένα κανόνα «δεν θα πάτε πάντα με τους φίλους σας» , «διαλέξτε και ένα άλλο παιδάκι», με το να τους εμπνευσώεις «τι ωραίο που είναι αυτό που κάνεις», «τι ωραία δημιουργία» , «τι ωραία» , «για κοιτάζτε τους φίλους σας» , «γυρίστε, κοιτάζτε το άλλο το ζευγάρι, τι ωραία πράγματα που κάνατε» . αυτό, δηλαδή συνέχεια, συνέχεια το χτίζουμε, συνέχεια. Δεν υπάρχει κάποια δραστηριότητα. Είναι συνέχεια. Για μένα επειδή το δίνω πολλή μεγάλη σημασία ,εεεε, κάθε φορά. Το μόνο που μπορώ να σου πω , που δεν είναι δραστηριότητα , είναι ότι κρατάω ημερολόγιο γι αυτά και βλέπω την εξέλιξη.

Σ: Με τις πρακτικές που ακολουθείτε;

N5: Όχι. Κάθε μέρα ο τάδε αντέδρασε έτσι σήμερα ή ο άλλος έκανε αυτό. Αυτό το παιδάκι στην ολομέλεια χρησιμοποιεί πολλή χαμηλή φωνή, ποιος είναι ο στόχος σου; Προσπαθώ να κρατάω ημερολόγιο και.

Σ: Προσπαθείτε να βλέπετε την εξέλιξη;

N5: Ναι. Και ένα παιδάκι τώρα τι θυμήθηκα. Είναι τόσα πολλά 16 χρόνια, τόσα πολλά που δεν μπορώ να ανακαλέσω. Επίσης στο νηπιαγωγείο όσο μεγαλώσεις τόσο πιο πολύ λειτουργεί η έμπνευση της στιγμής και κάνουμε το λάθος πολλά πράγματα να μην τα καταγράφουμε σαν δραστηριότητες γιατί πάντα τα κατέχεις και τα εμπλουτίζεις. Στην αρχή όταν πρωτοξεκίνησα την πρώτη χρονιά τα είχα χαμένα. Τη δεύτερη χρονιά που δεν είχε εφαρμοστεί ακόμα το καινούριο το Α.Π. αξιοποιούσαμε το παλιό. Θυμάμαι τη δεύτερη χρονιά πήγα στο σχολείο και τα κατέγραφα όλα , όλα δηλαδή ήμουν σφιχτή, στρατηγική , να ξέρω τι μου γίνεται γιατί στην αρχή όταν δεν ξέρεις έχεις την ανάγκη να είσαι πολύ , να ακολουθείς κάποια γραμμή. Τώρα πια μετά από 16 χρόνια, έρχεσαι,

προετοιμασμένος έρχεσαι αλλά εμπνέεσαι και σ αυτά τα κοινωνικοσυναισθηματικής δεν είναι ότι θα το ετοιμάσω από το σπίτι, ότι θα πρέπει να φέρω.

Σ: Προκύπτουν μέσα στην τάξη;

N5: Ναι, προκύπτουνε. Ένα παιδάκι στην αρχή της χρονιάς, ήτανε και η μητρική του η ελληνική, δεν μιλούσε καθόλου και της είπα έλα έλα όταν παίζουμε στο παιχνίδι δυνατά τα λες τόσο ωραία, να κάνουμε ένα φοβερό και πάμε όλη η ομάδα, όλη η ομάδα και θα μου το πεις στο αυτί, πιθανότατα να ήταν τα νέα της εβδομάδας, θα μου το πεις στο αυτί ου και θα το πω εγώ. Εγώ θα είμαι η φωνή σου. Το κάναμε κανά δυο φορές και μετά ανοίχτηκε.

Σ: Και μετά ξεκίνησε να μιλάει;

N5: Ναι, με πολλή εμπύχωση, με πολύ χειροκρότημα, μπράβο , τέλεια.

Σ: Σταδιακά.

N5: Ναι.

Σ: Έτσι όσον αφορά το Α.Π. πιστεύετε δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματά τους;

N5: Ναι, πιστεύω πως ναι. Τώρα σου είπα δεν το θυμάμαι. Το κατέβασα τώρα που έχουμε μια συνάντηση γονέων να το ξαναδιαβάσω και μέσα στο καλοκαίρι να κατεβάσω και το πιλοτικό, το οποίο απλώς θα διαβάσω, δεν υπάρχει περίπτωση να το εφαρμόσω . νομίζω πως ναι και απ ότι θυμάμαι σε σχέση με το παλιό είναι πολύ περισσότερα, ναι.

Σ: Δίνει ευκαιρίες στα παιδιά για αναγνώριση των συναισθημάτων και ευκαιρίες για έλεγχο των συναισθημάτων;

N5: Ναι γιατί για να τα εκφράσεις πρέπει και να τα αναγνωρίσεις και μετά να τα ελέγξεις.

Σ: Είναι συνδεδεμένα αυτά δηλαδή;

N5: Ναι, βέβαια. Δηλαδή ένα παιδάκι πάρα πολλές φορές που είχε θυμό , να και μια άλλη δραστηριότητα, και χτυπάει με το θυμό του, το γνωστό, προσπαθούμε να του πούμε, να βρούμε τεχνικές. Καταρχήν αναγνώρισε το συναίσθημά σου, είμαι θυμωμένος, δεν είναι κακό, πες το. Τι είσαι; Είμαι θυμωμένος. Θυμώνουμε όλοι. Και μετά έλα να βρούμε ένα τρόπο να το λύσουμε και όλοι στην ομάδα προσπαθούμε να βρούμε τρόπους, να το πεις στην κυρία ή και μετά αν ο θυμός δεν σου περνάει μπορείς να πας σε μια γωνία να χτυπήσεις πολύ δυνατά το πόδι σου, δηλαδή πράγματα που να τον βοηθήσουν και μετά να ηρεμήσεις , να χαλαρώσεις. Προσπαθούμε να του βρούμε τεχνικές χαλάρωσης αλλά πρώτα να αναγνωρίσει. Δεν μπορείς να δουλέψεις κάτι αν δεν το αναγνωρίσεις. Τώρα το Α.Π. αν το γράφει έτσι, τόσο ξεκάθαρα σου λέω πρέπει να το ξανακοιτάξω. Επειδή αισθάνομαι πάρα πολύ ασφαλής σε αυτό το πράγμα δεν ανατρέχω στο Α.Π. και μου δίνει την εντύπωση το Α. Π. ότι ο ρόλος της δραστηριότητας είναι παραδείγματα. Εγώ αισθάνομαι αυτό το Α.Π. απ ότι θυμάμαι, σου δίνει τρόπους οργάνωσης της τάξης ας πούμε και στη γλώσσα εντάξει, σου δίνει παραδείγματα με δραστηριότητες αλλά δεν βασίζεται εκεί. Βασίζεται πιο πολύ για μένα στο να πει την ιστορία της διαθεματικότητας και να μιλήσει μέσα από διάφορους θεωρητικούς πώς να στηρίζει τη θεωρία του.

Σ: Κατάλαβα. Είστε ικανοποιημένη από το Α.Π. σ αυτόν τον τομέα;

N5:Ναι, απλά σου είπα ότι σ αυτό το κοινωνικοσυναισθηματικό κομμάτι εγώ θα το εμπλουτίζα γιατί έτσι κι αλλιώς είναι παντού. Σε όλα τα αντικείμενα βρίσκεται το συναίσθημα.

Σ: Θα αλλάζατε κάτι στο Α.Π. πέρα από αυτό;

N5: Στην κοινωνικοσυναισθηματική;

Σ: Ναι, ναι.

N5: Θα έδινα, θα έδινα, μπορείς να δώσεις δραστηριότητες τώρα; Ναι, μπορείς. Νομίζω πρέπει να δώσουμε περισσότερη βάση. Είναι, εεεε, έχουν δώσει πολλή βάση στο γνωστικό Vygotsky, Piaget, ναι ωραία. Θα ήθελα τώρα που το σκέφτομαι να ακούσω λίγο παραπάνω για την ανθρωπιστική θεωρία, για τον Roger και τους μιχεβιοριστές και πως δουλεύονται ας πούμε παιδιά που έχουν ιδιαιτερότητες στην τάξη. Είναι δουλειά του Α.Π. αυτό. Πως το δουλεύεις αυτό; Δουλεύεις μιχεβιοριστικά, δουλεύεις με την ανθρωπιστική θεωρία; Τι κάνεις; Θα ήθελα. Δεν ξέρω όμως μήπως φοβούνται τον κίνδυνο να γράψουν όπως το προηγούμενο που σου έγραφαν τις δραστηριότητες μια μια. Υπάρχει χώρος εκτός από το να συνδέσουμε τις θεματικές να συνδέσουμε το γνωστικό με το κοινωνικό και το συναισθηματικό. Υπάρχει χώρος και σε όλους τους τομείς να υπάρχει σύνδεση μεταξύ τους.

Σ: Κατάλαβα. Μια τελευταία ερώτηση. Οι προτάσεις του Α.Π. για τη σ.α σας προσφέρουν ασφάλεια και αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίσετε τα αντίστοιχα περιστατικά στην πραγματικότητα;

N5: Σας είπα δεν ακολουθώ έτσι ρητά το Α.Π. Νιώθω πολύ ασφαλής με το role play. Έχω μάθει περισσότερο το ρόλο του εμπυχωτή. Παντού.

Σ: Άρα νιώθετε περισσότερη αυτοπεποίθηση με αυτό;

N5: Ναι. Παντού.

Σ: Ναι, κατάλαβα. Σε όλους τους τομείς σε όλους τους άξονες.

N5: Εμένα είναι όλη μου η ζωή αυτό το πράγμα. Ήταν και η τοποθέτησή μου και ως μαθήτρια. Και όταν επέλεξα το μεταπτυχιακό μου έπαιξε μεγάλο ρόλο αυτό το play drama γιατί δίνει έμφαση στο κοινωνικοσυναισθηματικό, στο social intervention. Αυτό είναι πολύ σημαντικό για εμένα. Οπότε επειδή πάντα κινούμουν σε αυτό το μοτίβο ως άνθρωπος και επειδή πάντα αισθάνθηκα ότι ήταν το πρόβλημα του σχολείου ως μαθήτρια, μάλλον ένα από τα προβλήματα. Δεν δήλωσα να γίνω δασκάλα γιατί ο πρώτο λόγος ήταν ότι δεν πίστευα ότι τα μαθήματα γίνονται με δημιουργικό τρόπο και ο δεύτερος ότι ο δάσκαλος στερείτε ξαφνικά, ξεχνάει τελείως αυτό το κομμάτι, της κοινωνικοσυναισθηματικής ένταξης των παιδιών και όλο αυτό το ενδιαφέρον που δείχνουμε εμείς και την αγωνία χάνονται και για αυτό διάλεξα και αυτό το μεταπτυχιακό. Και στην ουσία αισθάνομαι πάρα πολύ στιβαρή και σταθερή σε αυτό το κομμάτι.

Σ: Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

N5: Να σαι καλά.

6.

Σ: Τι είναι για εσάς η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης;

N6: Η έννοια;

Σ: Ναι, ναι, ναι, πως θα την ορίζατε;

N6: Πως θα την όριζα;! Το πώς βιώνουν τα παιδιά, το παιδί όλες τις καταστάσεις μέσα από τα συναισθήματά τους.

Σ: Ωραία. Θα μπορούσατε να μου δώσετε ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή το οποίο να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός νηπίου κατά τη διάρκεια της χρονιάς;

N6: Η σχέση που αναπτύσσει με τα παιδιά, οι κανόνες που μαθαίνει να ακολουθεί εδώ στο σχολείο. Χίλια δυο. Όλα έχουν να κάνουν με το συναίσθημα.

Σ: Ωραία. Εσείς ως εκπαιδευτικός πως θα ορίζατε το ρόλο σας στη συναισθηματική ανάπτυξη ενός παιδιού;

N6: Τι εννοείς πως θα τον όριζα το ρόλο μου; Ο μεσολαβητής είσαι. Κάνεις πράγματα και προσπαθείς μέσα από δράσεις και δραστηριότητες να περάσεις κάποια μηνύματα

στα παιδιά για να μπορέσουν να αναπτύξουν τη συναισθηματική τους, αυτό που βιώνουν τέλος πάντων, τα συναισθήματά τους και να μάθουν να τα εκφράζουν.

Σ: Εννοείται. Σε ποιο μέρος εσείς της διδασκαλίας εντάσσετε τις δραστηριότητες συναισθηματικής ανάπτυξης;

Ν6: Στο κύριο μέρος.

Σ: Στο κύριο μέρος;

Ν6: Ναι, στο κύριο.

Σ: Αξιοποιείτε ιδιαίτερος κάποιο γνωστικό αντικείμενο;

Ν6: Όχι. Είναι ανάλογα τις θεματικές και πως θα βγει. Και τρέχουμε, θα τρέξουμε μάλλον ένα πρόγραμμα που έχουμε αγοράσει σε σχέση πάλι με τα συναισθήματα μέσα από ένα βιβλίο και ασχολούμαστε ως θεματική με τα συναισθήματα. Αυτό αλλά γενικά ούτως ή άλλως είναι διαθεματικό, δηλαδή από την αρχή που ξεκινάς με ότι και να κάνεις, έχεις να κάνεις με συναισθήματα και πως το εκφράζουν μέσα από τη ζωγραφική, μέσα από διάφορα.

Σ: Το πρόγραμμα πως λέγεται αυτό που θα ακολουθήσετε;

Ν6: Βήματα για τη ζωή.

Σ: Βήματα για τη ζωή;

Ν6: Ναι.

Σ: Από την εμπειρία σας το ρόλο του Α.Π. στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού πως τον κρίνετε;

Ν6: Κοίταξε. Βασικό ήταν για εμάς από το πρώτο αναλυτικό, έτσι! Γιατί το τελευταίο αυτό εμείς δεν το ξέρουμε, δεν το έχουμε δουλέψει. Είναι ακόμα πιλοτικό. Το παλιό εννοείται πάνω σ αυτό βασιζόμασταν για να προχωρήσουμε σε κάποια πράγματα. Πώς να ξέρεις αλλιώς; Από το πανεπιστήμιο δεν. Παίρνεις το αναλυτικό και από εκεί βασίζεσαι και ξεκινάς, ναι.

Σ: Και οι δραστηριότητες ...

Ν6: Και νομίζω ότι μέχρι και σήμερα σε πολλά νηπιαγωγεία σ αυτό στηρίζονται.

Σ: Σ αυτό στηρίζονται; Πως θα αξιολογούσατε τις δραστηριότητες που έχει; Συμβάλλουν όντως στη συναισθηματική ανάπτυξη;

Ν6: Κοίταξε. Συμβάλλουν αλλά είναι ενδεικτικές. Δεν είναι δραστηριότητες, οι οποίες θα είναι για όλη τη σχολική χρονιά και για όλα τα θέματα, για όλες τις καταστάσεις που βιώνουν τα παιδιά μέσα στο χώρο γιατί αυτά εναλλάσσονται. Δεν ξέρεις. Είναι ανάλογα τη δυναμική της ομάδας και χίλια δυο αλλά θεωρώ ότι είναι πολύ καλές και πολύ βασικές για κάποιον που τώρα ξεκινάει.

Σ: Ααα. Επειδή μου είπατε ότι είναι πολύ καλές. Δίνουν πιστεύετε ευκαιρίες για αναγνώριση των συναισθημάτων και για έκφραση των συναισθημάτων και για έλεγχο των συναισθημάτων;

Ν6: Όχι, είναι ενδεικτικές. Εγώ αυτό δεν το θυμάμαι γιατί δεν το δουλεύω πια αυτό. Δεν το ξέρω, δεν το θυμάμαι καθόλου. Θυμάμαι δεν είχε..

Σ: Ακολουθείτε κάτι συγκεκριμένο;

Ν6: Εεεε, ακολουθώ λίγο και από το καινούριο.

Σ: Το πιλοτικό εννοείτε;

Ν6: Έχω βάλει το πιλοτικό και την πληροφορική ασχέτου. Και προσπαθώ να κάνω κάποια πράγματα θεωρώντας ότι ίσως γίνει επίσημο αλλά μάλλον θα καταργηθεί απ ότι έχω καταλάβει. Εεεε, την αναγνώριση αυτό που είπες. Το ενδεικτικές είναι κυρίως για να γίνουν κάποιες δραστηριότητες να εκφράσουν τα παιδιά κάποια πράγματα όχι σε πιο βάθος καταστάσεις.

Σ: Αν θυμάστε να μου πείτε κάποιο παράδειγμα του Α.Π., έτσι παράδειγμα εννοώ δραστηριότητα, η οποία προωθεί και συμβάλλει τη συναισθηματική ανάπτυξη.

Ν6: Μέσα από το αναλυτικό;

Σ: Εεε, ναι.

Ν6: Σιγά μη θυμάμαι.

Σ: Εντάξει.

Ν6: Όχι ότι είμαι και πολύ παλιά αλλά 15 χρόνια. Πόσο να θυμάμαι.

Σ: Είστε ικανοποιημένη εσείς από τις κατευθύνσεις του αναλυτικού προγράμματος σ αυτό τον τομέα;

Ν6: Κοίταξε. Σου είπα είναι το θέμα. Στην αρχή εμένα με βοήθησε το αναλυτικό και αρκετές φορές στην πορεία. Τώρα τα τελευταία χρόνια όχι εντάξει γιατί ξέρεις που βασίζεσαι. Δεν το κοιτάω ρε παιδί μου.

Σ: Είναι η εμπειρία;

Ν6: Η εμπειρία και ότι έχεις κάποιες δραστηριότητες, κάποιες θεματικές. Ξέρεις που βαδίζεις. Στην ουσία έχεις μια γραμμή. Αυτό. Αλλά στην αρχή μας.. εγώ θεωρώ ότι με βοήθησε.

Σ: Σας παρείχαν δηλαδή ασφάλεια και αυτοπεποίθηση;

Ν6: Ναι.

Σ: Για να αντιμετωπίστε κάποιο περιστατικό;

Ν6: Ναι, ναι.

Σ: Θα αλλάζατε κάτι στο αναλυτικό σ αυτό τον τομέα; Στη συναισθηματική ανάπτυξη; Ή θα το εμπλουτίζατε με κάτι;

Ν6: Θα το εμπλουτίζα. Δεν θα άλλαζα. Δεν το θυμάμαι να σου πω την αλήθεια. Θα σου πω ψέματα τώρα.

Σ: Με ποιο στοιχείο θα το εμπλουτίζατε;

Ν6: Περισσότερη ανάπτυξη των συναισθημάτων στο να τα αναγνωρίζουν τα παιδιά, να τα βιώσουν πραγματικά μέσα από πραγματικές καταστάσεις και να τα εκφράσουν γιατί το πρόβλημα στο παιδί είναι πιο πολύ να το εκφράσει αυτό όχι το απλό κλάιω, γελάω αλλά να το εκφράσει. Αυτό.

Σ: Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

7.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης;

Ν7: Την ωριμότητα, να μπορούν τα παιδιά να αναγνωρίζουν τα συναισθήματά τους, τα συναισθήματα των άλλων, να τα διαχειρίζονται.

Σ: Ένα παράδειγμα θα μπορούσατε να μου δώσετε από τη σχολική ζωή, το οποίο να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς;

Ν7: Κοίταξε, το κλασικό το παράδειγμα αυτό που δουλεύουμε εδώ πέρα ας πούμε συνέχεια είναι να μπορέσουν να συνειδητοποιήσουν, εεεε, αυτό που σου είπα και πριν, αυτό το, ένα παράδειγμα θες με το παιδί; Ένα συγκεκριμένο παιδί; Εεε;

Σ: Εεεεε, όχι, εεε..

Ν7: Γενικότερα, ναι ;Κοίταξε, όταν έρχονται στην αρχή της σχολικής χρονιάς δεν διαχειρίζονται πολλά από τα συναισθήματά τους. Στην πορεία αρχίζει ο διαχειρι..αρχίζουν να τα διαχειρίζονται,εεεεε, στα πλαίσια βέβαια της ηλικίας τους. Εεεε, και αρχίζουμε με γράμματα, με ερωτήσεις. Να ένα παράδειγμα, να μπορέσει να βρει τι ενδεχομένως θα αρέσει στον άλλον και να το κάνει ή για ποιο λόγο. Έρχεται, ας πούμε, ένα μικρό παιδάκι, ένα προνηπιάκι μικρό, εεε, και χαλάει τα παιχνίδια ή τραβάει ένα καρεκλάκι. Αλλά πολλές φορές τα προνήπια δεν το κάνουν επειδή θέλουν να χαλάσουν αλλά επειδή..

Σ: Δεν το κάνουν επίτηδες.

N7: Επειδή δεν κατανοούν ότι τώρα δεν μπορώ. Οπότε ρωτάμε τα άλλα παιδιά «γιατί πιστεύετε ότι το τώρα το κάνει; Για να ,ας τα χαλάσει;». και με αυτόν τον τρόπο σιγά σιγά με ερωτήσεις διαπιστώνουν τι .

Σ: Εεεεε, ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη συναισθηματική ανάπτυξη ενός παιδιού;

N7: Για το κοινωνικό, ότι οφείλεται σε περιβαλλοντικούς παράγοντες είναι καίριος ο ρόλος σαφώς γιατί σ αυτό το ρόλο , έχεις και το ρόλο να εμπλέξεις και την οικογένεια , να δώσεις οδηγίες και στην οικογένεια για να προσπαθήσει να αναπτύξει.

Σ: Υπάρχει επικοινωνία με την οικογένεια;

N7: Σαφώς , σαφώς, σαφώς. Όπου υπάρχουν πιο πολλές δυσκολίες ζητάς τη βοήθεια των γονιών, τους λες ακριβώς τι πρέπει να λένε σε κάθε περίπτωση οπότε θεωρώ ότι είναι σημαντικό. Αλλά υπάρχουν και οι κληρονομικοί παράγοντες, οι γενετικοί τέλος πάντων που εκεί δεν μπορείς να επέμβεις και πολύ.

Σ: Σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσετε τις δραστηριότητες συναισθηματικής ανάπτυξης;

N7: Παντού. Στο κρυφό πρόγραμμα κυρίως , εκεί είναι. Τώρα στην ώρα της , σαν διδασκαλία, σαν τέτοιο, δεν μπορείς να πεις ότι αυτό βοηθάει κυρίως τους, αυτούς τους πιο ανώριμους τέλος πάντων , αυτοί δεν έχουν και την ωριμότητα να καθίσουν να ακούσουν. Οπότε μόνο στο κρυφό πρόγραμμα.

Σ: Αξιοποιείτε ιδιαίτερος κάποιο γνωστικό αντικείμενο σ αυτές τις δραστηριότητες;

N7: Γνωστικό αντικείμενο, γνωστικό αντικείμενο.. τώρα δεν μου έρχεται κάτι άλλο.

Νομίζω ότι όλα αυτά γίνονται στο κρυφό πρόγραμμα.

Σ: Εντάξει. Πως κρίνετε το ρόλο του Α.Π. στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού;

N7: Εεε, έμμεσα, έμμεσα νομίζω δεν την υποστηρίζει γιατί σου βάζει να κάνεις, σε βάζει να κάνεις πράγματα γνωσιακού περιεχομένου τέλος πάντων και..

Σ: Γνωστικού περιεχομένου;

N7: Γνωστικού περιεχομένου οπότε εκεί αν δεν είσαι συνειδητοποιημένος ξεφεύγεις. Επικεντρώνεσαι σε αυτά έμμεσα όμως γιατί υπάρχουν αυτά που λέει , τα λέει αλλά όταν σου βάζει όλα τα υπόλοιπα αυτόματα πηγαίνεις στα γνωστικά και..

Σ: Δεν υπάρχει εννοείται μετά χώρος για το..

N7: Εεε, ναι. Ενώ αυτό θα πρέπει ας πούμε να κάνει το νηπιαγωγείο είναι αυτό το πράγμα, αυτό να λύσεις και μετά τα υπόλοιπα θα τα μάθουν ρε παιδί μου.

Σ: Τις προτεινόμενες πρακτικές του Α.Π. στη συναισθηματική ανάπτυξη; Πως θα τις αξιολογούσατε;

N7: Πως κρίνω τις;

Σ: Τις πρακτικές του Α.Π. για τη συναισθηματική ανάπτυξη. Τις δραστηριότητες που προτείνει.

N7: Κοίταξε από τη στιγμή που γνώρισα το πρόγραμμα, εεεε, θεωρώ ότι το Α.Π. υστερεί. Υστερεί πολύ, δεν ξέρω.

Σ: Εντάξει.

N7: Νομίζω το πρόγραμμα «Βήματα για τη ζωή» είναι.

Σ: Καλύπτει περισσότερες πτυχές της συναισθηματικής ανάπτυξης;

N7: Καλύπτει πάρα πολύ. Καλύπτει έναν έναν.

Σ: Αν θα μπορούσατε να μου πείτε ένα παράδειγμα ΑΠΟ ΤΟ Α.Π. το οποίο όντως να συμβάλλει στη συναισθηματική ανάπτυξη του νηπίου.

N7:(παύση)

Σ: Η γενικότερα κάποιο παράδειγμα δικιάς σας δραστηριότητας , το οποίο θεωρείτε ότι συμβάλλει.

N7: Σου είπα αυτό, όπως στο είπα και στην αρχή. Θεωρώ ότι το κρυφό πρόγραμμα είναι αυτό που βοηθάει σ αυτό το πράγμα,εεεε, οργανωμένες δραστηριότητες και σου είπα πριν το λόγο. Δεν θεωρώ. Και τα ώριμα τα παιδιά , αυτά που έχουν ωριμότητα,

κάθονται στην παρεούλα αλλά όταν το άλλο είναι, έχει γενικότερη ανωριμότητα, τότε δεν μπορεί να καθίσει οπότε αυτό το πιάνεις μόνο εκεί. Εκεί παίζει ρόλο. Εκεί είναι το κρυφό το πρόγραμμα, πως θα το διαχειριστείς.

Σ: Καταλαβαίνω. Τώρα γενικότερα, το Α.Π. πιστεύετε δίνει ευκαιρίες για διαχείριση συναισθημάτων και έκφραση και αναγνώριση συναισθημάτων; Γι αυτούς τους άξονες;

N7: Τι; Αν έχει δραστηριότητα;

Σ: Εεεε, αν προωθεί, αν δίνει ευκαιρίες στο νήπιο για έκφραση συναισθημάτων, αναγνώριση συναισθημάτων, δι..

N7: Οι υπόλοιποι τομείς εννοείς;

Σ: Μέσω των προτεινόμενων δραστηριοτήτων, των κατευθύνσεων που δίνει στον εκπαιδευτικό.

N7: Εντάξει, κάτι δίνει, κάτι έχει, κάτι.

Σ: Υπάρχει έμφαση σε κάποιον από τους τρεις τομείς πιστεύετε στο Α.Π.;

N7: Νομίζω ότι επικεντρώνεται στα γνωστικά αντικείμενα, όχι.

Σ: Όχι στη συναισθηματική ανάπτυξη;

N7: Όχι, στα γνωστικά αντικείμενα. Ενώ τα προηγούμενα προγράμματα είχαν τον ψυχοκινητικό τομέα. Είχε, είχε κι άλλους. Τους έδινε έμφαση. Ήταν η βαρύτητα. Το έπαιρνες το μήνυμα.

Σ: Κατάλαβα.

N7: Το έπαιρνες το μήνυμα από μέσα. Εκείνο βοηθούσε πιο πολύ.

Σ: Καταλαβαίνω.

N7: Τώρα..

Σ: Εσείς γενικότερα είστε ικανοποιημένη από τις κατευθύνσεις του Α.Π. πάλι σε αυτόν τον τομέα όμως. Στη συναισθηματική και προσωπική ανάπτυξη.

N7: Θα μπορούσε να είναι ...

Σ: Γιατί μου είπατε πριν...

N7: Γιατί η ηλικία αυτή εκεί πρέπει να επικεντρωθείς. Δεν δίνει τόσο πολύ βάρος και δεν του δίνει το βάρος όχι γιατί δεν το αναφέρει ή επειδή δεν έχει δραστηριότητες προτεινόμενες και ωραίες και εντάξει αλλά επειδή σου βάζει ισόποσα τα, μοιράζει ισόποσα τα γνωστικά αντικείμενα. Είναι ισόποσα. Αυτό δεν μπορεί να είναι ισόποσο. Πρέπει να κατεβάσεις και να ανεβάσεις το συναισθηματικό.

Σ: Εννοείται ότι πρέπει να μπου προτεραιότητες; Τι είναι πιο σημαντικό;

N7: Όχι προτεραιότητες. Σαν όγκο δραστηριοτήτων, σαν πρώτο, δεύτερο, τρίτο. Κάνεις αυτά κι αν σου περισσέψει χρόνος. Μπορείς όμως άμα βάλεις εκατό δραστηριότητες γλώσσας και μαθηματικών και φυσικής και δεν εγώ τι οπότε λογικά θα σου πάει το άλλο πίσω.

Σ: Εεεεεε.

N7: Σου στέλνει μήνυμα διαφορετικό δηλαδή αυτό.

Σ: Πριν μου είπατε ότι προτιμάτε το πρόγραμμα «βήματα για τη ζωή» συγκριτικά με το Α.Π. στη συναισθηματική αγωγή. Άρα σας παρέχει περισσότερη αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίζετε στην πραγματικότητα περιστατικά συνδεδεμένα με τη σ.α;

Σ: Εγώ μπορώ να πω αν και δουλεύω πάρα πολλά χρόνια, 28-29 χρόνια τώρα, εκείνο που μου έδωσε το πρόγραμμα «βήματα για τη ζωή» ήταν εργαλείο στα χέρια μου, μου έχει δώσει εκφράσεις που το αναλυτικό δεν δίνει, με βοήθησε σαν άτομο, πάνω απ όλα σαν άτομο, ενέπλεξε γονείς. Ενέπλεξε τους γονείς οπότε το, διαχειρίζεσαι τα παιδιά μέσω των γονέων οπότε με καλύτερο τρόπο, εεεε, και η στόχευση, οργάνωση που κάνει και όλα αυτά είναι αξιοθαύμαστο. Μπράβο τους αυτοί που το εμπνευστήκανε. Μπράβο τους γιατί βάζουνε και τη γλώσσα, βάζουνε και τα μαθηματικά πάρα πολύ μέσα στο πρόγραμμα αλλά το βάζουν έμμεσα έτσι ώστε να βοηθήσουν τη σ.α. είναι φοβερό αυτό το πράγμα που κάνει, είναι αξιοθαύμαστο.

Σ: Εεεε..

N7: Με έκανε καλύτερη σαν άτομο. Σαν άτομο εγώ πώς να συμπεριφέρομαι με συναδέλφους, με γονείς. Εγώ στην προσωπική μου τη ζωή με τα παιδιά και σαν εκπαιδευτικό. Μου έδωσε εργαλεία. Το Α.Π. δεν μου έδωσε ποτέ κανένα εργαλείο.

Σ: Τι θα αλλάζατε λοιπόν στο Α.Π.;

N7: Θα το έπαιρνα το Α.Π. , θα το άφηνα στην άκρη και θα χρησιμοποιούσα τα βήματα για τη ζωή. Αυτό.

Σ: Ευχαριστώ πάρα πολύ. Να στε καλά.

8.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης;

N8: Τι περιλαμβάνει για εμένα η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης. Να γνωρίσουν τα παιδιά τα συναισθήματά τους, να μπορούν να τα συζητάνε, εεεε, να τα περιγράφουν , να τα αναγνωρίζουν στους ίδιους να μπορούν να τα λένε αλλά και στους άλλους .

Σ: Μπορείτε να μου πείτε ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή το οποίο να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός νηπίου κατά τη διάρκεια της χρονιάς;

N8: Εεεε, ναι. Κατά τη διάρκεια της χρονιάς ένα παράδειγμα.

Σ: Που να δείχνει την εξέλιξη.

N8: Την εξέλιξη, την εξελισιμότητα. Κατάλαβα. Εεεε, συνήθως τα παιδιά μπερδεύουν πολλά συναισθήματα , εντάξει τη χαρά , τη λύπη αυτά είναι εύκολο, πολύ εύκολο ή το θυμό. Το θέμα είναι να μάθουν να τα διαχειρίζονται. Λοιπόν, υπάρχουν παιδιά που στην αρχή της χρονιάς δεν γνωρίζουν το θυμό, το θυμό τους , τον κάνουν με μούτρα και όλα αυτά, φωνάζουν και επιτίθενται. Όταν όμως δουλέψεις κάποια συναισθήματα, μαθαίνουν τη διαχείριση βασικά.

Σ: Κατάλαβα.

N8: Μαθαίνουν να διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους. Για μένα αυτό είναι πολύ σημαντικό στο νηπιαγωγείο. Να μάθουν να διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους και είναι και η πιο, η ηλικία αυτή που τα βοηθάει πάρα πολύ το να μάθουν να τα διαχειρίζονται, να τα εξωτερικεύουν ,να μάθουν να τα διαχειρίζονται.

Σ: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων; Ποιος είναι; Πως θα τον ορίζατε;

N8: Ααααα. Πάντως όχι αυτός που τα γνωρίζει όλα, εντάξει;

Σ: Αχα.

N8: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι με κατάλληλα παραδείγματα , με, μέσα από παιγνιώδη τρόπο να μάθει τα παιδιά να τα βγάλουν αυτά ,να τα συζητάνε αυτά . εεεε, συνήθως με παραμύθια, με βιωματικά παιχνίδια , εεεε, κάπως έτσι.

Σ: Εεεεε, την εντάσσετε τη συναισθηματική ανάπτυξη σε κάποιο συγκεκριμένο μέρος της διδασκαλίας;

N8: Εεεε, όχι. Είναι μέσα, διέπει όλο το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου η συναισθηματική ανάπτυξη.

Σ: Ναι, ναι..

N8: Του νηπίου αλλά υπάρχουν πάρα πολλά προγράμματα που δουλεύουμε συνήθως στα προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων. Εεεε.

Σ: Όπως;

N8: Υπάρχει ένα πρόγραμμα. Πολλά νηπιαγωγεία εδώ στο βόλο το δουλεύουν. Εγώ έχω κάνει ένα σεμινάριο. Είναι το «βήματα για τη ζωή» της κυρίας Κουρμούση. Εεεεμ, εμείς φέτος δεν το έχουμε πάρει γιατί φέτος δουλεύουμε άλλα προγράμματα. Αλλά

είναι ένα πρόγραμμα πολύ καλό. Υπάρχουν προγράμματα του οκανα , του τοπικού εδώ ΟΚΑΝΑ που βοηθάνε πάρα πολύ, «Ο Πυξιδούλης και η Πυξιδούλα πάνε στο νηπιαγωγείο» και κάτι τέτοια. Αλλά επειδή εμείς φέτος δεν το πήραμε , δεν πήραμε κάποιο τέτοιου είδους πρόγραμμα , το δουλεύουμε μέσα από διάφορες περιστάσεις που θα γίνουν. Αν δημιουργηθεί πρόβλημα.

Σ: Όποτε προκύψει.

N8: Ναι, ναι, ναι.

Σ: Μου είπατε έτσι κάποια ιδιαιτέρως γνωστικά αντικείμενα τα οποία να αξιοποιούνται μέσα από τις δραστηριότητες;

N8: Συνήθως δημιουργία και έκφραση είναι περισσότερο και λογοτεχνία, παιδική λογοτεχνία.

Σ: Μου είπατε πριν για τα παραμύθι. Αυτό άκουσα. Γι αυτό σας ρώτησα.

N8: Δεν χρησιμοποιούμε τίποτε άλλο γιατί είτε θα διαβάσεις ένα παραμύθι για να φέρεις τα παιδιά, να τους δημιουργήσεις ενσυναίσθηση , να έρθουν στη θέση του ήρωα του παραμυθιού ώστε να εκμαιεύσεις πράγματα. Συνήθως με τη γλώσσα, με τη δημιουργία και έκφραση. Να παίζουμε ένα θεατρικό παιχνίδι, να ζωγραφίσουμε τους φόβους μας και να τους πετάξουμε μακριά , να κάνουμε μια αφίσα, τέτοια διάφορα, τέτοια πράγματα.

Σ: Εεεε, να σας ρωτήσω τώρα κάτι για το Α.Π.. Πως κρίνετε το ρόλο του στη σ.α. του παιδιού;

N8: Εξαρτάται πως θα το χρησιμοποιήσεις. Εντάξει, το Α.Π. το αναφέρει. Εντάξει, ότι παίζει βασικό ρόλο αυτό αλλά είναι εμείς πως θα το διαχειριστούμε, οι νηπιαγωγοί.

Σ: Εννοείται τι γίνεται στην πράξη; Όντως, ναι.

N8: Και ίσως δεν μας. Θα έπρεπε να το έχεις διαβάσει πάρα πολύ για να καθίσεις. Θα πρέπει να σε ενδιαφέρει γιατί αν καθίσεις και μείνεις σε ένα πρόγραμμα τι σου λέει ένα ΔΕΠΠΣ .

Σ: Δεν γίνεται.

N8: Το προσπερνάς. Το θέμα είναι ο ίδιος να ψαχτείς.

Σ: Αχα. Τις δραστηριότητες, γιατί έχει κάποιες δραστηριότητες, κάποιες κατευθύνσεις το Α.Π. στη σ.α. πως θα τις αξιολογούσατε; Δίνουν έτσι ευκαιρίες για. Μου είπατε πριν , μου τονίσατε ιδιαιτέρως τη διαχείριση των συναισθημάτων. Δίνουν έτσι πιστεύετε στα παιδιά ευκαιρίες και για αναγνώριση των συναισθημάτων και έκφραση;

N8: Όχι, όχι. Περισσότερο είναι στο πόσο θα το αναπτύξει η νηπιαγωγός.

Σ: Κατάλαβα.

N8: Είναι . εγώ δεν ακολουθώ και αυτό στάνταρ.

Σ: Δεν ακολουθείτε το..;

N8: Ως στόχο μπορείς να το βάλεις όταν θες να κάνεις μια δραστηριότητα αλλά δε νομίζω να ορίζουμε δραστηριότητες σ.α. . ότι έχω αυτό σήμερα στόχο στη σ.α., διέπει όλο το πρόγραμμα.

Σ: Διέπει όλο το πρόγραμμα. Αν θα μπορούσατε να μου δώσετε ένα παράδειγμα δραστηριότητας το οποίο πιστεύετε ότι συμβάλλει στη σ.α. ή από το αναλυτικό θα ήθελα ή και γενικότερα ένα παράδειγμα δραστηριότητας δικό σας.

N8: Δραστηριότητα που συμβάλλει στη σ.α. Μμμμ, λοιπόν, να σου πω για ένα παραμύθι που διαβάσαμε και πως μπορούμε να το κάνουμε;

Σ: Ναι, ότι θέλετε εσείς.

N8: Εεεε..

Σ: Μια δραστηριότητα την οποία κάνετε εσείς στην τάξη και έχει όντως αποτέλεσμα.

N8: Να σου πω. Διαβάζουμε ένα παραμύθι, το λιβάδι με τις παπαρούνες, ένα χαρούμενο λιβάδι της Κάντζου νομίζω είναι όπου εκεί υπάρχει, είναι «το λιβάδι με τις μαργαρίτες» και υπάρχει και μια παπαρούνα που είναι διαφορετική από τις άλλες, δεν

τη θέλουνε στην παρέα. Εεε, έχει την έννοια της απόρριψης και όλα αυτά, του διαφορετικού. Εεεε, αφού θα το διαβάσουμε, θα συζητήσουμε με τα παιδιά εικόνες και όλα αυτά και μετά καλούμαστε ή να το δώσουμε εικαστικά είτε να πούμε αν εσείς αισθανθήκατε ποτέ όπως αισθάνθηκε η παπαρούνα μέσα στο λιβάδι. Και εκεί το βγάζουμε με τα παιδιά.

Σ: Είστε ικανοποιημένη από το Α.Π. σ αυτή την κατεύθυνση;

N8: (αρνητικό νεύμα).

Σ: Όχι;

N8: Όχι γι αυτό και οι περισσότερες πια ακολουθούμε προγράμματα συναισθηματικής ανάπτυξης.

Σ: Όπως αυτά που μου είπατε πριν.

N8: Όπως αυτά .

Σ: Τα βήματα για τη ζωή, τα..

N8: Ναι, ναι.

Σ: Τι είναι αυτό το οποίο θα αλλάζατε στο Α.Π.;

N8: Τι είναι αυτό που θα άλλαζα στο Α.Π. ως προς τη σ.α.; έτσι;

Σ: Ναι, πάντα, ναι.

N8: Δεν το έχω σκεφτεί να σου πω την αλήθεια, δεν, δεν, δεν έχω μπει σ αυτή τη διαδικασία. Δεν το έχω σκεφτεί αλλά μέσα από τη διαθεματικότητα πιστεύω τα μπερδεύεις όλα. Δεν το έχω κάνει καθόλου όλο αυτό. Δεν έχω μπει στη διαδικασία.

Σ: Εντάξει, κανένα πρόβλημα. Και μια τελευταία ερώτηση οι δραστηριότητες, μου είπατε ότι ακολουθείτε κάποια άλλα προγράμματα, οι δραστηριότητες του Α.Π. στη σ.α. πάντα σας προσέφεραν έτσι ασφάλεια για να αντιμετωπίσετε περιστατικά στην τάξη τα οποία συνδέονται με τη σ.α; ή τώρα τα προγράμματα αυτά που ακολουθείτε σας προσφέρουν περισσότερη αυτοπεποίθηση;

N8: Τα προγράμματα, ναι γιατί ειδικά αυτό τα βήματα για τη ζωή προτείνουν αρκετές δραστηριότητες ανάλογα με το τι έχεις στην τάξη σου, πόσο θες να εμβαθύνεις, έχει τα κουκλάκια οπότε δεν μιλάς εσύ μιλάν τα κουκλάκια όπως και ο Πυξιδούλης και η Πυξιδούλα στο νηπιαγωγείο τα πάντα ήταν μέσα από τη χελώνα και μέσα από το βάτραχο και τα παιδιά τρελαίνονται γι αυτά τα πράγματα, τους αρέσει. Άλλο να μιλάει η νηπιαγωγός και άλλο να μιλάει ο φίλος τους. Εεε, είναι πιο ολοκληρωμένα.

Σ: Είναι πιο ολοκληρωμένα;

N8: Προτείνουν, έχουν βιβλιογραφία οπότε ξέρεις, σου λένε που θα πας, σε ποιο παραμύθι, έχει στόχους. Είναι πιο οργανωμένα.

Σ: Κατάλαβα.

N8: Είναι, κοίταξε να δεις. Συνήθως η σ.α. είναι ένα πράγμα που δεν ασχολείται στο νηπιαγωγείο στάνταρ, τώρα στόχος μου είναι να κάνω σ.α. είναι ένα πράγμα που σε όλο το πρόγραμμα, από τις 8 που θα έρθει το παιδί μέχρι τις 4 που θα φύγει σε εμάς, στο ολόημερο, σε ένα ολόημερο τμήμα τα πάντα είναι στην ενσυναίσθηση του παιδιού στο πως το καταλαβαίνει αυτό, στη συζήτηση γιατί το έκανες αυτό, αν συνέβαινε σε εμένα τι θα γινόταν, έχεις βρεθεί σε αυτή τη θέση; Όταν κάνεις ανοιχτές ερωτήσεις και στην ομάδα, όχι στο παιδί δεν λες «γιατί τον χτύπησες;» .

Σ: Καταλαβαίνω.

N8: «Δεν έπρεπε να τον χτυπήσεις». Δεν μιλάς ποτέ έτσι. Γίνεται πιο ανοιχτά και στην ομάδα. Η λύση να μην τη βρει η νηπιαγωγός ούτε την τιμωρία, τη συνέπεια παράδειγμα όχι την τιμωρία. Δεν τη δίνει η νηπιαγωγός αλλά τη δίνουν τα ίδια τα παιδιά άρα τη σέβονται.

Σ: Κατάλαβα.

N8: Πιο παλιά ήταν διαφορετικά. Τώρα έχουν αλλάξει κάπως τα πράγματα. Όχι όμως λόγω του ΔΕΠΠΣ και όλο αυτό.

Σ: Λόγω;

N8: Λόγω της επιμόρφωσης των νηπιαγωγών και λόγω του ανοίγματος του μυαλού των νηπιαγωγών.

Σ: Εντάξει, ευχαριστώ πάρα πολύ.

N8: Να σαι καλά κορίτσι μου.

9.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης;

N9: Εεεε, περιλαμβάνει πρώτα να έχουν αυτοπεποίθηση τα παιδιά , εεεε, να εκφράζουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους και μετά να υπακούν ,εεε, εδώ στους κανόνες του σχολείου , να σέβονται τους συμμαθητές τους και να μην δημιουργούν προβλήματα στην ομάδα. Αυτά.

Σ: Εεεε, ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή αν μπορείτε να μου πείτε που να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

N9: Ναι, ας πούμε ένα παιδάκι που είναι υπέρβαρο, που έχουμε εδώ πέρα, μερικά παιδιά το κοροϊδευαν, το λέγανε χοντρό. Όμως, σιγά σιγά, εεε, τα περισσότερα, τα πιο ώριμα, σέβονται τη διαφορετικότητά του, εεε, δεν το κάνουν πια να αισθάνεται άσχημα , το αγαπάνε που είναι φίλος τους ,εεε, το θέλουν για παρέα παρόλο που είναι έτσι χοντρό και κάνουν ωραίο δέσιμο ομάδας μαζί του , επικοινωνούν, συνεργάζονται, και εεεε, σέβονται τελικά και καταλαβαίνουν τη διαφορετικότητά του χωρίς κανένα είδος μεροληψίας.

Σ: Αχα. Πως θα ορίζατε το ρόλο του εκπαιδευτικού στη συναισθηματική ανάπτυξη ενός νηπίου;

N9: Πως τον ορίζω;

Σ: Ποιος είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού;

N9: Εεεε, είναι διακριτικός, συμπεριφέρομαι στα παιδιά όπως εγώ θα ήθελα να μου συμπεριφερθούν και εγώ αν ήμουν παιδί έτσι θα ήθελα να συμπεριφερθεί ο δάσκαλος σε μένα, σέβομαι το ρυθμό του κάθε παιδιού , τα ενδιαφέροντά του, τις δυνατότητες που έχει , δεν το ειρωνεύομαι, εεεε, πάντα το βοηθάω, κοιτάω τα θετικά κυρίως να τονίσω, να επαινώ. Είμαι βοηθός του, ναι εεε, πάντα δηλαδή με ελαστικότητα, αυτό,εεεε.

Σ: Σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσετε τις δραστηριότητες σ.α;

N9: Εεεεε, παντού είναι. Παντού. Παντού κοιτάμε να έχουμε μια ισορροπία συναισθηματική και να έχουν μια ωριμότητα τα παιδιά, να βελτιώνουν την ωριμότητά τους τη συναισθηματική σε όλη , σε όλες τις περιοχές μάθησης. Σε όλα τα ,μαθήματα παίζει ρόλο ο συναισθηματισμός και τα συναισθήματα που βιώνει το παιδί. Κοιτάω να τα εκφράσει τα συναισθήματα του ,εεεε, εμπλέκεται παντού το συναίσθημα γιατί είναι απαραίτητο, ναι.

Σ: Εεε, αξιοποιείτε ιδιαίτερος κάποιο γνωστικό αντικείμενο στις δραστηριότητες;

N9: Ιδιαίτερος, εεεεε, αξιοποιώ την αισθητική αγωγή , εεεεε, και να εκφραστεί συναισθηματικά. Κυρίως ναι στην αισθητική αγωγή και στη φυσική αγωγή. Ιδιαίτερα, ναι, στην αισθητική αγωγή που κάνουμε.

Σ: Από την εμπειρία σας, εσείς πως κρίνετε το ρόλο του Α.Π. στη σ.α. ενός παιδιού ;

N9: Το Α.Π. το; Το ΔΕΠΠΣ ή το καινούριο;

Σ: Εεεε, όποιο ακλουθείτε εσείς. Εσείς ποιο ακολουθείτε;

N9: Το ΔΕΠΠΣ και μερικά στοιχεία από το αναλυτικό το καινούριο. Πως είπες την ερώτηση;

Σ: Πως κρίνετε το ρόλο του Α.Π. στη σ.α. ενός παιδιού ;

N9: Εεεε, είναι προσαρμοσμένο στις δυνατότητες των παιδιών. Εεεεε, είναι ευέλικτο. Εεε, βοηθάει στη σ.α. του παιδιού. Βοηθάνε όλα. Εντάξει, αν προκύψει κάτι απρόοπτο σταματάω το πρόγραμμα να λύσουμε, να διαχειριστούμε τις κρίσεις με ελευθερία και ναί με.. όχι είμαι πολύ ευχαριστημένη με τα προγράμματα του , το αναλυτικό.

Σ: Εεεε, τις προτεινόμενες πρακτικές που έχει το Α.Π., τις πρακτικές που προτείνει , πως θα τις αξιολογούσατε;

N9: Ναι, τις δραστηριότητες τις χρησιμοποιώ ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών, , τα ενδιαφέροντά τους , τις εμπειρίες τους και τα βιώματά τους. ,μερικές δεν τις εφαρμόζω γιατί δεν ταιριάζουν στην, με το επίπεδο των παιδιών, εεεε, και τις αποφεύγω. Άλλες τις εμπλουτίζω, τις συμπληρώνω, ανάλογα κρίνω. Ανάλογα τα παιδιά κάθε χρόνο.

Σ: Εεεε, δίνει έτσι το Α.Π. ευκαιρίες και για αναγνώριση συναισθημάτων, και για έκφραση και για διαχείριση; Τι πιστεύετε;

N9: Ναι, βέβαια, ναι, βέβαια μερικά παιδιά είναι ιδιαίτερος συννεσταλμένα, δεν εκφράζονται, ιδίως τα μικρά, τα προνήπια, αλλά δίνει ευκαιρίες για ίση αντιμετώπιση και, εεε, ίσα δικαιώματα στη μάθηση και..

Σ: Δίνεται έτσι μέσω του Α.Π. έμφαση σε κάποιον από αυτούς τους τρεις άξονες ιδιαιτέρως; Είτε στην έκφραση των συναισθημάτων, είτε στην αναγνώριση είτε στη διαχείριση; Τι πιστεύετε;

N9: Εεεε, εεεε, δεν το απαντήσαμε πριν που είπαμε για την αισθητική αγωγή;

Σ: Εεεε, εντάξει, όπως πιστεύετε. Και ένα παράδειγμα να μου πείτε από το Α.Π. , παράδειγμα εννοώ δραστηριότητα , το οποίο πιστεύετε ότι συμβάλλει στη σ.α.

N9: Ναι, εεε.

Σ: Ή μια δραστηριότητα την οποία κάνετε εσείς.

N9: Ναι, ναι, ναι.

Σ: Στη σ.α. που πως το λένε, εφαρμόσαμε ένα πρόγραμμα από το ΟΚΑΝΑ, σε συνεργασία με την πρόταση ζωής του ΟΚΑΝΑ, ο Πυξιδούλης και η Πυξιδούλα, που ήτανε για την προαγωγή υγείας της ψυχικής υγείας και μας άρεσε πολύ. Από την αρχή της χρονιάς ως τον Ιανουάριο που τελείωσε, και εκφράστηκαν τα παιδιά συναισθηματικά, ξεδιπλώθηκαν ορισμένα, αναγνωρίσαμε τα συναισθήματά μας . δουλέψαμε πολύ πως το λένε και με συναισθήματα και με κρίσεις και με προβλήματα εδώ της τάξης, εεεε, οργανωμένα αυτό έγινε. Μετά στις ελεύθερες δραστηριότητες επεμβαίνω όταν υπάρχει κάποιο πρόβλημα ή επαινώ μια συμπεριφορά έτσι καλή και τώρα με το πολιτιστικό πρόγραμμα που κάνουμε τώρα για τη μουσική, για τα μουσικά όργανα βέβαια, τα παιδιά εκφράζονται, εκφράζουν τα συναισθήματά τους και με τη μουσική και με το τραγούδι και με τη ζωγραφική, ναι..

N9: Αυτό το πολιτιστικό πρόγραμμα που μου είπατε είναι από το Υπουργείο;

Σ: Ναι, από το πώς το λένε, από το Υπουργείο Παιδείας, δηλώνουμε, είναι στον κύριο Αντωνίου αυτά τα προγράμματα, ναι, διάφορα θέματα, ναι. Εεεε, βοηθάει πολύ να εκφραστούν τα παιδιά με το δικό τους τρόπο ιδιαίτερο.

N9: Εεεεε, είστε ικανοποιημένη από το Α.Π. στη σ.α.;

Σ: Ναι, εεεε, ναι, είμαι.

N9: Υπάρχει κάτι άλλο το οποίο θα προσθέτατε σ αυτό τον τομέα πάντοτε; Ή θα αλλάζατε κάτι;

Σ: Εεεε, εεεε, σε σχέση με τη σ.α.;

Σ: Ναι, ναι ναι σε σχέση με τη σ.α.

N9: Εεεε, δυστυχώς το νηπιαγωγείο μας, εντάξει και αυτό και όλα τα δημόσια δεν έχουν χώρους κατάλληλους λίγο για να παίξουν τα παιδιά, υλικά, μας λείπουν υλικά για να, παιχνίδια πολλά μας λείπουνε, εεεε, δεν έχουμε αίθουσες για να κινούνται, είναι λίγο περιορισμένος ο χώρος λόγω της οικονομικής κρίσης που έχει η χώρα μας.

Εντάξει, αλλά προσπαθούμε τα παιδιά έστω σ αυτές τις συνθήκες να είναι ευτυχημένα και ικανοποιημένα όλα, εεε, αλλά για το πρόγραμμα δεν. Εντάξει, εμένα μου αρέσει το πρόγραμμα και το προσαρμόζω ανάλογα το επίπεδο των παιδιών.

Σ: Εεε, εντάξει και κάτι τελευταίο. Οι δραστηριότητες που έχει το Α.Π. σας παρέχουν αυτοπεποίθηση και ασφάλεια για να αντιμετωπίσετε περιστατικά συνδεόμενα με τη σ.α.;

Ν9: Εεεε, εντάξει, σε ένα πλαίσιο τυπικό και νορμάλ. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις ιδιαίτερες των παιδιών που χρήζουν ιδιαίτερης αντιμετώπισης, που δεν μπορεί να τις καλύψει το Α.Π. γιατί όπως είπαμε το κάθε παιδί είναι ιδιαίτερη προσωπικότητα, εεε, οπότε προσπαθώ να βρω λύσεις να βοηθήσω και το παιδί και όλη την ομάδα να διαχειριστούμε αν υπάρξουν προστριβές , εντάσεις. Ένα πρόγραμμα είναι λίγο απρόσωπο, δεν μπορεί να τα καλύψει αυτά, υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών αλλοδαπών. Εντάξει το Α.Π. τώρα τελευταία έχει ολόκληρη μαθησιακή περιοχή για την προσωπική ανάπτυξη και κοινωνική, η πρώτη που είναι.

Σ: Το ισχύον εννοείται ή το πιλοτικό;

Ν9: Το πιλοτικό.

Σ: Το πιλοτικό του 2011;

Ν9: Ναι, ναι το πιλοτικό. Έχει ωραία πράγματα, να συνεργαστούμε και με τους γονείς. Ναι, βοηθάνε όλα αυτά και τη συνεργασία μας και την επικοινωνία μας.

Σ: Εντάξει, σας ευχαριστώ πάρα πολύ. Να στε καλά.

Ν9: Παρακαλώ.

10.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της σ.α;

Ν10: Λοιπόν, περιλαμβάνει, είναι πολύ βασικό αν και δεν υπάρχει καθαρά μέσα στο πρόγραμμα το αναλυτικό αλλά αυτό βγαίνει πηγαία, βγαίνει, είναι σαν μια ανάγκη που έχεις και εσύ , που έχουν και τα παιδιά και από την πρώτη στιγμή που μπαίνουν τα παιδιά μέσα στο νηπιαγωγείο, εεε, φαίνεται αυτό, βγαίνει από τα παιδιά, το συναίσθημά τους, οπότε και εμείς το καλλιεργούμε με διάφορους τρόπους. Φέτος ειδικά κάναμε ένα πρόγραμμα, καινοτόμο πρόγραμμα, το οποίο λέγεται «Βήματα για τη ζωή», βασίζεται στα συναισθήματα και έχουμε και έχουμε καλλιεργήσει πολύ και έτσι το συναίσθημα και τα παιδιά το βλέπεις το βίωσαν αυτό και το βγάζουνε τώρα που πέρασε η χρονιά οπότε το θεωρώ τόσο βασικό αυτό.

Σ: Εεε, ένα παράδειγμα να μου αναφέρετε το οποίο να δείχνει τη σ.α. ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

Ν10: Λοιπόν, εεε, υπήρχαν παιδιά που ήταν πολύ ψυχρά με τους συμμαθητές τους αν τους συνέβαινε κάτι και μάλιστα, ναι, και μάλιστα σήμερα, ακριβώς αυτό παρατήρησα, ξέρω γω, ένα παράδειγμα θα σου αναφέρω. Ότι έκανε κάποιος μια εργασία, εεεε, δεν θα έβγαζε ο άλλος το συναισθηματικό του κόσμο όταν θα έλεγα εγώ παιδιά πως τη βλέπετε αυτή την εργασία;, σας αρέσει;, τι αισθάνεστε;. στην αρχή τα περισσότερα παιδιά ήταν κουμπωμένα. Πάντοτε θα λέγανε η δική μου εργασία είναι η καλύτερη, η δική μου ζωγραφιά κυρία είναι η καλύτερη, και έβλεπες, βλέπεις τώρα ότι εκφράζονται, και επειδή μάθαμε τώρα τη λέξη φιλοφρόνηση, κάνουμε πολλές εργασίες με τη λέξη φιλοφρόνηση, ξέρουν τι θα πει φιλοφρόνηση και βλέπεις τα παιδιά βγάζουν το συναισθηματικό τους κόσμο. Και σήμερα, ένα παιδάκι γράφοντας κάποιους αριθμούς και ζωγραφίζοντας =, έρχεται ο συμμαθητής του και με το που το βλέπει λέει «πωπω αισθάνομαι πολύ χαρούμενος!», λέω εγώ γιατί αισθάνεσαι πολύ χαρούμενος; Γιατί ο Γιωργάκης, επειδή είναι πολύ μικρούλης ο Γιωργάκης, είναι προνήπιο , ο Γιωργάκης

γράφει πολύ ωραία τους αριθμούς και χαίρομαι και εγώ. Και ακριβώς σήμερα ήταν ότι έπρεπε με την ερώτηση που μου κάνατε.

Σ: Κατάλαβα. Ο ρόλος; Πως ο ορίζετε το ρόλο του εκπαιδευτικού στη σ.α.;

N10: Πως;

Σ: Ναι, ναι.

N10: Δηλαδή τι;

Σ: Δηλαδή τι ρόλο έχει ο εκπαιδευτικός για εσάς στη σ.α. ;

N10: Εεεε, τι ρόλο; Πλέον σε όλο το Α.Π. έπαψε ο ρόλος να είναι ο δικός μας ρόλος να είναι ο ηγετικός, να είναι συνεργασία πιο πολύ και βλέπεις ότι δίνεις στα παιδιά το παίρνεις. Μπορείς να το κάνεις αυτό που θέλεις να πεις στα παιδιά και να πεις με το δικό σου παράδειγμα πρώτα. Οπότε έτσι καλλιεργείς και το δικό τους το συναίσθημα έτσι και το βγάζεις έξω.

Σ: Εσείς ως εκπαιδευτικός τις δραστηριότητες σ.α. τις εντάσσετε σε κάποιο συγκεκριμένο μέρος της διδασκαλίας;

N10: Φέτος ήταν αυτό που σας είπα.

Σ: Το πρόγραμμα που μου είπατε.

N10: Ναι, ναι που το κάναμε δυο φορές την εβδομάδα. Είναι ετήσιο. Εεεε, το κάναμε κάθε Τρίτη και Πέμπτη και τις εντάσσαμε σε αυτό το πρόγραμμα το συγκεκριμένο. Άλλοτε, η αλήθεια είναι εγώ τη σ.α. την κάνω σαν ένα ξεχωριστό μάθημα, στην αρχή της σχολικής χρονιάς γιατί δε νομίζω ότι αξίζει τον κόπο να το πεις στο τέλος. Το συναίσθημα πρέπει να βγαίνει από την αρχή και να είναι έτσι ελεύθερο.

Σ: Αξιοποιείτε ιδιαίτερος και μέσω του προγράμματος αλλά και γενικότερα κάποια γνωστικά αντικείμενα στις δραστηριότητες σ.α.;

N10: Όλα περνάνε από εκεί.

Σ: Όλα;

N10: Όλα τα γνωστικά αντικείμενα. Τι να πω; Για τη γλώσσα;

Σ: Κατάλαβα.

N10: Προφορικό λόγο; Πάρα πολύ προφορικό λόγο. Έχουμε, έχω ένα πίνακα αν θέλετε να δείτε στην τάξη μου, που βασίζεται εκεί, στο συναισθηματικό κόσμο του παιδιού. Θέτω μια ερώτηση ανάλογα το θέμα μας, ανάλογα τι μας κεντρίζει, έρχεται ένα παιδί και φέρνει κάποια ανακοίνωση δική του και αν μας κεντρίζει, θέτω την ερώτηση πάντα με συναισθηματικό, το κίνητρο πάντα είναι συναισθηματικό και βλέπεις εκεί τα παιδιά απαντούν έτσι όπως αισθάνονται και επειδή αυτό το κάνω χρόνια είμαι σε μια φάση που έχω βγάλει ένα συμπέρασμα από τους γονείς όταν παίρνουν στο τέλος τις εργασίες των παιδιών και παίρνουν αυτό το τετράδιο, το οποίο γίνεται τετραδιάκι και το παίρνουν όλα τα παιδιά, και διαβάζοντάς το μου έχουν πει πολλοί γονείς ότι γνωρίσαμε το παιδί μας συναισθηματικά, το παιδί μας ποιο είναι και θεωρώ πάρα πάρα πολύ βασικό. Και με το συναίσθημα, το συναίσθημα κάθε μέρα δεν βγαίνει;

Σ: Κάθε μέρα βγαίνει το συναίσθημα.

N10: Στη ζωγραφική δίνεις, λες κάποια στιγμή στα παιδιά, ποιο είναι το αγαπημένο σου χρώμα όταν είσαι χαρούμενος τι ζωγραφίζεις βλέπεις. Πολλές φορές έρχονται παιδιά, το ίδιο παιδί και εκεί που ζωγραφίζει ωραία, πιάνει και κάνει είτε το σχέδιό του είναι άτσαλο ή βάζει χρώματα σκούρα και εκεί μπορείς και μιλάς με τους γονείς και λες βλέπω μια διαφορά στη ζωγραφική του θα δεις οι γονείς θα σου πούνε κάτι, ότι κάτι συνέβη στο παιδί.

Σ: Ότι κάτι προέκυψε. Κατάλαβα. Όσον αφορά το Α.Π. πως θα αξιολογούσατε το ρόλο του στη σ.α.;

N10: Με τι; Με βαθμό; Για με;

Σ: Εεεε, πως τον κρίνετε;

N10: Εεεεε, καθαρά δεν υπάρχει. Εεε, τώρα δεν μπορώ να πω κάτι που δεν. Καλό είναι αν γίνει ποτέ καινούριο αναλυτικό να εντάξουν εκεί και σε ένα κομμάτι.

Σ: Πιο ξεκάθαρο;

N10: Αλλά, ναι πιο ξεκάθαρο, είπαμε ίσως, ίσως, δεν είναι ξεκάθαρο. Αλλά ίσως, όμως ότι και να κάνεις, από όπου και να περνάς, απ όλα τα γνωστικά αντικείμενα περνάει πάντα το συναίσθημα και το δικό σου και των παιδιών.

Σ: Κατάλαβα.

N10: Έτσι νομίζω.

Σ: Τώρα, συγκεκριμένα για το Α.Π. γιατί προτείνει ας πούμε στην προσωπική ανάπτυξη σε εκείνο το κεφάλαιο κάποιες δραστηριότητες, οι οποίες έχουν ως κύριο άξονα τη σ.α. αυτές τις δραστηριότητες πως θα τις αξιολογούσατε;

N10: Εεε,αν, είναι πάρα πολύ χρήσιμες εγώ θεωρώ. Αυτό που είπα ότι βγαίνει ο συναισθηματικός κόσμος του παιδιού. Ζωγραφίζεις μια καρδιά στο κέντρο από ένα χαρτόνι και λες στα παιδιά.

Σ: Ναι κατάλαβα.

N10: Τι συναίσθημα σου βγάζει και ζωγραφίζουν τα παιδιά. Ή το αντίθετο, ένα κεραυνό θυμάμαι. Κάναμε έναν κεραυνό και ..

Σ: Και αντίστοιχα το συναίσθημα;

N10: Αντίστοιχα το συναίσθημα.

Σ: Εεεε, αυτό τώρα που μου είπατε το παράδειγμα με την καρδιά και τον κεραυνό είναι δραστηριότητα του αναλυτικού;Είναι δραστηριότητα που ακολουθείτε εσείς.

N10: Ναι ναι ναι. Ας πούμε όταν κάναμε τον καιρό, στην αρχή του φθινοπώρου, κάναμε τις αλλαγές του καιρού, τους έβαζα αυτό. Έλεγα τον ήλιο, τι, τι συναίσθημα, τι όταν βλέπετε τον ήλιο, τι όταν βλέπετε τη βροχή και όταν βλέπετε τον καιρό, όταν βλέπετε το χιόνι.

Σ: Και λέγατε το αντίστοιχο συναίσθημα;

N10: Και αντίστοιχα τα γράφαμε και τα ζωγραφίζαμε γύρω γύρω.

Σ: Εεεεε..

N10: Συγγνώμη, τώρα ένα χαρακτηριστικό όταν είπα το χιόνι. Μου λέει ένα παιδάκι. Μου έρχεται στο μυαλό και το ζωγράφισε η γιαγιά της μαμάς μου, δηλαδή η προγιαγιά του και γιατί αγόρι μου σου ήρθε η προγιαγιά σου; Γιατί η γιαγιά μου έχει πάρα πολύ άσπρα μαλλιά σαν το χιόνι.

Σ: Οπότε λέει και προσωπικές του εμπειρίες μέσα από.

N10: Ναι, ναι, πάντοτε.

Σ: Εεεε, ας πούμε. Πιστεύετε το Α.Π. δίνει ευκαιρίες στα παιδιά πάντοτε στον τομέα της σ.α. να εκφράσουν τα συναισθήματά τους μέσα από δραστηριότητες;

N10: Ναι, βεβαίως. Βεβαίως και εκφράζονται.

Σ: Για αναγνώριση συναισθημάτων δίνεται ευκαιρίες;

N10: Κοίταξε, αν γίνεται η καλλιέργεια αυτό οφείλεται και στο πως θα το χειριστεί η κάθε νηπιαγωγός. Πιστεύω.

Σ: Κατάλαβα.

N10: Φυσικά βγαίνει γιατί είπαμε στην ηλικία αυτή που έρχονται τα παιδιά, 5-6 χρονών, το συναίσθημα βγαίνει πρώτο και μετά όλα τα υπόλοιπα.

Σ: Και μετά όλα τα υπόλοιπα. Εεε, ευκαιρίες για διαχείριση συναισθημάτων;

N10: Εεεε, αν δίνονται;

Σ: Ναι, είναι και πάλι στον εκπαιδευτικό που μου είπατε;

N10: Ναι, εγώ έτσι νομίζω, ναι.

Σ: Ωραία, μου είπατε αυτό το παράδειγμα με τον κεραυνό και την καρδιά. Έτσι κάποιο άλλο παράδειγμα αν θυμάστε, δραστηριότητες το οποίο έτσι να συμβάλλει στη σ.α. ;

N10: Δραστηριότητες. Έχω και εδώ επειδή δεν τα έχω δώσει στα παιδιά. Είχα κάνει ένα βιβλιαράκι κάποια στιγμή. Γράφαμε τις λέξεις με την αναδυόμενη γραφή, θυμός.

Σ: Ναι;

N10: Χαρά, λύπη, εκνευρισμός και τα παιδιά ζωγραφίζουν ανάλογα. Άλλο παιδί ζωγράφιζε το πρόσωπο το θυμωμένο και άλλο ζωγράφιζε τι του βγαίνει. Θυμώνω γιατί η μαμά μου το βράδυ δεν με διαβάζει ένα παραμύθι και το ζωγράφιζε αυτό.

Σ: Κατάλαβα, ζωγράφιζε την κατάσταση.

N10: Ναι, μπράβο.

Σ: Εεεε, είστε ικανοποιημένη εσείς από τις κατευθύνσεις που σας δίνει το Α.Π. σ αυτόν τον τομέα;

N10: Ναι, ναι. Εεε ικανοποιημένη; Ααα, σ αυτόν τον τομέα;

Σ: Ναι.

N10: Πάντοτε; Θα μπορούσε να δίνει και άλλα περισσότερα.

Σ: Τι θα προσθέτατε;

N10: Καθαρά εγώ νομίζω καθαρά έπρεπε να υπάρχει ένα κομμάτι, γλώσσα, προφορική, προφορικός λόγος, ανάγνωση, όπως λέμε γραφή, όπως λέμε μαθηματικά, όπως λέμε. Καθαρά, ναι.

Σ: Ξεκάθαρα;

N10: Ναι.

Σ: Εεεε, οι κατευθύνσεις που υπάρχουν τώρα στο Α.Π. σας προσφέρουν εσάς ασφάλεια και αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίσετε μέσα στην τάξη περιστατικά που μπορεί να προκύψουν και είναι συνδεδεμένα με αυτό το θέμα;

N10: Κοίταξε, και με την εμπειρία πολλές φορές φυσικά προσφέρουνε αλλά εγώ νομίζω ότι επειδή είμαστε πάντοτε άνθρωποι και πρέπει να τηρούμε το γηράσκω αεί διδασκόμενος πρέπει και συνέχεια και εγώ ότι ειλικρινά μετά από τόσα χρόνια υπηρεσίας όποιο σεμινάριο και να παρακολουθήσω, πέρυσι το τελευταίο που παρακολούθησα, πάντοτε μου δίνει κάτι καινούριο, πάντοτε μου ανοίγει κάποιους άλλους ορίζοντες.

Σ: Κατάλαβα.

N10: Και πρέπει να είμαστε ανοιχτοί. Προς θεού κι αν είμαστε κλειστοί και ξέρω εγώ αυτά που ξέρω, όχι.

Σ: Χρειάζεται ανανέωση δηλαδή;

N10: Γιατί και τα παιδιά, μα και τα παιδιά, μεγαλώνουν, αλλάζουνε, εεεε, διότι έχουν άλλες εμπειρίες, άλλα κίνητρα. Εδώ όχι αλλάζει η γενιά, αλλάζει μέσα σε μια πενταετία, φαίνεται η διαφορά. Φανταστείτε τώρα τι χρειάζεται.

Σ: Χρειάζεται πιο έγκαιρη ενημέρωση;

N10: Συνέχεια κι εμείς συνέχεια να ενημερωνόμαστε, συνέχεια. Παρουσιάστηκαν στο άλλο τμήμα φέτος δυο θάνατοι παππούδων, τα οποία παιδιά οι παππούδες ερχότανε και τα φέρνανε όχι απλά μέναν στο σπίτι. Λοιπόν και λέγαν πως θα τα διαχειριστούμε, πως θα διαχειριστούμε αυτή την κατάσταση. Πάντα, πάντοτε ναι μεν λέμε ότι ξέρουμε αλλά πάντοτε θα θέλαμε ακόμη και σ αυτή την περίπτωση γιατί άλλη είναι η περίπτωση όταν έρχεται ένα παιδί και λέει κυρία πέθανε ο παππούς μου στο χωριό ή πέθανε πέρυσι ο παππούς μου το διαχειρίζεσαι αλλιώς όταν το θυμάσαι, όταν το θυμάται το παιδί. Όταν όμως λέει εγώ είμαι λυπημένος, τότε θα έρθει ο παππούς μου να με πάρει που ερχόταν κάθε μέρα.

Σ: Εκεί είναι διαφορετικό;

N10: Βεβαίως. Πρέπει συνέχεια να ανοίξεις, να διαβάσεις, να ενημερωθείς. Είναι πολύ χρήσιμο.

Σ: Τώρα κάτι τελευταίο. Το πρόγραμμα αυτό που μου είπατε ότι ακολουθείτε φέτος, τα βήματα για τη ζωή, σας προσφέρει περισσότερες κατευθύνσεις;

N10: Εεεε...εγώ νιώθω πιο σίγουρη. Μαθαίνω τα παιδιά νέες λέξεις που . Λέξεις όμως να μάθουν για να μάθουν δηλαδή οι λέξεις που μαθαίνουν δεν είναι ο στόχος μας η γλώσσα. Είναι ο στόχος μας το συναίσθημα.

Σ: Η έννοια.

N10: Η έννοια να την καταλάβουν. Εεε, ας πούμε «δίκαιος» και «άδικος», εεε, ο ανυπόμονος. Τέτοιες λέξεις που μπορούμε , που μπορούν τα παιδιά να τις, πλέον να τις καταλάβουν και να διαχειριστούν μια κατάσταση μεταξύ τους που δημιουργείται. Ακόμη και μεταξύ τους φτάνουν σε σημείο να διαχειριστούν όταν ξέρω εγώ κάποια στιγμή μαλώνουν για ένα παιχνίδι μπορούν, φτάνουν σε ένα σημείο μετά από ένα 9μηνο που κάνουμε το πρόγραμμα να το λες μόνα σας θα το διαχειριστείτε , για ποιο λόγο, γιατί.

Σ: Και τα καταφέρνουν;

N10: Και τα καταφέρνουν. Ναι, ναι.

Σ: Εντάξει. Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

N10: Κι εγώ ευχαριστώ.

11.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης;

N11: Η συναισθηματική ανάπτυξη είναι , θεωρώ ότι είναι από τα βασικότερα , ίσως το βασικότερο κομμάτι με το οποίο πρέπει να ασχολείται το νηπιαγωγείο και γι αυτό το λόγο εμείς όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια , εγώ προσωπικά στην τάξη μου προσπαθώ να εντάξω δραστηριότητες συναισθηματικής ανάπτυξης. Εεεε, φέτος ειδικά πάρα πολύ πιο δομημένα, με ένα πολύ πιο δομημένο πρόγραμμα γιατί θεωρώ όπως σας είπα και πριν ότι είναι ένα πάρα πολύ βασικό κομμάτι , ίσως το βασικότερο. Οι δεξιότητες και οι υπόλοιπες γνώσεις και η νοητική ανάπτυξη λίγο ως πολύ καλλιεργείται ούτως ή άλλως και καλλιεργούνται και τα περισσότερα χρόνια. Εεεε, η συναισθηματική ανάπτυξη ήταν ένα παραμελημένο κομμάτι θεωρώ και που όλο λαμβάνει χώρα τα τελευταία χρόνια στη διαδικασία της εκπαίδευσης και πόσο μάλλον της προσχολικής.

Σ: Ποιο πρόγραμμα ακολουθείτε μου είπατε από φέτος;

N11: Τα βήματα για τη ζωή.

Σ: Ααα, τα βήματα για τη ζωή. Δεν..

N11: Πέρυσι πήραμε επίσης ένα πρόγραμμα αγωγής υγείας από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση που πάλι είχε να κάνει που πάλι είχε να κάνει με τα συναισθήματα και τη συναισθηματική ανάπτυξη.

Σ: Πως λεγόταν ; αν μπορείτε να μου πείτε.

N11: Ένα καλάθι γεμάτο συναισθήματα, κάτι τέτοιο. Πάντως σχετικό με αυτό. Εεε, και σας είπα όλο και πιο πολύ. Είναι κάτι που σκοπεύω από εδώ και πέρα να το εντάξω πιο εντατικά στις διδασκαλίες μου.

Σ: Μπορείτε να μου πείτε ένα παράδειγμα το οποίο να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς;

N11: Εεεε, συναισθηματική ανάπτυξη. Να πούμε για ποιο συναίσθημα. Διαχείριση. Να πούμε για τη διαχείριση του θυμού.

Σ: Αχα.

N11: Βλέπουμε ένα παιδί στην αρχή της χρονιάς πως δεν μπορεί να διαχειριστεί τα συναισθήματά του και ιδιαίτερα το θυμό του. Εεεε, θεωρεί ότι όλος ο κόσμος πρέπει να γυρίζει γύρω του. Δεν είναι πολύ εύκολο να ενταχθεί στην ομάδα και όταν θυμώνει να διαχειριστεί όλο αυτό και φυσικά μέσα από τα μαθήματα και μέσα απ όλα αυτά που

λέγονται και όλα αυτά που κάνουμε νομίζω ότι πραγματικά έχει μια καλή εξέλιξη κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

Σ: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη σ.α. ποιος είναι;

N11: Βασικός, πάρα πολύ βασικός. Νομίζω ο εκπαιδευτικός κινεί τα νήματα ούτως ή άλλως σε μια τάξη, εεεε, στη συναισθηματική ανάπτυξη και κυρίως για το παράδειγμα, με το παράδειγμα ειδικά σ αυτό το πρόγραμμα που τώρα σας προανέφερα, τα βήματα για τη ζωή, νομίζω ότι ο πρώτος που παίρνει πληροφορίες και διαχειρίζεται τα συναισθήματα του προτού να το εφαρμόσει στα παιδιά είναι ο ίδιος ο εκπαιδευτικός. Εεεε, όσο καλύτερα μπορεί να διαχειριστεί τα συναισθήματά του ο ίδιος τόσο καλύτερα αυτό το μεταδίδει στα παιδιά.

Σ: Εεεε, τις δραστηριότητες σ.α. τις εντάσσετε σε κάποιο συγκεκριμένο μέρος της διδασκαλίας;

N11: Ναι, εννοείται. Γίνονται δυο φορές την εβδομάδα.

Σ: Ναι, ναι..

N11: Και περιλαμβάνουν το βασικό πρόγραμμα τουλάχιστον το πρώτο τετράωρο γιατί εγώ δουλεύω στο ολοήμερο, εεεε, το περιλαμβάνουν οι δραστηριότητες σ.α. κάθε Τρίτη και Πέμπτη.

Σ: Πριν από το πρόγραμμα υπήρχε πάλι σε κάποιο συγκεκριμένο μέρος της διδασκαλίας;

N11: Εεεε, ναι. Πάλι δυο φορές την εβδομάδα αναλόγως τις μέρες και. Απλά πριν από το πρόγραμμα επειδή ήταν αγωγή υγείας, εεε, είχε πιο συγκεκριμένη χρονική διάρκεια δηλαδή μπορεί να ήταν για δυο μήνες ενώ τώρα είναι καθόλη τη διάρκεια του χρόνου Τρίτη και Πέμπτη. Παλιότερα μπορεί να γινόταν δυο μήνες κάποιες μέρες της εβδομάδος ούτως ή άλλως όμως διαθεματικά μέσα απ όλα τα θέματα και κάθε φορά που μας δίνεται η αφορμή να διαχειριστούμε ή από ένα βιβλίο που φέρνει ένα παιδί, εεε, εννοείται ότι αναφερόμαστε σε αυτά.

Σ: Εεεε, αξιοποιείτε ιδιαιτέρως κάποια συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα για τις δραστηριότητες αυτές και μέσω του προγράμματος;

N11: Εεεε, όλα τα γνωστικά αντικείμενα. Περισσότερο εννοείται τη γλώσσα. Εεεε, και τα μαθηματικά θα μπορούσε όμως όταν ας πούμε λέμε έχουμε φατσούλες που είναι θυμωμένες, πόσες είναι θυμωμένες, πόσες είναι. Μέσα απ όλα τα αντικείμενα, εννοείται εικαστικά. Εντάξει δεν θα μπορούσε τόσο εύκολα να είναι φυσική και ..

Σ: Ναι, καταλαβαίνω λόγω της φύσης του μαθήματος. Τώρα όσον αφορά το Α.Π. πως κρίνεται το ρόλο του Α.Π. στη σ.α.;

N11: Εεεε, εννοείται το Α.Π. το ισχύον γιατί;

Σ: Εσείς ποιο ακολουθείτε;

N11: Το ισχύον. Έχουμε εμπλακεί λίγο και στη διαδικασία να δούμε το καινούριο Α.Π. αλλά δεν.

Σ: Το πιλοτικό εννοείτε;

N11: Το πιλοτικό το οποίο όμως δεν έχει και πάρα πολύ μεγάλες διαφορές και ειδικά σ αυτό το κομμάτι. Δε νομίζω ότι επικεντρώνεται τόσο όσο θα έπρεπε στη σ.α. των παιδιών τουλάχιστον τόσο στοχευμένα. Φυσικά, αφήνει τον εκπαιδευτικό μέσα από όλα τα γνωστικά αντικείμενα, μέσα απ όλες τις ενότητες να..κατά βούληση να, πως το λένε, να αναπτύξει τέτοιου είδους δραστηριότητες.

Σ: Και τις προτεινόμενες πρακτικές του Α.Π. πάλι σε αυτόν τον τομέα πως θα τις αξιολογούσατε;

N11: Τις πρακτικές; Κάντε το λίγο πιο συγκεκριμένα.

Σ: Τις δραστηριότητες, κάποιες δραστηριότητες που έχει στην προσωπική ανάπτυξη και στη συναισθηματική.

N11: Εντάξει, είναι μια βάση για να αναπτυχθεί, να αναπτύξει ο εκπαιδευτικός περαιτέρω τη διδασκαλία.

Σ: Δίνουν περισσότερο αυτές οι κατευθύνσεις και οι δραστηριότητες ευκαιρίες στα παιδιά για αναγνώριση των συναισθημάτων, έκφραση, διαχείριση και τα τρία; Τι πιστεύετε;

N11: Περισσότερο για αναγνώριση σε αυτή τη φάση.

Σ: Για αναγνώριση;

N11: Και η έκφραση εννοείται γιατί και μέσα από τα εικαστικά και όλα αυτά εννοείται ότι και μέσα από τη, πως το λένε, την φυσική αγωγή η έκφραση είναι κάτι που επίσης επιδιώκεται και . τώρα για τη διαχείριση είναι λίγο πιο εξειδικευμένο .

Σ: Ναι;

N11: Θα μείνω στα δυο πρώτα, στα δυο προηγούμενα όσον αφορά το Α.Π. και σας είπα δίνει τη βάση και από εκεί και πέρα κάθε εκπαιδευτικός. Έτσι κι αλλιώς το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στην προσχολική αγωγή είναι πολύ γενικό οπότε σου αφήνει περιθώριο να κάνεις πράγματα πολλά.

Σ: Είναι ευέλικτο εννοείται.

N11: Πάρα πολύ.

Σ: Αν μπορείτε να μου αναφέρετε ένα παράδειγμα δραστηριότητας το οποίο εντάσσετε στο Α.Π. το οποίο να συμβάλλει όντως στη σ.α. του παιδιού.

N11: Δραστηριότητα συγκεκριμένη;

Σ: Ή κάποια δραστηριότητα την οποία κάνετε εσείς και συμβάλλει στη σ.α.

N11: Εεεε, σ.α. να πούμε για τη φιλία.

Σ: Αχα.

N11: Εεεε, ή μάλλον να σκεφτώ κάποια δραστηριότητα. Ίσως στην αρχή της χρονιάς; Την προσαρμογή; Ναι. Για κάντε μου λίγο την ερώτηση πάλι.

Σ: Εεεε, μια δραστηριότητα..

N11: Που να εντάσσετε στο αναλυτικό.

Σ: Ναι, και να συμβάλλει στη σ.α.

N11: Που να την έχω πάρει από το Α.Π. εννοείτε;

Σ: Ναι, ναι.

N11: Δεν θυμάμαι κάποια συγκεκριμένη.

Σ: Κάποια δραστηριότητα την οποία να κάνετε εσείς;

N11: Σ.α.;

Σ: Εεεεε, ναι, ναι, ναι.

N11: Εννοείτε; Για την προσωπική, συναισθηματική ανάπτυξη. Τώρα αυτό δε νομίζω ότι εντάσσεται στο Α.Π.

Σ: Εντάξει, δεν πειράζει.

N11: Είναι κάτι που κάνουμε εμείς. Είναι ότι μια φορά την εβδομάδα, ένα παιδί που κληρώνεται παρουσιάζει τον εαυτό του στα άλλα παιδιά και μάλιστα μπορεί να έρθει και ο γονέας του, το κάνουμε, και παρουσιάζει και ο γονέας το παιδί και με αυτόν τον τρόπο αναπτύσσεται εννοείται προσωπικά και η αυτοεκτίμηση και η αυτοπεποίθηση του παιδιού και αισθάνεται εκείνη την ημέρα ότι είναι το σημαντικότερο πρόσωπο της τάξης και τα συναισθήματά του είναι πολύ, εεε εεε, θετικά και έντονα.

Σ: Είστε ικανοποιημένη εσείς από το Α.Π. στη σ.α.; όσον αφορά αυτόν τον τομέα.

N11: Σας είπα. Δε νομίζω ότι έχει την έκταση που θα έπρεπε για αυτό και καταφεύγουμε σε κάτι άλλο δηλαδή εγώ σαν νηπιαγωγός αλλά και οι συνάδελφοί μου αυτοί που συνεργάζομαι και οι υπόλοιποι με τους οποίους συζητάω. Έχουν την ανάγκη να καταφύγουν σε κάτι πιο ολοκληρωμένο, πιο συμπληρωματικό. Βάζει κάποιες βάσεις αλλά είναι τόσες λίγες και τόσο μη ολοκληρωμένες που αναγκαστικά πρέπει να δούμε κάτι άλλο για να βοηθηθούμε σε μια διδασκαλία.

Σ: Άρα αυτό είναι το στοιχείο που θα αλλάζατε;

N11: Εεε, ναι.

Σ: Να ήταν κάτι πιο ολοκληρωμένο;

N11: Ναι, ναι.

Σ: Κάτι πιο σαφές εννοείτε;

N11: Ναι, ναι.

Σ: Τώρα εντάξει. Κάτι τελευταίο. Οι δραστηριότητες που έχει το Α.Π. , οι κατευθύνσεις για τη σ.α. πριν ακολουθήσετε αυτό το πρόγραμμα, τα βήματα για τη ζωή, ασφάλεια για να αντιμετωπίζετε ως εκπαιδευτικός , για να αντιμετωπίζετε, περιστατικά μέσα στην τάξη;

N11: Όχι, σε καμία περίπτωση.

Σ: Το πρόγραμμα αυτό τώρα; Νιώθετε πιο σίγουρη;

N11: Ναι, ναι εννοείται ότι μου προσφέρει ακόμη και τώρα τελευταία που είχαμε θανάτους δυο παππούδων από δυο παιδιά ταυτόχρονα, την ίδια χρονική στιγμή , και εννοείται ας πούμε για να διαχειριστώ το συγκεκριμένο περιστατικό κατέφυγα και σε άλλα προγράμματα που υπάρχουν που είχα υλικό και στο πρόγραμμα το οποίο χρησιμοποιώ. Εννοείται ότι ας πούμε στο Α.Π. σε αυτή την περίπτωση δεν έχω διαβάσει κάτι που να με βοηθήσει.

Σ: Κατάλαβα. Άρα τι θα προσθέτατε στο Α.Π.;

N11: Περισσότερες συγκεκριμένες οδηγίες, συμβουλές για κάποιες περιπτώσεις που συνδέονται με την ψυχική υγεία του παιδιού.

Σ: Εντάξει, σας ευχαριστώ πολύ.

N11: Ναι σαι καλά. Καλή επιτυχία.

12.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της σ.α.;

N12: Λοιπόν, σ.α. για να μιλήσουμε, όταν μιλάμε για τα συναισθήματα , όταν κάνω εγώ συναισθήματα στα παιδιά , εεεε, θα μιλήσουμε και με παραδείγματα και με παραμύθια και με ψυχοκινητικό. Σ.α. να μάθουν τα παιδιά κάποιες έννοιες. Να ακούσουν έστω και αν μπορέσουν να βγάλουν από δικά τους βιώματα τα συναισθήματα.

Σ: Εεεε, αν μπορείτε να μου πείτε ένα παράδειγμα, το οποίο να δείχνει τη σ.α. ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

N12: Εεεε, λοιπόν να δείχνει τη σ.α., πόσο έχει ωριμάσει, την εξέλιξη του;

Σ: Ναι, ναι.

N12: Γιατί εμείς δουλέψαμε μεμονωμένα με τα βήματα για τη ζωή τα συναισθήματα, δηλαδή ένα παράδειγμα που κάναμε στα παιδιά ήταν για παράδειγμα όταν μιλούσαμε για την αδικία,εεεεε , έκανα πχ για παράδειγμα τον καπετάνιο. Έπαιρνα κάποιους επιβάτες στο καράβι και ξεκινούσα και έκανε μια διαδρομή το καράβι. Στην επανάληψη αυτού του παραδείγματος, του παιχνιδιού, έβαλα επίτηδες κάποια παιδάκια τα ίδια και δεν ανέβασα στο καράβι κάποια άλλα παιδάκια. Δουλεύαμε για την αδικία. Λοιπόν, εεεε, όλα αυτά τα συναισθήματα που δουλέψαμε, αμέσως είπαν είναι άδικο, λοιπόν τα παιδάκια ξέρουν πολλά από τα, από αυτούς τους, εεεε, από αυτούς τους όρους, χαρά, λύπη και το λέγανε σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς. Τώρα για να δούμε την εξέλιξη ενός παιδιού, εεεεε, όταν σέβεται τον συμμαθητή του, την σειρά, όταν μπορεί να περιμένει τη σειρά του, να ζητήσει ευγενικά από τον άλλο, να μην σπρώχνει στη γραμμή.

Σ: Κατάλαβα. Εεεε.

N12: Να μάθει να σέβεται.

Σ: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη σ.α;

N12: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού;

Σ: Αχα.

N12: Νομίζω είναι πάρα πολύ σημαντικός και εμείς ειδικά φέτος με αυτό το πρόγραμμα συνέχεια επιμένουμε. Σ.α. επιμένουμε σ αυτές τις έννοιες αλλά δεν είναι μόνο το να επιμένεις είναι να δείχνεις με το παράδειγμά σου, να σέβεται τα παιδιά, να μάθουν να σέβονται και αυτά. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού. Εμείς επίσης αποφύγαμε φέτος τις τιμωρίες και το καρεκλάκι της σκέψης που άλλες χρονιές το χρησιμοποιούσαμε αρκετά. Προσπαθήσαμε δηλαδή να ευαισθητοποιήσουμε τα παιδιά με άλλο τρόπο, με τη συζήτηση, με την κουβέντα χωρίς να δίνουμε ένταση και βαρύτητα σε κάτι αρνητικό που κάνουν.

Σ: Κατάλαβα.

N12: Δηλαδή πιστεύω η σ., την επιδιώξαμε φέτος χωρίς να χρησιμοποιήσουμε πολύ τη λέξη τιμωρία ή καρεκλάκι σκέψης. Δεν ξέρω αν σας καλύπτει αυτό που λέω.

Σ: Ναι, ναι εννοείται. Σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσετε τη σ.α.; αυτό το πρόγραμμα που μου είπατε.

N12: Εεεε, παντού. Αυτό είναι στο αγωγή υγείας.

Σ: Εεεε, αξιοποιείτε ιδιαίτερος κάποια γνωστικά αντικείμενα μέσω των δραστηριοτήτων;

N12: Εεεεε, εννοείτε για τα συναισθήματα; Κάποια γνωστικά αντικείμενα;

Σ: Ναι, ναι.

N12: Περισσότερο είναι ψυχοκινητικό, κουκλοθέατρο, δραματοποίηση, αυτά για τα συναισθήματα.

Σ: Ωραία. Τώρα θα ήθελα να μου πείτε κάτι σχετικό με το Α.Π. πως κρίνετε το ρόλο του στη σ.α. του παιδιού;

N12: Εεεε, μόνο μέσα από το ψυχοκινητικό νομίζω ότι βγαίνει. Μουσική φυσικά και το ψυχοκινητικό.

Σ: Εεεε, όσον αφορά τις προτεινόμενες πρακτικές που έχει το Α.Π. γύρω από το θέμα της σ.α. , πως θα τις αξιολογούσατε;

N12: Δεν έχω κάτι υπόψη μου.

Σ: Δίνεται για παράδειγμα μέσω του Α.Π. ευκαιρίες για έκφραση συναισθημάτων , για αναγνώριση και διαχείριση;

N12: Για αναγνώριση. Οπωσδήποτε για αναγνώριση συναισθημάτων.

Σ: Για έκφραση;

N12: Για διαχείριση. Να εκφράζουν τα παιδιά τα συναισθήματά τους;

Σ: Ναι, μέσα από τις δραστηριότητες που έχει.

N12: Εννοείται ότι εκφράζουν αλλά η διαχείριση είναι μετά το δύσκολο κομμάτι.

Σ: Αυτό είναι το πιο δύσκολο κομμάτι;

N12: Αυτό θέλει επανάληψη και ναι.

Σ: Εεεε, αν μπορείτε να μου πείτε ένα παράδειγμα δραστηριότητας από το Α.Π., την οποία κάνετε εσείς και συμβάλλει στη σ.α. του παιδιού;

N12: Όχι δεν μπορώ να σας πω. Δεν έχω κατά νου κάτι.

Σ: Εντάξει. Μια δραστηριότητα γενικότερα την οποία κάνετε εσείς και συμβάλλει στη σ.α.;

N12: Εεεε, εμείς κάνουμε κουκλοθέατρο πολύ. Χρησιμοποιούμε γαντόκουκλες.

Σ: Αααα κατάλαβα.

N12: Και κάνουμε διάλογο με τις γαντόκουκλες και φτιάξαν και τα ίδια τα παιδιά δικές τους κούκλες και , που μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν ατομικές και είχαν να κάνουν με το θυμό, με τη λύπη και εκφράζονται μέσα από αυτές.

Σ: Κατάλαβα.

N12: Και άλλα συναισθήματα.
 Σ: Να σας ρωτήσω και.
 N12: Σε ζευγαράκια δηλαδή.
 Σ: Και είχε αποτέλεσμα ας πούμε αυτό;
 N12: Είχε αποτέλεσμα. Τους άρεσε πολύ.
 Σ: Εξέφραζαν τα συναισθήματά τους;
 N12: Ναι, ναι σε ελεύθερο χρόνο.
 Σ: Εεε, είστε ικανοποιημένη εσείς από το Α.Π. στη σ.α.; από τις πρακτικές που έχει και από τις κατευθύνσεις που σας δίνει;
 N12: Εεεε, να πω την αλήθεια εκεί που βασιστήκαμε περισσότερο φέτος ήταν στα βήματα.
 Σ: Στα βήματα;
 N12: Ναι. Ακολουθήσαμε έτσι πιστά.
 Σ: Κατάλαβα. Νιώθετε μέσω αυτού του προγράμματος περισσότερη ασφάλεια και αυτοπεποίθηση να αντιμετωπίστε περιστατικά που συνδέονται με αυτό το θέμα;
 N12: Μέσα από την εμπειρία κάνεις ένα συνδυασμό πραγμάτων.
 Σ: Κατάλαβα.
 N12: Δηλαδή κάποια πράγματα θα αφαιρέσεις, κάποια θα κρατήσεις. Είναι και πως το βλέπεις στην πράξη ότι εφαρμόζεται και αποδίδει καλύτερα.
 Σ: Εε, είναι κάτι που θα αλλάζατε στο Α.Π. όσον αφορά τον τομέα της σ.α; κάτι το οποίο θα προσθέτατε;
 N12: Εεεε, ίσως να ήτανε λίγο αυτό, να μην ήτανε τόσο γενικό, να ήτανε τα παραδείγματα λίγο πιο να αναφέρονταν..
 Σ: Πιο σαφή εννοείτε;
 N12: Πιο σαφή, ναι.
 Σ: Ποια η διαφορά του Α.Π. με το πρόγραμμα που ακολουθείτε φέτος, τα βήματα της ζωής;
 N12: Αυτό νομίζω ότι το κάθε κομμάτι από τα βήματα σου έδινε πάρα πολλά, πάρα πολλές επιλογές. Και παιδική λογοτεχνία και δραματοποίηση και σου άφηνε επιλογές να διαλέξεις και να προσαρμόσεις αυτά που θες. Δεν έκανες όλα αυτά που πρότεινε, ναι.
 Σ: Εντάξει, σας ευχαριστώ πολύ.
 N12: Παρακαλώ.

13.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της συναισθηματικής ανάπτυξης;
 N13: Συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Για μένα το πιο σημαντικό είναι να έχουν ενσυναίσθηση, να μπορούν να έρθουν στη θέση του άλλου, να ξέρουν ότι αυτό που κάνουν μπορεί να προκαλέσει λύπη ή να προκαλέσει χαρά, μπορεί να προκαλέσει, να βγάλει τα συναισθήματα του άλλου. Για μένα αυτό είναι το πιο βασικό οπότε άμα αυτά έχουνε συναισθηματικά φτάσει στο σημείο που πρέπει στην ηλικία του προνηπίου, νηπίου να μπορούν αυτό να το καταλάβουν.
 Σ: Εεεε, ένα παράδειγμα αν μπορείτε να μου δώσετε από τη σχολική ζωή το οποίο να δείχνει τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς.
 N13: Εεεε, δηλαδή πως έχουμε την εξέλιξη του παιδιού μέσα στη χρονιά;
 Σ: Ναι, ναι ακριβώς.
 N13: Μπορεί να έρθει ένα παιδάκι στην αρχή της χρονιάς το οποίο να είναι πολύ εγωπαθές, να τα έχει δηλαδή συνέχεια με τον εαυτό του, ότι συστρέφονται γύρω από

αυτό, ότι όλοι μπορούν να ικανοποιούν τα αιτήματά του , όλα τα παιχνίδια μπορεί να είναι δικά του, να αρπάζει και σιγά σιγά με την πορεία της χρονιάς στο τέλος να φτάσουμε στο σημείο ότι όλα δεν είναι δικά μου ότι πρέπει να μοιράζομαι, πρέπει οι κινήσεις μου να είναι σύμφωνες και με τους άλλους , να μην προκαλώ στους άλλους διάφορα συναισθήματα κυρίως λύπης. Για μένα αυτό είναι το βασικό το παράδειγμα.

Σ: Έεε, ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη σ.α;

N13: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι πολύ βασικός. Μπορεί με διάφορες ασκήσεις, με παιχνίδια, με συζήτηση, με προγράμματα, όπως κάνουμε εμείς τώρα εδώ το «βήματα για τη ζωή», το οποίο βοηθάει πάρα πολύ εγώ πιστεύω στα παιδιά να βρουν τον πραγματικό τους εαυτό.

Σ: Εεε, σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσετε τις δραστηριότητες σ.α;

N13: Εεεε, νομίζω σε όλα τα μέρη. Παντού το βλέπω να υπάρχει μέσα η σ.α. του παιδιού.

Σ: Αξιοποιείτε ιδιαιτέρως κάποια γνωστικά αντικείμενα;

N13: Γνωστικά αντικείμενα. Κοίταξε, θα μπορούσαμε να αξιοποιήσουμε πάρα πολύ καλά τη γλώσσα, να. Στη γλώσσα νομίζω παίζει πάρα πολύ μεγάλο ρόλο, έτσι; Τη στιγμή που μιλάμε, τη στιγμή που ανακοινώνουμε κάτι, τη στιγμή που περιγράφουμε, στο παιχνίδι που κάνουμε το κοινωνικό, στις δραματοποιήσεις που κάνουμε.

Σ: ΕΕΕ, ωραία. Από την εμπειρία σας πως κρίνετε το ρόλο του Α.Π. στη σ.α. των νηπίων;

N13: Το Α.Π., εεε; Το Α.Π., λοιπόν, εμείς τώρα στο νηπιαγωγείο είμαστε, ακολουθούμε την πορεία που μας δίνει το Α.Π. του υπουργείου οπότε και σ αυτό το κομμάτι τις κατευθύνσεις που δίνει τις ακολουθούμε.

Σ: Τις προτεινόμενες πρακτικές του Α.Π., κάποιες δραστηριότητες που δίνει σχετικά με τη σ.α. πως θα τις αξιολογούσατε;

N13: Εεεε, τι ρωτήσαμε τώρα;

Σ: Εεε, πως θα αξιολογούσατε τις προτεινόμενες πρακτικές του Α.Π. σχετικά με τη σ.α. πως θα τις αξιολογούσατε.

N13: Ωωω,ααα. Οι πρακτικές που έχει το Α.Π. για τη σ.α. σωστές είναι, θα μπορούσαμε όμως να τις διευρύνουμε λίγο. Έχει αρκετές δραστηριότητες και κατευθύνσεις το Α.Π. έχει δραστηριότητες που βοηθούν στη συνεργασία των παιδιών, να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, να ανταλλάσσουν απόψεις. Βέβαια, θα μπορούσε να γίνει, να διευρυνθεί και πιο πολύ, να δίνει περισσότερες δραστηριότητες, περισσότερες κάθε φορά κατευθύνσεις.

Σ: Πιστεύετε για έκφραση των συναισθημάτων δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά;

N13: Πιστεύω δίνει αρκετά. Εγώ πιστεύω από τη στιγμή που μπαίνουν τα παιδιά μέσα στο σχολείο μέχρι τη στιγμή που φεύγουν μπορούμε να το εκμεταλλευτούμε αυτό.

Σ: Ευκαιρίες στο παιδί για αναγνώριση συναισθημάτων;

N13: Αρκετές, συνέχεια δηλαδή αν και η εκπαιδευτικός παρατηρεί τις συμπεριφορές των παιδιών και πως συμπεριφέρονται μέσα στην τάξη μπορεί να πιαστεί από οτιδήποτε για να αναπτύξει τη σ.α. των παιδιών.

Σ: Εεε..

N13: Μέσα στην ομιλία και το παράδειγμα και όσον αφορά τα διάφορα παιχνίδια.

Σ: Όσον αφορά τον τομέα της διαχείρισης των συναισθημάτων ;

N13: Αν μπορεί η νηπιαγωγός να βοηθήσει;

Σ: Αν βοηθάει το Α.Π. σ αυτή την κατεύθυνση.

N13: Ααα, μιλάμε πάλι για το Α.Π. ναι, άμα το ακολουθήσει η νηπιαγωγός και βάλει και τη δικιά της εμπειρία μπορεί να βοηθήσει γιατί πιστεύω η εμπειρία παίζει το μεγαλύτερο ρόλο.

Σ: Ένα παράδειγμα δραστηριότητας από το Α.Π. το οποίο συμβάλλει στη σ.α. του παιδιού. Ή μια δραστηριότητα την οποία κάνετε εσείς.

N13: Εεεε, δραστηριότητες. Δεν είναι στο Α.Π. εμείς εδώ χρησιμοποιούμε από τα βήματα για τη ζωή που κλίνουμε, χρησιμοποιούμε τις μάσκες των συναισθημάτων. Μιλάμε για διάφορες περιπτώσεις που μπορεί να μας κάνουν να χαρούμε ή να λυπηθούμε ή να νιώσουμε μίσος, οργή στην καθημερινή μας ζωή και μέσα από τις μάσκες των συναισθημάτων ύστερα που βάζουμε τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν να μας περιγράψουνε κάτι που τα χαροποίησε, κάτι που τα λύπησε πολύ. Επειδή ακριβώς κρύβεται το παιδί πίσω από τη μάσκα αφήνεται πιο ελεύθερο να μας πει αυτό που αισθάνεται.

Σ: Εεεε, πριν από το πρόγραμμα κάποια δραστηριότητα την οποία ακολουθούσατε εσείς στην τάξη;

N13: Πάλι το ίδιο. Συνήθως το χρησιμοποιούσαμε μέσα στη δραματοποίηση και στα παιχνίδια που κάναμε των ρόλων βοηθούσαμε έτσι τα παιδιά να βγάλουν τον εσωτερικό τους κόσμο και να μας εκφράσουν τα συναισθήματα τους.

Σ: Εεε, είστε ικανοποιημένη από τις κατευθύνσεις που σας δίνει το Α.Π. σ αυτόν τον άξονα; Στη σ.α.

N13: Ικανοποιημένη είμαι. Θα μπορούσε όμως επειδή είναι παλιό τώρα το Α.Π. να εμπλουτιστεί και με περισσότερες δραστηριότητες γιατί έχουν βγει καινούρια προγράμματα που θα μπορούσαμε να τα χρησιμοποιήσουμε.

Σ: Εεεε, ωραία. Οι δραστηριότητες όταν, πριν από το πρόγραμμα που μου είπατε τώρα, τα βήματα για τη ζωή, οι δραστηριότητες που κάνατε στη σ.α. και ήταν επηρεασμένες από το Α.Π. σας παρείχαν ασφάλεια αι αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίσετε μέσα στην τάξη π[περιστατικά τα οποία ήταν συνδεδεμένα με αυτό το θέμα;

N13: Εμένα προσωπικά ναι, ναι.

Σ: Θα αλλάζατε κάτι στο ισχύον Α.Π.;

N13: Αν ήταν στο χέρι μου;

Σ: Ναι, ναι, ναι.

N13: Όσον αφορά αυτόν τον τομέα ή όλους τους τομείς;

Σ: Αυτόν τον τομέα.

N13: Εε, αν ήταν στο χέρι μου θα άλλαζα πολλά πράγματα.

Σ: Για παράδειγμα;

N13: Θα έβαζα πιο πολλά παραδείγματα. Δεν θα ήμουν τόσο στη θεωρία. Θα έβαζα πιο πολλά παραδείγματα στο πως θα μπορέσω να βοηθήσω τη νηπιαγωγό να πράξει μέσα στην τάξη.

Σ: Ωραία, σας ευχαριστώ πολύ.

N13: Παρακαλώ.

14.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της σ.α.;

N14: Εεε, θεωρώ ότι είναι ένας από τους τρεις άξονες της υγείας, δηλαδή σωματική, ψυχική και κοινωνική υγεία. Εεε, στο νηπιαγωγείο βοηθάμε και είναι τα πρώτα βήματα για τη συναισθηματική ωριμότητά του έτσι ώστε να φτάσει αργότερα και στο δημοτικό. Εεεε, βλέπουμε διαφοροποιήσεις ανάλογα αν το παιδί έχει πάει, έχει φοιτήσει σε παιδικούς σταθμούς ή όχι, αν είναι μοναχοπαιδί ή όχι, αν είναι από μονογονεϊκή οικογένεια ή όχι, δηλαδή τα προβλήματα που βλέπουμε στη συναισθηματική ωρίμανση συσχετίζονται και με το οικογενειακό περιβάλλον και την ωριμότητα που κατά κάποιο τρόπο έχουν και οι γονείς απέναντι σ αυτό το παιδί.

Σ: Μπορείτε να μου πείτε ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή το οποίο να δείχνει τη σ.α. ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς; Τη συναισθηματική εξέλιξη.

N14: Για κάποιο συγκεκριμένο παιδί δηλαδή; Πως ξεκίνησε;

Σ: Μια περίπτωση.

N14: Δεν μπορώ να θυμηθώ. Έχουμε παιδάκι και φέτος που ήταν πολύ εσωστρεφές στο ξεκίνημα της σχολικής χρονιάς, εεε, μετά από, και είναι και μοναχοπαίδι, εεε με την, μετά από δικές μας προσπάθειες και καθόλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς βλέπουμε ότι απαγκιστρώθηκε κατά κάποιο τρόπο από τους γονείς, ότι άρχισε να κοινωνικοποιείται, εεεε, έμαθε τους κανόνες της τάξης, υπακούει τους κανόνες της τάξης, εεε, είχαμε θέμα εεε δεν μπορούσε να καθίσει στην παρεούλα το τεταρτάκι έστω και βλέπουμε με το πέρασ της σχολικής χρονιάς ότι υλοποιήσαμε αρκετά από αυτά που μας φαίνονταν ακατόρθωτα το πρώτο διάστημα.

Σ: Για εσάς ποιος είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη σ.α;

N14: Εεεε, πως βοηθάμε δηλαδή;

Σ: Εεε, πως βλέπετε το ρόλο του εκπαιδευτικού. Πως συνεισφέρει;

N14: Οριοθετώντας κάποιες καταστάσεις. Βάζοντας όρια, βέβαια ξεκινάει και από το οικογενειακό περιβάλλον, αλλά ακόμα και όταν υπολείπεται το οικογενειακό περιβάλλον τουλάχιστον κατά τη διάρκεια της σχολικής ζωής οριοθετούμε τα παιδιά, οριοθετούμε τις συμπεριφορές τους απέναντι στα άλλα παιδιά, οριοθετούμε με το πρόγραμμα το οποίο ακολουθούμε έτσι ώστε να μπορέσει να το ακολουθήσει. Δεν είναι απλά φύλαξη . ειδικά στο ολόημερο δεν είναι 8 ώρες που απλά τα παιδιά μπορούν να κάνουν ό, τι θέλουν , μαθαίνουν κανόνες, μαθαίνουν όρια. Και αυτό οδηγεί μετά στην ωριμότητά τους τη συναισθηματική.

Σ: Τις δραστηριότητες σ.α. εσείς σε ποιο μέρος της διδασκαλίας τις εντάσσετε;

N14: Εεεε, στην πρωινή, στην παρεούλα συνήθως.

Σ: Αξιοποιείτε ιδιαίτερος κάποια γνωστικό αντικείμενο;

N14: Δεν μπορώ να πω κάτι.

Σ: Εντάξει. Να σας ρωτήσω τώρα και για το Α.Π. πως αξιολογείτε το ρόλο του στη σ.α. του παιδιού; Τις κατευθύνσεις που δίνει πως θα τις αξιολογούσατε;

N14: Εεεε, με τις βιωματικές δραστηριότητες, εεεε, το βοηθάς να ενταχθεί στο πρόγραμμα και να το ακολουθήσει, όταν δεν είναι καθαρά δασκαλοκεντρικό το σύστημα είναι πιο εύκολο και να ενταχθεί το παιδί και συναισθηματικά να το παρακολουθεί.

Σ: Εεεεε, όσον αφορά τις προτεινόμενες δραστηριότητες του Α.Π. στη σ.α. πως τις αξιολογείτε;

N14: Βοηθάνε.

Σ: Δίνουν ευκαιρίες πιστεύετε και έκφραση των συναισθημάτων και για αναγνώριση και για διαχείριση;

N14: Αυτό νομίζω εξαρτάται πολύ και από την εκπαιδευτικό. Εεε, με το να υπάρχει αυτή η ελευθερία στο πρόγραμμα, εεε, μπορεί..

Σ: Ναι.

N14: Μπορεί όταν θεωρούμε ότι η τάξη υπολείπεται σε κάποιους τομείς , μπορούμε να δώσουμε βαρύτητα και να υλοποιήσουμε τις δραστηριότητες και τη διδασκαλία με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να δώσουμε βαρύτητα στο συναισθηματικό τομέα του παιδιού ή των παιδιών που θεωρούμε τι θα έπρεπε να βοηθηθούν περισσότερο.

Σ: Εεε, μπορείτε να μου αναφέρετε ένα παράδειγμα δραστηριότητας του Α.Π. το οποίο πιστεύετε ότι συμβάλλει στη σ.α;

N14: Εεε, κάποια συγκεκριμένη. Εμείς κυρίως σε κάθε τομέα όπου θα ασχοληθούμε δίνουμε και προεκτάσεις σε αυτό το θέμα. Φέτος μιλήσαμε και για το σώμα και για τα συναισθήματα οπότε και στην πρωινή δραστηριότητα και σχεδόν καθημερινά δίνουμε

τη δυνατότητα στα παιδιά να εκφραστούν πως περάσανε το σαββατοκύριακο , τι τους έκανε εντύπωση από μια οποιαδήποτε δράση την οποία κάνουμε και δίνουμε τη δυνατότητα να εκφραστεί το παιδί.

Σ: Εννοείται ότι δεν ξεχωρίζετε τις δραστηριότητες σ.α. ; είναι εμβόλιμα ανάλογα με το θέμα και την...;

N14: Είναι εμβόλιμα, ναι.

Σ: Καταλαβαίνω. Είστε ικανοποιημένη εσείς από τις κατευθύνσεις που σας δίνει το Α.Π. στο συναισθηματικό κομμάτι του παιδιού, στη σ.α.;

N14: Εεεε, νομίζω με το να υπάρχει αυτή η ελευθερία δίνεται στη νηπιαγωγό η δυνατότητα να ασχοληθεί ή να δώσει βαρύτητα σ αυτό το θέμα.

Σ: Θα θέλατε να έχει και κάτι άλλο; Θα προσθέτατε κάτι στο Α.Π.; πάντοτε σε αυτόν τον τομέα.

N14: Εεεε, ίσως σε κάποιες τάξεις μικρότερος αριθμός παιδιών γιατί το πρόγραμμα λέει ότι μπορούν σε μια τάξη να είναι 23-24 παιδιά. Εάν θέλεις να δώσει βαρύτητα σε κάποιο παιδί μέσα σε ένα όγκο 25 παιδιών είναι πιο δύσκολο. Μικρότερος αριθμός παιδιών θα βοηθούσε, θα βοηθούσε για να μπορέσουμε να δώσουμε μεγαλύτερη βαρύτητα εκεί που χρειάζεται και σε κάποιες περιπτώσεις που υπάρχει μεγάλο θέμα και παράλληλη στήριξη επίσης.

Σ: Εεε, να σας ρωτήσω. Οι δραστηριότητες σ.α. του Α.Π σας παρέχουν αυτοπεποίθηση/ασφάλεια για να αντιμετωπίσετε περιστατικά συνδεδεμένα με αυτό το θέμα; Νιώθετε σίγουρη όταν τις ακολουθείτε;

N14: Νομίζω, η εμπειρία περισσότερο βοηθάει.

Σ: Ακολουθείτε κάποιο άλλο πρόγραμμα;

N14: Εεεεε, με κάποιες πινελιές που, επειδή και η συνάδελφος έχει ασχοληθεί με τη θεατρική αγωγή, ακολουθούμε κάποιο πρόγραμμα δηλαδή κάποια μεθοδολογία έτσι ώστε τα παιδάκια να εκφραστούν.

Σ: Ααα κατάλαβα.

N14: Εεε, δηλαδή όταν υπάρχει ένα θέμα, προτείνουμε, βάζουμε σαν επίκεντρο να μεν το πρόβλημα αλλά από εκεί και πέρα το κάθε παιδί προτείνει λύσεις, διαφοροποιούμε τις λύσεις, δίνουμε προέκταση του αιτίου και του αιτιατού που προκαλούν ένα συναίσθημα και προτεινόμενες λύσεις και λειτουργούμε σαν ομάδα.

Σ: Κατάλαβα. Θα αλλάζατε κάτι στο Α.Π. όσον αφορά τη σ.α.;

N14: Όχι , δε νομίζω.

Σ: Εντάξει, σας ευχαριστώ πολύ.

N14: Και εγώ.

15.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της σ.α.;

N15: Τι είναι για μένα η σ.α. των παιδιών. Είναι καταρχήν να μπορούν να αναγνωρίσουν τα συναισθήματα τα δικά τους και των άλλων και μετά να τα διαχειριστούν. Αυτό. Ανάλογα με το πλαίσιο που βρίσκονται.

Σ: Τι εννοείται δηλαδή;

N15: Εννοώ ότι αλλιώς διαχειριζόμαστε τα συναισθήματά μας όταν είμαστε στο σχολείο αλλιώς στο σπίτι αλλιώς στο αλλιώς ξέρω εγώ όταν είμαστε έξω στη βόλτα κτλ. Αυτά

Σ: καταλαβαίνω. Αν μπορείτε να μου δώσετε ένα παράδειγμα από της σχολική ζωή το οποίο να δείχνει τη σ.α. ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

N15: Αααα πως είναι στην αρχή και πως μπορεί να αλλάξει μέχρι το τέλος;

Σ: Ναι, ναι.

N15: Κοίτα. Στην αρχή έρχονται τα παιδάκια ή από παιδικό ή από τα σπίτια τους κατευθείαν τώρα πια. Έεε, ανάλογα με το τι δουλειά έχει γίνει εκεί υπάρχουν διάφορες περιστάσεις. Το πιο σύνηθες είναι να μην μπορούν να , να, πως το λένε, να συμβιώσουν με πολλά παιδιά, να μπουν σε ομάδα.

Σ: Αχα.

N15: Αυτό είναι το πιο συνηθισμένο πρόβλημα, να μπουν σε ομάδα. Και από την άλλη είναι πάντα όταν υπάρχει κάποιο πρόβλημα, κάποια συναισθηματική δυσκολία αναζητούν τη λύση στους άλλους ή σε εμάς κυρίως ή στους γονείς τους. Αυτό που προσπαθούμε να κάνουμε εμείς κατά τη διάρκεια του χρόνου και στο τέλος να το πετύχουμε, αν τελικά το πετύχουμε, αυτό που προσπαθούμε πάντως είναι να μπορούν να διαχειριστούν τα συναισθήματά τους μόνα τους. Δηλαδή να βρίσκουν λύσεις μόνα τους που να είναι και οι ενδεδειγμένες γιατί μια λύση μπορεί να είναι εγώ σε χτυπάω και τελειώνω.

Σ: Αχα.

N15: Αλλά δεν είναι κοινωνικά αποδεκτή. Δεν είναι η αποδεκτή λύση. Να βρίσκουν τις αποδεκτές λύσεις μόνα τους. Αυτό.

Σ: Έεεε, πως ορίζεται το ρόλο του εκπαιδευτικού στη σ.α. ενός νηπίου;

N15: Πρώτα λειτουργεί σαν παράδειγμα και μετά λειτουργεί σαν αυτός που θα δημιουργήσει τις ανάλογες καταστάσεις έτσι ώστε ένα παιδί να μπορέσει να αναγνωρίσει και να διαχειριστεί τα συναισθήματά του. Όχι σαν. Κυρίως σαν παρατηρητής. Πρώτα αυτό σαν παράδειγμα, σαν παρατηρητής και μετά σαν να μην το πω καθοδηγητής να το πω σαν σκηνοθέτης ουσιαστικά σαν κάποιος που βοηθάει, που δίνει τα κατάλληλα ερεθίσματα αλλά δεν δίνει τις λύσεις. Οι λύσεις θα πρέπει να έρθουν από τα παιδιά. Διαφορετικά το παιδί θα αναζητάει πάντα τη λύση σ αυτόν και όχι στον ίδιο.

Σ: Έεεε, σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσετε τις δραστηριότητες σ.α.;

N15: Παντού.

Σ: Παντού;

N15: Παντού. Η αλήθεια είναι βέβαια ότι φέτος κάναμε και ένα πρόγραμμα που είχε ως στόχο αυτό, τα βήματα για τη ζωή, δεν ξέρω αν το έχετε ακούσει.

Σ: Ναι, ναι.

N15: Οπότε ήταν πιο στοχευμένο. Όμως, γενικά παντού. Από την ώρα που θα έρθουνε , το πώς θα πούνε καλημέρα, το πώς θα μπουν μέσα στην τάξη, πως θα μιλήσουνε κτλ, πως θα διαχειριστούν έναν καβγά που μπορεί να τσακωθούν για ένα παιχνίδι κτλ. Όλα είναι, τα πάντα λειτουργούν σαν μάθημα, σαν ερέθισμα για τη σ.α.

Σ: Αξιοποιούνται ιδιαίτερος κάποια γνωστικά αντικείμενα μέσω των δραστηριοτήτων;

N15: Έεε, ναι αξιοποιούνται. Εκτός από το να έχουμε θεματική ενότητα που να αφορά τα συναισθήματα , που συνήθως έχουμε, κάθε χρονιά έχουμε, και κυρίως αυτό είναι στην αρχή της χρονιάς, εκτός από το πρόγραμμα, προγράμματα ειδικά που πραγματοποιούνται που έχουν σχέση με την ανάπτυξη την κοινωνικοσυναισθηματική γιατί αυτά πάνε μαζί κοινωνική και συναισθηματική των παιδιών. Έεεε, υπάρχουν και πχ όταν μιλάμε για τα άλλα παιδιά, για τη διαφορετικότητα είναι ένα θέμα που βοηθάει πολύ να πάρουμε ερεθίσματα και να μιλήσουμε για τα συναισθήματά μας, τη συμπεριφορά μας. Επίσης, όταν μιλάμε για τα παιδιά που έχουν δυσκολίες , αναπηρία, αυτά όλα. Ξέρεις αυτά στη διάρκεια του χρόνου εντάσσονται στο πρόγραμμα είτε με αφορμή παγκόσμιες ημέρες είτε με αφορμή θεματικές και αυτό γίνεται αφορμή για να μιλήσουμε περισσότερο για τα συναισθήματα. Εμένα μου αρέσω πάρα πολύ να εκμεταλλεύομαι την τέχνη, τη μουσική, την ζωγραφική, πίνακες δηλαδή και να αναγνωρίσουμε συναισθήματα και παίζουμε δηλαδή τέτοια παιχνίδια και η μουσική

πάρα πολύ το να ακούμε μουσική πάντα βοηθάει για να πούμε τι αισθανόμαστε, τι σκεφτόμαστε πάντα. Δηλαδή η τέχνη κατεξοχήν είναι ερέθισμα για τέτοια πράγματα.

Σ: Από την εμπειρία σας πως κρίνετε το ρόλο του Α.Π. στη σ.α.;

N15: Γενικό και αόριστο. Δεν υπάρχει τίποτα συγκεκριμένο ειδικά αυτό το επίσημο εν πάση περιπτώσει δεν έχει καθόλου. Το καινούριο αναλυτικό που ήταν να, το νέο αναλυτικό που ήταν να μπει από το 2011 που δεν έχει ακόμα εφαρμοστεί έχει ξεκάθαρους στόχους, έχει πολύ πιο ξεκάθαρους στόχους σε σχέση με την κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη.

Σ: Αχα.

N15: Αυτό που εμείς, το επίσημο υποτίθεται που εφαρμόζουμε, το διαθεματικό πολύ γενικό και πολύ αόριστο.

Σ: Πως αξιολογείτε και τις προτεινόμενες πρακτικές που υπάρχουν στο Α.Π. για τη σ.α.; πρακτικές εννοώ κάποιες προτεινόμενες δραστηριότητες που έχει.

N15: Είναι πολύ γενικές και πολύ αόριστες και δεν έχουν συγκεκριμένο στόχο. Γιατί να σου πω κάτι; Εντάξει, να μάθουν τα παιδιά να επιλύουν τις διαφορές τους. Ναι, τι, πως; Πως; Δώσε μου μια δραστηριότητα, ένα παράδειγμα, ένα στόχο καταρχήν πιο συγκεκριμένο και μετά μια δραστηριότητα. Εντάξει και μετά είναι στον καθένα πως θα την αξιοποιήσει και πως θα τη διευρύνει αλλά πρέπει να υπάρχει και μια καθοδήγηση.

Σ: Δίνονται ευκαιρίες έτσι κάποιες φορές για διαχείριση συναισθημάτων, αναγνώριση και έκφραση;

N15: Πολλές φορές.

Σ: Αυτό κυρίως μέσω του Α.Π. ή μέσω των δραστηριοτήτων που εσείς επιλέγετε να κάνετε;

N15: Μέσω της καθημερινής ζωής του νηπιαγωγείου.

Σ: Μέσω της καθημερινής ζωής του νηπιαγωγείου;

N15: Δηλαδή πάντα θα βρούμε αφορμή να κάνουμε συζήτηση τέτοια ειδικά στις αρχές με ένα τσακωμό με μια διαφωνία πάντα. Καταρχήν από εκεί και κατά δεύτερον αυτό εμείς το εμβαθύνουμε και σας είπα είτε μέσω των τεχνών είτε μέσω θεματικών που είναι έτσι πολύ κατάλληλες για να κάνουμε τέτοιες συζητήσεις αυτό το εμβαθύνουμε. Αλλά κυρίως προέρχονται από την καθημερινή ζωή.

Σ: Μπορείτε να μου αναφέρετε ένα παράδειγμα δραστηριότητας το οποίο είτε εντάσσετε στο Α.Π. είτε όχι το οποίο να συμβάλλει στη σ.α. του παιδιού;

N15: Τα σενάρια είναι πολύ, πολύ βοηθητικά, δηλαδή εεεε ξεκινάμε με το να βάλουμε μια κατάσταση σαν προβληματισμό, αυτό, αυτό και αυτό, και τα παιδιά να αναλάβουν ρόλους και να δώσουν διαφορετικές λύσεις. Πρώτα ελεύθερα, δηλαδή αφήνουμε τα παιδιά με βάση αυτό το σενάριο που έχουμε δώσει εμείς, ξέρω εγώ είναι ένα παιδάκι που έχασε το σκύλο του λέω εγώ τώρα.

Σ: Ναι, ναι, ναι.

N15: Για να διαχειριστούν την απώλεια. Εεεε, βάζουμε τα παιδιά σε παιχνίδι ρόλων. Ελεύθερα εκφράζονται, δίνουν δηλαδή, το παίρνουν όπως τους αρέσει, δίνουν δηλαδή τη λύση που το καθένα του βγαίνει και μετά συζητάμε. Τα σενάρια είναι πολύ βοηθητικά. Σας είπα μετά η τέχνη είναι πολύ βοηθητική. Εμείς συνήθως τους έχω μια δραστηριότητα που είναι να βλέπουν πίνακες ζωγραφικής, πορτρέτα, να αναγνωρίζουν το συναίσθημα και να συζητάμε τι αισθάνεται, γιατί και να βγάζουν τη δική τους ιστορία. Γιατί, τι σκέφτεται και τι θα μπορούσε να κάνει γι αυτό. Η μουσική το ίδιο. Να εκφραστούν δηλαδή με βάση τη μουσική. Πολύ εύκολα τα παιδιά άμα ακούσουν ένα χαρούμενο κομμάτι έχουν ανάλογη συμπεριφορά, ένα πιο ήρεμο πιο θλιμμένο κομμάτι την ανάλογη συμπεριφορά και πάλι όλα αυτά θα πρέπει να ακολουθούνται από συζήτηση διαφορετικά δεν. Δεν υπάρχει αναστοχασμός οπότε μένει αιώρω το όλο.

Η κατάσταση επιφανειακό. Οπότε πρέπει πάντα να ακολουθεί και να προηγείται συζήτηση.

Σ: Κάτι τώρα για το Α.Π. Εσείς τώρα ως εκπαιδευτικός είστε ικανοποιημένη από τις κατευθύνσεις που σας δίνει ο αυτόν τον τομέα;

N15: Όχι, χαχαχα, όχι.

Σ: Τι θα θέλατε να έχει; Θα προσθέτατε κάτι;

N15: Κοίταξε να δεις. Πολλά θα μπορούσες να προσθέσεις, όπως σου είπα να γίνει πιο αναλυτικό. Το πρόγραμμα πχ που σου είπα τώρα, τα βήματα για τη ζωή, έχει και συγκεκριμένη μεθοδολογία. Λείπει η μεθοδολογία. Δεν υπάρχει πουθενά μέθοδος. Υπάρχει μέθοδος που πρέπει να το κάνεις αυτό. Υπάρχει η συζήτηση, τα σενάρια. Υπάρχουν τρόποι. Δεν υπάρχει μέθοδος. Υπάρχουν γενικές κατευθύνσεις και από εκεί και πέρα ψάξε μόνη σου κ βρες. Εντάξει, λείπει η μέθοδος πάρα πολύ. Όπως και πιο συγκεκριμένοι στόχοι λείπουν.

Σ: Όταν κάποια στιγμή ακολουθήστε τις κατευθύνσεις του Α.Π. στη σ.α. νιώθατε ασφάλεια και αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίσετε το ανάλογο περιστατικό στην τάξη; Σας παρείχαν ασφάλεια;

N15: Δεν το ακολουθώ το Α.Π. καθόλου. Γι αυτό σου ξαναλέω ακολουθώ προγράμματα. Υπάρχουν προγράμματα πολλά και βιβλία.

Σ: Τα προγράμματα που ακολουθείτε;

N15: Ναι, αυτά, ναι. Αυτό ειδικά, τα βήματα της ζωής, είναι πολύ αναλυτικό. Έχει τη μεθοδολογία, έχει τον τρόπο που δουλεύει ο εκπαιδευτικός, έχει εναλλακτικές. Είναι πολύ αναλυτικό και βοηθητικό και από εκεί και πέρα υπάρχουν κι άλλα προγράμματα. Ψαχνόμαστε.

Σ: Τα προτιμάτε δηλαδή;

N15: Ναι τα προτιμώ.

Σ: Εντάξει σας ευχαριστώ πολύ.

N15: Κι εγώ.

16.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της σ.α;

N16: Περιλαμβάνει την ενδυνάμωση των παιδιών σε θέματα διαχείρισης των συναισθημάτων, διαχείρισης των συγκρούσεων με τους άλλους και γενικότερα, εεε, πώς να διαχειρίζονται τον εαυτό τους ευρύτερα στην κοινωνία.

Σ: Εεε, αν μπορείτε να μου δώσετε ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή το οποίο να δείχνει τη σ.α. ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

N16: Πολλά παιδιά κατά τη διάρκεια, στην αρχή της σχολικής χρονιάς είναι απομονωμένα, δεν μπορούν να κάνουν εύκολα παρέες και με διάφορους τρόπους, με διάφορες δραστηριότητες, ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, προωθούμε την κοινωνική του ανάπτυξη και έτσι το παιδί μπορεί πιο εύκολα να μπαίνει σε ομάδες, να κάνει πιο εύκολα νέες φιλίες, να ξεφύγει από τη συστολή που είχε στην αρχή της χρονιάς.

Σ: Ωραία. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη σ.α.; Πως θα τον ορίζετε;

N16: Λοιπόν, πρέπει να δημιουργεί τα πλαίσια ώστε να παιδιά να λειτουργούν σύμφωνα με τους κανόνες, να θέτει τα όρια, να δημιουργεί συνθήκες, να δημιουργεί συνθήκες ώστε να υπάρχει ηρεμία μέσα στην τάξη, ομαδοσυνεργατική δουλειά, να χρησιμοποιεί δραματική τέχνη γενικότερα ώστε το παιδί μέσω του παιχνιδιού, μέσω της μίμησης προτύπων να αντιλαμβάνεται καλύτερα τη συμπεριφορά τη δική του αλλά και των άλλων και να αλλάζει συμπεριφορά και να ενδυναμώνεται συναισθηματικά.

Σ: Σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσετε τις δραστηριότητες σ.α.;

N16: Δεν έχουμε. Έχουμε ένα πρόγραμμα που είναι σχεδιασμένο πάνω στα πλαίσια της σ.α. , το πρόγραμμα βήματα για τη ζωή , οπότε είναι στοχευμένη η διδασκαλία και γίνεται δυο φορές την εβδομάδα αλλά και γενικότερα. Πέρα δηλαδή από αυτό το πρόγραμμα που έχουμε το στοχευμένο , βήματα για τη ζωή, που είναι ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων, εεε, κάθε μέρα, από την πρώτη στιγμή που μπαίνουν τα παιδιά έως το τέλος ενισχύουμε αυτή τη συναισθηματική διάσταση.

Σ: Εεεε, μου είπατε για δραματική τέχνη. Κάποιο άλλο γνωστικό αντικείμενο το οποίο να αξιοποιείτε ιδιαίτερος στις δραστηριότητες σ.α;

N16: Λοιπόν, εεε, νομίζω πέρα από τη δραματική τέχνη και κατά τη διάρκεια της μουσικής, κουκλοθέατρου. Προσπαθούμε κατά τη διάρκεια ανάπτυξης των διάφορων θεματικών χωρίζοντας τα παιδιά σε ομάδες, προσπαθούμε μέσω των ομάδων που έχουν να δουλέψουν για ένα συγκεκριμένο αντικείμενο. Εεεε, να δούμε τα προβλήματα που υπάρχουν ανάμεσα στις ομάδες, να ενισχύσουμε κάποια παιδιά που είναι πιο ντροπαλά, να ενδυναμώσουμε προσωπικότητες. Καθόλη τη διάρκεια αλλά ότι έχει να κάνει με δραματική τέχνη, με εικαστικά, με αυτές τις δραστηριότητες.

Σ: Εε, τώρα όσον αφορά το Α.Π. Πως θα αξιολογούσατε το ρόλο του Α.Π. στη σ.α;

N16: Νομίζω ότι δίνει σε κάθε τομέα έμφαση στη σ.α. Απλά εμείς ως εκπαιδευτικοί δεν μπορούμε να αντιληφθούμε που κρύβεται αυτή η σ.α. και οι περισσότεροι χάνονται στην πορεία, στη διδακτική δηλαδή, και στο να διδάξω πολλά διαφορετικά αντικείμενα. Εκεί το χάνουμε. Μένουμε στο τι έμαθε σήμερα το παιδί , το ίδιο και οι γονείς, περισσότερο, και χάνουν την ουσία δηλαδή το πώς το παιδί σ αυτή την ηλικία πρέπει να ενδυναμωθεί συναισθηματικά.

Σ: Δίνει πιστεύετε ευκαιρίες για αναγνώριση των συναισθημάτων;

N16 Ναι, δίνει.

Σ: Για διαχείριση των συναισθημάτων, για έκφραση;

N16: Δίνει. Νομίζω ότι αυτός είναι ένας βασικός στόχος του Α.Π. τόσο κατά την ανάπτυξη των θεματικών ενοτήτων όσο και κατά την ανάπτυξη των πρότζεκτ .

Σ: Και πως αξιολογείτε τις δραστηριότητες που προτείνει; Πάλι πάνω στον τομέα της σ.α.

N16: Τις θεωρώ πολύ αποτελεσματικές. Αν όλοι οι εκπαιδευτικοί τις εφαρμόζανε και παίρνανε ιδέες από αυτά που προτείνει νομίζω θα ήταν βελτιωμένη η κατάσταση στα νηπιαγωγεία.

Σ: Ένα παράδειγμα δραστηριότητας Α.Π. αν μπορείτε να μου πείτε το οποίο συμβάλλει στη σ.α.

N16: Από το Α.Π.;

Σ: Ή μια δικιά σας δραστηριότητα την οποία ακολουθείτε.

N16: Εεε, ναι. Λοιπόν, κατά τη διάρκεια μιας ομαδικής κατασκευής στα πλαίσια των εικαστικών. Εεεε, αναθέτω στα παιδιά να κάνουν μια ομαδική εργασία, για παράδειγμα, ένα κολάζ με λουλούδια, και τους χωρίζω σε ομαδούλες, όπου κάθε ομαδούλα έχει αναλάβει ένα κομμάτι της εργασίας. Εκεί θα πρέπει να μάθουν να συνεργάζονται. Κατά τη διάρκεια λοιπόν αυτής της δραστηριότητας, όταν υπάρχουν εντάσεις, όταν βλέπουμε ότι κάποιος είναι πιο δυναμικός και πιο κυρίαρχος , εκεί προσπαθώ να δώσω έμφαση στο να δουλέψουν με ίσους όρους. Εεε, προσπαθώ να βάλω κάποιον να βοηθήσει κάποιον πιο αδύναμο, δηλαδή προσπαθώ να διαχειριστώ, και νομίζω είναι ενδυνάμωση συναισθηματική όλο αυτό. Αυτό μου έρχεται τώρα αυτή τη στιγμή.

Σ: Ωραία. Είστε ικανοποιημένη από το Α.Π. στη σ.α.;

N16: Ναι, σε γενικές γραμμές είμαι.

Σ: Αχα. Τι άλλο θα βάζατε;

N16: Ααα, εεεε, θα έβαζα περισσότερα πράγματα που αφορούν τη σχέση με τους γονείς, εεε, τη σχέση των παιδιών πλέον, πώς μπορούμε να διαχειριστούμε όλο αυτό με την επιθετικότητα που υπάρχει σε έξαρση και όλο αυτό το πολυδιαφημιζόμενο μπουλινγκ που υπάρχει, εεεε, πρακτικές προτάσεις, πώς να αντιμετωπίσουμε κρίσεις στο σχολείο, κρίσεις τόσο ανάμεσα στα παιδιά όσο και κρίσεις ανάμεσα στους γονείς και τους εκπαιδευτικούς γιατί υπάρχουν πάρα πολύ έντονες από τη στιγμή της κρίσης και μετά, τα τελευταία 5 χρόνια, παρατηρώ ότι οι γονείς δεν είναι πάρα πολύ, εε, να το πω ευέλικτοι, να το πω η υπομονή έχει χαθεί απ όλους και υπάρχει μια ένταση οπότε καλό είναι να μάθουμε να διαχειριζόμαστε τέτοιες καταστάσεις. Όπως θα μπορούσαμε να έχουμε πρακτικές συμβουλές ως προς την αντιμετώπιση παιδιών που έρχονται για πρόσφυγες, παιδιών που έχουνε, που αντιμετωπίζουνε στο σπίτι τους φτώχεια ή που κάποιος γονιός είναι άνεργος. Όλα αυτά που ζούμε σήμερα θα έπρεπε να έχουμε ένα τρόπο να τα αντιμετωπίζουμε γιατί τα συναντούμε καθημερινά.

Σ: Ωραία. Και κάτι τελευταίο.

N16: Ναι.

Σ: Οι δραστηριότητες του Α.Π...

N16: Ναι.

Σ: Που σας προτείνει, σας παρέχουν ασφάλεια και αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίσετε περιστατικά συνδεδεμένα με τη σ.α. στην πραγματικότητα;

N16: Όχι, όχι ολοκληρωτικά γι αυτό περισσότερο στηρίζομαστε στο πρόγραμμα βήματα για τη ζωή, στο πρόγραμμα αυτό που έχει σε κάθε ενότητα, για κάθε συναίσθημα ξεχωριστά, για κάθε πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε, για κάποια επιθετική συμπεριφορά, έχει παιχνίδια ρόλων σχετικά με αυτό, έχει πρακτικές προτάσεις που συνδέει με το Α.Π. Είναι πιο εξειδικευμένο αυτό το κομμάτι σε σχέση με το Α.Π. που είναι γενικού τύπου οι προτροπές του.

Σ: Κατάλαβα. Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

N16: Εγώ σ ευχαριστώ.

17.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της σ.α;

N17: Σ.α. εεε, η συναισθηματική ωριμότητα και η διαχείριση προβλημάτων ανάλογα με την ηλικία του παιδιού, έκφραση συναισθημάτων.

Σ: Εεε, ένα παράδειγμα αν μπορείτε να μου πείτε από τη σχολική ζωή το οποίο να δείχνει τη σ.α. και εξέλιξη ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

N17: Τη συναισθηματική;

Σ: Τη σ.α. και εξέλιξη. Το πώς εξελίσσεται συναισθηματικά κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

N17: Μάλιστα. Ένα παιδί που όταν έρχεται στο σχολείο προσκολλάται είτε στη νηπιαγωγό είτε σε ένα άλλο παιδί και κατά τη διάρκεια της χρονιάς αυτονομείται, αποκτά φίλους και ίσως και κάποια στιγμή ηγείται και στάσης. Είναι δηλαδή ένα άλλο παιδί από τη στιγμή που.

Σ: Ωραία. Ο ρόλος του νηπιαγωγού στη σ.α. ενός παιδιού; Πως θα τον ορίζατε;

N17: Είναι ενισχυτική βασικά και βοηθητική. Να βοηθήσει το παιδί να αναπτυχθεί.

Σ: Σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσετε εσείς τις δραστηριότητες που είναι σχετικές με τη σ.α.;

N17: Σε ποιες δραστηριότητες;

Σ: Σε ποιο μέρος της διδασκαλίας.

N17: Εεε, θα τολμούσα να πω σε όλο. Αλλά περισσότερο σ αυτό που το παιδί μπορεί να κάνει ενσυναίσθηση άρα περισσότερο στις ελεύθερες δραστηριότητες και στα παιχνίδια ρόλων, στα παιχνίδια ρόλων, στη δραματοποίηση, σε ένα παραμύθι ίσως αλλά επειδή πολλές φορές οι δραστηριότητες εμπλέκονται δηλαδή μπορεί μια να έχει και γραφή, παρακινδυνευμένα θα έλεγα ίσως και σε όλες.

Σ: Εεεε, αξιοποιείτε ιδιαίτερος κάποια γνωστικά αντικείμενα μέσω των δραστηριοτήτων;

N17: Ναι.

Σ: Όπως;

N17: Όπως γραφή, γλώσσα, γραφή, ανάγνωση κτλ, μαθηματικά, άλλα γνωστικά αντικείμενα, μαθηματικά, φυσικές επιστήμες, εικαστικές δραστηριότητες. Τι ξέχασα;! Περιβάλλον.

Σ: Εντάξει. Πως κρίνετε το ρόλο του Α.Π. στη σ.α. του παιδιού;

N17: Το ρόλο;

Σ: Ναι. Πως κρίνετε τις κατευθύνσεις που έχει το Α.Π. όσον αφορά αυτόν τον άξονα;

N17: Κοίταξε, εγώ νομίζω είναι λίγο στερεοτυπικές. Θα έπρεπε νομίζω να είναι. Αλλά είναι δυνατόν να αναπροσαρμοστούν σύμφωνα με τις ανάγκες μιας τάξης και σίγουρα με την κάθε νηπιαγωγό.

Σ: Δίνουν ευκαιρίες πιστεύετε για έκφραση συναισθημάτων; Στα παιδιά όμως να δίνονται ευκαιρίες. Για αναγνώριση συναισθημάτων και για διαχείριση;

N17: Οι δραστηριότητες του Α.Π.;

Σ: Ναι, ναι.

N17: Εεε, θα έλεγα δεν ξέρω. Δε νομίζω αρκετά. Αλλά πάντοτε εγώ πιστεύω είναι πως χειρίζεται στην τάξη η κάθε συνάδελφος.

Σ: Εε, όσον αφορά αυτές τις προτεινόμενες δραστηριότητες που έχει το Α.Π., πως θα τις αξιολογούσατε;

N17: Δηλαδή πρέπει να βάλω βαθμό;

Σ: Εε, αν τις θεωρείτε αποτελεσματικές ή όχι σε αυτόν τον άξονα.

N17: Εεε, δεν ξέρω γιατί ατόφια μια δραστηριότητα από το Α.Π. δεν την ακολουθώ όπως ακριβώς δίνεται αλλά πάντοτε με τις αναπροσαρμογές.

Σ: Μπορείτε να μου πείτε ένα παράδειγμα δραστηριότητας που συμβάλλει στη σ.α; που ακολουθείτε εσείς.

N17: Ένα παράδειγμα..

Σ: Μια δραστηριότητα που κάνετε στην τάξη.

N17: Στη σ.α. του παιδιού. Τώρα αυτό που μου έρχεται στο μυαλό είναι ένα παραμύθι ή μια ιστορία, η οποία ξέρω γω, εστιάζει κάποιον δεν θέλω να το πω πρόβλημα κάποιον ιδιαίτερο συναίσθημα, το οποίο γίνεται αναδιήγηση από την πλευρά του παιδιού. Ή μια ιστορία που προσαρμόζεται πάνω σε ένα συγκεκριμένο συναίσθημα που θέλουμε να αγγίξουμε.

Σ: Εντάξει.

N17: Και μετά φυσικά δραματοποιείς την ιστορία σου όπου το παιδί καλείται να πάρει το ρόλο και έτσι εκφράζει τα συναισθήματα.

Σ: Είστε ικανοποιημένη εσείς από τις κατευθύνσεις που σας δίνει το Α.Π. σ αυτόν τον τομέα;

N17: Όχι. Όχι.

Σ: Τι θα προσθέτατε;

N17: Εγώ στο Α.Π.;

Σ: Ναι.

N17: Μάλλον περισσότερα βιοματικά, περισσότερες βιοματικές δραστηριότητες, περισσότερα παραδείγματα.

Σ: Κάποια στιγμή όταν ακολουθήστε ή όταν ακολουθείτε κάποια δραστηριότητα του Α.Π. σ αυτόν τον τομέα σας παρέχουν ασφάλεια και αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίσετε στην πραγματικότητα περιστατικά τα οποία συνδέονται με αυτό το θέμα;

N17: Εγώ πιστεύω ότι κανένα Α.Π. δεν μπορεί να σου δώσει ασφάλεια και αυτοπεποίθηση. Την ασφάλεια και αυτοπεποίθηση στη δίνει μόνο ο χρόνος.

Σ: Η εμπειρία εννοείται;

N17: Η εμπειρία, ναι. Ένα πρόγραμμα από μόνο του δεν μπορεί. Εδώ θα φέρω ως παράδειγμα και τους συναδέλφους, οι οποίοι παλιότεροι συνάδελφοι μπορούν να λειτουργήσουν υποστηρικτικά και να ενισχύσουν την αυτοπεποίθηση.

Σ: Κατάλαβα. Θα αλλάζατε κάτι στο ισχύον Α.Π. στη σ.α.; σ αυτό το κεφάλαιο;

N17: Δεν το σκέφτηκα αυτό. Δεν το έχω και πολύ.

Σ: Εντάξει. Σας ευχαριστώ πολύ.

N17: Κι εγώ.

18.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της σ.α.;

N18: Τι περιλαμβάνει η σ.α. Λοιπόν τι αισθάνεται το παιδί από τις πρώτες μέρες που έρχεται στο σχολείο, η επαφή του και το σταδιακό δέσιμο με τη δασκάλα που είναι ένα καινούριο πρόσωπο στη ζωή του και η γνωριμία του μετά με συνομήλικους, με τους συμμαθητές του οι οποίοι έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις. Φεύγουν πια από την οικογένεια όπου εκεί είναι ο κυρίαρχος, είναι στο χώρο του και καλείται στο χώρο του σχολείου να αντιμετωπίσει, εεεε, την ισότητα σε πολλά πράγματα, δηλαδή στο χρόνο που θα έχει το παιχνίδι, στο πόσο θα παίξει με τα άλλα τα παιδιά, αν κάνει κάτι και πληγώσει τα άλλα τα παιδιά, πως θα του ζητήσει συγγνώμη, η συναισθηματική ανάπτυξη, η επαφή που δημιουργεί με τα άλλα τα παιδιά, οι φίλιες οι καινούριες που δημιουργεί, όλα αυτά.

Σ: Μπορείτε να μου πείτε ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή το οποίο να δείχνει τη σ.α ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς; Όχι προσωποποιημένο ένα γενικότερο.

N18: Παράδειγμα;

Σ: Ναι, που να δείχνει τη συναισθηματική του εξέλιξη.

N18: Ένα κοριτσάκι το οποίο είναι αλλοδαπό ήταν πάρα πολύ κλεισμένο στον εαυτό του, πάρα πολύ απομονωμένο και από τα κορίτσια και από τα αγόρια. Άρχισε στην αρχή να κάνει παρέα με ένα παιδάκι, το οποίο είχε το ίδιο όνομα με τον αδερφό του. Σ αυτό άρχισε να βιώθει και ήταν πάρα πολύ κοντά μου. Σιγά σιγά όμως με τον καιρό και με τις δραστηριότητες τις ομαδικές, επειδή δεν δουλεύανε μόνο μόνο τους δηλαδή στα τραπεζάκια τους. Πολλές φορές κάνανε εργασίες και δραστηριότητες που ήταν σε ομάδες. Μπόρεσε μέσα από αυτές τις δραστηριότητες στους δυο μήνες σχεδόν να αναπτύξει σχέσεις και με τα κορίτσια και με τα υπόλοιπα αγόρια και να απομακρυνθεί λίγο από μένα. Ήταν δηλαδή συνέχεια στην έδρα δίπλα μου ή όπου πήγαίνα εγώ κοντά μου.

Σ: Ποιος είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη σ.α.;

N18: Πρέπει να είναι και εμπυχωτής στα παιδιά και να τα ενθαρρύνει κάθε φορά που βλέπει ότι είναι διστακτικά, ότι είναι δειλά, ότι ανησυχούν για κάτι, ότι έχουν περισσότερες φοβίες, να είναι δίπλα τους, να τα υποστηρίζει, να τα στηρίζει, να τα ενθαρρύνει, να τους δίνει χώρο να ενεργήσουν μόνο τους, να μην εξαρτώνται πάντα από τη δασκάλα, να τους καλλιεργήσει την ενσυναίσθηση, να καταλάβουν δηλαδή ότι εγώ αυτό που κάνω θα πληγώσει το φίλο μου δεν θα ήθελα εγώ να μου το κάνει αυτό,

εεε, και γενικώς όταν θα φεύγουν το μεσημέρι από το σχολείο να είναι χαρούμενα, να έχουν περάσει μια ευχάριστη μέρα στο σχολείο άσχετα με την πληθώρα των γνώσεων που τους δίνουμε, να μην ξυπνάνε το πρωί και να λένε ωχ εγώ δεν θέλω να πάω σχολείο. Να τους μαθαίνει να λύνουν τις διαφορές με τα άλλα τα παιδιά ή αν συμβαίνει κάτι άσχημο να μην φοβούνται να το πούνε ή στη δασκάλα ή μετά στη μαμά.

Σ: Εεε, σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσετε τις δραστηριότητες σ.α.;

N18: Σε όλες εντάσσονται.

Σ: Σε όλες;

N18: Σε όλες. Και από το πρωί στις ελεύθερες δραστηριότητες. Εκεί φαίνεται πολύ πιο έντονα γιατί επιλέγουν μόνο τους τι θα κάνουν, με ποιους θα παίξουν. Πολλές φορές θα ακούσεις κάποια παιδιά να λένε δεν με παίζει, δεν με κάνει, δεν μου το δίνει. Εκεί μόνο, αν χρειαστεί, θα παρέμβω και μόνο ως ένα σημείο. Όταν οδεύουμε προς το τέλος της σχολικής χρονιάς τους επισημαίνουμε ότι έχουν μεγαλώσει πια, ότι σε λίγο πάνε στο δημοτικό, ότι αυτά πρέπει να αρχίσουν να τα λύνουνε μόνο τους. Αλλά σε όλες τις δραστηριότητες υπάρχει. Και στον κύκλο όταν καθόμαστε και συζητάνε και στο τραπέζι όταν τρώνε, αναπτύσσουν διάφορες συζητήσεις. Πιστεύω είναι σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος.

Σ: Σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος;

N18: Σε όλη ναι.

Σ: Αξιοποιείτε ιδιαιτέρως μέσω κάποιων δραστηριοτήτων σ.α. κάποια γνωστικά αντικείμενα;

N18: Αν αξιοποιώ; Για ξαναπές μου λίγο.

Σ: Αν αξιοποιείτε κάποια γνωστικά αντικείμενα μέσω των δραστηριοτήτων σ.α. Για παράδειγμα τη λογοτεχνία.

N18: Εεε, παραμύθια και πολλές φορές δραματοποίηση. Δραματοποίηση ή κουκλοθέατρο πολλές φορές που απελευθερώνει τα παιδιά. Αλλά αυτό που τους αρέσει πιο πολύ είναι η δραματοποίηση όταν παίρνουν ρόλους και προσπαθούν να παίξουν ή να μιμηθούν κάτι. Μέσα από τη λογοτεχνία: πολλές φορές μέσα από λανθασμένες συμπεριφορές οδηγούμαστε σε παραμύθια που οδηγούν στη σωστή συμπεριφορά. Κάτι, όχι μου λες για γνωστικά αντικείμενα. Κυρίως αυτό. Μετά στην έκφραση, στη δημιουργικότητα πάντα μέσα από το σχέδιό τους, τη ζωγραφική τους μπορείς να δεις πράγματα.

Σ: Εκφράζονται συναισθηματικά;

N18: Ναι, ναι. Μετά από μια εκδρομή, μετά από μια επίσκεψη πώς ένιωσαν, τι τους άρεσε, πώς το βίωσαν. Αυτό πολλές φορές το ζωγραφίζουν και το απεικονίζουν.

Σ: Εεε, όσον αφορά το Α.Π. πώς αξιολογείτε το ρόλο του Α.Π. στη σ.α.;

N18: Το καινούριο δεν έχω προλάβει να..

Σ: Το καινούριο εννοείται το πιλοτικό;

N18: Το πιλοτικό ναι.

Σ: Το ισχύον;

N18: Ποια είναι;

Σ: Πώς κρίνεται το ρόλο του στη σ.α.; δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματά τους;

N18: Ναι, ναι, ναι. Μέσα από πολλά. Από τέχνες, από ζωγραφική, θέατρο, δραματοποίηση, λογοτεχνία, παραγωγή δικού τους λόγου, δηλαδή να αφηγηθούν κάτι και εγώ να χρειαστεί να το γράψω κι αυτό μετά να δημιουργηθεί ένα παραμύθι, ένα κείμενο. Το συναίσθημα είναι στη ζωή μας όλες τις ώρες.

Σ: Παντού.

N18: Ακόμα μια ανακοίνωση να τους κάνεις ότι θα πάμε μια εκδρομή ή μια επίσκεψη ενθουσιάζονται ή ακόμα σε λίγο θα κάνουμε πρόβα ή αύριο δεν θα κάνουμε πρόβα,

μπορεί αυτό να τους στεναχωρήσει. Εεε, είναι παντού το συναίσθημα. Δε νομίζω ότι το περιορίζεις.

Σ: Εεε, πριν μου είπατε ότι δίνονται στα παιδιά ευκαιρίες μέσω του Α.Π. για έκφραση συναισθημάτων. Δίνονται αντίστοιχα ευκαιρίες και για αναγνώριση και για διαχείριση των συναισθημάτων τους;

N18: Αν δίνονται ευκαιρίες. Εεε, παίζει ρόλο και η νηπιαγωγός πως θα το χειριστεί αυτό. Δηλαδή, έτυχε περιστατικό, κάθε Παρασκευή εδώ έχουμε δανειστική βιβλιοθήκη και έτσι όπως βγάζω τη στοίβα παρατηρώ ότι ένα κοριτσάκι λέει ότι εγώ θέλω να πάρω αυτό το βιβλίο. Λέγοντας εγώ ότι θα δοθούν με τη σειρά που είναι τα ονομαστικά σας χαρτιά η φίλη της που ήταν πρώτη πρώτη της παίρνει το παραμύθι που ήθελε. Εγώ εκείνη την ώρα δεν το κατάλαβα. Δίνω το χαρτί στο οποίο ζωγραφίζουν κάτι που τους αρέσει και την ακούω εκείνη τη στιγμή να λέει τελικά σου το πήρα εγώ , λέει, το παραμύθι. Εκεί σταματάω όλη τη διαδικασία. Έτσι όπως ήμασταν, ήρθαμε να το συζητήσουμε. Φυσικά η απόφαση της παρέας είναι ότι δεν το δικαιούνταν το παραμύθι. Να το πάρει η φίλη της. Απλώς η εκπαιδευτικός πρέπει να είναι πάνω σε τέτοια γεγονότα, σε ό,τι συμβαίνει, σε ό,τι γίνεται. Να τα συζητάνε , να τα σχολιάζουν έτσι ώστε να μπορούν τα παιδιά να αλλάζουνε, να τους δημιουργεί κάποιες στάσεις ζωής, ότι δεν σκεφτόμαστε μόνο τον εαυτό μας , σκεφτόμαστε το φίλο μας, το συνάνθρωπό μας και αν σε βλέπουν ότι και συ είσαι έτσι επειδή λειτουργούμε έτσι και με τις άλλες συναδέλφους εδώ μέσα, μπορούν τα παιδιά να αναπτύξουν τέτοιες. Βέβαια σε αυτό πρέπει να βοηθήσει και η οικογένεια. Αν εσύ κάνεις στο σχολείο τέτοιες στάσεις ζωής και στο σπίτι μετά αυτό δεν εξελίσσεται είναι λίγο..

Σ: Δεν έχει αποτέλεσμα;

N18: Δεν έχει αποτέλεσμα. Είναι για πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.

Σ: Έτσι, όσον αφορά τις προτεινόμενες πρακτικές που έχει το Α.Π. πάνω στη σ.α. πως θα τις αξιολογούσατε;

N18: Προτεινόμενες δραστηριότητες. Αν σου πω ότι δεν θυμάμαι τι λέει.

Σ: Εκεί που λέει ας πούμε για δραματοποιήσεις, για ..

N18: Είμαι πολύ υπέρ της δραματοποίησης. Δραματοποίηση μπορεί να γίνει παντού από μια παροιμία επειδή το έχουμε κάνει, μπορεί να γίνει από ένα μύθο του Αισώπου, από μια παροιμία, από ένα παραμύθι, που μπορεί να μην είναι από τα πολύ γνωστά, η κοκκινোসκουφίτσα , ο λύκος, μπορεί να είναι διαφορετικό. Η δραματοποίηση είναι πιστεύω το πιο ισχυρό μέσο έκφρασης των παιδιών και αυτών που είναι έτσι πολύ ανοιχτά παιδιά που εξωτερικεύονται έτσι πολύ εύκολα και των πιο συνεσταλμένων γιατί εκείνη τη στιγμή παύει να είναι ο Δημήτρης, η Κατερίνα, ο Στέφανος γίνονται κάποιοι άλλοι ρόλοι.

Σ: Και εκφράζονται καλύτερα;

N18: Ναι, ναι. Και ακόμα περισσότερο το κουκλοθέατρο που δεν έχουν την οπτική επαφή. Είναι στο χώρο τους πίσω και φαίνεται μόνο η κούκλα και ακούγεται μόνο η φωνή τους. Εκεί ακόμα περισσότερο.

Σ: Επειδή δεν φαίνονται τα ίδια;

N18: Ναι, ναι. Επειδή δεν φαίνονται τα ίδια ακριβώς και αλλάζει και ο τόνος της φωνής τους. Γίνεται πολύ πιο έντονος, πιο αποφασιστικός.

Σ: Μπορείτε μήπως να μου αναφέρετε ένα παράδειγμα δραστηριότητας από το Α.Π. αλλά και χωρίς να είναι στο Α.Π. , την οποία ακολουθείτε εσείς και συμβάλλει στη σ.α. του παιδιού;

N18: Είναι στην αρχή της χρονιάς διάφορα παιχνίδια γνωριμίας, εεε, που κάνουμε, πρώτον για να γνωριστούμε μεταξύ μας και μετά για να αρχίσουμε να γνωρίζουμε και τον φίλο μας, να αρχίσουμε να θυμόμαστε τα ονόματα. Τώρα συγκεκριμένο. Είναι διάφορα παιχνίδια που κάνουμε με τη μπάλα που γνωρίζομαστε στην τάξη, μετά

βγαίνουμε έξω στην αυλή και με το άλλο τμήμα γινόμαστε πιο μεγάλος κύκλος. Είναι τα βασικά και όταν αρχίζουμε και μιλάμε τις πρώτες μέρες για τον εαυτό μας. Σηκώνεται κάθε παιδάκι να πει λίγα πράγματα για τον εαυτό του ώστε σιγά σιγά να τον γνωρίσουν οι φίλοι του.

Σ: Ωραία. Όσον αφορά το Α.Π. εσείς είστε ικανοποιημένη από τις κατευθύνσεις που σας δίνει ως νηπιαγωγό στη σ.α.; Σ αυτόν τον άξονα;

N18: Εεε, δεν στηρίζομαι αποκλειστικά σ αυτό. Πολλές φορές λειτουργούμε αυθόρμητα ή με διάφορες άλλες ιδέες που μπορεί να έχουμε.

Σ: Ακολουθείτε κάποιο άλλο;

N18: Όχι, όχι. Μπορεί να έχεις κάποια, να είναι δηλαδή ο βασικός κορμός το Α.Π. αλλά παράλληλα να έχεις. Είναι πολύ λίγες οι δραστηριότητες που προτείνει.

Σ: Θα θέλατε να έχει και κάτι άλλο; Ας πούμε μου είπατε ότι είναι λίγες οι δραστηριότητες. Τι θα προσθέτατε εσείς;

N18: Δε θυμάμαι καθόλου. Έχω πολύ καιρό να δω το Α.Π. Εννοείς εκείνο το οδηγός νηπιαγωγού; Εεε, δεν μπορώ να σου πω τι άλλο θα πρόσθετα.

Σ: Εντάξει. Κάποια στιγμή όταν ακολουθείτε κάποια δραστηριότητα από τις προτεινόμενες ή κάποια από τις κατευθύνσεις και συμβουλές του Α.Π. σ αυτόν τον τομέα σας νιώθετε ασφάλεια και αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίσετε τα αντίστοιχα περιστατικά μέσα στην τάξη οποία συνδέονται με αυτό το θέμα;

N18: Ναι, ασφάλεια νιώθεις κιόλας λόγω των χρόνων της εμπειρίας. Δηλαδή έχεις αντιμετωπίσει διάφορα περιστατικά και λες αυτό θα το αντιμετωπίσω έτσι ή αυτό θα λειτουργήσω έτσι. Δεν μπορείς δηλαδή να ανατρέχεις πάλι πίσω και κάθε παιδί είναι διαφορετικό αλλά συνήθως με τα χρόνια αποκτάς μια εμπειρία που σε βοηθάει να αντιμετωπίζεις τέτοιες περιπτώσεις.

Σ: Θα αλλάζατε κάτι στο Α.Π.;

N18: Είναι αυτό που σου είπα πριν. Δεν το θυμάμαι ακριβώς. Όμως, δεν το ακολουθείς ποτέ πιστά. Πάντα συνδυαστικά με την εμπειρία και άλλα πράγματα.

Σ: Εντάξει, σας ευχαριστώ πολύ.

N18: Εγώ σε ευχαριστώ.

19.

Σ: Τι περιλαμβάνει για εσένα η έννοια της σ.α;

N19: Για τα παιδιά στο νηπιαγωγείο σ.α. σημαίνει πως διαχειρίζομαι τους άλλους, τα άλλα τα παιδιά, δηλαδή τη συμπεριφορά μου σε σχέση με τα άλλα τα παιδιά αλλά και πως παρατηρώ και συμπεριφορές και άλλων παιδιών μεταξύ τους και πως εγώ το μεταφράζω, και πως μπορώ και διαχειρίζομαι και καταστάσεις δικές μου, όπως είναι θυμός, χαρά, λύπη, όταν προκύψουν μέσα στην τάξη. Τι θα κάνει ας πούμε το παιδί σ αυτή τη συγκεκριμένη περίπτωση.

Σ: Εεε, μπορείς να μου πεις ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή το οποίο να δείχνει τη σ.α. ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς;

N19: Ναι, ας πούμε είχε έρθει ένα παιδάκι στην αρχή της χρονιάς που μόλις δεν γινότανε αυτό που ήθελε ή αν δεν συνέβαινε αυτό που ήθελε στο παιχνίδι, έκλαιγε ή αν του παίρνανε ένα παιχνίδι έκλαιγε. Αυτό που προσπάθησα να του εξηγήσω είναι ότι με το κλάμα δεν λύνει κάτι αλλά αυτό που θα πρέπει να κάνει κάθε φορά που συμβαίνει να το συζητάει με το άλλο το παιδάκι που του πήρε το παιχνίδι. Γιατί μου το πήρες; Εγώ έπαιξα ή ξέρω εγώ του πήραν τη σειρά που ήθελε να πάρει ένα παιχνίδι για να παίξει ή να ζωγραφίσει το καβαλέτο, να το συζητήσει με το άλλο το παιδάκι. Αυτό που προσπαθώ να τους πω, να του πω μόνο αν συζητήσει με το άλλο παιδάκι μπορείς να

λύσεις το θέμα σου και αυτό είχα συζητήσει με τους γονείς και μου λέγανε και στο σπίτι έκανε το αντίστοιχο και είπαμε και εκεί θα πρέπει να ακολουθήσει την ίδια τακτική οπότε αυτός κατά τη διάρκεια της χρονιάς σταμάτησε. Υπήρξε όμως το φαινόμενο όταν ήρθαν οι φοιτήτριες για να κάνουν πρακτική επειδή τις είδε σαν διαφορετικά άτομα ξανά ξεκίνησε το ίδιο πράγμα. Επαναλάμβανε την ίδια συμπεριφορά. Το συζητήσαμε και μαζί της δηλαδή καθαρά γιατί το ξαναξεκίνησες; Και είπαμε και το συζητήσαμε όλοι μαζί μπροστά στα κορίτσια και μετά το σταμάτησε μαχαίρι. Το έκανε δηλαδή μια φορά και εκεί και το σταμάτησε. Ήταν δηλαδή μια συμπεριφορά που μπορούσε πολύ εύκολα να αποσβέσει και να μάθει μια καινούρια μέσα από την κουβέντα.

Σ: Πως ορίζεις το ρόλο του εκπαιδευτικού στη σ.α;

N19: Το άλφα και το ωμέγα. Αν δεν μιλήσεις στο παιδί, το πώς πρέπει να συμπεριφέρεται, το τι πρέπει να κάνει, πως πρέπει να φέρεται σε κάθε κατάσταση. Το παιδί δεν μπορεί εύκολα πάντα από μόνο του να συμπεριφερθεί. Το πιο απλό είναι αυτό που σου είπα πριν. Το κλάμα. Μπορεί πολύ εύκολα γιατί είναι κάτι που τα παιδιά το έχουν μάθει από μωρά όταν δεν μιλούσαν η πρώτη τους συναισθηματική αντίδραση ήταν, πως θα πουν ότι θέλω αυτό το αντικείμενο. Έκλαιγε για να καταλάβεις και να του το δώσεις. Όταν μεγαλώνει το παιδί αν δεν του μάθεις ότι αυτό πρέπει να σταματήσει πως θα γίνει;

Σ: Εεε, σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εσύ εντάσσεις τις δραστηριότητες σ.α.;

N19: Σε ποιο μέρος της διδασκαλίας; Σε όλη τη διδασκαλία.

Σ: Σε όλη;

N19: Σε όλη. Γιατί δεν. Εκτός αν ας πούμε μιλάμε για το σώμα μας και μέσα από το σώμα αναπτύξουμε και τα συναισθήματα, εκεί θα κάνουμε συγκεκριμένα πράγματα για τα συναισθήματα. Θα το αναπτύξουμε σαν ένα μέρος. Μια δυο πέντε δέκα δραστηριότητες της θεματικής ολόκληρης που έχει το σώμα οπότε εκεί θα δουν περισσότερα πράγματα. Αλλά η συναισθηματική ανάπτυξη είναι κάτι που θα πρέπει να ξεκινάει την πρώτη μέρα του σχολείου και να τελειώνει την τελευταία μέρα του σχολείου. Δεν είναι κάτι που το έκανα, τελείωσε και εντάξει πάμε παρακάτω. Πρέπει να το δουλεύεις κάθε μέρα αλλά και πιο ειδικά με πιο πολλά πράγματα και με πιο πολλές λεπτομέρειες όταν θα κάνεις μια συγκεκριμένη, που εγώ τώρα σκέφτηκα το σώμα αλλά μπορεί να είναι και κάτι άλλο και να προκύψει πάλι η σ.α.

Σ: Αξιοποιείς έτσι ιδιαιτέρως κάποια γνωστικά αντικείμενα μέσω των δραστηριοτήτων; Πιστεύεις ότι κάποια γνωστικά αντικείμενα ενδείκνυνται περισσότερο για δραστηριότητες σ.α.;

N19: Κάποια γνωστικά αντικείμενα θεματικές ενότητες εννοείς;

Σ: Εεε, ας πούμε λογοτεχνία, μαθηματικά.

N19: Ααα, αυτό μου λες. Κοίταξε ας πούμε η ζωγραφική επειδή σε κάθε θέμα που κάνουμε συνήθως έχουμε και ένα πίνακα ζωγραφικής ή μπορεί να είναι και ένα γλυπτό, οτιδήποτε πάντοτε ειδικά μέσα από την τέχνη βγαίνουν συναισθήματα. Εεε, τώρα έρχεται στο μυαλό μου όταν κάναμε την αρπαγή της Περσεφόνης που βλέπαμε το γλυπτό του Μπερνίνι. Η έκφραση της Περσεφόνης είναι μια έκφραση πόνου και λύπης ας πούμε βλέπεις το δάκρυ να φεύγει. Εκεί ας πούμε φυσικά και θα το εκμεταλλευτείς. Θα μιλήσεις. Δεν θα πεις απλά ααα βλέπουμε εδώ ένα γλυπτό, περιγράφουμε, ζητάς τα παιδιά να το δούνε όλο δηλαδή και σαν έργο τέχνης και τι προσπαθεί να μας περάσει, και πως είναι, και τι συναισθήματα ας πούμε μας βγάζει, και πως αισθάνεται, γιατί ας πούμε να την έκανε έτσι την Περσεφόνη οπότε εκεί φυσικά γίνεται μέσα από το γνωστικό αντικείμενο. Η λογοτεχνία έτσι κι αλλιώς όλα τα παραμύθια με τις διακυμάνσεις που έχουν μέσω της ιστορίας έχουνε τη δυνατότητα, σου δίνουν τη δυνατότητα να κάνεις , για να μιλήσεις για τα συναισθήματα ούτως ή άλλως οπότε η

λογοτεχνία και η τέχνη. Η τέχνη σου είπα είναι μέσα σε κάθε θεματική ενότητα. Δεν χρειάζεται να την κάνουμε σαν τέχνη μόνη της. Περνάει απ όλες τις θεματικές.

Σ: Εεεε. Τώρα. Όσον αφορά το Α.Π. πως αξιολογείς το ρόλο του στη σ.α. του παιδιού; Τις κατευθύνσεις που δίνει.

N19: Το παλιό Α.Π. τώρα;

Σ: Εεεε, εσύ ποιο ακολουθείς;

N19: Εγώ ακολουθώ και μερικά πράγματα από το καινούριο Α.Π. όπου είναι καλύτερα.

Σ: Εεε, πες μου και για τα δυο. Όποιο νομίζεις εσύ.

N19: Η διαφορά του ενός με του άλλου, του καινούριου με το παλιό ,το έχουν στο καινούριο πάρα πολύ πιο ξεκάθαρα και σαν συγκεκριμένη και μόνη της θεματική ενότητα. Μόνο τομέα ανάπτυξης. Μιλάει καθαρά για προσωπική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Ενώ το παλιό το πρόγραμμα δεν το είχε τόσο ξεκάθαρα. Εννοούνταν μέσα από πράγματα που έπρεπε να κάνεις. Ενώ το καινούριο το έχει τόσο ξεκάθαρα. Είναι για μένα καλό. Είναι σημαντικό γιατί μιλάει μέσα, λέει συγκεκριμένα ότι ας πούμε πρέπει να βοηθήσουμε το παιδί να καταλάβει και να αισθανθεί την προσωπικότητά του μέσα από αυτό θα πρέπει να ξεκινήσει η συναισθηματική του ανάπτυξη και η προσωπική του καλλιέργεια. Το παλιό το πρόγραμμα δεν το είχε αυτό τόσο ξεκάθαρα, εννοούνταν. Οπότε πιστεύω είναι ένα καλό στοιχείο του νέου Α.Π. άσχετα με τα υπόλοιπα. Είναι ένα καλό σημείο γιατί δίνει και πολύ συγκεκριμένα πράγματα. Λέει τι πρέπει να κάνεις για να αναπτυχθεί συναισθηματικά το παιδί. Δίνει ας πούμε ιδιαίτερη σημασία στην καθημερινή συμπεριφορά του. Το πώς πρέπει να φέρονται κάθε μέρα τα παιδιά στο σχολείο και ειδικά η διαχείριση των σχέσεων γίνεται φυσικά μέσα από τη διαχείριση των συναισθημάτων που από το προηγούμενο λίγο έλειπε.

Σ: Εεεε, μου είπες για τη διαχείριση των συναισθημάτων. Πιστεύεις ότι μέσω του Α.Π., είτε του παλιού είτε του καινούριου, για όποιο εσύ θες πες μου, δίνονται στο παιδί ευκαιρίες και για αναγνώριση των συναισθημάτων και έκφραση;

N19: Μέσα από το Α.Π.;

Σ: Ναι, μέσα από τις κατευθύνσεις και τις δραστηριότητες που έχει.

N19: ΕΕΕ, από το καινούριο ναι, πολύ περισσότερο. Το παλιό είναι έτσι πιο συγκεχυμένο ως προς το πώς θα γίνει αυτό αλλά το καινούριο δίνει πολύ περισσότερες κατευθύνσεις και δειγματικές δραστηριότητες το τι να κάνεις.

Σ: Πως θα τις αξιολογούσες τις δραστηριότητες αυτές;

N19: Δεν είναι πολλές. Είναι λίγες αλλά σου δίνουν έστω γιατί δεν χρειάζεται να είναι δέκα. Μια , δυο που σου δίνει σε κατατοπίζουν και καταλαβαίνεις τι πρέπει να κάνεις με άλλες πέντε, δέκα και πως αυτές να τις κάνεις.

Σ: Να τις εξελίξεις.

N19: Ναι, δεν χρειάζονται και παραπάνω. Δεν έχει και νόημα να έχει ένα αναλυτικό εκατό δραστηριότητες. Εσύ βλέπεις τις δυο και σιγά και από την πείρα σου βάζεις και τις υπόλοιπες.

Σ: Μπορείς να μου πεις μια δραστηριότητα είτε που να εντάσσετε στο Α.Π. είτε που να την κάνεις εσύ και να συμβάλλει στη σ.α. του παιδιού;

N19: Εεεε, κοίταξε στην αρχή όταν ξεκινάμε το σχολείο αυτό που προσπαθούμε να κάνουμε και να μάθουμε στα παιδιά επειδή βασικό πράγμα είναι η κοινωνικοποίηση των παιδιών στο νηπιαγωγείο, το βασικότερο, μαθαίνουν κανόνες. Μέσα από αυτούς τους κανόνες περνάει και όλα τα συναισθήματα γιατί όταν ο κανόνας λέει δεν αρπάζω το παιχνίδι από το φίλο μου, εεε, εμμέσως συζητάμε γιατί δεν το αρπάζω, πως θα αισθανθεί ο άλλος, εσένα αν στο πάρουν πως θα αισθανθείς ή όταν λέει ο κανόνας μαζεύουμε όλοι τα παιχνίδια είτε παίξαμε με αυτά είτε δεν παίξαμε. Μαζεύουμε όλοι γιατί εδώ δεν έχουμε υπηρέτες. Όλοι παίξαμε όλοι θα μαζέψουμε. Ταυτόχρονα

εξηγούμε και πως θα αισθανόσουνα εσύ να έχεις παίξει να έχει παίξει και ο φίλος σου και εσύ να μαζεύεις και ο φίλος σου να μην μαζεύει. Οπότε γίνεται έτσι ειδικά τους δυο πρώτους μήνες. Όλο το Σεπτέμβριο, όλο τον Οκτώβριο, μη βάλω και το Νοέμβριο μέσα αυτό το πράγμα που είδαμε στην αρχή σαν κανόνες επαναλαμβάνεται μονίμως και σε όλη τη χρονιά ξαναγυρίζουμε αλλά το πρώτο διάστημα είναι πολύ συγκεκριμένο δηλαδή όταν θα καθίσουμε τις πρώτες μέρες να μιλήσουμε για τους κανόνες εκεί πέρα.

Σ: Είσαι ικανοποιημένη από τις κατευθύνσεις του Α.Π. σ' αυτό τον τομέα;

N19: Είναι όπως σου το είπα πριν. Το παλιό Α.Π. δεν το είχε τόσο ξεκάθαρα και δεν έλεγε πολλά πράγματα ενώ το καινούριο αναλυτικό είναι πιο ξεκάθαρο συγκεκριμένο.

Σ: Θα πρόσθετες κάτι στο Α.Π. σ αυτόν τον άξονα;

N19: Εκεί στο καινούριο αναλυτικό; Δεν το θυμάμαι ακριβώς όπως είναι αλλά νομίζω έχει αρκετά πράγματα.

Σ: Κάποια στιγμή όταν ακολουθείτε κάποια δραστηριότητα από τις προτεινόμενες ή κάποια από τις κατευθύνσεις και συμβουλές του Α.Π. σ αυτόν τον τομέα σας νιώθετε ασφάλεια και αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίσετε τα αντίστοιχα περιστατικά μέσα στην τάξη οποία συνδέονται με αυτό το θέμα;

N19: Όταν παίρνω μια δραστηριότητα από το Α.Π. και εγώ την εξελίσσω..

Σ: Ή το συμβουλεύεσαι.

N19: Ή το συμβουλεύομαι. Φυσικά και νιώθεις ασφάλεια γιατί το βλέπεις εκεί πέρα γραμμένο και λες εντάξει. Και μόνος σου όταν το κάνεις και γυρίζεις στο Α.Π και βλέπεις το έκανα όπως το Α.Π. λες ωοπ. Εντάξει, σίγουρα είναι κάτι που όταν το βλέπεις και στη θεωρία λες εντάξει έγινε σωστά.

Σ: Ευχαριστώ πολύ.

N19: Εντάξει.

20. Σ: Τι περιλαμβάνει για εσάς η έννοια της σ.α;

N20: Εεε, προσωπικά την κάθε μια; Πως το αντιλαμβάνεται η κάθε νηπιαγωγός;

Σ: Ναι, πως το αντιλαμβάνεται η κάθε νηπιαγωγός.

N20: Εεε, το να δίνει τις δυνατότητες στο κάθε παιδί να κοινωνικοποιηθεί και να μπορεί να εκφράζει τα συναισθήματά του, να υπάρχει μια υγιής συναισθηματική εξέλιξη και αλληλεπίδραση μεταξύ των παιδιών.

Σ: Αχα.

N20: Να μπορούν να λύνουν τις διαφορές τους, να εντάσσονται σε ομάδες. Κάπως έτσι.

Σ: Μπορείτε να πείτε ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή το οποίο να δείχνει τη σ.α ενός παιδιού κατά τη διάρκεια της χρονιάς; Το πώς εξελίσσεται δηλαδή συναισθηματικά.

N20: Εεε, μπορεί να είναι ένα παιδί ας πούμε το οποίο είναι συναισθηματικά έτσι ανασφαλές, δεν κάνει εύκολα φίλους, πιο απομονωμένο. Σιγά σιγά αρχίζει και εντάσσεται σε ομάδα, παίζει ομαδικά παιχνίδια και με τα άλλα παιδιά. Αυτό ένα παράδειγμα. Ένα άλλο ας πούμε μπορεί να είναι ένα παιδί που δεν μπορεί να διαχειριστεί το θυμό του, την επιθετικότητά του. Μαθαίνει σιγά σιγά πώς να διαχειρίζεται τα συναισθήματά του, πώς να λύνει τις διαφορές, εεεε, μέσα από τους κανόνες της τάξης και να συμπεριφέρεται ανάλογα. Έτσι το σκέφτομαι εγώ γενικά. Παραπάνω άλλο δεν.

Σ: Εντάξει. Σε ποιο μέρος της διδασκαλίας εντάσσετε τις δραστηριότητες σ.α;

N20: Εννοείς το διαθεματικό ή;

Σ: Ό,τι νομίζετε εσείς.

N20: Σε όλους τους τομείς εντάσσονται. Δηλαδή, και στη γλώσσα μπορούμε να εκφραστούμε τα συναισθήματά μας και μέσα από παιχνίδια ψυχοκινητικά και μέσα από τη δραματοποίηση. Δηλαδή σχεδόν από πολλούς τομείς.

Σ: Αυτά είναι τα γνωστικά αντικείμενα τα οποία αξιοποιείτε ιδιαίτερος σε δραστηριότητες σ.α; επειδή μου είπατε για λογοτεχνία και δραματοποίηση και..

N20: Ναι, ναι.

Σ: Όσον αφορά αυτό που σας ρώτησα. Αυτές τις δραστηριότητες σε ποιο μέρος της διδασκαλίας τις εντάσσετε;

N20: Σε όλη τη διδασκαλία. Η σ.α. είναι παντού.

Σ: Όσον αφορά το Α.Π. πως κρίνετε το ρόλο του στη σ.α. του παιδιού;

N20: Ότι δίνει μεγάλη έμφαση σε αυτόν τον τομέα.

Σ: Εεε, μια ερώτηση τώρα. Εεε, συγγνώμη που σας διακόπτω. Ποιο Α.Π. εσείς ακολουθείτε;

N20: Χρησιμοποιούμε το διαθεματικό, το... αυτό που ίσχυε μέχρι τώρα.

Σ: Το ισχύον.

N20: Το καινούριο δεν το έχουμε εφαρμόσει.

Σ: Εεε, και πως μου είπατε ότι κρίνετε το ρόλο του;

N20: Εε, ξανά επανέλαβε λίγο την ερώτηση γιατί ξεχνάω κιόλας.

Σ: Εεε, πως κρίνετε το ρόλο του στη σ.α. του παιδιού.

N20: Το Α.Π. το ισχύον. Εεε, δίνει μεγάλη έμφαση σε αυτό. Εεε, δηλαδή μέσα μπορείς να βρεις πολλές εκπαιδευτικές, πώς να το πω, αφορμές να το πω; Τώρα ξέρεις δεν μου έρχεται στο μυαλό η λέξη.

Σ: Εντάξει.

N20: Εκπαιδευτικές, εκπαιδευτικά ερεθίσματα ας πούμε για να αξιοποιήσεις τη σ.α. του παιδιού και από τη λογοτεχνία και από τη δραματοποίηση και από κουκλοθέατρο, τραγούδι, γλώσσα. Δίνει πολλά δηλαδή. Πολλές ευκαιρίες και μέσα από τις αυθόρμητες δραστηριότητες. Στις αυθόρμητες δραστηριότητες τα παιδιά προσπαθούν να επιλύσουν τις διαφορές τους ή ας πούμε να διαχειριστούν τα συναισθήματά τους.

Σ: Εεε, μου είπατε τώρα για τη διαχείριση των συναισθημάτων. Δίνονται ας πούμε ευκαιρίες μέσω του Α.Π. στα παιδιά και αντίστοιχα να εκφράσουν τα συναισθήματά τους αλλά και να τα αναγνωρίσουν σε άλλους;

N20: Ναι, ας πούμε όταν κάποιο παιδί έχει μαλώσει με κάποιο άλλο επειδή του έχει αρπάξει το παιχνίδι, εεεε, το βοηθάμε, του δίνουμε το έναυσμα να πει τι νιώθει. Νιώθω θυμό γιατί μου άρπαξε το παιχνίδι. Εεε, και γιατί ας πούμε, τι θα μπορούσες να κάνεις; Μήπως το άρπαξες το παιχνίδι; Το άρπαξες; Του το ζήτησες ευγενικά και αμέσως εκεί σκέφτονται και λένε, σου λέω παράδειγμα ας πούμε. Ααα, όχι δεν το ζήτησα ευγενικά. Μήπως αν το ζήτησες ευγενικά να στο δώσει και να λυθεί η διαφορά; Μήπως το άλλο παιδί να το κρατήσει λίγο παραπάνω; Και ή κάποιο παιδί όταν είναι στεναχωρημένο γιατί κάποιος το χτύπησε. Πως αισθάνεσαι τώρα; Λυπημένος. Εεε, και γιατί αισθάνεσαι λυπημένος; Γιατί με χτύπησε. Και μετά μπαίνουμε και στη θέση του άλλου. Πως θα αισθανόσουν αν κάποιος..

Σ: Οπότε γίνονται και τα τρία; Και διαχείριση και αναγνώριση και έκφραση;

N20: Ναι.

Σ: Εεε, πως αξιολογείτε τώρα τις προτεινόμενες δραστηριότητες που έχει το Α.Π. σ αυτόν τον άξονα;

N20: Το καινούριο λες; Γιατί το καινούριο ή το διαθεματικό;

Σ: Το ισχύον που μου είπατε ότι ακολουθείτε. Το διαθεματικό.

N20: Πως αξιολογώ για ξανά λίγο.

Σ: Τις προτεινόμενες δραστηριότητες που έχει. Έχει κάποιες προτάσεις για τον εκπαιδευτικό.

N20: Ναι. Νομίζω ότι βοηθάνε αλλά και πάλι έχει να κάνει και με το υλικό της τάξης. Κάθε χρόνο έχεις διαφορετικά παιδιά, διαφορετικά ερεθίσματα, έρχονται από διαφορετικό περιβάλλον το καθένα. Βοηθάνε κι αυτές αλλά κυρίως στηρίζεσαι στο μαθητικό υλικό που έχεις κάθε φορά. Δεν το ακολουθείς κατά γράμμα.

Σ: Εε, μπορείτε να μου πείτε ένα παράδειγμα δραστηριότητας είτε από το Α.Π. είτε δραστηριότητα την οποία κάνετε εσείς και συμβάλλει στη σ.α. του παιδιού;

N20: Εεε, τώρα να σου πω. Να θυμηθώ. Μέσα από τη δραματοποίηση, δραματοποίηση ρόλων εκφράζουν τα συναισθήματα θυμό, οργή, λύπη, χαρά. Τώρα αυτό μου έρχεται στο μυαλό. Αυτή τη στιγμή δεν μπορώ να σκεφτώ. Μέσα από τη δραματοποίηση βιώνουμε τα συναισθήματα και πως θα τα διαχειριστούμε. Η δραματοποίηση είναι μια από τις καλές δραστηριότητες. Βοηθάει τα παιδιά να εξωτερικεύσουν τι νιώθουν.

Σ: Εεεε, εσείς είστε ευχαριστημένη από τις συμβουλές που σας παρέχει το Α.Π. στη σ.α του παιδιού;

N20: Σχεδόν ικανοποιημένη. Εντάξει και κάτι περαιτέρω θα έκανε και για εμάς καλύτερα.

Σ: Τι θα θέλατε δηλαδή να έχει κάτι περισσότερο που μου είπατε;

N20: Εεε, τι να ήθελα. Περισσότερες ενδεικτικές δραστηριότητες που να περιλαμβάνουν κι άλλα φάσματα, όπως συναισθηματικής διαχείρισης.

Σ: Εεεε, όταν ακολουθείτε τις συμβουλές του Α.Π. νιώθετε ασφάλεια και αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίσετε τα αντίστοιχα περιστατικά στην τάξη;

N20: Εεε, αυτό να σου πω για μένα προσωπικά είναι και θέμα εμπειρίας. Δεν είναι μόνο θέμα του Α.Π. Είναι και θέμα εμπειρίας που αποκτάς με τα χρόνια και τι έχει δει όλα αυτά τα χρόνια και από συναδέλφους τους συμβουλευέσαι, πώς να το διαχειριστώ το θέμα γιατί πριν δεν το είχα αντιμετωπίσει, αλλιώς η θεωρία και αλλιώς η πράξη, βλέπεις πολλές φορές ότι κάποιες στρατηγικές δεν μπορούν να εφαρμοστούν σε όλα τα παιδιά.

Σ: Είναι συνδυαστικό εννοείτε;

N20: Είναι συνδυαστικό.

Σ: Θα αλλάζατε κάτι στο Α.Π. σ αυτόν τον τομέα;

N20: Δε νομίζω ότι θα άλλαζα κάτι. Τώρα έτσι πιο πολύ να προστεθεί κάτι, να βοηθήσει, εντάξει θα το ζητούσαμε όλοι. Αλλά κάτι να αλλάξει δε νομίζω.

Σ: Εντάξει, σας ευχαριστώ πολύ.

N20: Κι εγώ.